
Vergaderjaar 2020–2021

35 830 VIII

**Jaarverslag en slotwet Ministerie van Onderwijs, Cultuur
en Wetenschap 2020**

Nr. 1

**JAARVERSLAG VAN HET MINISTERIE VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN
WETENSCHAP (VIII)**
Ontvangen 19 mei 2021

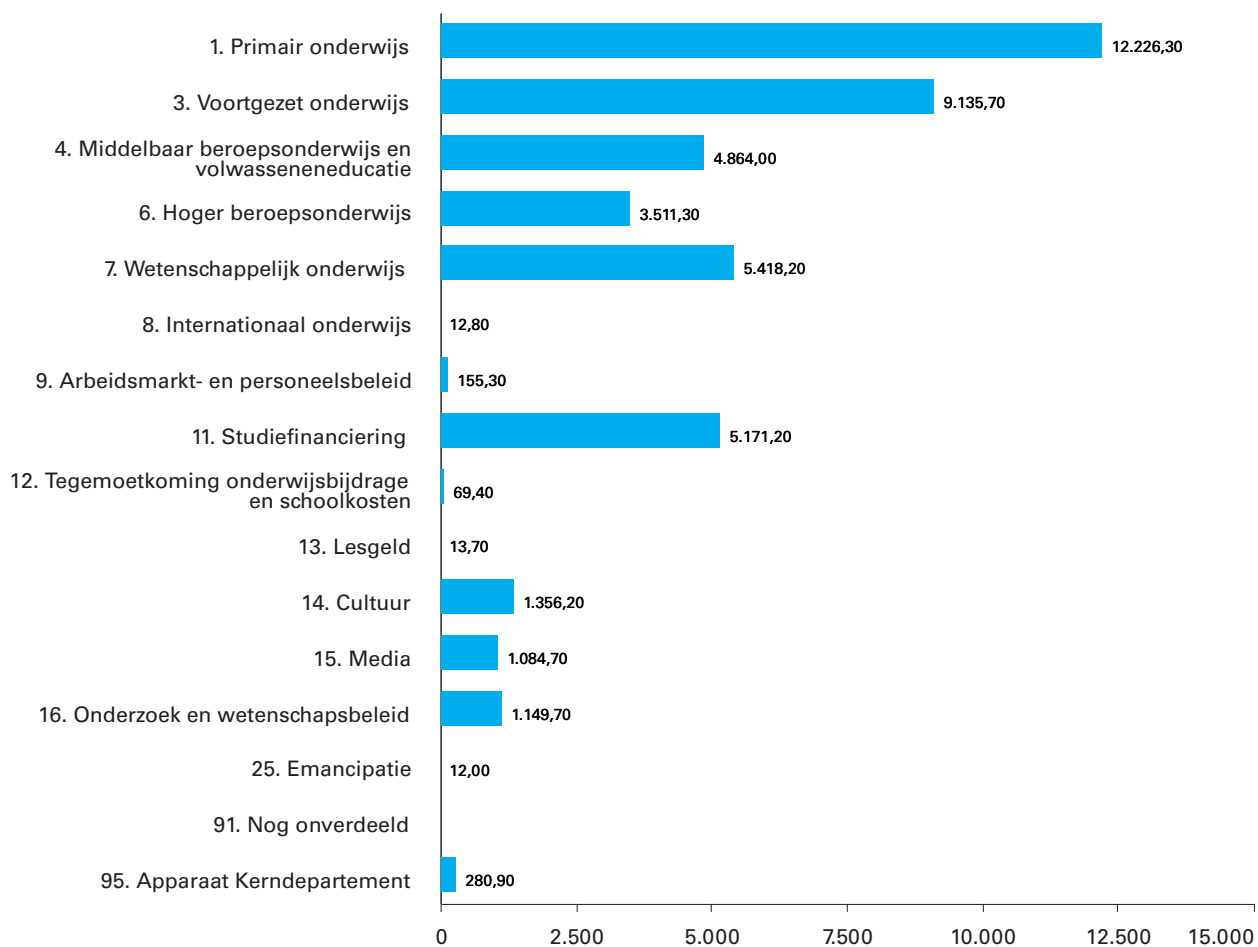
INHOUDSOPGAVE

Gerealiseerde uitgaven en ontvangsten	4
A. Algemeen	6
1. Aanbieding van het jaarverslag en verzoek tot dechargeverlening	6
Dechargeverlening door de Tweede Kamer	8
Dechargeverlening door de Eerste Kamer	8
2. Leeswijzer	9
B. Het Beleidsverslag	13
3. Beleidsprioriteiten	13
Realisatie beleidsdoorlichtingen	26
Overzicht van risicoregelingen	27
4. Beleidsartikelen	29
4.1 Beleidsartikel 1 Primair onderwijs	29
4.2 Beleidsartikel 3 Voortgezet onderwijs	33
4.3 Beleidsartikel 4 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	39
4.4 Beleidsartikelen 6 en 7 Hoger onderwijs	49
4.5 Beleidsartikel 8 Internationaal beleid	58
4.6 Beleidsartikel 9 Arbeidsmarkt- en personeelsbeleid	62
4.7 Beleidsartikel 11 Studiefinanciering	65
4.8 Beleidsartikel 12 Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten	77
4.9 Beleidsartikel 13 Lesgeld	79
4.10 Beleidsartikel 14 Cultuur	81
4.11 Beleidsartikel 15 Media	88
4.12 Beleidsartikel 16 Onderzoek en wetenschapsbeleid	94
4.13 Beleidsartikel 25 Emancipatie	99
5. Niet-beleidsartikelen	103
5.1 Niet-beleidsartikel 91 Nog onverdeeld	103
5.2 Niet-beleidsartikel 95 Apparaat Kerndepartement	104
6. Bedrijfsvoeringsparagraaf	106
C. Jaarrekening	114
7. Departementale verantwoordingsstaat	114
8. Samenvattende verantwoordingsstaat agentschappen	115
9. Jaarverantwoording agentschap per 31 december 2020	116
9.1 Dienst Uitvoering Onderwijs	116
9.2 Nationaal Archief	126
10. Saldibalans	134
11. WNT-verantwoording 2020 Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII)	143

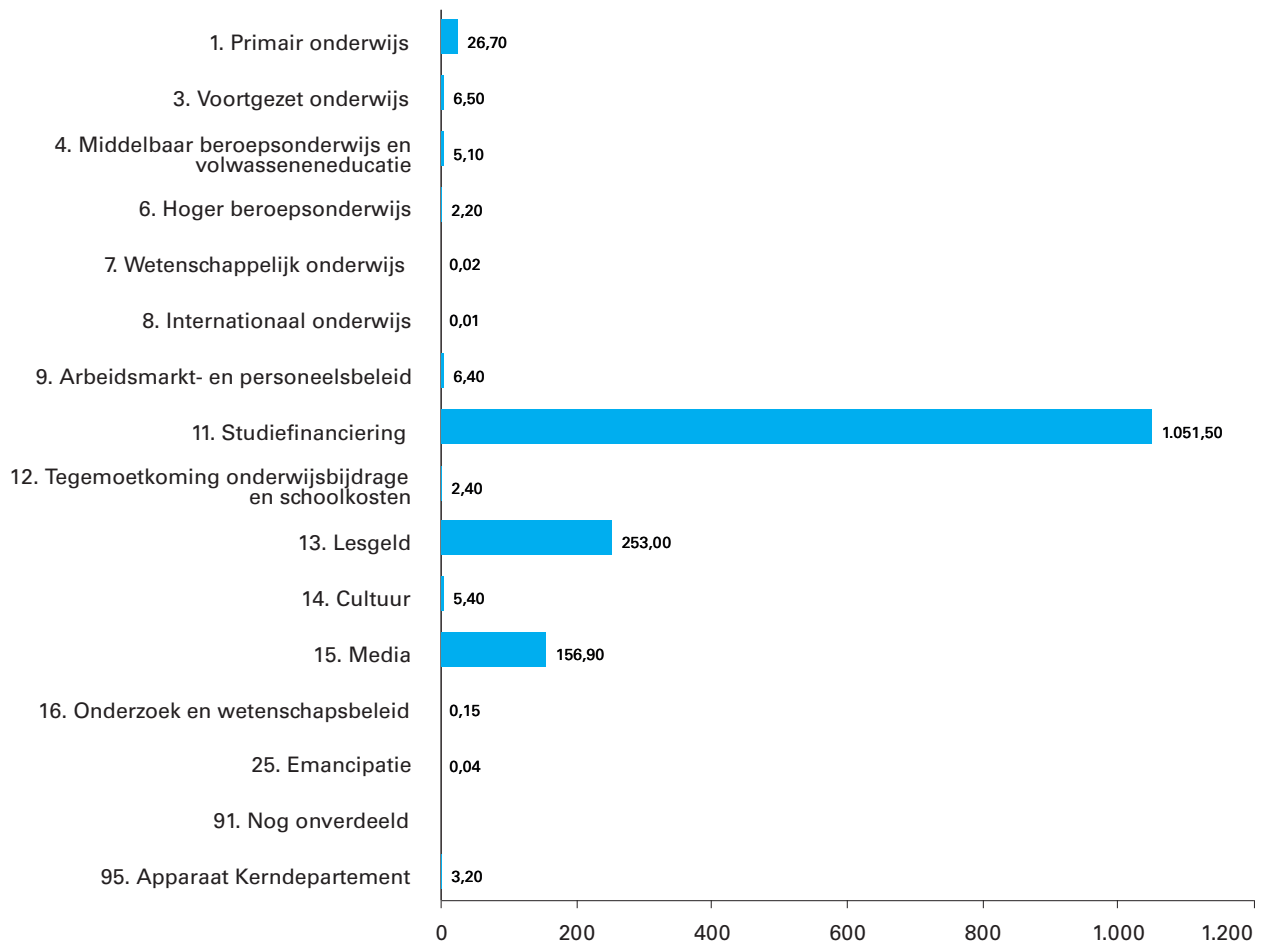
D. Bijlagen	145
Bijlage 1 Toezichtrelaties rwt's en zbo's	145
Bijlage 2 Afgerond evaluatie- en overig onderzoek	147
Bijlage 3 Inhuur externen	159
Bijlage 4 Financiële gegevens uit de jaarrekeningen per onderwijssector	161
Bijlage 5 Focusonderwerp 2020, naleving CW3.1	177

GEREALISEERDE UITGAVEN EN ONTVANGSTEN

Figuur 1 Gerealiseerde uitgaven verdeeld over beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen (x €1 miljoen). Totaal € 44.461,52

Figuur 2 Gerealiseerde ontvangsten verdeeld over beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen (x €1 miljoen). Totaal € 1.519,48

A. ALGEMEEN

1. Aanbieding van het jaarverslag en verzoek tot dechargeverlening

AAN de voorzitters van de Eerste en de Tweede Kamer van de Staten-Generaal.

Hierbij bieden de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de Minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media, het departementale jaarverslag van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) over het jaar 2020 aan.

Onder verwijzing naar de artikelen 2.37 en 2.40 van de Comptabiliteitswet 2016 verzoeken wij de beide Kamers van de Staten-Generaal de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de Minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media decharge te verlenen over het in het jaar 2020 gevoerde financiële beheer.

Voor de oordeelsvorming van de Staten-Generaal over dit verzoek tot dechargeverlening stelt de Algemene Rekenkamer als externe controleur op grond van artikel 7.14 van de Comptabiliteitswet 2016 een rapport op. Dit rapport wordt op grond van artikel 7.15 van de Comptabiliteitswet 2016 door de Algemene Rekenkamer aan de Staten-Generaal aangeboden. Het rapport bevat de bevindingen en het oordeel van de Algemene Rekenkamer over:

1. het gevoerde begrotingsbeheer, financieel beheer, materiële bedrijfsvoering en de daartoe bijgehouden administraties van het Rijk;
2. de centrale administratie van de schatkist van het Rijk van het Ministerie van Financiën;
3. de financiële verantwoordingsinformatie in de jaarverslagen;
4. de totstandkoming van de niet-financiële verantwoordingsinformatie in de jaarverslagen;
5. de financiële verantwoordingsinformatie in het Financieel jaarverslag van het Rijk.

Bij het besluit tot dechargeverlening worden verder de volgende, wettelijk voorgeschreven, stukken betrokken:

1. het Financieel jaarverslag van het Rijk over 2020;
2. het voorstel van de slotwet dat met het onderhavige jaarverslag samenhangt;
3. het rapport van de Algemene Rekenkamer over het onderzoek van de centrale administratie van de schatkist van het Rijk en van het Financieel jaarverslag van het Rijk;
4. de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer over de in het Financieel jaarverslag van het Rijk, over 2020 opgenomen rekening van uitgaven en ontvangsten over 2020, alsmede over de saldibalans over 2020 (de verklaring van goedkeuring, bedoeld in artikel 7.14, tweede lid, van de Comptabiliteitswet 2016).

Het besluit tot dechargeverlening kan niet worden genomen, voordat de betrokken slotwet is aangenomen en voordat de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer is ontvangen.

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

I. K. van Engelshoven

De Minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media,

A. Slob

Dechargeverlening door de Tweede Kamer

Onder verwijzing naar artikel 2.40 van de Comptabiliteitswet 2016 verklaart de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal dat de Tweede Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van

De Voorzitter van de Tweede Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van artikel 2.40, tweede lid, van de Comptabiliteitswet 2016 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, ter behandeling doorgezonden aan de Voorzitter van de Eerste Kamer.

Dechargeverlening door de Eerste Kamer

Onder verwijzing naar artikel 2.40 van de Comptabiliteitswet 2016 verklaart de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal dat de Eerste Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van

De Voorzitter van de Eerste Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van artikel 2.40 van de Comptabiliteitswet 2016 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, doorgezonden aan de Minister van Financiën.

2. Leeswijzer

Het departementaal jaarverslag 2020 bestaat uit de volgende onderdelen:

- een algemeen deel;
- het beleidsverslag;
- de jaarrekening;
- de bijlagen.

De Minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media is verantwoordelijk voor artikel 1 primair onderwijs, artikel 3 voortgezet onderwijs, artikel 9 arbeidsmarkt- en personeelsbeleid en artikel 15 media. De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap is verantwoordelijk voor de overige artikelen. De verdeling van de beleidsterreinen is vastgelegd in de portefeuilleverdeling van Kabinet [Rutte III](#).

Algemeen deel

Het Algemeen deel bevat de aanbieding van het departementaal jaarverslag, het verzoek tot dechargeverlening en deze leeswijzer.

Grondslagen voor de vastlegging en de waardering

De verslaggevingsregels en waarderingsgrondslagen die van toepassing zijn op de in dit jaarverslag opgenomen financiële overzichten zijn ontleend aan de Comptabiliteitswet 2016 en de daaruit voortvloeiende regelgeving, waaronder de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften 2021 en de Regeling agentschappen. Voor de departementale begrotingsadministratie wordt het verplichtingen-kasstelsel toegepast en voor de baten-lasten agentschappen het baten-lastenstelsel.

Groei paragraaf

In het onderdeel Beleidsprioriteiten is een overzicht opgenomen van de coronamaatregelen.

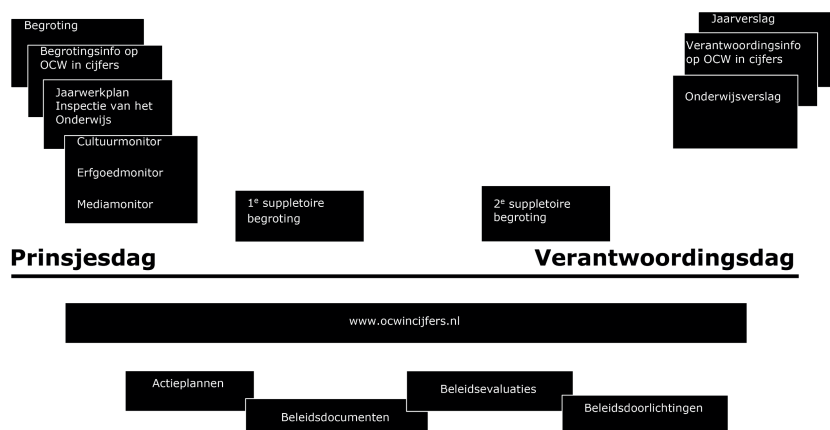
Daarnaast heeft de Tweede Kamer voor de verantwoording over 2020 verzocht om het onderwerp «Toepassing van artikel 3.1. van de Comptabiliteitswet 2016 (CW3.1)» te benoemen als focusonderwerp en daar specifiek aandacht aan te besteden. De Minister van Financiën heeft de Tweede Kamer geïnformeerd dat de departementen zijn gevraagd om in het jaarverslag inzichtelijk te maken op welke wijze invulling is gegeven aan CW3.1 bij significante beleidsvoorstellen in 2020 (Kamerstukken II 2019/20, [31865, nr. 174](#)). In bijlage 5 "Focusonderwerp 2020, naleving CW3.1" van dit jaarverslag wordt dit voor het Ministerie van OCW inzichtelijk gemaakt.

Informatie in begroting, jaarverslag en andere relevante publicaties

De begroting en het jaarverslag zijn compacte documenten en toegespitst op de financiële informatie. De beleidsagenda en het beleidsverslag presenteren de doelstellingen van de Ministers en de beleidsartikelen beschrijven de werking en financiering van de verschillende stelsels met bijbehorende prestatie-indicatoren. Voor een bredere kwantitatieve onderbouwing van de doelen en ambities uit begroting en jaarverslag wordt verwezen naar de openbare website [OCW in cijfers](#). Op deze website worden resultaten, de stand van zaken en ontwikkelingen in het OCW-veld met een kwantitatieve toelichting en onderbouwing in beeld gebracht.

Onderstaand schema geeft grafisch een totaalbeeld van welke informatie en verantwoording van het OCW-beleid gedurende een begrotingscyclus aan de Tweede Kamer wordt gestuurd.

Figuur 3 Schematische weergave van de informatie aan de Tweede Kamer gedurende de begrotingscyclus

Hieronder volgt een nadere toelichting bij het schema.

Op Prinsjesdag ontvangt de Tweede Kamer de begroting van het Ministerie van OCW. Op de website van [OCW in cijfers](http://www.ocwincijfers.nl) worden onder andere de doelen uit de beleidsagenda en verschillende ingezette beleidsinstrumenten gevolgd, waaronder de Lerarenagenda en de sectorakkoorden in het po en vo. Ook wordt de internationale positie van het Nederlandse onderwijs- en wetenschapsstelsel gevolgd en zijn de belangrijkste onderzoeksresultaten van «Education at a Glance» opgenomen, de jaarlijkse publicatie van de OESO. Daarnaast geeft deze website met de infographic «Onderwijsmonitor» inzicht in de prestaties van het onderwijs. Voor cultuur & media, wetenschap en emancipatie wordt met een beknopte set indicatoren een beeld van de kwaliteit en prestaties gegeven.

In 2020 heeft de Boekmanstichting gewerkt aan een opvolger van de publicatie van het Sociaal en Cultureel Planbureau: 'Het Culturele Leven'. Deze [Cultuurmonitor](#) is eind 2020 als eerste pilot verschenen, en zal vanaf 2021 periodiek verschijnen. De Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed (RCE) maakt de [Erfgoedmonitor](#). Relevant voor het mediabeleid is onder meer de [Mediamonitor](#) van het Commissariaat voor de Media.

De Inspectie van het Onderwijs heeft een belangrijke rol in het onderwijsstelsel als toezichtshouder, maar ook als leverancier van beleidsinformatie. Jaarlijks verschijnt het Onderwijsverslag, waarin beschreven wordt wat goed gaat en wat er beter kan in het onderwijs. In de Financiële Staat van het Onderwijs (Kamerstukken II 2020/20210, [35570-VIII, nr. 175](#)) wordt verslag gedaan van de financiële staat van de onderwijsinstellingen.

Gedurende het jaar wordt de Tweede Kamer geïnformeerd over de begrotingsuitvoering door middel van de 1^e supplettoire begroting (Voorjaarsnota) en de 2^e supplettoire begroting (Najaarsnota).

Ook worden gedurende het jaar allerlei beleidsdocumenten zoals actieplannen, beleidsdocumenten, beleidsevaluaties en beleidsdoorlichtingen naar de Tweede Kamer gestuurd. Wetsvoorstellen worden ter behandeling aangeboden en AMvB's worden voorgehangen. Over verschillende beleids-terreinen worden brieven naar de Tweede Kamer gestuurd, onder andere

ter nadere uitwerking van de beleidsagenda en de begroting. Hierover vindt vaak separaat overleg met het parlement plaats. De actieplannen geven voor de verschillende beleidsterreinen een beeld van het beleid. Beleidsdoorlichtingen en andere evaluaties verschaffen inzicht in de effectiviteit van beleid. Daarnaast wordt jaarlijks in de Voortgangsrapportages van de Sectorakkoorden en de Lerarenagenda informatie verschaft over de voortgang op enkele belangrijke prestatie-indicatoren.

De derde woensdag in mei is Verantwoordingsdag. De Tweede Kamer ontvangt dan het jaarverslag van het Ministerie van OCW, en de laatste stand van zaken van de voortgang op de begrotingsdoelen en ambities wordt gepresenteerd op de website van [OCW in cijfers](#). Ook wordt het Onderwijsverslag aan de Tweede Kamer toegestuurd.

Beleidsverslag

Het beleidsverslag kent de volgende onderdelen:

- de beleidsprioriteiten;
- de beleidsartikelen;
- de niet-beleidsartikelen;
- de bedrijfsvoeringparagraaf.

De beleidsprioriteiten

In het onderdeel Beleidsprioriteiten wordt teruggekeken op de activiteiten in 2020. Daarbij wordt per beleidsterrein aangegeven welke stappen zijn gezet met daarbij de relevante indicatoren. Daarnaast is een tabel met de gerealiseerde beleidsdoorlichtingen opgenomen en een overzicht van de risicoregelingen.

De beleidsartikelen

De beleidsartikelen bestaan uit de volgende onderdelen:

- een algemene doelstelling met een toelichting daarop;
- een passage gewijd aan de verantwoordelijkheid van de Ministers;
- de beleidsconclusies;
- de tabel budgettaire gevolgen van beleid;
- een toelichting op de financiële instrumenten.

Tabel «budgettaire gevolgen van beleid»

De tabel «budgettaire gevolgen van beleid» bevat een vaste indeling naar soorten financiële instrumenten volgens de Rijksbegrotingsvoorschriften. In de kolom «Vastgestelde begroting» is de stand weergegeven van de ontwerpbegroting (derde dinsdag van september) plus de mutaties die bij een nota van wijziging, amendement of motie ten opzichte van de ontwerp-begroting (dus na de derde dinsdag van september, maar voor de mutaties eerste suppletoire begroting) zijn aangebracht.

Relatie verplichtingen versus uitgaven

In de tabel budgettaire gevolgen van beleid staan naast de uitgaven en de ontvangstenmutaties ook verplichtingenmutaties. Bij de verplichtingen wordt ook aangegeven welk deel garantieverplichtingen betreft. Het gaat hier met name om zogenaamde garanties voor her- en nieuwbouw in het onderwijs in het kader van schatkistbankieren, kredietgaranties/verzekeringen in de cultuursector en de garanties voor de rekening courantlimieten die instellingen aanhouden bij het Ministerie van Financiën. Bij kredietgaranties/verzekeringen moet gedacht worden aan een indemniteitsregeling voor kunstvoorwerpen die op uitleenbasis in een Nederlands museum zijn tentoongesteld.

Toelichting financiële instrumenten

In de toelichting op de financiële instrumenten zoals opgenomen in de tabel budgettaire gevolgen van beleid worden de voornaamste verschillen verklaard tussen de oorspronkelijke begroting en de realisatie. De kasuitgaven zijn voor deze toelichting leidend. In het algemeen is er in de begroting sprake van een vaste verhouding tussen de verplichtingen en uitgaven die gerelateerd is aan het bekostigingsmoment voor scholen/instellingen. Er geldt daarom alleen een aanvullende, aparte toelichting voor de verplichtingmutaties als er sprake is van een opmerkelijk verschil met de uitgavenmutaties. Hiervoor wordt het procentuele realisatieverschil bij de verplichtingen vergeleken met het procentuele realisatieverschil bij de uitgaven. En als het verschil tussen deze percentages meer dan 10 bedraagt, dan worden de verplichtingmutaties apart toegelicht.

In de toelichting op de financiële instrumenten wordt daarnaast toegelicht waarvoor de instrumenten bedoeld waren. Hierbij wordt aangesloten bij de toelichting uit de begroting. Indien relevant, wordt op bondige wijze ingegaan op verschillen tussen de budgettaire raming en de realisatie in het verslagjaar. Voor de toe te lichten instrumenten wordt een keuze gemaakt op basis van financieel belang en/of politieke relevantie. Als norm voor financieel belang geldt de voorgeschreven [staffel](#) uit de Rijksbegrotingsvoorschriften.

De niet-beleidsartikelen

Er zijn twee zogenaamde niet-beleidsartikelen:

1. op artikel 91 (Nominaal en onvoorzien) wordt een overzicht gegeven van de verdelingen van tijdelijk geparkeerde middelen, zoals de loon- en prijsbijstelling;
2. op artikel 95 (Apparaat Kerndepartement) worden de apparaatsuitgaven van het kerndepartement, de apparaatskosten van de inspecties en adviesraden, baten-lastenagentschappen en een aantal zbo's en rwt's verantwoord.

De bedrijfsvoeringparagraaf

In de bedrijfsvoeringparagraaf wordt verslag gedaan over de bedrijfsvoering. De paragraaf bevat tevens de mededeling bedrijfsvoering. Deze heeft betrekking op het financieel- en materieel beheer en de daarvoor bijgehouden administraties.

Jaarrekening

De jaarrekening bevat de departementale verantwoordingsstaat, de samenvattende verantwoordingsstaat agentschappen, de jaarverantwoording van de agentschappen Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO), het Nationaal Archief (NA), de saldibalans en de publicatie WNT-verantwoording.

Bijlagen

De volgende bijlagen zijn opgenomen:

- toezichtrelaties rwt's en zbo's;
- afgerond evaluatie en overig onderzoek;
- externe inhuur;
- financiële gegevens uit de jaarrekeningen per onderwijssector;
- focusonderwerp 2020, naleving CW3.1.

B. HET BELEIDSVERSLAG

3. Beleidsprioriteiten

Inleiding

Terwijl wij werkten aan de afronding van de voor deze kabinetsperiode gestelde ambities, brak een pandemie uit die alles veranderde. De coronacrisis heeft onze sectoren uitzonderlijk hard geraakt. Zo heeft het onderwijs zich afgelopen jaar van het klaslokaal en de collegezaal verplaatst naar thuis. Dit heeft enorme flexibiliteit gevraagd van leraren, docenten, leerlingen en studenten. Hiervoor hebben wij grote bewondering. Voor het eerst sinds 1945 gingen bovendien de centrale examens in het voortgezet onderwijs **niet door**. Deze unieke situatie is ontstaan doordat het coronavirus een landelijke schoolsluiting noodzakelijk maakte. De maatregelen om verspreiding van het coronavirus te voorkomen hebben ook de culturele instellingen hun deuren gedeeltelijk doen sluiten. Kunstcollecties, artistieke producties en podiumvoorstellingen bleven onbereikbaar voor publiek. Hoewel er ook in de culturele en creatieve sector is overgestapt naar online aanbod maakt dit het gemis maar ten dele goed. Cultuurmakers missen hun publiek en het publiek mist de beleving. Tegelijkertijd onderstreept de pandemie het belang van wetenschappelijk onderzoek. Het zijn onze wetenschappers die zorgen voor nieuwe kennis om oplossingen te vinden voor deze pandemie.

Om het onderwijs zoveel mogelijk door te laten gaan hebben wij verschillende maatregelen genomen. Zo konden onderwijsinstellingen subsidie aanvragen om leerlingen en studenten extra ondersteuning te bieden vanwege leer- en ontwikkelachterstanden. Ondanks alle inspanningen is studievertraging in sommige gevallen onvermijdelijk gebleken en de laatstejaars studenten zijn vanwege deze studievertraging dan ook gecompenseerd. Ook hebben wij extra middelen uitgetrokken om de ventilatie van schoolgebouwen te verbeteren en voor apparatuur die leerlingen in staat stelt deel te nemen aan digitaal onderwijs. In het **voor-** en **najaar** troffen wij steunmaatregelen voor instellingen en makers in de culturele en creatieve sector. Deze middelen zijn bedoeld om deze waardevolle sector in staat te stellen artistieke producties te blijven maken en de werkgelegenheid voor artiesten, kunstenaars, technici, makers en andere zelfstandigen zo veel mogelijk in stand te houden. Om de lokale informatievoorziening tijdens de coronacrisis op peil te houden, is een **tijdelijk steunfonds** opgezet. De maatregelen gericht op ondersteuning van de genoemde sectoren in het bewogen jaar 2020 worden opgesomd in de onderstaande tabel.

Tabel 1 Overzicht coronasteunmaatregelen (bedragen x € 1.000)

Maatregel	Verplichtingen 2020	Uitgaven 2020	Relevante Kamerstukken
1. Aanvullende ondersteuning culturele en creatieve sector	300.000	300.000	Kamerstukken II 2019/20, 32820, nr. 353 , Kamerstukken II 2019/20, 35441, nr. 1 .
2. Ondersteuningsmaatregelen onderwijs			Kamerstukken II 2019/20, 35300 VIII, nr. 184 , Kamerstukken II 2019/20, 35464, nr. 1 , Kamerstukken II 2020/21, 35596, nr. 1 .
a. Inhaal- en ondersteuningsprogramma's primair- en voortgezet onderwijs en mbo (inclusief Caribisch Nederland)	280.076	280.076	
b. Behoud stages en leerwerkbanen in mbo	8.000	4.000	
c. Uitbreiding aanvullende bekostiging nieuwkomers primair-en voortgezet onderwijs	11.624	11.624	
3. Compensatie studenten mbo en hoger onderwijs	38.030	38.030	Kamerstukken II 2019/20, 35300 VIII, nr. 184 , Kamerstukken II 2019/20, 35464, nr. 1 .

Maatregel	Verplichtingen 2020	Uitgaven 2020	Relevante Kamerstukken
4. Tijdelijk steunfonds voor lokale informatievoorziening	18.509	18.509	Kamerstukken II 2019/20, 35420, nr. 43 , Kamerstukken II 2019/20, 35481, nr. 1 .
5. Programmering landelijke publieke omroep	19.000	19.000	Kamerstukken II 2019/20, 35420, nr. 43 , Kamerstukken II 2019/20, 35543, nr. 1 .
6. Begeleidingsgesprekken jeugdwerkloosheid	4.000	4.000	Kamerstukken II 2019/20, 35420, nr. 43 , Kamerstukken II 2019/20, 35543, nr. 1 .
7. Ondersteuning vrije theaterproducenten	40.000	40.000	Kamerstukken II 2020/21, 35420, nr. 193 , Kamerstukken II 2020/21, 35627, nr. 1 .

1. Gelijke kansen creëren en talenten tot bloei brengen

Tabel 2 Gelijke kansen creëren en talenten tot bloei brengen

Doelstelling/indicator	Sector	Basiswaarde	Realisatie	Realisatie	Streefwaarde
Percentage van de gemeenten die goab-middelen ontvangen, dat 960 uur voorschoolse educatie aanbiedt aan doelgroepeuters tussen de 2,5 en 4 jaar ¹					2021
	PO	42%			100%
Percentage kindercentra met een aanbod van voorschoolse educatie, dat per doelgroepeuter 10 uur pedagogisch beleidsmedewerker per jaar inzet. ²					2022
	PO				n.v.t.
Sociale inclusie van laaggeletterden ³					
	MBO				
Kwalificatiewinst ⁴		2012-2013	2017-2018	2018-2019	2020
	MBO	82,7%	87,6%	87,9%	Hoger t.o.v. basiswaarde
Succes eerstejaars mbo ⁵		2012-2013	2017-2018	2018-2019	2020
	MBO	82,9%	84,0%	83,6%	Hoger t.o.v. basiswaarde
Succes doorstromers in eerste jaar hbo ⁶		2012-2013	2017-2018	2018-2019	2020
	MBO	78%	79%	85%	Hoger t.o.v. basiswaarde
Aantal nieuwe vsv'ers ⁷		2008-2009	2018-2019	2019-2020	2019-2020
	VO & MBO	41.800	26.894	22.785	20.000

1 [Bron: Monitor Implementatie en besteding gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid](#); Meting 1: voortgang, vormgeving en effecten van de invoering van 960 uur voorschoolse educatie, Sardes en Oberon, februari 2020. De uitbreiding van het aantal uren voorschoolse educatie is per 1 augustus 2020 in werking getreden. De implementatie wordt vanaf najaar 2019 jaarlijks gemonitord. De rapportage van de 2e meting van het implementatieonderzoek is in september 2021.

2 De extra inzet van de pedagogisch beleidsmedewerker in de voorschoolse educatie treedt per 1 januari 2022 in werking, daarom is er nog geen streefcijfer.

3 In maart 2019 zijn de resultaten van de aanpak van laaggeletterdheid naar de Tweede Kamer gestuurd. Hieruit bleek dat 56% van de deelnemers aan een cursus basisvaardigheden tussen 2016 en 2018 vijf maanden na aanvang van de cursus hoger scoorde op sociale inclusie. Vanaf 2020 worden gemeenten verantwoordelijk voor het meten van het effect van opleidingen basisvaardigheden. Gemeenten kiezen hierbij welke indicatoren zij verzamelen. De resultaten van deze gemeentelijke effectmetingen worden via het nieuwe landelijke Expertisecentrum Basisvaardigheden vanaf 2021 openbaar gemaakt. Wij blijven in gesprek met gemeenten om ook een landelijk beeld te kunnen geven over het bereik en effect van opleidingen basisvaardigheden voor laaggeletterden.

4 [Bron: Benchmark mbo 2019, KBA Nijmegen](#).

5 [Bron: Benchmark mbo 2019, KBA Nijmegen](#). Licht gewijzigde definitie met ingang van 2016/17 (zonder entree-opleidingen).

6 [Bron: DUO](#). Het betreft mbo-4 gediplomeerden die doorstromen naar het hbo en in het eerste jaar niet uitvallen. De definitie is voorlopig. Het cohortjaar is het jaar van het diploma in het mbo.

7 [Bron: DUO](#). Nieuwe voortijdige schoolverlaters (vsv'ers) zijn jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten in het studiejaar vanuit het vo of mbo. Het voorlaatste jaar is aangepast aan de definitieve cijfers, het laatste jaar betreft voorlopige cijfers.

Voor peuters tussen de tweeënhalve en vier jaar oud met een risico op een onderwijsachterstand is het beschikbare aanbod van voorschoolse educatie uitgebreid van gemiddeld 10 naar gemiddeld 16 uur per week. In 2020 was er in totaal circa € 325 miljoen beschikbaar voor het tegengaan van onderwijsachterstanden op basisscholen. Deze middelen werden onder andere besteed aan het verkleinen van klassen, aan aparte groepen voor extra taalondersteuning, onderwijstijdverlenging en voor het aannemen van extra onderwijsassistenten. Ook ontvangen gemeenten sinds 2020 in totaal € 509 miljoen voor het gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid; € 47 miljoen meer dan in 2019. In februari 2020 liet een eerste [meting](#) zien dat gemeenten de urenuitbreiding op dat moment voortvarend oppakten.

In 2020 hebben we de eerste stappen gezet om onze in de [vervolgaanpak laaggeletterdheid 2020-2024](#) gestelde ambities te verwezenlijken. Zo is er in 2020 onder meer een landelijk Expertisepunt Basisvaardigheden opgericht. Ook is begonnen met het certificeren van taalhuizen. Het merendeel van de 35 contactgemeenten vanuit de [Wet educatie beroepsonderwijs](#) heeft een regionaal programma laaggeletterdheid ingediend, waarin zij bijvoorbeeld aangeven hoe zij het effect van hun lokale en regionale aanpak van laaggeletterdheid op doorlopende basis meten. Besloten is verder dat het Centraal Bureau voor de Statistiek in 2021 met een aantal gemeenten een proef gaat doen met het inzichtelijk maken van het bereik en de deelname aan opleidingen basisvaardigheden, waarbij achtergrondkenmerken zoals de leeftijd en het geslacht van de deelnemer en de aard van de gevolgde cursus in beeld worden gebracht. Ten slotte blijven wij laaggeletterde volwassenen de komende jaren via de subsidieregeling [Tel mee met Taal](#) ondersteunen.

In 2020 hebben wij meer ingezet op het versterken van loopbaanoriëntatie, loopbaanbegeleiding en studiebegeleiding van jongeren, onder andere via de activiteiten van het daarvoor opgerichte Expertisecentrum Loopbaanoriëntatie en -begeleiding. Dankzij een [wetswijziging](#) is het sinds augustus 2020 mogelijk om het vmbo en mbo vanaf de vmbo-bovenbouw tot en met een startkwalificatie op mbo niveau 2, 3 of 4 als één geheel aan te bieden. Doorlopende leerroutes dragen bij aan de totstandkoming van een toekomstbestendig, gevarieerd en aantrekkelijk aanbod van beroepsonderwijs in de regio. Regionale spelers geven vorm aan deze doorlopende lijnen. Zij kunnen daarbij gebruik maken van de in 2020 ontwikkelde informatieproducten van het programma [sterk beroepsonderwijs](#).

Het coronavirus heeft invloed gehad op de doorstroom van het primair naar het voortgezet onderwijs en van het mbo naar het hbo. Vanwege de afgelasting van de eindtoets, hebben alle scholen een brief ontvangen met het verzoek om basisschoolleerlingen kansrijk in het voortgezet onderwijs te plaatsen. Aan mbo-studenten die voorwaardelijk zijn toegelaten tot het hbo terwijl zij nog een klein gedeelte van hun mbo-opleiding moesten afronden, is uitstel gegeven. Zij hebben nog tot september 2021 om hun mbo-diploma te behalen. Tot aan de coronacrisis leek het succes van mbo-doorstromers in het eerste jaar van het hbo ondanks onze inspanningen niet verbeterd. Het succes van het mbo-uitstroomcohort van 2017-2018 was nagenoeg gelijk aan dat van het uitstroomcohort van zes jaar eerder. Het uitstroomcohort van 2018-2019 boekt in het hbo in collegejaar 2019-2020 vooralsnog echter aanzienlijker meer succes.

De jaarlijkse [monitor beleidsmaatregelen hoger onderwijs](#) laat zien dat er weer meer studenten zijn ingestroomd in het hoger onderwijs en dat veel studenten de opleiding volgen die zij willen volgen. De instroomcijfers geven een te wisselend beeld om te kunnen bepalen of de halvering van het collegegeld effect heeft gehad op doorstroom van mbo-studenten. Wel is gebleken dat het leenstelsel een rol speelt bij beslissingen van mbo-studenten ten aanzien van doorstroom. Mbo-studenten die een doorstroomkeuzedeel volgden zijn weliswaar meer tevreden over de aansluiting dan medestudenten die dat niet deden, maar een verband tussen het volgen van mbo-doorstroomkeuzedelen en studie-uitval in het hbo is niet gevonden. Om belemmeringen voor eerste generatiestudenten, studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en studenten met een functiebeperking weg te nemen, hebben wij in het najaar van 2020 enkele [voorstellen](#) aan de Tweede Kamer toegezonden. Denk daarbij aan het zo veel mogelijk beperken van (on)bewuste zelfselectie of van het

gebruik van selectiemethoden die groepen aspirant-studenten onbewust bevoordelen en daarmee andere groepen op achterstand zetten. Om de aandacht voor de toegankelijkheid van het hoger onderwijs een meer structurele plek in het stelsel te geven, wordt de Expertgroep Toegankelijkheid Hoger Onderwijs ingericht.

Het aantal nieuwe voortijdig schoolverlaters is dit jaar een stuk **lager** dan in voorgaande jaren. Hoewel deze daling positief is – wij danken haar mede aan de inzet van professionals op scholen, Regionale Meld- en Coördinatiepunten, gemeenten en zorgpartijen – doet de coronacrisis zich ook hier pijnlijk gelden. Zo zijn jongeren werk vanwege de verslechterde arbeidsmarkt als een minder aantrekkelijk alternatief voor onderwijs gaan zien. Daarnaast geven de regio's aan dat een deel van de jongeren die in 2019-2020 niet zijn uitgevallen dit in het komende studiejaar wel zal gaan doen. Vanwege de afgelasting van de centrale eindexamens van 2020 zijn bepaalde jongeren geslaagd en doorgestroomd naar het mbo, voor wie dat onder normale omstandigheden niet voor de hand lag. Ook bestaat voor studenten die vereenzamen of studievertraging oplopen door afstandsonderwijs het risico dat zij ontmoedigd raken en afhaken.

Begin 2020 kondigden wij aan door te gaan met onze **aanpak van thuiszitters**. Dit heeft geleid tot meer aandacht voor schooluitval en tot preventief optreden bij schoolverzuim in het basis- en voortgezet onderwijs en op het mbo. Wij hebben daarbij ingezet op een integrale aanpak, bestaande uit de **verbeteragenda passend onderwijs**, de **verbeterde onderwijs-zorg samenwerking** en de onderwijszorgarrangementen. In het basis- en voortgezet onderwijs zijn scholen en gemeenten dit schooljaar gestart met regionale programma's om voortijdig schoolverlaten tegen te gaan. Scholen die bijdragen aan het realiseren van een landelijke vermindering van het aantal nieuwe voortijdig schoolverlaters kunnen rekenen op aanvullende bekostiging.

Het aantal gemeenten dat zich bij de Gelijke Kansen Alliantie heeft aangesloten is in 2020 gegroeid van dertig naar vijftig. Al deze gemeenten ondertekenden een document met concrete interventies en afspraken over onderzoek en kennisdeling. Reeds voor de uitbraak van de coronapandemie beschikte de alliantie over een sterk netwerk van partners binnen en het buiten het onderwijs. Zo kon tijdens de coronacrisis snel en effectief geschakeld worden met ouders, schoolleiders en wethouders vanuit het hele land. In 2020 is als gevolg van het project LOB-Gelijke Kansen een Kennispunt Gelijke Kansen, Diversiteit en Inclusie opgericht, om de kansen op stage of werk voor jongeren met een migratie-achtergrond of een lage sociaaleconomische status te vergroten.

2. Sterke docenten

Tabel 3 Sterke docenten					
Doelstelling/indicator	Sector	Basiswaarde	Realisatie	Realisatie	Streefwaarde
Percentage van besturen dat aangeeft dat er binnen het schoolteam een gesprek is gevoerd over de besteding van de werkdrukmiddelen ¹	PO		2018	2019	2020
			99,22%	99,27%	n.v.t.
Percentage van besturen dat aangeeft dat de personeelsgeleding van de medezeggenschapsraad ingestemd heeft met het voorstel voor de besteding van de werkdrukmiddelen ¹	PO		2018	2019	2020
			98,41%	98,34%	n.v.t.
Strategisch personeelsbeleid ²	PO				
Strategisch personeelsbeleid ³	VO				

1 Bron: XBRL Onderwijsportaal, DUO. Er is geen basiswaarde omdat het om nieuw beleid gaat en de procesindicatoren nieuwe eisen betroffen waaraan schoolbesturen eerder niet hoefden te voldoen. Daarnaast is er in het werkdrakkkoord overeengekomen dat er voor deze procesindicatoren het principe van comply or explain geldt en is er geen streefwaarde afgesproken. Voor de percentages in 2019 geldt dat 964 schoolbesturen zijn meegenomen in het totaal.

2 Voor het po is met de relevante partners ingezet op ontwikkelen van een geschikte indicator voor strategisch personeelsbeleid. Aangezien strategisch personeelsbeleid een optelsom is van uiteenlopende deelaspecten is gebleken dat dit begrip niet in één (streef)cijfer is te vangen. Wel is er bredere set aan items ontwikkeld waarmee het strategisch personeelsbeleid in het po gemonitord kan worden. Ook is een eerste nulmeting uitgevoerd, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/09/15/onderzoek-strategisch-personeelsbeleid-in-het-primair-onderwijs>

3 In 2018 is voor de VO-sector een werkgroep tot de conclusie gekomen dat het thema strategisch personeelsbeleid niet in één enkele indicator te vangen is. Er is inmiddels een duurzame set items voor verdere monitoring en verantwoording ontwikkeld waarmee een kwantitatief en kwalitatief beeld wordt gecreëerd. De nulmeting is uitgevoerd in 2019 (zie <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/02/18/strategisch-personeelsbeleid-in-het-vo>). Het vervolg op dit monitoronderzoek wordt medio 2021 afgerond en gepubliceerd.

Om de werkdruk onder basisschooldocenten te verminderen, hebben wij € 380 miljoen beschikbaar gesteld voor het schooljaar 2020-2021. Scholen beslissen zelf over de inzet van deze middelen, altijd met instemming van de personeelsgeleding van de medezeggenschapsraad. Middels de in tabel 2 genoemde indicatoren houden wij de inzet van deze werkdrukmiddelen in de gaten. Eind 2020 vond een [tussentijdse evaluatie](#) plaats. Daarnaast zijn er binnen het [convenant extra geld aanpak tekorten](#) afspraken gemaakt om in 2020 en 2021 meer mensen op te leiden en te behouden voor het basisen voortgezet onderwijs. Ook zijn er afspraken gemaakt die ervoor zorgen dat leraren zich kunnen ontwikkelen en dat zij goed worden begeleid. Verder voorzag het convenant in een eenmalige uitkering van € 875 voor het personeel op de basisscholen, welke in februari 2020 naar rato is uitbetaald. Sinds 2018 investeren wij jaarlijks in totaal € 270 miljoen in salarisruimte voor het primair onderwijs en een structureel bedrag oplopend tot € 430 miljoen voor het verlagen van de werkdruk. Voor de verbetering van de beloning van leraren in het voortgezet speciaal onderwijs met het uitstroomprofiel vervolgonderwijs hebben wij € 16,5 miljoen uitgetrokken. In oktober 2020 is in dit verband afgesproken dat leraren in het voortgezet speciaal onderwijs die voor leerlingen met het uitstroomprofiel vervolgonderwijs lesgebonden of behandeltaken uitvoeren over de periode tot 1 augustus 2020 een arbeidsmarkttoelage ontvangen. Deze afspraak is onderdeel van de onderhandelingen over de cao voor het primair onderwijs voor de periode 2019 tot en met 2020. Tijdens eerdere onderhandelingen over deze cao is in het begin van 2020 al een akkoord bereikt over een structurele loonsverhoging van 4,5 procent per 1 januari 2020. Ook onderdeel van de nieuwe cao is een eenmalige uitkering van 0,7 procent voor al het basisschoolpersoneel, berekend over het jaarsalaris van 2020.

Behalve via het aantrekkelijker maken van de arbeidsvoorwaarden, hebben wij ons er in 2020 ook op andere manieren voor ingezet om het lerarentekort [terug te dringen](#). Met de afzonderlijke stadsbesturen van Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht en Almere hebben wij convenanten gesloten, waarin we afspraken hebben vastgelegd over de bestrijding van urgente

lerarentekorten in het primair onderwijs. De genoemde steden steunen wij van 2020 tot en met 2023 met meerjarige subsidies van in totaal € 116,7 miljoen, waarvan € 80,7 miljoen bestemd is voor de uitvoering van de convenanten en € 36 miljoen voor het verbeteren van de zij-instroom. Via de [subsidieregeling regionale aanpak personeelstekort onderwijs 2020 en 2021](#) steunen wij nog eens 67 regio's met in totaal € 33 miljoen om aldaar samen met basis- en middelbare scholen en met mbo-instellingen het lerarentekort tegen te gaan. In het voortgezet onderwijs is meer aandacht gevestigd op die schoolvakken waar de tekorten het grootst zijn. Ook investeerden wij in 2020 opnieuw in de zij-instroom van leraren. Zo stelden wij via de [regeling subsidie zij-instroom](#) € 36 miljoen beschikbaar voor de gegroeide belangstelling en besteedden wij € 11 miljoen aan flexibilisering van lerarenopleidingen en aan het vergroten van de mogelijkheden om meer rekening te kunnen houden met eerder verworven competenties van zij-instromers. Om de continuïteit van het onderwijs ook tijdens de coronapandemie te kunnen waarborgen, besloten wij eind 2020 om in het komende jaar € 210 miljoen beschikbaar te stellen voor [extra hulp voor de klas](#). Via een [subsidieregeling](#) ondersteunen wij basis- en middelbare scholen en mbo-instellingen die vanwege de coronacrisis binnen en buiten de klas tijdelijk extra krachten willen inschakelen.

Voor 2020 hebben deze maatregelen en investeringen geleid tot enkele concrete resultaten. In de eerste plaats zijn de geraamde tekorten op de lange termijn naar beneden bijgesteld. Hoewel in het schooljaar 2025-2026 nog altijd een tekort wordt verwacht van 1.439 voltijdsequivalenten aan leraren en directeuren, is deze raming vergeleken met de verwachting van vorig jaar – een tekort van 1.971 voltijdsequivalenten in schooljaar 2024-2025 – fors lager. Tegelijkertijd is de instroom in de voltijd lerarenopleidingen voor het basisonderwijs gestegen van ruim vierduizend studenten in collegejaar 2015-2016 naar ruim 6.700 studenten in collegejaar 2020-2021. Ook de instroom in deeltijdopleidingen voor het basisonderwijs steeg in diezelfde perioden van bijna 900 studenten naar ruim 2.500 studenten. In de vier grootste steden en Almere is het lerarentekort tussen februari en oktober 2020 met drie procent gedaald. Deze winst is gunstig maar fragiel, omdat de mobiliteit van docenten te lijden heeft onder de coronacrisis. Ook blijven de resultaten in het voortgezet onderwijs achter. Daar nam de lange termijnverwachting van het lerarentekort met honderd voltijdsequivalenten af, van het in 2019 voor schooljaar 2024-2025 geraamde tekort van 1.350 naar het in 2020 voor 2025-2026 geraamde tekort van 1.250 voltijdsequivalenten.

Op het gebied van strategisch personeelsbeleid [kozen](#) we er in 2020 voor om het deel van de zogeheten prestatieboxmiddelen dat bedoeld is voor de professionalisering en de begeleiding van startende leraren en schoolleiders voortaan op schoolniveau toe te kennen. Het is daarbij de bedoeling dat scholen samen met de personeelsgeleding van de medezeggenschapraad besluiten hoe zij deze middelen gaan inzetten. Aan de schoolbesturen hebben wij gevraagd om zich in hun jaarverslagen te verantwoorden over deze besluiten en over de inzet van de middelen.

Om leraren beter voor te bereiden op de lespraktijk en om lerarenopleidingen aantrekkelijker te maken, streven wij ernaar dat lerarenopleidingen steeds vaker intensief gaan samenwerken met scholen. In januari 2020 hebben wij daartoe een voorlopig [gemeenschappelijk kwaliteitskader](#) ingevoerd, op basis waarvan dit jaar vier proeven van start zijn gegaan. In het [bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen](#) spraken wij daarnaast met de verenigingen van hogescholen en universiteiten af dat er binnen de lerarenopleidingen meer maatwerk komt voor aspirant-leraren

en dat de samenwerking tussen lerarenopleidingen en het hoger onderwijs wordt versterkt. Ook zijn in 2020 onder de noemer Samen Opleiden en Professionaliseren dertien nieuwe aspirant-scholen gestart. Vijf eerder gestarte scholen zijn in 2020 positief door de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie beoordeeld. In totaal is het aantal in het schooljaar 2020-2021 beschikbare opleidingsplaatsen ten opzichte van het voorgaande schooljaar met ongeveer vijf procent gestegen naar 10.055 in het basisonderwijs, 11.076 in het voortgezet onderwijs en 1.516 in het mbo. In september 2020 is er ook in Caribisch Nederland een opleidingsschool van start gegaan.

3. Opleiden voor de samenleving van de toekomst

Tabel 4 Opleiden voor de samenleving van de toekomst					
Doelstelling/indicator	Sector	Basiswaarde	Realisatie	Realisatie	Streefwaarde
Percentage leidinggevenden dat (zeer) tevreden is over de kwaliteit van het techniekonderwijs ¹		2017	2017		2024
	VO	54%	54%		65%
Percentage vmbo-leerlingen waarbij binnen een straal van 10 km rondom woonadres een techniekvestiging is ²		2017	2018	2021	2024
	VO	95%	94%		90-100%
Aandeel afgestudeerden bètatechniek ³		2012	2019	2020	2020
	HBO	18%	22%	21%	Hoger t.o.v. basiswaarde
	WO	21%	28%	28%	Hoger t.o.v. basiswaarde
Aandeel mbo-studenten techniek ⁴		2011	2019-2020	2020-2021	2020
	MBO	28%	27%	26%	Hoger t.o.v. basiswaarde
Arbeidsmarktrendement, per opleidingsniveau ⁵		Cohort 2012-2013 Cohort 2015-2016 Cohort 2016-2017			2020
	MBO				
	Entree	66%	59%	61%	Hoger t.o.v. basiswaarde
	Niv. 2	77%	80%	84%	Hoger t.o.v. basiswaarde
	Niv. 3	85%	90%	92%	Hoger t.o.v. basiswaarde
	Niv. 4	83%	88%	90%	Hoger t.o.v. basiswaarde
Percentage gediplomeerden dat aangaf dat de aansluiting van de opleiding met huidige functie voldoende/goed was ⁶		2012-2013	2016-2017	2017-2018	2020
	MBO	76%	78%	77%	Hoger t.o.v. basiswaarde
Percentage leerbedrijven dat over vakkennis oordeel (zeer) goed geeft ⁷		2016	2018	2020	2020
	MBO	77%	77%	71%	Vasthouden
Percentage leerbedrijven dat over beroepsvaardigheden oordeel (zeer) goed geeft ⁸		2016	2018	2020	2020
	MBO	76%	80%	74%	Vasthouden
Percentage 25-64 jarigen dat deelneemt aan leeractiviteit (LLL) ⁹		2010	2018	2019	2020
	MBO	17,1%	19,1%	19,5%	20%
Percentage hbo-afgestudeerden dat ruim een jaar na afstuderen aan het werk is ¹⁰		Cohort 2010-2011	Cohort 2015-2016	Cohort 2016-2017	2020
	HBO	88%	90%	91%	Vasthouden
	WO	88%	90%	92%	Vasthouden
Percentage werkende hbo-afgestudeerden ruim een jaar na afstuderen werkzaam op minimaal het niveau van de opleiding ¹²		2010	2018	2019	2020
	HBO	79%	81%	80%	Vasthouden
Percentage werkende wo-afgestudeerden ruim een jaar na afstuderen werkzaam op minimaal het niveau van de opleiding ¹³		2010	2017	2019	2020
	WO	n.b.	72%	71%	Vasthouden

1 Bron: De nulmeting komt uit de enquête «Vernieuwing vmbo onder leidinggevenden» uitgevoerd door de SEO Economisch Onderzoek (2018). Het NRO neemt de indicator via een enquête vanaf 2021 mee in hun jaarlijkse monitor Sterk Techniekonderwijs. Het percentage zal rond het tweede kwartaal beschikbaar zijn.

2 Bron: ECBO (2019). Onderzoek in het kader van de Monitor Sterk Techniekonderwijs; de nulmeting. Het NRO neemt de indicator vanaf 2021 mee in hun jaarlijkse monitor Sterk Techniekonderwijs. Het percentage zal rond het tweede kwartaal beschikbaar zijn.

- 3 Bron: DUO (2020).
- 4 Bron: DUO.
- 5 Bron: CBS maatwerk. Het gaat om het aandeel werkenden (min. 12 uur per week) van gediplomeerde mbo-uitstromers ruim een jaar na diplomering (uitstroom en arbeidsmarktpositie gemeten op 1 oktober). De cijfers van 2016-2017 zijn definitief.
- 6 ROA, BVE-Monitor.
- 7 Bron: Onderzoek SBB. De onderzoekspopulatie leerbedrijven in 2016 en 2018 verschillen licht van elkaar. De cijfers betreffen een tweejaarlijks onderzoek.
- 8 Bron: Onderzoek SBB. De cijfers betreffen een tweejaarlijks onderzoek.
- 9 Bron: Eurostat, Labour Force Survey (LFS). De waarde over 2020 verschijnt eind tweede kwartaal 2021.
- 10 Bron: CBS, maatwerk. Het gaat om het aandeel werkenden (min. 12 uur per week) van afgestudeerde hbo-bachelors ruim een jaar na afstuderen (uitstroom en arbeidsmarktpositie gemeten op 1 oktober).
- 11 Bron: CBS, maatwerk. Het gaat om het aandeel werkenden (min. 12 uur per week) van afgestudeerde wo-masters ruim een jaar na afstuderen (uitstroom en arbeidsmarktpositie gemeten op 1 oktober).
- 12 Bron: ROA, Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt, 2011, 2018 en 2019. De waarde voor 2020 komt medio 2021 beschikbaar.
- 13 Bron: ROA, Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt, 2011, 2018 en 2019. De enquête onder wo-afgestudeerden (Nationale Alumni Enquête) wordt tweejaarlijks gehouden. In 2020 is daardoor geen onderzoek gedaan, data van de NAE voor 2021 wordt in het tweede kwartaal van 2022 bekend.

Via de [subsidieregeling sterk techniekonderwijs 2020-2023](#) kunnen vmbo-scholen samen met basisscholen, mbo-instellingen en het bedrijfsleven geld krijgen voor regionale plannen om het vmbo-techniekonderwijs te versterken. Sinds 2020 doen 77 van 78 regio's aan de regeling mee. Fysieke activiteiten van de regio's zijn vanwege de coronapandemie anders georganiseerd of in de tijd verschoven. Ter ondersteuning van het Techniekpact wordt de aandacht voor techniekonderwijs bij de lerarenopleidingen versterkt en wordt het tekort aan techniekdocenten teruggedrongen, mede dankzij een subsidie van € 0,8 miljoen die wij aan Jet-Net & TechNet hebben verleend. Een groot deel van de aanvragen voor het Regionaal Investeringsfonds voor het mbo betrof techniekopleidingen. Om in het hoger onderwijs te komen tot een betere opleidingscapaciteit, hoger student-succes en betere aansluiting met de arbeidsmarkt is op aanbeveling van de [Adviescommissie Bekostiging Hoger Onderwijs en Onderzoek](#) de bekostiging herzien. Daarbij wordt extra geïnvesteerd in opleidingen bètatechniek en in studenten die van opleiding veranderen. Zo willen we toe naar meer samenwerking en minder concurrentie in onderwijs en onderzoek. In 2020 is daarnaast een onafhankelijk onderzoek uitgevoerd naar de toereikendheid van de bekostiging en de daadwerkelijke kosten van onderwijs en onderzoek in het mbo en hoger onderwijs. De resultaten hiervan worden begin 2021 verwacht. Ten aanzien van de bekostiging in het primair en voorgezet onderwijs schreef onderzoeksbureau [McKinsey & Company](#) in 2020 dat de bekostiging voor 98 procent van de basisscholen toereikend is om de aan de basiskwaliteit te voldoen, maar niet toereikend is om hogere ambities na te streven. Naar aanleiding van dit rapport hebben we op korte termijn een aantal [maatregelen](#) genomen.

De Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven constateerde in 2020 dat er bij een aantal mbo-opleidingen mogelijk zorgen zijn over het arbeidsmarktperspectief van afgestudeerden. In enkele gevallen heeft dit geleid tot het advies aan instellingen om niet met de betreffende opleiding te starten. Om het aanbod van werkervaringsplekken tijdens en vooral ook na het coronatijdperk te behouden, is in 2020 volop ingezet op een stage- een leerbanenoffensief voor het mbo. Ook hebben wij ons met de lancering van de #KIESMIJ-campagne in 2020 hard gemaakt voor het tegengaan van discriminatie bij stages, leerwerkplekken en een eerste baan na het afronden van een opleiding. Voor de aansluiting op de arbeidsmarkt in het hoger onderwijs besloten we eind 2020 om samen met koepels, studenten en bedrijven werk te maken van de [aanbevelingen](#) van de Commissie Doelmatigheid Hoger Onderwijs.

Om het opleidingsaanbod in het mbo verder te flexibiliseren is in 2020 extra geld vrijgemaakt voor publiek-private samenwerking binnen het actieprogramma Leven Lang Ontwikkelen. Daarnaast heeft de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven gewerkt aan het ontwikkelen van

certificaten voor beroepsgerichte onderdelen van verschillende kwalificatiedossiers. Ook in het hoger onderwijs is er behoefte aan flexibelere opleidingen. Dit stimuleren wij onder meer door twee lopende experimenten uit te breiden. Zo mogen nieuwe instellingen en duale en deeltijdopleidingen alsnog deelnemen aan het experiment flexstuderen. Daarnaast kunnen instellingen die deelnemen aan het experiment leeruitkomsten dit nu met meer opleidingen doen dan reeds het geval was.

In 2020 nam de Tweede Kamer een wetsvoorstel ter verduidelijking van de burgerschapsopdracht aan, met het doel om het burgerschapsonderwijs te verduidelijken en te verbeteren. Deze aanscherping vereist dat leerlingen vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit als basiswaarden van de democratische rechtsstaat kennen en respecteren. Uit een in 2020 verschenen [themaonderzoek](#) van de Inspectie van het Onderwijs blijkt dat de meeste scholen op het terrein van burgerschap binnen de wettelijke grenzen blijven. Er zijn vrijwel geen situaties aangetroffen die in strijd zijn met basiswaarden van de democratische rechtsstaat. De actieve aandacht voor burgerschap is echter nog onvoldoende geborgd. In de loop van 2020 zijn schoolbesturen, schoolleiders en leraren door de sectorraden en door de Stichting School & Veiligheid voorbereid op de verwachtingen van de nieuwe burgerschapswet. Bijzondere aandacht is uitgegaan naar het bespreekbaar maken van onderwerpen die in de klas gevoelig kunnen liggen.

Er is in 2020 een aantal wetsvoorstellen aangenomen, waaronder de [vereenvoudiging bekostiging voortgezet onderwijs scholen](#) en de [Wet meer ruimte voor nieuwe scholen](#). Het voorstel vereenvoudiging van de bekostiging in het primair onderwijs en doorstroomtoetsen primair onderwijs zijn naar de Tweede Kamer verstuurd. Met de PO-Raad en VO-raad is een gezamenlijke benchmark voor besturen in het funderend onderwijs opgesteld die in 2020 is gelanceerd. Met het ontwikkelen van deze benchmark wordt ingezet op verdere versterking van de verantwoording over kwaliteit en doelmatig gebruik van onderwijsmiddelen. Om te voorkomen dat schoolbesturen onnodige reserves aanhouden is door de Inspectie van het Onderwijs de [signaleringswaarde](#) van de reserves ontwikkeld.

Een [wetenschappelijke curriculumcommissie](#) is in september 2020 begonnen aan het schrijven van een onafhankelijk advies over de vernieuwing van het curriculum voor het basis- en voortgezet onderwijs. In het vmbo wordt daarnaast gewerkt aan het samenvoegen van de gemengde en theoretische leerweg waarin theoretisch leren verrijkt wordt met een praktijkgericht programma.

Ten slotte is in het najaar van 2020 een aantal [acties](#) in gang gezet om de onderwijszorg in Caribisch Nederland te verbeteren. Op de drie eilanden zijn projectleiders aangesteld om voorzieningen te treffen voor leerlingen met een zwaardere zorgbehoefte. Ook wordt gewerkt aan meer doorlopende ontwikkellijnen, meer samenhang tussen onderwijs en kinderopvang en een betere aansluiting van het taalonderwijs op het taalniveau van kinderen. Daarom is gestart met de ontwikkeling van genormeerde volgtoetsen en een volgsysteem voor scholieren in het basisonderwijs en in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. In 2020 vond internetconsultatie plaats over het [besluit Saba Comprehensive School en Gwendoline van Puttenschool](#). Het besluit is eind 2020 voor advies naar de Raad van State gestuurd en treedt met terugwerkende kracht in werking op 1 augustus 2020, behoudens de bepalingen over het vak Nederlands.

4. Onderzoek van wereldformaat

Tabel 5 Onderzoek van wereldformaat

Doelstelling/indicator	Sector	Basiswaarde	Realisatie	Realisatie	Streefwaarde
Percentage open-access gepubliceerde artikelen ¹		2016	2018	2019	2020
	OWB	42%	54%	62%	100%

¹ Bron: VSNU. De VSNU zal naar verwachting de cijfers over 2020 in de tweede helft van 2021 publiceren.

De transitie naar open wetenschap en volledig openbare publicatie van Nederlands onderzoek staat **onverminderd** op de agenda, maar is nog niet afgerond. Wel leiden de stappen die wij met de sector hebben gezet tot mijlpalen. In juni en december spraken wij met het veld over uitdagingen en inspirerende voorbeelden van open wetenschap. Er is een belangrijke overeenkomst gesloten met Elsevier en de Taverne-proef is opgeschaald, waardoor meer onderzoekers hun artikelen open access kunnen publiceren. Bovendien leveren wij een financiële bijdrage aan het Nationaal Programma Open Science en zetten wij ons in voor de European Open Science Cloud. In de onderhandelingen over Horizon Europe heeft Nederland succesvol **gepleit** voor excellentie en impact als leidende criteria voor de toekenning van Europese onderzoeksbudgetten. Het aandeel voor onderzoek en innovatie in het nieuwe Meerjarig Financieel Kader van de Europese Unie is ten opzichte van de vorige Europese Uniebegroting gestegen. Voor onderzoek en innovatie is (in de prijzen van 2018) € 84,9 miljard gereserveerd. Dit past binnen de Nederlandse **inzet**.

In het nationale actieplan voor meer diversiteit en inclusie in onderwijs en onderzoek zijn stevige ambities geformuleerd om de genderdiversiteit en sociale veiligheid in de wetenschap te vergroten. Ook de sectorplannen hebben bijgedragen aan meer posities voor vrouwelijke wetenschappers. Daarnaast zien we een toename in profilering, afstemming en samenwerking binnen en tussen universiteiten. De vaste aanstellingen uit het sectorplan bèta en techniek staan toe dat meer studenten een bèta- of technische opleiding kunnen volgen. In het digitale geestes- en sociaalwetenschappelijke domein zijn inmiddels twaalf infrastructurele initiatieven gestart.

Een groot deel van de fysieke evenementen omtrent de **Nationale Wetenschapsagenda** is in 2020 omgezet in een online campagne waarbij wetenschappers op sociale media in gesprek gingen met het publiek. Ook is een *call* voor vernieuwende wetenschapscommunicatieprojecten gelanceerd. De jaarlijkse call Onderzoek op Routes door Consortia leidde in 2020 tot 21 vernieuwende en relevante projecten. Vanwege de coronacrisis liep de honorering van deze en andere calls binnen de Nationale Wetenschapsagenda vertraging op. Wel zijn in 2020 samen met andere departementen tien thematische calls geprogrammeerd. Het budget voor de Nationale Wetenschapsagenda is in 2020 **verhoogd** tot € 130 miljoen.

Eind 2020 heeft het kabinet de **brief** over maatregelen kennisveiligheid hoger onderwijs en wetenschap gepresenteerd. Deze brief bevat verschillende maatregelen om de kennisveiligheid in het hoger onderwijs en de wetenschap beter te borgen.

5. Cultuur

Tabel 6 Cultuur

Doelstelling/indicator	Sector	Basiswaarde	Realisatie	Realisatie	Streefwaarde
Percentage scholen dat deelneemt aan het programma CMK ¹		2017	2018	2019 ²	2020
	Cultuur	42%	55%	59,8%	>50%
Percentage gebouwde rijksmonumenten in redelijke tot goede staat ³		2013	2018	2019 ⁴	2020
	Cultuur	87%	84,5% ⁵	83,6%	85,5%

1 Bron: [Programma Cultuureducatie met Kwaliteit](#), het percentage geeft de deelnemende scholen in het primair onderwijs weer.

2 Percentage realisatie 2020 is naar verwachting in juni 2021 beschikbaar. Dit percentage wordt gebaseerd op de verantwoordingen die in het voorjaar worden ingediend.

3 Bron: [Erfgoedmonitor](#).

4 Percentage realisatie 2020 is in het 2e kwartaal 2021 beschikbaar op basis van de verantwoordingen.

5 Toelichting bij realisatie 2018 t.o.v. 2013: als gevolg van een verbetering in de meetmethode is het percentage gebouwde rijksmonumenten in redelijk tot goede staat in 2018 lager dan in 2013. In de meting van 2013 waren alleen rijksmonumenten opgenomen die een abonnement hadden afgesloten bij de Monumentenwacht. Die zijn gemiddeld in betere staat dan de monumenten die niet worden geïnspecteerd. De nieuwe percentages uit 2018 zijn gebaseerd op metingen bij een groter aantal rijksmonumenten dan in 2013 en zijn daardoor representatiever.

Cultuur verrijkt het individu en verbindt de samenleving en de aandacht hiervoor kan niet vroeg genoeg beginnen. In 2020 hebben we de programma's [cultuurparticipatie](#) en [cultuureducatie met kwaliteit voorbereid](#). Beide hebben een looptijd van 2021 tot en met 2024. Ook is een impuls gegeven aan regionale filmcentra die filmeducatie in heel Nederland verzorgen. In juni presenteerde de Commissie Herijking Canon van Nederland de vernieuwde [canon](#).

Op erfgoedgebied staat het belang van toegang zeker in tijden van pandemie voorop. In 2020 hebben we hieraan een stimulans gegeven met de kernbegrippen houdbaar, bruikbaar en zichtbaar. Dit heeft geleid tot een breed gebruik van erfgoedbronnen door onder meer ontwerpers, journalisten, leraren, wetenschappers en natuurlijk erfgoedvrijwilligers. Ondertussen is [Commissie Collectie Nederland](#) gestart met het ontwikkelen van een visie op welke cultuurgoederen de overheid voor volgende generaties moet beschermen. In oktober [oordeelde](#) de Adviescommissie Nationaal Beleidskader Koloniale Collecties dat Nederland onvoorwaardelijk bereid moet zijn om in voormalige Nederlandse koloniën buitgemaakte cultuurgoederen terug te geven aan herkomstlanden die daarom verzoeken. Daarnaast verscheen in december 2020 het [evaluatie rapport](#) over het restitutiebeleid op het gebied van roofkunst uit de Tweede Wereldoorlog.

In 2020 is aan eigenaren van monumentale woonhuizen voor het eerst de mogelijkheid geboden om [instandhoudingssubsidie](#) aan te vragen. Deze regeling verving de fiscale aftrek. In 2020 zijn bijna vierduizend rijksmonumenten voor in totaal € 36,5 miljoen gesubsidieerd. Verder steunden wij projecten die vanuit de kracht van erfgoed bijdragen aan de grote transitieopgaven in onze leefomgeving in 2020 met bijna € 7 miljoen, via het uitvoeringsprogramma van de [Erfgoeddeal](#).

Vierjarige zekerheid voor culturele instellingen is in deze crisistijd van groot belang. Op Prinsjesdag 2020 maakten wij onze [besluiten](#) voor de basisinfrastructuur van 2021 tot en met 2024 bekend. In totaal krijgen 113 culturele instellingen en zes fondsen een totaalbedrag van € 413 miljoen subsidie per jaar. Met het oog op een goede positie van werkenden in de culturele en creatieve sector hebben we € 19 miljoen beschikbaar gesteld voor het programma Permanente Professionele Ontwikkeling. In 2020 besloten we bovendien dat eerlijke beloningen in de nieuwe basisinfrastructuur een subsidievoorwaarde wordt.

Uit de in april verschenen [evaluatie](#) van de [Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen](#) blijkt dat deze grotendeels werkt zoals beoogd. Overheden en bibliotheekpartijen maakten in 2020 [afspraken](#) over prioriteiten en actiepunten voor de periode tot en met 2023. In lijn met de [motie Asscher c.s.](#) is de bibliotheek in enkele kleine kernen teruggekomen of verbeterd. Ook hebben wij aangegeven de mogelijkheid van het heffen van jeugdcontributie door bibliotheken te schrappen. Betrokken gemeenten hebben wij aangeschreven om dit vooruitlopend op wetgeving alvast te doen. Ten slotte is in 2020 [besloten](#) om de vaste prijs van het Nederlandstalige papieren boek te behouden.

6. Media

Tabel 7 Media					
Doelstelling/indicator	Sector	Basiswaarde	Realisatie	Realisatie	Streefwaarde
Alle afspraken uit prestatieovereenkomst worden door NPO nagekomen ¹		2017	2018	2019	2020
	Media	33/34 ²	33/34	31/34 ³	34/34

1 Bron: Terugblik NPO; Verificatie Commissariaat voor de Media. De Terugblik 2020, waarin wordt gerapporteerd over de prestatie-afspraken, verschijnt op 1 juni 2021. Deze rapportage wordt in de zomer van 2021 geverifieerd door het Commissariaat voor de Media.

2 De niet-behaalde afspraak is ten dele gerealiseerd.

3 Een afspraak is niet gerealiseerd, twee van de niet-behaalde afspraken zijn ten dele gerealiseerd.

Mediagebruikers kijken steeds meer online en wanneer het hen uitkomt. Nieuwe grote spelers veranderen zowel de markt als de verdienmodellen. De Nederlandse publieke omroep staat daarom voor de uitdaging toekomstgerichte keuzes te maken en zijn rol in de samenleving te bestendigen. In overleg met de NPO, de omroepen en andere betrokken partijen zijn de maatregelen uit de visiebrief [toekomst van het publieke omroepbestel](#) voor het grootste deel succesvol omgezet in een wetsvoorstel dat is aangenomen. Publieke en private mediapartijen werken ondertussen samen om Nederlandse mediagebruikers ook in de toekomst een goed en gevarieerd media-aanbod te geven.

Het Commissariaat voor de Media [schrijft](#) dat de NPO twee afspraken slechts gedeeltelijk heeft behaald. Zo is voor de leeftijdsgroep van 13 tot en met 19 jarigen niet met voldoende zekerheid geconcludeerd dat NPO voldoet aan de jaarlijkse bereikdoelstellingen (afpraak 8). Ook zijn de 3FM Awards van 2019 pas in januari 2020 uitgereikt, waardoor het belang van Nederlandse artiesten in 2019 niet benadrukt is op vier radiozenders door een jaarlijkse prijsuitreiking (afpraak 19).

Aan het advies over de organisatie en financiering van lokale publieke omroepen van de Raad voor Cultuur en Raad voor het Openbaar Bestuur is samen met de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, de Vereniging Nederlandse Gemeenten en de Stichting Nederlandse Lokale Publieke Omroepen [vervolg gegeven](#). Zo is er een [subsidieregeling](#) ontwikkeld voor projecten gericht op toekomstgerichte innovatie en op samenwerking tussen lokale, regionale en landelijke media. Daarnaast heeft, in lijn met de [motie Sneller c.s.](#), een proef voor professionalisering van lokale omroepen plaatsgevonden, waarin het opbouwen en verstevigen van de kwalitatieve journalistieke basis centraal staat. Hieraan hebben twintig omroepen meegedaan.

7. Emancipatie

Tabel 8 Emancipatie

Doelstelling/indicator	Sector	Basiswaarde	Realisatie	Realisatie	Streefwaarde
Acceptatie LHBTI ¹		2010	2016	2018	2020
	Emancipatie	90%	93%	94%	≥ 90%
Arbeidsmarktpositie van vrouwen in hoge functies ²		2017	2018	2019	2020
	Emancipatie	RvB: 11,0%	12,4%	12,4%	≥ 30%
		RvC: 15,4%	18,4%	20,4%	≥ 30%

¹ Bron: LHBT monitor (SCP). Deze monitor verschijnt tweejaarlijks. De monitor over 2020 verschijnt najaar 2021.

² Bron: *Bedrijvenmonitor topvrouwen 2020*. Het RvB + RvC cijfer 2017 is gecorrigeerd, omdat het definitieve cijfer afwijkt van het eerder gepubliceerde voorlopige midterm cijfer. Het RvC is voor de non-profitsector een gepastere term. De monitor verschijnt om de twee jaar.

Het kabinet heeft in 2020 excuses en erkenning aangeboden voor het leed dat transgender- en interseks personen als gevolg van de oude transgenderwet hebben ondervonden. Gedupeerden komen in aanmerking voor een onverplichte financiële tegemoetkoming. Ook internationaal zetten we in op meer gender- en lhbt-gelijkheid. Zo heeft de Europese Commissie mede dankzij onze druk een volwaardige [gendergelijkheidsstrategie](#) uitgebracht, alsook haar allereerste [lhbt-strategie](#). Verder spraken we af dat de Nederlandse regering zich te allen tijden zal verzetten tegen het verwijderen van gender en lhbt-terminologie uit Europese Unieteksten. Verder is er een start gemaakt met een Europese pro-gender en lhbt-coalitie. Nederland werkt aan de opvolging van de [aanbevelingen](#) uit het evaluatierapport van het GREVIO-comité. Veel aanbevelingen gaan over het verbeteren van de gendersensitiviteit van Nederlands beleid. We hebben Regioplan gevraagd om de aanbevelingen voor Nederland te concretiseren. Dit rapport wordt begin 2021 verwacht.

Met betrekking tot onze ambitie om meer diversiteit in de top van het bedrijfsleven te krijgen is in 2020 gewerkt aan de invoering van een vrouwenquotum voor raden van commissarissen in beursgenoteerde bedrijven en tot zelfbenoemde streefcijfers voor de (sub-)top van grote vennootschappen. Voor de (semi-)publieke sector heeft een eerste externe verkenning geleid tot een eind 2020 opgeleverd [advies](#). Om de negatieve invloed van kunstmatige intelligentietoepassingen op ongelijkheid in werving- en selectietrajecten te onderzoeken, vond in 2020 een hackathon plaats. De Nederlandse deeltijdcultuur was het onderwerp van een [interdepartementaal beleidsonderzoek](#). In [reactie](#) op dit onderzoek heeft het kabinet verzocht om een scenariostudie naar kindvoorzieningen in Nederland.

Realisatie beleidsdoorlichtingen

Tabel 9 Realisatie beleidsdoorlichtingen ^{1,2}		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Geheel artikel?
Artikel	Naam artikel								
1,3,4,6,7,9	Onderwijs								
	Beleidsdoorlichting 2014 – 2018 Artikel 4 begroting Ministerie van OCW						X		Ja
	Beleidsdoorlichting 2015-2018 Artikel 6 (ho) en Artikel 7(wo)						X		Ja
	Prestaties van leerlingen en studenten omhoog ³			X					Nee ⁴
	Doelmatigheid en focus op het onderwijs ³			X					Nee ²
	Goed opgeleide en professionele leraren, docenten en schoolleiders ³			X					Nee ²
	Scholen en instellingen maken resultaten inzichtelijk	X							Nee
	Scholen en instellingen met een ambitieus leerklimaat	X							Nee
	Brede scholen	X							Nee
11	Beleidsdoorlichting artikel 11 studiefinanciering							X	Ja
12	WTOS								
	Beleidsdoorlichting tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten				X				Ja
14	Cultuur								
	Cultuur 2009-2014		X						Ja
15	Media								
	Mediabeleid 2010-2013		X						Ja
16	Onderzoek en wetenschapsbeleid								
25	Emancipatie								
	Emancipatie 2011 – 2014		X						Ja
	Emancipatie 2014 – 2018					X			Ja

1 Zie ook: Bijlage 2: Afgerond evaluatie- en overig onderzoek.

2 Zie ook: "[meerjarenplanning beleidsdoorlichtingen](#)".

3 De overkoepelende doorlichting «Prestaties leerlingen en studenten omhoog» is uitgevoerd met daarin duidelijk herkenbaar de door te lichten beleidsdoelstellingen «Doelmatigheid en focus op het onderwijs» en «Goed opgeleide en professionele leraren, docenten en schoolleiders».

4 Deze beleidsdoorlichtingen zijn gebaseerd op de beleidsdoelstellingen die in de beleidsagenda 2012 zijn opgenomen en zijn artikel overschrijdend.

Overzicht van risicoregelingen

Tabel 10 Overzicht verstrekte garanties (bedragen x € 1.000)

Artikel	Omschrijving	Uitstaande garanties 2019	Verleend 2020	Vervallen 2020	Uitstaande garanties 2020	Garantie-plafond	Totaal plafond	Totaal stand risicovoorziening
7	Bouwleningen aan Academische Ziekenhuizen	151.212	0	12.709	138.503	–	176.631	–
14	Indemniteitsregeling	250.354	375.956	555.413	70.897	–	300.000	–

Op deze garanties zijn in 2020 geen uitgaven en ontvangsten gerealiseerd.

De **Indemniteitsregeling** heeft tot doel een bijdrage te leveren aan het realiseren van tentoonstellingen van bijzonder belang of het tentoonstellen van bijzondere bruiklenen in Nederland door het beperken van de verzekeringskosten van musea. De garantstelling van het Rijk voor schade of verlies tot de eerste 30 procent van de verzekerde waarde (indemniteitsgarantie) van kunstwerken, verlaagt de verzekeringskosten van musea. Het risico is ook te verzekeren op de markt, maar de kosten zijn dan hoger, waardoor er minder budget voor tentoonstellingen overblijft. Daarnaast blijkt dat een indemniteitsgarantie ook als internationaal keurmerk fungeert: buitenlandse publieke en private eigenaren van museale objecten hechten aan de garantstelling vanuit het Rijk. Risicobeheersende maatregelen betreffen onder meer dat alleen erkende musea een aanvraag mogen doen op de indemniteitsregeling bij de Rijksdienst Cultureel Erfgoed die deze aanvraag, mede op de aanwezigheid van een risico-inventarisatie en -analyse, toetst.

Voor de Academische Ziekenhuizen is sinds 1991 de garantieregeling niet meer van kracht, met uitzondering van enkele op dat moment in gang gezette bouwprojecten. Sinds 1996 zijn geen garanties meer verstrekt. Deze leningen hebben gemiddeld een looptijd van 40 jaar. Expiratie van deze leningen zal omstreeks het jaar 2035 volledig hebben plaatsgevonden.

Tabel 11 Overzicht achterborgstellingen (bedragen x € 1.000.000)

Artikel	Omschrijving	2019	2020
14	Achterborgovereenkomst NRF	328,0	350,9

Het Nationaal Restauratiefonds (NRF) verstrekt hypothecaire leningen aan monumenteigenaren van rijksmonumenten om restauraties uit te voeren. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen laagrentende hypothecaire leningen uit het revolving fund en aanvullende financieringen om de gehele restauratie-opgave gefinancierd te krijgen. De achterborgovereenkomst NRF, en de garantie van het Ministerie van OCW, zien alleen toe op de aanvullende financiering. Door deze garantie kan het NRF financiering tegen een lagere rente aantrekken. Deze lagere rente wordt doorgerekend aan de monumenteigenaren zodat deze eigenaren gestimuleerd worden hun monument te restaureren.

Aangezien er een algemeen belang is (gebouwen van nationaal belang) waar een individu lasten van ervaart (hoge onderhoudskosten, beperkte mogelijkheden tot modernisering, dure oplossingen voor bijvoorbeeld energiebesparende maatregelen), wordt gebruik gemaakt van ondersteunende maatregelen. Door middel van deze regeling wordt cultureel erfgoed in stand gehouden en wordt tegelijkertijd minder gebruik gemaakt van de subsidie die het NRF ook uitbetaalt.

De achterborg kan in werking treden en tot daadwerkelijke kasverplichtingen komen, wanneer de eigenaren van rijksmonumenten op grote schaal niet meer in staat zijn aan de rente- en aflossingsverplichtingen te voldoen en het eigen vermogen van het NRF is uitgeput. Dit eigen vermogen (voornamelijk vanuit Revolverende Fondsen) is momenteel beduidend hoger dan de uitstaande leningen onder de achterborg.

Een nadere toelichting op de regelingen is opgenomen bij het onderdeel [Saldibalans](#).

4. Beleidsartikelen

4.1 Beleidsartikel 1 Primair onderwijs

A. Algemene doelstelling

Het primair onderwijs zorgt dat leerlingen in de eerste fase van de doorlopende leerlijn hun talenten maximaal kunnen ontplooiën en vervolgonderwijs kunnen volgen dat het beste past bij hun talenten. Het legt bovendien de basis voor de huidige en toekomstige deelname van deze leerlingen aan de samenleving.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is verantwoordelijk voor een stelsel van primair onderwijs dat zodanig functioneert dat het onderwijs aansluit bij de talenten van individuele leerlingen en bij de behoeftes van de maatschappij.

Financieren

De Minister is verantwoordelijk voor de financiering van het onderwijs door lumpsumbekostiging van de onderwijsinstellingen. Hierdoor wordt de toegankelijkheid van het onderwijs gewaarborgd.

Stimuleren

De Minister stimuleert specifieke beleidsonderwerpen door het verstrekken van (aanvullende) bekostiging, subsidies en de inzet van andere instrumenten zoals overleg, voorlichting, (prestatie)afspraken en wet- en regelgeving.

Regisseren

De Minister vult zijn verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het onderwijs in via een regisserende rol. De normen en kwaliteitscriteria zijn vastgelegd in wet- en regelgeving; de Inspectie van het Onderwijs houdt toezicht op de naleving.

Kengetallen

Tabel 12 Kengetallen							
Kengetal		2016	2017	2018	2019	2020	
1 Aandeel thuiszittende leerlingen dat drie of meer maanden thuis zit zonder passend onderwijsaanbod ¹	%	0,08%	0,09%	0,10%	0,12%	0,12%	
	Aantallen	1.197	1.396	1.525	1.771	1.751	
2 Aandeel leerlingen dat de referentie niveaus lezen, taal en rekenen haalt ²	Lezen ³	1F	98%	97%	98%	98%	n.v.t.
		2F	76%	67%	75%	78%	n.v.t.
	Taalverzorging	1F	96%	96%	96%	97%	n.v.t.
		2F	56%	57%	59%	60%	n.v.t.
	Rekenen	1F	92%	93%	93%	94%	n.v.t.
		1S	44%	48%	49%	47%	n.v.t.
3 Aandeel startende leraren dat een begeleidingsprogramma heeft gevolgd ⁴		78%	81%	80%	87%	87%	
4 Aandeel leerlingen dat zich veilig voelt ⁵		97%	–	97%	–	n.v.t.	

¹ Bron: Rapportage leerplichtwet. De leerplichttellingen vinden in het najaar plaats. De cijfers bestaan uit po en (v)so. Ten opzichte van voorgaande jaren zijn er twee dingen anders in 2020, waardoor de cijfers lastig te vergelijken zijn: Drie gemeenten zijn overgestapt op een ander systeem, die cijfers worden niet meer meegenomen en vanwege COVID-19 zijn de verzuimcijfers anders. Tijdens schoolsluiting in voorjaar waren scholen immers niet verplicht om verzuimmeldingen door te geven aan gemeenten.

- 2 Bron: 2016: College voor Toetsen en Examens (CvTE). De opgenomen cijfers betreffen het in de CvTE-rapportage 2016-2017 opgenomen bijgestelde aandeel basisschoolleerlingen in schooljaar 2015-2016. Dit is het eerste schooljaar met verplichte rapportage. 2017 en 2018: Kamerstukken II 2018/2019, 31293, nr. 422. De opgenomen cijfers betreffen het aandeel basisschoolleerlingen in schooljaar 2016-2017 (bijgesteld t.o.v. CvTE-rapportage 2016-2017) en in schooljaar 2017-2018. 2019: DUO. Deze cijfers betreffen schooljaar 2018-2019. De kengetallen op de referentieniveaus worden gebaseerd op de eindtoetsgegevens. De eindtoets is vanwege de scholensluiting door COVID-19 niet afgenomen, dus er zijn geen cijfers voor 2020.
- 3 De cijfers voor Lezen van 2017 verschillen met eerder gepubliceerde cijfers. Dit is te wijten aan het verschil in bronnen. In eerdere jaren is namelijk alleen naar de Centrale Eindtoets gekeken (die toen nog door het overgrote deel van de leerlingen werd gemaakt) en daarna is gewisseld naar alle eindtoetsen (aangezien inmiddels de helft van de leerlingen een andere eindtoets maakt dan de Centrale Eindtoets).
- 4 Bron: *Loopbaanmonitor 2020, Begeleiding van startende leraren, 2020*. Bij de loopbaanmonitor van 2019 zijn twee zaken gewijzigd: 1: Er wordt niet naar opleiding gekeken maar naar sector; 2: Er wordt niet naar cohort gekeken maar naar peiljaar. Alle cijfers zijn nu aangepast naar peiljaar en sector en daarom iets gewijzigd.
- 5 Bron: *Praktikon monitor naar Sociale Veiligheid*. Dit kengetal wordt tweejaarlijks gemeten, maar de monitor sociale veiligheid heeft in 2020 niet plaatsgevonden in verband met COVID-19 en de schoolsluiting.

Tabel 13 Leerlingen primair onderwijs (aantallen x 1.000)

	2016	2017	2018	2019	2020 ¹
Leerlingen basisonderwijs²					
geen gewicht	1.302,8	1.295,4	1.292,4		
gewicht 0,3	64,5	60,7	56,6		
gewicht 1,2	60,1	58,2	56,5		
Subtotaal³	1.427,5	1.414,3	1.405,6	1.396,5	1.386,0
Leerlingen trekkende bevolking ⁴	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Totaal³	1.427,9	1.414,7	1.405,9	1.396,9	1.386,4
Leerlingen in het speciaal basisonderwijs	33,9	34,0	35,0	35,7	35,7
Leerlingen in het (voortgezet) speciaal onderwijs	67,1	67,5	68,4	69,8	70,2
Totaal PO³	1.528,9	1.516,2	1.509,3	1.502,4	1.492,3

1 Bron: DUO, 1cijferbestand

2 In verband met de nieuwe bekostigingssystematiek onderwijsachterstanden, is de onderverdeling naar gewichtenleerlingen met ingang van teldatum 1-10-2019 vervallen.

3 (Sub)totalen geven een kleine afwijking door het afronden van de aantallen.

4 Dit zijn leerlingen van de rijdende scholen en van de school voor varende kleuters.

Tabel 14 Uitgaven per leerling, exclusief uitvoeringskosten (bedragen x € 1.000)

	2016	2017	2018	2019	2020
Primair onderwijs ¹	6,6	6,9	7,3	7,8	8,2

1 In tegenstelling tot Begroting 2020 wordt geen verdere uitsplitsing gemaakt in «bekostiging» en «exclusief ondersteuningsmiddelen». De uitgaven voor de reguliere bekostiging en de uitgaven als ondersteuningsmiddel zijn in de bekostigingssystematiek geïntegreerd tot één financiële stroom.

C. Beleidsconclusies

Het op dit artikel uitgevoerde beleid en de bijbehorende resultaten waren het afgelopen jaar grotendeels conform de in de begroting gestelde doelen. De belangrijkste beleidsconclusies zijn opgenomen in het onderdeel beleidsprioriteiten.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 15 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 1 (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	Realisatie 2020	Vastgestelde begroting 2020	Verschil 2020
Verplichtingen	10.216.767	10.632.968	11.687.151	12.054.624	12.603.439	11.703.253	900.186
waarvan garantieverplichtingen	- 194	19.065	12.590	15.837	4.389	0	4.389
waarvan overige verplichtingen	10.216.961	10.613.903	11.674.561	12.038.787	12.599.050	11.703.253	895.797
Uitgaven	10.212.474	10.494.756	11.142.533	11.759.120	12.226.291	11.673.612	552.679
Bekostiging	9.702.789	9.986.309	10.616.984	11.144.415	11.432.864	11.006.420	426.444
Hoofdbekostiging	9.532.349	9.742.879	10.292.897	10.822.277	11.096.315	10.687.581	408.734
Bekostiging Primair Onderwijs	9.515.642	9.725.580	10.275.784	10.803.308	11.076.356	10.669.600	406.756
Bekostiging Caribisch Nederland	16.707	17.299	17.113	18.969	19.959	17.981	1.978
Prestatiebox	156.230	228.085	309.368	296.983	295.031	296.187	- 1.156
Aanvullende bekostiging	14.210	15.345	14.719	25.155	41.518	22.652	18.866
Aanpak lerarentekort G5	0	0	0	0	26.662	0	26.662
Overig	14.210	15.345	14.719	25.155	14.856	22.652	- 7.796
Subsidies (regelingen)	87.272	88.877	87.640	88.316	214.053	106.512	107.541
Regeling Onderwijsvoorziening jonggehandicapten	23.000	23.191	23.808	24.500	21.237	23.200	- 1.963
Nederlands onderwijs buitenland				12.513	12.239	12.600	- 361
Basis voor Presteren (School aan Zet en Bèta Techniek)	5.900	1.519	952	720			0
Humanistisch vormend en godsdienstonderwijs	10.130	11.510	11.900	12.664	13.102	12.630	472
Inhaal- en ondersteuningsprogramma's					115.835	0	115.835
Overig	48.242	52.657	50.980	37.919	51.640	58.082	- 6.442
Opdrachten	9.982	6.915	6.901	4.756	7.772	11.296	- 3.524
Bijdrage aan agentschappen	25.538	26.207	29.651	41.663	39.448	33.145	6.303
Dienst Uitvoering Onderwijs	25.538	26.207	29.651	41.663	39.448	33.145	6.303
Bijdrage aan ZBO's/RWT's	25.443	19.997	34.907	17.625	17.375	7.734	9.641
Stichting Vervangingsfonds en Participatiefonds	24.358	18.412	33.502	16.225	15.975	5.231	10.744
Stichting Vervangingsfonds/Bedrijfsgezondheid	13						
UWV	1.072	1.585	1.405	1.400	1.400	2.503	- 1.103
Bijdrage aan medeoverheden	361.450	366.451	366.450	462.345	514.779	508.505	6.274
Gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid	261.750	266.750	277.402	462.345	509.159	492.391	16.768
Aanvulling GOA convenant G37	95.000	95.000	84.348				
Verhoging taalniveau pedagogisch medewerkers kleine gemeenten	4.700	4.701	4.700				
Caribisch Nederland					5.620	16.114	- 10.494
Bijdrage aan andere begrotingshoofdstukken					0	0	0
Brede Scholen					0	0	0
Ontvangsten	32.607	23.358	76.894	29.049	26.681	26.961	- 280

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De realisatie van de verplichtingenuitgaven in 2020 is € 900,2 miljoen hoger dan begroot. De realisatie van de kasuitgaven in 2020 is € 552,7 miljoen hoger dan begroot.

De hogere uitgaven hangen samen met de extra meerjarige investeringen die in 2020 zijn gedaan na vaststelling van de begroting. Dit betreffen met name extra investeringen om de gevolgen van COVID-19 te bestrijden, maar ook de loon- en prijsbijstelling en extra investeringen voor de aanpak van het lerarentekort. In 2020 zijn niet alleen de uitgaven in kalenderjaar 2020 verplicht, maar ook een deel van de uitgaven in 2021. Vanwege de bekostiging op schooljaar zijn in 2020 immers de volledige schooljaaruitgaven 2020–2021 verplicht. Vandaar dat de afwijking van de verplichtingen ten opzichte van de oorspronkelijk begrote verplichtingen hoger is dan de afwijking van de uitgaven ten opzichte van de oorspronkelijk begrote uitgaven.

Bekostiging

Hoofdbekostiging

Bekostiging primair onderwijs

Schoolbesturen in het primair onderwijs ontvangen bekostiging van het Rijk via de lumpsum. De realisatie op de bekostiging Primair Onderwijs is € 406,8 miljoen hoger dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting. De belangrijkste reden hiervoor is de toegekende loon- en prijsbijstelling voor 2020 van € 357,0 miljoen.

Aanvullende bekostiging

Naast de lumpsum ontvangen scholen aanvullende bekostiging voor specifieke doelen. De gerealiseerde aanvullende bekostiging voor 2020 bestond uit uitgaven voor de regelingen hoogbegaafdheid, vervangingskosten schoolleiders en voor de aanpak van het lerarentekort in de gemeenten Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht en Almere (G5).

De totale realisatie ligt per saldo circa € 18,9 miljoen hoger dan begroot. Dit is te verklaren door de extra middelen die in 2020 beschikbaar zijn gesteld voor de aanpak van het lerarentekort in de G5.

Subsidies

Om de realisatie van verschillende beleidsdoelstellingen te bewerkstelligen worden subsidies verstrekt. Voorbeelden van subsidies zijn de Regeling onderwijsvoorziening jonggehandicapten, de Regeling Nederlands onderwijs in het buitenland en Humanistisch vormend onderwijs en godsdienstonderwijs. Daarnaast is in 2020 subsidie verstrekt voor de coaching en ondersteuning van besturen en schoolleiders in het primair- en voortgezet onderwijs in Caribisch Nederland ter verbetering van de onderwijskwaliteit. Ook zijn subsidies verstrekt in het kader van het sectorakkoord primair onderwijs. De realisatie op de subsidies is € 107,5 miljoen hoger dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de extra investering gedaan door het kabinet in 2020 om onderwijsachterstanden als gevolg van COVID-19 aan te pakken door middel van inhaal- en ondersteuningsprogramma's.

Bijdrage aan andere medeoverheden

Gemeenten ontvangen van het Ministerie van OCW middelen voor onderwijsachterstandenbeleid. Gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid bestaat uit meerdere instrumenten, waaronder voor- en vroegschoolse educatie, schakelklassen en zomerscholen. De realisatie is € 16,8 miljoen hoger dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting. Dit wordt veroorzaakt door de ontvangen loonbijstelling.

4.2 Beleidsartikel 3 Voortgezet onderwijs

A. Algemene doelstelling

Het voortgezet onderwijs zorgt dat leerlingen in deze fase van de doorlopende leerlijn hun talenten maximaal kunnen ontplooiën en vervolgonderwijs kunnen volgen dat het beste past bij hun talenten. Het bereidt hen voor op volwaardige deelname aan de samenleving en een bij hun talenten passende (toekomstige) positie op de arbeidsmarkt.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is verantwoordelijk voor een voortgezet onderwijsstelsel dat zodanig functioneert, dat het onderwijs aansluit bij de talenten en de ambities van individuele leerlingen en bij de behoeftes van de maatschappij.

Financieren

De Minister is verantwoordelijk voor de financiering van het voortgezet onderwijs door lumpsumbekostiging van de onderwijsinstellingen. Hierdoor wordt de toegankelijkheid van het onderwijs gewaarborgd.

Stimuleren

De Minister stimuleert specifieke onderwerpen door het verstrekken van (aanvullende) bekostiging, subsidies en de inzet van andere instrumenten zoals overleg, voorlichting, (prestatie)afspraken en wet- en regelgeving.

Regisseren

De Minister vult zijn verantwoordelijkheid voor de onderwijskwaliteit van het onderwijs in via een regisserende rol. De normen van kwaliteit zijn vastgelegd in wet- en regelgeving; de Inspectie van het Onderwijs houdt toezicht op de naleving.

Kengetallen

Tabel 16 Kengetallen		2016	2017	2018	2019	2020
1 Aandeel thuiszittende leerlingen dat drie of meer maanden thuis zit zonder passend onderwijsaanbod ¹	%	0,19%	0,19%	0,18%	0,19%	0,18%
	Aantallen	1.873	1.853	1.828	1.912	1.755
2 Aandeel zittenblijvers ²		5,15%	5,40%	5,71%	5,91%	3,32%
3 Aandeel lessen dat gegeven wordt door bevoegde en benoembare leraren ³		95,20%	95,70%	95,90%	96,00%	
4 Aandeel startende leraren dat een begeleidingsprogramma heeft gevolgd ⁴		93%	90%	86%	86%	89%
5 Aandeel leerlingen dat zich veilig voelt ⁵		95%	–	97%	–	n.v.t.
6 Aantal vsv'ers ⁶		22.953	23.744	25.666	26.894	22.785
7 Meer leerlingen doen eindexamen in vakken op hoger niveau ⁷		0,96%	1,20%	1,54%	1,80%	

1 Bron: Rapportage leerplichtwet. Het betreft het aantal leerlingen dat 3 of meer maanden niet naar school gaat, gebaseerd op de leerplichttelling. Niet bekend is of een passend aanbod voor onderwijs en/of zorg is gedaan. De cijfers bestaan uit het vo en zijn exclusief voortgezet speciaal onderwijs (vso). De leerplichttellingen vinden in het najaar plaats. Ten opzichte van voorgaande jaren zijn er twee dingen anders in 2020 waardoor de cijfers lastig te vergelijken zijn. Drie gemeenten zijn overgestapt op een ander systeem, die cijfers worden niet meer meegenomen en vanwege COVID-19 zijn de verzuimcijfers anders. Tijdens de schoolsluiting in het voorjaar waren scholen immers niet verplicht om verzuimmeldingen door te geven aan gemeenten.

2 Bron: DUO. Er zijn minder zittenblijvers in 2020 dan in voorgaande jaren omdat veel scholen soepel zijn omgegaan met de overgangsregeling vanwege corona. Ook heeft er een correctie in de berekening van het aantal zittenblijvers plaatsgevonden. De doorstroom naar een niet-bekostigde mbo instelling wordt nu namelijk ook gerekend tot de categorie 'naar mbo'. Hierdoor wijken de percentages zittenblijvers in dit jaarverslag iets af van de percentages in eerdere versies. Verder zijn nieuwkomers, net als in 2019, niet meegenomen in de berekening van het aantal zittenblijvers.

3 Bron: IPTO: vakken en bevoegdheden in het vo, peildatum 1 oktober 2019, CenterData, december 2020.

4 Bron: Loopbaanmonitor 2020. Begeleiding van beginnende leraren, 2020. Bij de loopbaanmonitor van 2019 zijn twee zaken gewijzigd. Er wordt niet naar opleiding gekeken maar naar sector en er wordt niet naar cohort gekeken maar naar peiljaar. Alle cijfers zijn nu aangepast naar peiljaar en sector.

- 5 Bron: [Praktikon monitor naar Sociale Veiligheid](#). Dit kengetal wordt tweejaarlijks gemeten, maar de monitor sociale veiligheid heeft in 2020 niet plaatsgevonden in verband met COVID-19 en de schoolsluiting.
- 6 Bron: [DUO](#). Nieuwe voortijdige schoolverlaters (vsv'ers) zijn jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten in het studiejaar vanuit het vo of middelbaar beroepsonderwijs (mbo). Het voorlaatste jaar is aangepast aan de definitieve cijfers, het laatste jaar betreft voorlopige cijfers.
- 7 Bron: [DUO, Examenmonitor 2019](#). Dit kengetal heette voorheen 'Meer studenten volgen vakken op hoger niveau'. In 2020 is de Examenmonitor aangepast vanwege het schrappen van de eindexamens en ontbreekt informatie over het aantal leerlingen dat eindexamen doet in vakken op een hoger niveau.

Tabel 17 Leerlingen voortgezet onderwijs (aantallen x 1.000) ¹					
	2016	2017	2018 ²	2019 ³	2020
1 Totaal aantal ingeschreven leerlingen (aantallen x 1.000) ⁴	970,1	961,1	975,0	956,8	937,2
Nader te verdelen in:					
vmbo/havo/vwo leerjaar 1-2	390,6	380,2	383,5	376,8	372,3
vmbo leerjaar 3-4	202,9	198,5	209,8	201,5	190,5
havo/vwo leerjaar 3	94,3	96,7	95,4	94,2	93,5
havo/vwo vanaf leerjaar 4	246	249,3	250,2	248,6	248,2
pro alle jaren	29,8	29,6	29,2	29,3	29,8
voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) vo	6,5	6,8	6,7	6,4	2,9
2 Totaal aantal scholen	640	644	649	650	648
3 Gemiddeld aantal leerlingen per school	1.516	1.492	1.502	1.472	1.446

1 Bron: DUO, 1cijferbestand.

2 Vanaf 2018 zijn de leerlingen en scholen in het groen onderwijs ook meegenomen in de aantallen.

3 Deze aantallen zijn gebaseerd op de voorlopige telling op de teldatum.

4 Op de teldatum.

Tabel 18 Uitgaven per leerling, excl. Uitvoeringskosten (bedragen x € 1.000)					
	2016	2017	2018	2019	2020
Voortgezet onderwijs ¹	8,2	8,4	9,0	9,2	9,5

1 De totale uitgaven uit tabel 18, exclusief de bijdragen aan agentschappen (bron: DUO) en ontvangsten, gedeeld door het aantal ingeschreven leerlingen op 1 oktober van het voorgaande jaar (bron: DUO), zoals opgenomen in tabel 17.

C. Beleidsconclusies

De belangrijkste beleidsconclusies zijn opgenomen in het onderdeel beleidsprioriteiten.

In het voorjaar van 2020 is de Subsidieregeling «incidentele middelen leerlingendaling vo 2020» in werking getreden. Met deze regeling is € 25 miljoen euro beschikbaar gesteld voor vo-besturen om te werken aan een bereikbaar en kwalitatief goed onderwijs in tijden van krimp. Ook is gewerkt aan een structurele maatwerkregeling voor geïsoleerde scholen naar aanleiding van het [rapport De laatste school...?](#) van de commissie Dijkgraaf. Met deze regeling ontvangen scholen met een geïsoleerde ligging vanaf 2022 aanvullende middelen om ook in gebieden met grote leerlingendaling toekomstbestendig voortgezet onderwijs te kunnen blijven verzorgen.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 19 Budgettaire gevolgen van beleid van artikel 3 (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	Realisatie 2020	Vastgestelde begroting 2020	Verschil 2020
Verplichtingen	7.942.036	8.326.918	8.814.741	9.533.455	9.265.679	8.764.097	501.582
waarvan garantieverplichtingen	39.487	45.105	50.192	87.747	40.312	0	40.312
waarvan overige verplichtingen	7.902.549	8.281.813	8.764.549	9.445.708	9.225.367	8.764.097	461.270
Uitgaven	7.951.000	8.143.906	8.707.896	9.009.949	9.135.685	8.746.413	389.272
Bekostiging	7.800.337	7.992.965	8.527.776	8.817.242	8.837.248	8.550.944	286.304
Hoofdbekostiging	7.359.766	7.545.671	8.050.064	8.487.843	8.495.386	8.220.410	274.976
Bekostiging Voortgezet Onderwijs lumpsum	6.723.308	6.890.750	7.336.257	8.471.508	8.477.175	8.204.489	272.686
Bekostiging lichte ondersteuning lwoo/pro	621.677	639.339	698.845				
Bekostiging Caribisch Nederland	14.781	15.582	14.962	16.335	18.211	15.921	2.290
Prestatiebox	200.850	259.356	290.268	313.141	323.705	313.434	10.271
Regeling prestatiebox Voortgezet Onderwijs	200.850	259.356	290.268	313.141	323.705	313.434	10.271
Aanvullende bekostiging	239.721	187.938	187.444	16.258	18.157	17.100	1.057
Regeling IGVO (Internationaal Georiënteerd Voortgezet Onderwijs)	3.515	3.906	4.700				
Regeling leerplusarrangement eerste opvang nieuwkomers	161.929	109.922	104.768				
Regeling functiemix VO Randstadregio's	61.197	61.214	61.400				
Resultaatafhankelijke bekostiging vsv voor VO-scholen	13.080	12.896	16.576	16.258	18.157	17.100	1.057
Subsidies (regelingen)	51.513	54.473	63.815	79.509	180.305	90.449	89.856
Stichting Kennisnet (basissubsidie) PO, VO, MBO	12.300	12.280	12.260	19.774	19.240	19.240	0
ICT-projecten (incl. Transparantie)	3.293	6.172	4.749	0			0
Onderwijs Bewijs	656						
Pilots zomerscholen	8.750	8.276	7.972	8.152	6.933	9.000	- 2.067
Inhaal- en ondersteuningsprogramma's					94.146		94.146
Nieuwe leerweg					9.337		9.337
Overige projecten	26.514	27.745	38.834	51.583	50.649	62.209	- 11.560
Opdrachten	3.730	4.981	3.861	4.936	7.630	6.770	860
In- en uitbesteding	3.730	4.981	3.861	4.936	7.630	6.770	860
Bijdrage aan agentschappen	30.311	32.310	54.546	52.840	56.180	52.530	3.650
Dienst Uitvoering Onderwijs	30.311	32.310	54.546	52.840	56.180	52.530	3.650
Bijdrage aan ZBO's/RWT's	64.768	58.969	57.775	55.207	54.103	45.525	8.578
ZBO: College voor Toetsen en Examens	11.733	12.718	12.728	11.619	10.541	4.380	6.161
SLOA: onderwijs ondersteunende instellingen PO/VO/MBO (incl. examens)	53.035	46.251	45.047	43.588	43.562	41.145	2.417
Bijdrage aan (inter)nationale organisaties	157	208	123	215	219	195	24
GRAZ (ECML) en PISA	157	208	123	215	219	195	24
Garantie-uitgaven	184						
Garantie-uitgaven	184						
Ontvangsten	7.936	9.173	10.287	8.855	6.507	7.391	- 884

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De realisatie van de uitgaven in 2020 is € 389,3 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot. De realisatie van de ontvangsten is € 0,9 miljoen lager dan oorspronkelijk begroot. De ophoging van de garantieverplichtingen ter hoogte van € 40,3 miljoen is het gevolg van leningen/rekening-courantkredieten aan onderwijsinstellingen. Deze leningen worden door middel van schatkistbankieren verstrekt. Het Ministerie van OCW staat voor deze leningen garant. Deze verplichtingen worden niet geraamd. De realisatie op de overige verplichtingen is € 461,3 miljoen hoger dan geraamd. Oorzaak is onder meer de toekenning van loon- en prijsbijstelling van € 263 miljoen op de reguliere bekostiging en de toevoeging van de inhaal- en ondersteuningsprogramma's van € 94,1 miljoen.

Bekostiging

Hoofdbekostiging

Schoolbesturen in het voortgezet onderwijs ontvangen bekostiging van het Rijk via de lumpsum. Daarnaast ontvangen zij aanvullende bekostiging voor onder andere nieuwkomers en achterstandsleerlingen. De realisatie op de bekostiging Voortgezet Onderwijs lumpsum is € 272,7 miljoen hoger dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting. De belangrijkste oorzaak hiervan is de toevoeging van de loon- en prijsbijstelling van € 263,0 miljoen. Verder is € 10,0 miljoen beschikbaar gesteld vanuit generale middelen voor het ophogen van de nieuwkomersbekostiging, zodat nieuwkomers opgelopen achterstanden kunnen inhalen.

De Regeling Sterk Techniekonderwijs valt onder de hoofdbekostiging op het bekostigingsinstrument. In 2020 is € 106,1 miljoen gerealiseerd op deze regeling. In de bekostiging is bijzondere aandacht voor verschillende groepen leerlingen (leerplus, eerste opvang nieuwkomers en internationaal georiënteerd voortgezet onderwijs). Met de Regeling functiemix VO Randstadregio's wordt rekening gehouden met randstedelijke problematiek. De realisatie op het leerplusarrangement was in 2020 € 49,3 miljoen. De realisatie op de eerste opvang nieuwkomers was € 100,7 miljoen en de realisatie op het internationaal georiënteerd voortgezet onderwijs € 6,1 miljoen. De realisatie op de Regeling functiemix VO Randstadregio's was in 2020 € 65,7 miljoen.

Prestatiebox

Voor het realiseren van de afspraken in het sectorakkoord met de VO-raad ontvangen schoolbesturen extra middelen via de prestatiebox. De realisatie op de Regeling Prestatiebox Voortgezet Onderwijs is € 10,3 miljoen hoger dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de toevoeging van de loon- en prijsbijstelling van € 10,3 miljoen.

Subsidies

Om de realisatie van verschillende beleidsdoelstellingen te bewerkstelligen worden subsidies verstrekt. De grootste hiervan zijn de inhaal- en ondersteuningsprogramma's, de pilots voor de nieuwe leerweg, de subsidie voor Stichting Kennisnet en de doorstroom-regelingen po-vo en vmbo-havo/mbo. De inhaal- en ondersteuningsprogramma's zijn erop gericht dat leerlingen leerachterstanden kunnen inhalen. Stichting Kennisnet ondersteunt onderwijsinstellingen in het primair-, voortgezet- en middelbaar beroeps-onderwijs bij het benutten van ict. De pilots zomerscholen hebben als doel om het aantal doubleurs te verminderen door middel van scholing in de mei- en zomervakanties. De regelingen

doorstroom po-vo en doorstroom vmbo-havo/mbo hebben het doel om de overgang van het primair onderwijs naar het voortgezet onderwijs enerzijds, en de overgang van het vmbo naar de havo of het mbo anderzijds te verbeteren. De realisatie op de subsidies is per saldo € 89,9 miljoen hoger dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting. Dit komt voornamelijk door de inhaal- en ondersteuningsprogramma's die beschikbaar zijn gesteld vanuit generale middelen van € 94,1 miljoen en de pilots voor de nieuwe leerweg van € 9,3 miljoen. Daar staat tegenover dat € 5,3 miljoen naar opdrachten is overgeboekt, omdat bij de uitwerking het instrument opdrachten het juiste instrument bleek te zijn.

Opdrachten

Door middel van opdrachten worden beleidsgerichte activiteiten en onderzoeken uitgevoerd. Onder deze post vallen middelen voor diverse beleidsgerichte activiteiten en onderzoeken zoals de ondersteuning voor zeer zwakke scholen en onderzoeken naar regelluwe scholen en hoogbegeefden. De realisatie ligt € 0,9 miljoen hoger dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting. Dit komt doordat er meer opdrachten zijn verstrekt dan oorspronkelijk begroot. Eerder was namelijk voorzien dat «subsidies» het juiste instrument zou zijn, maar bij de uitwerking bleek dat het instrument «opdrachten» beter geschikt was.

Bijdrage aan agentschappen

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) is de uitvoeringsorganisatie van het Ministerie van OCW en levert producten en diensten op het terrein van de bekostiging van instellingen, financiering van studenten en informatievoorziening. Het betreft hier het aandeel in de uitvoeringskosten van DUO voor dit begrotingsartikel. De gerealiseerde uitgaven liggen € 3,7 miljoen hoger dan in de oorspronkelijke begroting opgenomen.

Bijdrage aan ZBO's en RWT's

ZBO: College voor Toetsen en Examens

Het College voor Toetsen en Examens (CvTE) zorgt voor uitvoerende werkzaamheden met betrekking tot de centrale examens in het reguliere voortgezet onderwijs, het middelbaar beroepsonderwijs, de volwassenen-educatie, de staatsexamens voor het voortgezet onderwijs en Nederlands als tweede taal (NT2). De realisatie op de bijdrage aan het CvTE is € 6,2 miljoen hoger dan de oorspronkelijke begroting. Dit komt met name doordat andere directies gedurende het jaar hun bijdrage aan het CvTE overboeken naar artikel 3.

SLOA: onderwijs ondersteunende instellingen primair-, voortgezet- en beroepsonderwijs en volwasseneducatie

Op 1 januari 2014 is de Wet subsidiëring landelijke onderwijsondersteunende activiteiten 2013 (SLOA) ([Stb. 2013, 438](#)) in werking getreden. De wet biedt de wettelijke grondslag voor subsidiëring van de wettelijke taken van Stichting Cito en Stichting Leerplanontwikkeling (SLO). De realisatie op de bijdrage aan Stichting Cito en SLO is € 2,4 miljoen hoger dan de oorspronkelijke begroting.

Bijdrage aan (inter)nationale organisaties

Het European Centre for Modern Languages (ECML) ontvangt een bijdrage voor onderzoek naar talenonderwijs. De Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) ontvangt een bijdrage ten behoeve van Programme for International Student Assessment (PISA). De realisatie op de bijdragen aan (inter)nationale organisaties is € 0,02 miljoen hoger dan de oorspronkelijke begroting.

Ontvangsten

In 2020 is € 0,9 miljoen minder ontvangen dan begroot. De ontvangsten bestaan voornamelijk uit terugvorderingen van bekostiging bij schoolbesturen en terugbetalingen van onterecht betaalde subsidies.

4.3 Beleidsartikel 4 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie

A. Algemene doelstelling

Het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie zorgen ervoor dat studenten hun talenten maximaal kunnen ontplooiën en volwaardig kunnen deelnemen aan de samenleving. Studenten worden voorbereid op passend vervolgonderwijs en/of een positie op de arbeidsmarkt die optimaal aansluit bij hun talenten.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is verantwoordelijk voor een stelsel van middelbaar onderwijs dat zodanig functioneert dat het onderwijs aansluit bij de talenten en ambities van individuele studenten en bij de behoeftes van de maatschappij. De sector beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (bve) omvat het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) en de volwasseneneducatie. Het middelbaar beroepsonderwijs heeft een belangrijke maatschappelijke en economische functie. Het is een leverancier van werknemers voor de arbeidsmarkt. Ook is het een schakel tussen het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs en het hoger beroepsonderwijs.

Financieren

De Minister is verantwoordelijk voor de financiering van het middelbaar onderwijs door lumpsumbekostiging van de onderwijsinstellingen. Hierdoor wordt de toegankelijkheid van het onderwijs gewaarborgd.

Stimuleren

De Minister stimuleert specifieke beleidsonderwerpen door het verstrekken van aanvullende bekostiging, subsidies en de inzet van andere instrumenten zoals overleg, voorlichting, kwaliteitsafspraken en wet- en regelgeving.

Regisseren

De Minister vult haar verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het onderwijs in via een regisserende rol. De normen van kwaliteit zijn vastgelegd in wet- en regelgeving; de Inspectie van het Onderwijs houdt toezicht op de naleving.

Kengetallen

Tabel 20 Kengetallen						
Kengetal	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1 Percentage studenten in het mbo dat zich uitgedaagd voelt ¹	35%	37%	38%	37%	37%	
2 Studenttevredenheid ²						
Cijfer opleiding	–	7	–	7,1	–	6,7 ³
Cijfer instelling	–	6,6	–	6,7	–	6,5 ³
Percentage tevreden over school en studie ⁴				62%		–

1 Bron: ROA. Cijfers over 2020 worden najaar 2021 verwacht.

2 Bron: JOB-monitor. Dit kengetal wordt tweejaarlijks gemeten.

3 Vanwege een andere antwoordmogelijkheid bij de vragen zijn de cijfers niet vergelijkbaar met eerdere jaren

4 Vanwege een andere vraagstelling over de tevredenheid is het cijfer voor 2018 niet vergelijkbaar met eerdere jaren, en worden deze eerdere jaren niet getoond. Vanaf 2020 wordt deze vraag niet meer gesteld.

Tabel 21 Studenten middelbaar beroepsonderwijs (aantallen x 1.000)

	2016	2017	2018	2019	2020 ¹
1 Aantal studenten mbo (x 1.000 excl. vavo en vanaf 2018 inclusief groen onderwijs) ²	454,1	459	492,4	498,6	506,1
Bol	359,3	357,7	373,6	370,8	379,0
Bbl	94,8	101,3	118,8	127,8	127,1
Vavo	9,7	9,8	8,7	8,4	6,4
2 Onderwijsuitgaven per mbo-student (x € 1.000) ³	8	8,1	8,3	8,3	8,6

1 Bron: DUO, 1cijferbestand. Het 1cijferbestand van DUO kan afwijken van de in voorgaande jaren gebruikte Referentieraming.

2 (Sub)totalen geven een kleine afwijking door het afronden van de aantallen.

3 De onderwijsuitgaven per student zijn berekend door de middelen voor het instrument bekostiging en de steunmaatregelen corona voor het instrument subsidies te delen door het ongewogen aantal mbo-studenten uit de referentieraming 2021.

C. Beleidsconclusies

Met de mbo-sector is het «Bestuursakkoord 2018–2022 Trots, vertrouwen en lef» afgesloten. De uitvoering van dit bestuursakkoord is in volle gang. Studenten, docenten en externe stakeholders (bedrijfsleven, regionale overheden, andere onderwijsinstellingen) worden daarbij actief betrokken. In december 2020 is de Tweede Kamer geïnformeerd over de voortgang van de uitvoering van het bestuursakkoord. Het bestuursakkoord kent drie speerpunten:

- innovatie van het onderwijs om beter in te spelen op de regionale opgave;
- gelijke kansen voor alle studenten ongeacht afkomst;
- leven lang ontwikkelen: uitbouwen van het onderwijs voor volwassenen.

Recent is het instrument van de kwaliteitsafspraken in het mbo onderzocht door MBO in Bedrijf en de NSOB. Belangrijke conclusie van de onderzoekers is dat, ondanks enkele kritische noten vanuit het veld, er bij de mbo-scholen overwegend tevredenheid is over de invulling van de kwaliteitsafspraken en over de nieuwe verhoudingen tussen het Ministerie van OCW, de MBO Raad en mbo-scholen. Kenmerkend voor deze verhoudingen is een gelijkwaardige samenwerking, met veel ruimte voor instellingen om samen met de regionale partners in te spelen op de regionale opgaven.

De constructieve samenwerking rond het bestuursakkoord biedt een goede basis om in de komende jaren de uitdagingen waaraan het mbo wordt gesteld het hoofd te bieden.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 22 Budgettaire gevolgen van beleid van artikel 4 (bedragen x € 1.000)

	2016	2017	2018	2019	Realisatie 2020	Vastgestelde begroting 2020	Vershil 2020
Verplichtingen	4.478.441	4.333.854	4.424.079	5.275.175	4.993.746	4.412.944	580.802
<i>waarvan</i> garantieverplichtingen	5.866	– 20.656	110.994	– 7.208	107.437	0	107.437
<i>waarvan</i> overige verplichtingen	4.472.575	4.354.510	4.313.085	5.282.383	4.886.309	4.412.944	473.365
Uitgaven	4.118.177	4.209.212	4.601.918	4.654.063	4.864.049	4.679.783	184.266
Bekostiging	3.704.063	3.786.795	4.151.144	4.210.160	4.330.200	4.218.548	111.652
Hoofdbekostiging	3.278.808	3.298.079	3.607.090	3.678.920	3.777.137	3.673.007	104.130
Bekostiging mbo-instellingen ¹	3.210.597	3.229.517	3.537.697	3.608.204	3.704.028	3.600.387	103.641
Bekostiging Caribisch Nederland	7.020	6.109	5.491	5.316	5.744	7.220	– 1.476
Bekostiging vavo	61.190	62.454	63.902	65.400	67.365	65.400	1.965

					Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
Kwaliteitsafspraken	298.623	366.000	399.635	417.800	440.000	440.000	0
Investeringsbudget	179.935	183.600	196.069	381.300	440.000	440.000	0
Resultaatsafhankelijk budget	118.688	182.400	203.566	36.500	0	0	0
Aanvullende bekostiging	126.632	122.716	144.419	113.440	113.063	105.541	7.522
Regionaal Investeringsfonds	15.834	20.691	22.729	21.676	21.010	23.075	- 2.065
Salarismix Randstadregio's	41.277	42.293	47.591	48.397	51.503	50.000	1.503
Regionaal programma		30.400	30.400	30.400	30.550	30.466	84
Tegemoetkoming schoolkosten mbo	4.968	10.000	10.000	10.000	10.000		10.000
Gelijke kansen		4.332	18.761	2.967	0	2.000	- 2.000
Schoolmaatschappelijk werk in het mbo	15.003	15.000	14.938		0		
Plusvoorziening overbelaste jongeren en wijk scholen	30.400				0		
Programmageden regio's	19.150				0		
Subsidies (regelingen)	254.258	235.308	246.410	241.277	322.155	255.647	66.508
Subsidieregeling praktijkleren	188.450	196.500	201.500	204.048	213.500	212.600	900
Permanent leren				464	0	0	0
Leven Lang Ontwikkelen					3.895	11.750	- 7.855
Actieplan Laaggeletterdheid/Tel mee met taal	11.688	14.072	22.780	16.007	16.031	14.500	1.531
Loopbaanoriëntatie	737	1.462	2.949	3.234	3.275	1.275	2.000
Vakwedstrijden mbo					3.200	3.200	0
Inhaal- en ondersteuningsprogramma's					69.745	0	69.745
ROC Leiden	32.458	7.017	525		0		
Overige subsidies	20.925	16.257	18.656	17.524	12.509	12.322	187
Opdrachten	11.642	15.567	8.573	8.238	5.039	4.990	49
In- en uitbesteding	3.515	6.214	4.228	3.590	5.039	4.990	49
Caribisch Nederland	8.127	9.353	4.345	4.648	0	0	0
Bijdrage aan agentschappen	29.760	24.328	21.108	17.831	21.868	19.334	2.534
Dienst Uitvoering Onderwijs	27.312	22.128	18.312	15.539	19.758	16.334	3.424
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	2.448	2.200	2.796	2.292	2.110	3.000	- 890
Bijdragen aan ZBO's/RWT's	3.984	51.901	54.910	54.998	61.156	66.399	- 5.243
College voor Toetsen en Examens					0	6.893	- 6.893
Wet SLOA					0	3.273	- 3.273
SBB	3.984	51.901	54.910	54.998	61.156	56.233	4.923
Bijdrage aan medeoverheden	114.470	95.313	119.773	121.559	123.631	114.865	8.766
RMC's	33.350	34.068	35.309	35.309	40.951	35.309	5.642
Educatie	57.548	58.985	60.391	60.356	62.174	60.356	1.818
Regionaal Programma	21.850	0	22.593	18.457	19.200	19.200	0
Caribisch Nederland	1.722	2.260	1.480	7.437	1.306	0	1.306
Ontvangsten	3.338	2.786	6.742	3.875	5.082	4.000	1.082

1 Vanaf 2018 inclusief de bekostiging van het groen mbo-onderwijs.

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De realisatie van de verplichtingenuitgaven in 2020 is € 580,8 miljoen hoger dan begroot. Dit wordt onder andere verklaard door de bijstelling van de verplichtingenraming met € 92 miljoen bij het instrument regionaal programma, omdat voor dit programma de jaren 2021 t/m 2023 in 2020 additioneel zijn verplicht. Daarnaast heeft er ook een bijstelling van de verplichtingenraming zonder kaseffecten 2020 plaatsgevonden als gevolg

van aanpassingen (€ 183 miljoen). Het betreft voornamelijk de doorwerking voor het bekostigingsjaar (kas) 2021 van de loon- en prijsbijstelling tranche 2020 en de referentieraming 2020 die in 2020 verplicht zijn (€ 168,7 miljoen).

De realisatie van de uitgaven 2020 ligt € 184,3 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot. De realisatie van de ontvangsten is € 1,1 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot. De verschillen worden bij de toelichting op de instrumenten verduidelijkt.

Bekostiging

Hoofdbekostiging

Bekostiging mbo-instellingen

De rijksbijdrage die de mbo-instellingen ontvangen, is gebaseerd op de [Wet educatie en beroepsonderwijs \(WEB\)](#). De bekostiging is nader uitgewerkt in het [Uitvoeringsbesluit WEB](#).

Het landelijk budget dat beschikbaar is voor de mbo-instellingen wordt verdeeld in een budget voor entree-opleidingen en een budget voor de niveaus 2 t/m 4. Het budget voor de entree-opleidingen wordt verdeeld over de instellingen naar rato van het aantal ingeschreven studenten. Het budget voor de niveaus 2 t/m 4 wordt verdeeld naar rato van het aantal ingeschreven studenten en het aantal afgegeven diploma's van elke instelling. De mate waarin een student meetelt is afhankelijk van de leerweg (beroepsopleidende leerweg (bol) of beroepsbegeleidende leerweg (bbl)) en de opleiding (c.q. de prijsfactor van de opleiding). De mate waarin een diploma meetelt is afhankelijk van het niveau en de vraag of de student al eerder een mbo-diploma heeft behaald. De regeling tegemoetkoming studiekosten liep tot en met 2019-2020, de middelen uit deze regeling (€ 10 miljoen) zouden in 2020 worden toegevoegd aan de lumpsum ten behoeve van het mbo-studentenfonds. Als gevolg van de coronacrisis heeft de behandeling van het wetsvoorstel versterken positie mbo-student vertraging opgelopen. Het mbo-studentenfonds is onderdeel van dit wetsvoorstel. Als gevolg van de vertraging is de regeling tegemoetkoming studiekosten met een jaar verlengd en zullen de middelen ten behoeve van het mbo-studentenfonds per 2021 aan de lumpsum worden toegevoegd. In 2020 is € 103,6 miljoen toegevoegd aan de lumpsum voor de mbo-instellingen. Deze stijging wordt grotendeels verklaard door de verdeling van de loon- en prijsbijstelling tranche 2020.

Bekostiging Caribisch Nederland

Deze middelen zijn bedoeld om de instellingen in Caribisch Nederland via lumpsumbekostiging te financieren voor de studenten die middelbaar beroepsonderwijs volgen. In Caribisch Nederland wordt op alle drie de eilanden, Bonaire, St. Eustatius en Saba (BES-eilanden) middelbaar beroepsonderwijs (mbo) aangeboden. Op de twee Bovenwinds gelegen eilanden (St. Eustatius en Saba) wordt alleen een beperkt aantal entree-opleidingen en opleidingen op niveau 2 aangeboden. Op het Benedenwinds gelegen eiland Bonaire worden op alle mbo-niveaus opleidingen aangeboden.

Bekostiging vavo

De rijksbijdrage voor het verzorgen van het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) is voor 2020 beschikbaar gesteld op basis van het vanaf 2015 ingevoerde bekostigingsmodel voor het vavo. De verdeling van de beschikbare middelen voor 2020 heeft plaatsgevonden aan de hand van het aantal ingeschreven studenten op 1 oktober 2018, het aantal vakken dat

door studenten met een voldoende is afgesloten en het aantal afgegeven diploma's in het kalenderjaar 2018. In 2020 is circa € 2 miljoen toegevoegd aan het budget voor de loon- en prijsbijstelling tranche 2020.

Kwaliteitsafspraken

Investeringsbudget

Alle mbo-instellingen hebben een kwaliteitsagenda ingediend om aanspraak te kunnen maken op het investeringsbudget en resultaatafhankelijk budget voor de kwaliteitsafspraken over de periode 2019-2022. De commissie kwaliteitsafspraken mbo heeft in het voorjaar van 2019 de kwaliteitsagenda's beoordeeld en na een herkansingsronde zijn uiteindelijk de agenda's van alle mbo-instellingen goedgekeurd. Daardoor is aan alle instellingen het investeringsbudget toegekend.

Resultaatafhankelijk budget

Het resultaatafhankelijke deel van het budget voor de kwaliteitsafspraken wordt op twee momenten verdeeld onder de instellingen die de gestelde doelen in de kwaliteitsagenda in voldoende mate hebben gehaald. Sommige doelstellingen zijn gezien de coronapandemie moeilijker te bereiken voor de mbo-scholen, maar er zijn ook thema's waar juist een versnelling plaatsvindt (bijvoorbeeld online onderwijs). Het beoordelingskader van de kwaliteitsafspraken biedt de Commissie kwaliteitsafspraken mbo ruimte om de resultaten integraal te beoordelen, en daarbij rekening te houden met onvoorziene (externe) omstandigheden. Dit betekent dat als kwaliteitsafspraken niet vervuld kunnen worden als gevolg van het coronavirus, de resultaatafhankelijke bekostiging toch kan worden uitgekeerd. In 2021 vindt een tussentijdse beoordeling plaats van het resultaatafhankelijk budget over de voortgang in de jaren 2019 en 2020. In 2023 vindt een eindbeoordeling plaats over de gehele periode 2019–2022.

Aanvullende bekostiging

Regionaal investeringsfonds (RIF)

Met het Regionaal Investeringsfonds worden middelen beschikbaar gesteld voor duurzame publiek-private samenwerking (pps) van beroepsonderwijs, bedrijfsleven en regionale overheden. Mbo-instellingen kunnen een aanvraag doen voor bekostiging van een samenwerkingstraject dat leidt tot verbetering van de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt. De samenwerkingspartners dragen financieel voor 50% tot 67% bij. In 2020 is € 21 miljoen uitgekeerd. Dat is € 2,1 miljoen minder dan in de vastgestelde begroting staat. Dit is onder andere te verklaren door een meerjarige kasschuif om de beschikbare middelen voor de RIF-regeling in overeenstemming te brengen met het (verwachte) betalingsritme.

Salarismix Randstadregio's

In het [Actieplan Leerkracht van Nederland](#) zijn afspraken vastgelegd over de ambities op het gebied van professionalisering en de versterking van de salarismix in de Randstadregio's. Er zijn via de «[Regeling versterking van salarismix leraren middelbaar beroepsonderwijs in de Randstadregio's](#)», aanvullend op de lumpsum, structureel middelen beschikbaar gesteld om in deze regio's tot een versterking van de salarismix te komen. Al deze middelen zijn in 2020 aan de scholen uitgekeerd volgens de in de regeling vastgestelde verdeling. De cijfers over de invulling van de salarismix in 2020 in de totale Randstad zullen in 2021 verschijnen op www.functiemix.nl.

Regionaal programma

In de eerste helft van 2020 zijn alle Regionale Meld- en Coördinatiepunten (RMC-regio's) verder gegaan met de uitvoering van de afspraken uit de vierjarige regionale programma's voor de aanpak van voortijdig schoolverlaten (vsv) en de begeleiding van jongeren in een kwetsbare positie. Aan het begin van het schooljaar 2020-2021 zijn alle regio's gestart met het nieuwe vierjarige regionale programma, waarin zij wederom maatregelen nemen om vsv te voorkomen en te bestrijden en jongeren in een kwetsbare positie te begeleiden. Voor de uitvoering van het regionaal programma was in 2020 in totaal € 49,8 miljoen beschikbaar. Hiervan is € 30,6 miljoen via de contactschool naar de regio gegaan en € 19,2 miljoen via de RMC-contactgemeente naar de regio (zie Bijdrage aan medeoverheden).

Tegemoetkoming schoolkosten mbo

De regeling [tijdelijke voorziening leermiddelen](#) is in 2020 met een jaar verlengd. Om deze reden is in 2020 de realisatie € 10 miljoen hoger dan de vastgestelde begroting. Via de regeling is € 10 miljoen beschikbaar gesteld om de schoolkosten voor minderjarige bol-studenten uit minima-gezinnen te beperken. Hiermee wordt geborgd dat minderjarige bol-studenten niet vanwege financiële redenen afzien van een mbo-opleiding en dat deze studenten de opleiding volgen die bij hun talenten en ambities past. Het budget is in zijn geheel uitgeput.

Gelijke kansen

De realisatie is in 2020 € 2 miljoen lager dan de vastgestelde begroting. Dit is veroorzaakt door een incidentele overboeking van € 2 miljoen van het onderdeel Gelijke Kansen naar het onderdeel Loopbaanoriëntatie onder het instrument subsidies.

Subsidies

Praktijkleren

De subsidieregeling praktijkleren heeft tot doel werkgevers te stimuleren om praktijkleerplaatsen en werkleerplaatsen aan te bieden. Dankzij de regeling kunnen leerlingen, studenten of werknemers die een (beroeps)opleiding volgen, zich beter voorbereiden op de arbeidsmarkt en kunnen werkgevers beschikken over beter opgeleid personeel. De subsidie is een tegemoetkoming voor de kosten die een werkgever maakt voor begeleiding. In 2020 was voor de reguliere regeling praktijkleren € 202,9 miljoen subsidie beschikbaar, inclusief € 0,9 miljoen in verband met een correctie op het budget voor de uitvoeringskosten van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Het grootste deel van het subsidie-budget (€ 194,8 miljoen) was bestemd voor het mbo en de overige middelen waren bestemd voor de compartimenten vmbo, hbo en promovendi en technologisch ontwerpers in opleiding (toio's). In de regeling geldt een maximum subsidiebedrag van € 2.700 per volledige praktijk- of werkleerplaats. Werkgevers ontvingen echter € 2.079 per praktijkleerplaats in het mbo en maximaal € 655 per praktijkleerplaats in het hbo. Om het aanbod van mbo-praktijkleerplaatsen in de sectoren landbouw, horeca en recreatie te stimuleren was voor deze sectoren € 10,6 miljoen beschikbaar voor een aanvullende subsidie, bovenop de reguliere subsidie. Per mbo-praktijkleerplaats kwam de aanvullende subsidie in 2020 uit op € 1.567.

Leven lang ontwikkelen

Het Ministerie van OCW werkt met andere departementen, sociale partners, onderwijsinstellingen en andere stakeholders aan het realiseren van een doorbraak op leven lang ontwikkelen (permanent leren). In 2020 zijn de beschikbare OCW middelen voor het verbeteren van de randvoorwaarden

voor leven lang ontwikkelen ingezet voor de [subsidieregeling flexibel beroepsonderwijs derde leerweg](#) en de verkenning van een digitaal scholingsoverzicht. De realisatie is € 7,9 miljoen lager dan de vastgestelde begroting van € 11,8 mln. Dit wordt veroorzaakt door een kasschuif van € 3,7 miljoen aan middelen voor de regeling flexibilisering mbo. Daarnaast is op het onderdeel flexibilisering in 2020 sprake van een overlopende verplichting van € 1 miljoen om de beschikbare middelen, conform regeling, in overeenstemming te brengen met het betalingsritme en is er € 0,9 miljoen vrijgevallen. Ook is € 2,4 miljoen van de oorspronkelijke begroting overgeboekt naar het instrument opdrachten t.b.v. het scholingsportaal en kleinere opdrachten.

Tel mee met Taal

Ter ondersteuning van de aanpak van laaggeletterdheid zijn in 2020 middelen beschikbaar gesteld als bijdrage aan het landelijke programma «Tel mee met Taal» dat door de Ministeries van OCW, SZW, VWS en BZK wordt uitgevoerd en gefinancierd. Met dit programma worden onder andere gemeenten, aanbieders van cursussen, werkgevers, bibliotheken en maatschappelijke organisaties ondersteund om laaggeletterden te herkennen, door te verwijzen en te scholen. De activiteiten worden door verschillende partijen uitgevoerd. In 2020 is er onder meer een landelijk Expertisepunt Basisvaardigheden opgericht en is begonnen met het certificeren van taalhuizen. Mede dankzij een in het Regeerakkoord opgenomen extra investering van € 5 miljoen per jaar, investeert het kabinet gedurende de looptijd van het programma (2020-2024) in totaal bijna € 125 miljoen in maatregelen voor de aanpak van laaggeletterdheid. Dit is een aanvulling op het structurele budget voor volwasseneneducatie dat gemeenten ontvangen (€ 60,4 miljoen per jaar).

Loopbaanoriëntatie (LOB)

De middelen zijn ingezet ten behoeve van betere studiekeuze- en arbeidsmarktvoorlichting via het portal KiesMBO met objectieve informatie over mbo-opleidingen, beroepen en arbeidsmarkt. Daarnaast zijn de middelen via het Expertisepunt LOB ingezet voor verbetering van de loopbaanbegeleiding in het mbo inclusief de overgangen vmbo-mbo-hbo en via het Kennispunt Gelijke Kansen, diversiteit en inclusie (GKDI) voor betere loopbaanbegeleiding en voorbereiding op de arbeidsmarkt van jongeren met een migratieachtergrond en of lage sociaal economische status. De realisatie is in 2020 € 2 miljoen hoger dan de vastgestelde begroting. Dit is veroorzaakt door een incidentele overboeking van € 2 miljoen van het onderdeel Gelijke Kansen naar het onderdeel loopbaanoriëntatie onder het instrument subsidies.

Vakwedstrijden mbo

Voor het organiseren van vakwedstrijden is op basis van de subsidieregeling [vakwedstrijden vmbo en mbo](#) in 2020 € 3,2 miljoen subsidie toegekend aan World Skills Netherlands (WSNL).

Inhaal- en ondersteuningsprogramma's

Met de subsidieregeling inhaal- en ondersteuningsprogramma's onderwijs 2020-2021 hebben bekostigde po-scholen, vo-scholen en mbo-instellingen alsmede niet-bekostigde instellingen overige educatie in 2020 de mogelijkheid gekregen om subsidie aan te vragen voor inhaal- en ondersteuningsprogramma's. Dit is een steunmaatregel naar aanleiding van de coronacrisis. De programma's zijn bedoeld om achterstanden, ontstaan door de (gedeeltelijke) sluiting van de scholen en instellingen wegens de

coronacrisis, weg te werken. De doelgroep van de regeling bestaat uit leerlingen, vo-leerlingen en mbo-studenten in een kwetsbare positie (met een vergroot risico) op leer- en ontwikkelachterstanden of studievertraging, mbo-studenten met studievertraging in de beroepspraktijkvorming en vavo-studenten en deelnemers overige educatie met studievertraging. Voor alle categorieën geldt dat (het vergrote risico op) de achterstanden en studievertraging het gevolg moet zijn van genoemde sluiting. Voor de mbo-studenten was er in totaal € 65,1 miljoen beschikbaar inclusief verhoging van € 0,5 miljoen. Voor de vavo-studenten was er in totaal € 2 miljoen beschikbaar en voor de deelnemers overige educatie was er in totaal € 2,6 miljoen beschikbaar inclusief verhoging van € 1,4 miljoen. De verhogingen vonden plaats in het tweede aanvraagstijdvak om alle aanvragen geheel te kunnen honoreren. Aangezien het budget voor mbo en overige educatie daarmee is uitgeput, is er voor die sectoren geen derde tijdvak geweest.

Overige subsidies

Hieronder vallen posten zoals het Techniekwerken vo+mbo, ondersteuning RMC's, School en veiligheid en Kennispunt onderwijs & examinering.

Opdrachten

In- en uitbesteding

Dit betreft middelen voor diverse beleidsgerichte activiteiten en onderzoeken.

Bijdragen aan agentschappen

Dienst Uitvoering Onderwijs

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) is de uitvoeringsorganisatie van het Ministerie van OCW en levert producten en diensten op het terrein van de bekostiging van instellingen, financiering van studenten en informatievoorziening. Het betreft hier het aandeel in de uitvoeringskosten van DUO voor dit begrotingsartikel. De realisatie is in 2020 € 3,4 miljoen hoger dan de vastgestelde begroting doordat er meer uitvoeringskosten benodigd waren dan begroot.

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) heeft middelen ontvangen voor het uitvoeren van de subsidieregeling praktijkleren.

Bijdragen aan ZBO's/RWT's

College voor Toetsen en Examens (CvTE)

Het CvTE is een zbo dat verantwoordelijk is voor de examens voor rekenen en taal in het beroepsonderwijs en staatsexamens Nederlands als tweede taal. De realisatie is in 2020 € 6,9 miljoen lager dan de vastgestelde begroting. Dit komt doordat er ten behoeve van het werkprogramma CvTE 2020 € 8,1 miljoen is overgeboekt naar artikel 3 (Voortgezet onderwijs). Om de middelen hiervoor bij het juiste budget te plaatsen heeft er daarnaast een structurele overboeking van circa € 1,2 miljoen van het onderdeel Wet SLOA naar het onderdeel CvTE plaatsgevonden.

Wet Subsidiëring Landelijke Onderwijsondersteunende activiteiten (SLOA)

De subsidieverlening voor Cito verloopt op basis van de Wet SLOA. De middelen worden ingezet voor het ontwikkelen van centrale examens Nederlandse taal, rekenen en Engels in het mbo door Cito. De realisatie in 2020 is € 3,3 miljoen lager dan de vastgestelde begroting. Dit komt mede omdat er een overboeking heeft plaatsgevonden in 2020 van € 1 miljoen naar het onderdeel overige subsidies. Door een wijziging in het beleid voor

rekenexamens worden de rekenexamens niet meer belegd bij Cito. In plaats daarvan worden deze middelen ingezet ter subsidiëring van de opstart van een nieuwe coöperatie waarbinnen rekenexamens door en voor de mbo-scholen worden gemaakt. In dit kader heeft er ook een meerjarige kasschuif plaatsgevonden om de beschikbare middelen hiervoor in overeenstemming te brengen met het juiste betalingsritme. Daarnaast heeft er een structurele overboeking van circa € 1,2 miljoen plaatsgevonden van het onderdeel Wet SLOA naar het onderdeel CvTE.

Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB)

De SBB heeft in 2020 middelen ontvangen voor de uitvoering van wettelijke taken. SBB onderhoudt onder andere de kwalificatiestructuur in het mbo. In 2020 heeft SBB voor diverse opleidingen de kwalificatiedossiers aangepast en geactualiseerd. Een andere wettelijke taak die SBB heeft uitgevoerd is het zorgen voor voldoende kwalitatief goede stageplaatsen en leerbanen in het mbo. Naast de reguliere middelen heeft SBB in 2020 € 4 miljoen aan extra middelen ontvangen voor de uitvoering van het actieplan stages en leerbanen. Dit is een steunmaatregel om de stagetekorten ten gevolge van de coronacrisis zoveel mogelijk te beperken.

Bijdragen aan medeoverheden

Regionale Meld- en Coördinatiefunctie (RMC's)

Gemeenten hebben met de RMC-functie de taak om deelname aan onderwijs en arbeidsmarkt te volgen van jongeren tot 23 jaar die geen startkwalificatie hebben. De RMC-functie zorgt er samen met andere betrokken partijen in de regio voor dat deze jongeren worden begeleid naar school, zorg, werk of een combinatie daarvan. De financiering voor de uitvoering van de RMC-taak vindt plaats middels een specifieke uitkering. In 2020 is er € 5,6 miljoen meer gerealiseerd dan de vastgestelde begroting. Dit wordt verklaard door een eenmalig extra specifieke uitkering van € 4 miljoen voor het voorkomen van uitval en werkloosheid onder vsv'ers, onderdeel van de corona-steunmaatregelen. Daarnaast is er in 2020 € 1,6 miljoen aan loon- en prijsontwikkeling toegevoegd.

Educatie

Sinds 1 januari 2015 wordt het educatiebudget per specifieke uitkering verstrekt aan samenwerkende gemeenten binnen een arbeidsmarktregio (via de contactgemeente). Gemeenten besteden dit budget aan opleidingen Nederlandse taal, rekenen en digitale vaardigheden voor de doelgroepen van het educatie-aanbod, waaronder laaggeletterden en niet-inburgeringsplichtige migranten. Gemeenten hebben voor de besteding van het budget bestedingsvrijheid. Zo kunnen gemeenten opleidingen aanbieden die aansluiten bij de vraag van de diverse doelgroepen van de volwassenen-educatie.

Regionaal programma

Voor de uitvoering van het regionaal programma voortijdig schoolverlaten en jongeren in een kwetsbare positie is in 2020 een bedrag van € 19,2 miljoen uitgekeerd. Dit is in de vorm van een specifieke uitkering aan RMC-contactgemeenten verstrekt.

Caribisch Nederland

Aan de openbare lichamen in Caribisch Nederland wordt jaarlijks een bijzondere uitkering verstrekt voor de Sociale Kantrajecten Jongeren (SKJ). Voor de samenwerking met Curaçao, Sint Maarten en Aruba worden middelen beschikbaar gesteld, bestemd voor het stimuleren van studeren in de regio en het bevorderen van voorzieningen in de regio, mede ten

behoefte van de inwoners van Caribisch Nederland. De realisatie is in 2020 € 1,3 miljoen hoger dan de vastgestelde begroting. Dit wordt met name verklaard doordat de middelen voor de SKJ op het instrument bekostiging stonden. De SKJ is echter een bijdrage aan medeoverheden en wordt daarom op dat instrument gerealiseerd.

Ontvangsten

De ontvangsten van € 5,1 miljoen in 2020 zijn onder andere het gevolg van afrekeningen die betrekking hadden op subsidies en regelingen.

4.4 Beleidsartikelen 6 en 7 Hoger onderwijs

A. Algemene doelstelling

Het stelsel van hoger onderwijs en onderzoek zorgt dat studenten en (wetenschappelijk) personeel hun talenten en onderzoekend vermogen maximaal kunnen ontwikkelen. Het leidt hen op voor een positie op de nationale en internationale arbeidsmarkt die optimaal aansluit bij hun talenten.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is verantwoordelijk voor een stelsel van hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek dat zodanig functioneert dat het onderwijs aansluit bij de talenten en ambities van individuele studenten, (wetenschappelijk) personeel en bij de behoefte van de maatschappij.

Financieren

De Minister financiert het stelsel van hoger onderwijs en onderzoek door bekostiging van de onderwijsinstellingen. Mede hierdoor wordt de toegankelijkheid van het hoger onderwijs gewaarborgd.

Stimuleren

De Minister stimuleert specifieke beleidsonderwerpen via de bekostiging, en de inzet van andere instrumenten, zoals kwaliteitsafspraken, bestuurlijke afspraken, voorlichting en wet- en regelgeving.

Regisseren

De verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van hoger onderwijs vult de Minister in via een regisserende rol. De normen van kwaliteit zijn vastgelegd in wet- en regelgeving. De kwaliteit van de individuele opleidingen in het hoger onderwijs wordt bewaakt met het accreditatiestelsel. Dit is belegd bij de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO). De Inspectie van het Onderwijs houdt toezicht op de naleving van wettelijke voorschriften en op de recht- en doelmatigheid. Zij ziet ook toe op de kwaliteit van het stelsel van hoger onderwijs, waaronder het accreditatiestelsel.

Kengetallen

Tabel 23 Kengetallen					
Kengetal		2015/16	2016/17	2017/18	2018/19
1 Studenttevredenheid ¹	Hbo	75,6%	75,8%	72,9%	–
	Wo	84,9%	85,2%	83,9%	–
2 Percentage 25-64 jarigen (mbo/ho) dat deelneemt aan een leeractiviteit (Leven lang leren) ²		2016	2017	2018	2019
		18,8%	19,1%	19,1%	19,5%
3 Uitval 1e jaar ³		2016/17	2017/18	2018/19	2019/20
	Hbo	15,0%	16,0%	15,5%	11,5%
	Wo	6,0%	6,7%	7,0%	5,3%
4 Bachelor rendement (n+1) van herinschrijvers na het eerste jaar ⁴	Hbo	67,7%	68,1%	69,0%	69,6%
	Wo	81,1%	80,7%	81,2%	81,1%

1 Bron: Nationale Studenten Enquête. Voor 2018/19 en 2019/20 zijn er geen nieuwe cijfers beschikbaar omdat de NSE niet door ging. Voor eerdere jaren is een correctie toegepast.

2 Bron: Eurostat, Labour Force Survey (LFS). De waarde over 2020 verschijnt eind tweede kwartaal 2021.

- 3 Bron: DUO. Met ingang van dit jaar zijn de cijfers over uitval en bachelorrendement berekend op stelselniveau. Dit is anders dan eerdere jaren, toen de cijfers berekend werden op instellingsniveau. Dit zorgt voor een lagere uitval, omdat switchen van instelling niet meer wordt gezien als uitval. De cijfers van alle jaren zijn aangepast aan de nieuwe definitie.
- 4 Bron: DUO. Met ingang van dit jaar zijn de cijfers over uitval en bachelorrendement berekend op stelselniveau. Dit is anders dan eerdere jaren, toen de cijfers berekend werden op instellingsniveau. Het bachelorrendement valt hoger uit, omdat nu ook een bachelor diploma behaald aan een andere instelling dan waar de student is ingestroomd meetelt. De cijfers van alle jaren zijn aangepast aan de nieuwe definitie.

Tabel 24 Studenten hoger onderwijs (aantallen x 1.000)					
1 Ingeschreven studenten (inclusief groen onderwijs, aantallen x 1.000) ¹	2016/17 ²	2017/18 ²	2018/19 ²	2019/20 ²	2020/21 ²
hbo voltijd associate degree	4,3	5,4	6,9	8,7	11,2
hbo voltijd bachelor	392,7	396,0	395,1	396,8	415,5
hbo voltijd master	3,5	4,1	4,8	5,4	6,0
hbo deeltijd associate degree	2,4	3,2	4,0	5,1	6,4
hbo deeltijd bachelor	34,7	35,8	36,7	38,9	41,6
hbo deeltijd master	8,4	7,7	7,8	7,9	7,8
Totaal hbo	446,0	452,2	455,3	462,8	488,5
wo voltijd bachelor	162,7	171,0	182,1	191,4	205,3
wo voltijd master	98,4	102,0	105,8	108,8	118,9
wo deeltijd bachelor	1,6	1,7	1,7	1,5	1,6
wo deeltijd master	3,3	3,2	3,2	3,0	3,2
Totaal wo	266,0	277,9	292,8	304,7	329,0
2 Gediplomeerden (inclusief groen onderwijs, aantallen x 1.000) ¹	2016	2017	2018	2019	2020
hbo voltijd associate degree	1,0	1,0	1,2	1,4	2,1
hbo voltijd bachelor	58,8	62,5	64,1	62,0	61,7
hbo voltijd master	1,3	1,3	1,5	1,9	2,0
hbo deeltijd associate degree	0,5	0,5	0,8	0,9	1,1
hbo deeltijd bachelor	6,5	5,8	6,0	5,9	5,8
hbo deeltijd master	2,5	2,4	2,2	2,0	2,1
Totaal hbo	70,6	73,5	75,8	74,1	74,8
wo voltijd bachelor	33,4	34,0	34,0	35,4	37,4
wo voltijd master	40,0	41,0	42,6	44,4	45,0
wo deeltijd bachelor	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
wo deeltijd master	1,1	1,1	1,1	1,1	1,0
Totaal wo	74,8	76,3	77,9	81,1	83,6
3 Onderwijsuitgaven per student (Bedragen x € 1.000) ³		2017	2018	2019	2020
hbo		7,4	7,8	7,7	7,6
wo		7,2	7,5	7,7	7,7
4 Wettelijk collegegeld (hbo en wo voltijd, bedragen x € 1)			2019/20		
			2.083		

- 1 De aantallen ingeschreven studenten en gediplomeerden kunnen iets afwijken van eerder gepubliceerde cijfers, vanwege mutaties in de onderliggende dataset. Daarnaast zijn de aantallen nu, idem aan 2018 en 2019, inclusief het groene onderwijs en daardoor niet vergelijkbaar met de aantallen uit de jaarverslagen tot en met 2017.
- 2 Bron: DUO, 1cijferhobestand
- 3 Onderwijsuitgaven per student zijn in constante prijzen 2020 (dat wil zeggen gecorrigeerd voor de uitgekeerde loon- en prijsbijstelling).

C. Beleidsconclusies

De belangrijkste beleidsconclusies zijn beschreven in de paragraaf beleidsprioriteiten.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 25 Budgettaire gevolgen beleid van artikel 6 (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	Realisatie 2020	Vastgestelde begroting 2020	Verschil 2020
Verplichtingen	2.867.843	3.213.191	3.461.463	3.552.945	3.773.125	3.476.868	296.257
waarvan garantieverplichtingen	70.434	53.643	22.410	10.580	- 2.703	0	- 2.703
waarvan overige verplichtingen	2.797.409	3.159.548	3.439.053	3.542.365	3.775.828	3.476.868	298.960
Uitgaven	2.833.160	2.925.976	3.262.539	3.399.821	3.511.341	3.416.799	94.542
Bekostiging	2.773.809	2.868.197	3.185.040	3.310.594	3.420.261	3.334.151	86.110
Hoofdbekostiging	2.584.417	2.713.021	3.185.040	3.190.628	3.275.350	3.193.490	81.860
Onderwijsdeel hbo	2.505.033	2.630.368	3.091.346	3.091.440	3.179.930	3.096.421	83.509
Deel ontwerp en ontwikkeling	70.915	72.439	80.191	83.670	87.836	85.259	2.577
Vouchers studievoorschot						0	
Bekostiging flexibel hoger onderwijs voor volwassenen	8.346	10.171	13.503	15.518	7.584	11.810	- 4.226
Bekostiging experimenten open bestel							
Bekostiging postinitiële masteropleidingen hbo	123	43					
Prestatiebox	189.392	155.176	0	119.966	144.911	140.661	4.250
Studievoorschotmiddelen				119.966	144.911	140.661	4.250
Onderwijskwaliteit en studiesucces, en profilering	189.392	155.176					
Subsidies (regelingen)	5.569	5.001	2.077	1.013	1.062	977	85
Regeling stimulering Bèta/techniek	4289	3.143					0
Overig	1.280	1.858	2.077	1.013	1.062	977	85
Bijdrage aan agentschappen	17.540	14.089	12.969	13.177	14.722	13.766	956
Dienst Uitvoering Onderwijs	17.540	14.089	12.969	13.177	14.722	13.766	956
Bijdrage aan ZBO's/RWT's	36.242	38.689	62.453	75.037	75.296	67.905	7.391
NWO (Praktijkgericht onderzoek hbo)	29.477	29.329	48.963	60.813	60.515	53.265	7.250
NWO (Promotiebeurs voor leraren)	2.949	5.720	9.238	9.292	10.144	10.144	0
Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) ²	3.816	3.640	4.252	4.932	4.637	4.496	141
Ontvangsten	1.903	1.358	2.057	3.998	2.211	1.213	998

Tabel 26 Budgettaire gevolgen van beleid van artikel 7 (bedragen x € 1.000)

	2016	2017	2018	2019	Realisatie 2020	Vastgestelde begroting 2020	Verschil 2020
Verplichtingen	4.391.850	4.663.507	5.038.007	5.422.362	5.730.555	5.297.994	432.561
<i>waarvan</i> garantieverplichtingen	0	- 22.983	- 22.983	- 22.983	- 17.983	0	- 17.983
<i>waarvan</i> overige verplichtingen	4.391.850	4.686.490	5.060.990	5.445.345	5.748.538	5.297.994	450.544
Uitgaven	4.328.205	4.443.628	4.860.007	5.132.352	5.418.229	5.202.998	215.231
Bekostiging	4.298.116	4.416.577	4.829.573	5.101.096	5.386.198	5.172.522	213.676
Hoofdbekostiging	4.153.232	4.300.299	4.829.573	5.028.684	5.297.827	5.086.608	211.219
Onderwijsdeel wo	1.731.117	1.831.298	2.196.748	2.281.781	2.397.433	2.329.960	67.473
Onderzoeksdeel wo	1.768.756	1.800.009	1.962.582	2.060.420	2.194.075	2.068.420	125.655
Deel ondersteuning geneeskundig onderwijs en onderzoek	653.359	668.992	670.243	686.483	706.319	688.228	18.091
Vouchers studievoorschot						0	
Prestatiebox	144.884	116.278	0	72.412	88.371	85.914	2.457
Studievoorschotmiddelen				72.412	88.371	85.914	2.457
Profilering en zwaartepuntvorming						0	
Onderwijskwaliteit en studiesucces, en profilering	144.884	116.278				0	
Subsidies (regelingen)	3.160	2.553	3.573	3.675	3.659	4.369	- 710
Open en online onderwijs	1.027	988	1.674	1.840	1.844	1.965	- 121
Overig	2.133	1.565	1.899	1.835	1.815	2.404	- 589
Opdrachten	2.716	1.851	2.404	2.536	3.105	2.029	1.076
Uitbesteding	2.716	1.851	2.404	2.536	3.105	2.029	1.076
Bijdrage aan (inter)nationale organisaties	24.213	22.647	24.457	25.045	25.267	24.078	1.189
Organisaties	24.213	22.647	24.457	25.045	25.267	24.078	1.189
Ontvangsten	2.253	1.364	172	9	15	16	- 1

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De realisatie van de uitgaven 2020 ligt voor het hbo € 94,5 miljoen en voor het wo € 215,2 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot. De verhoogde realisatie van de uitgaven wordt voornamelijk veroorzaakt door de bekostiging. De realisatie van de ontvangsten is bij het hbo € 1,0 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot. De verschillen worden bij de toelichting op de instrumenten verduidelijkt.

De realisatie van de verplichtingen 2020 ligt voor het hbo € 296,3 miljoen en voor het wo € 432,6 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot. Dit betreft voornamelijk het effect van de loon- en prijsbijstelling tranche 2020 voor de jaren 2020 en 2021, de bijstelling van de raming van de studentenaantallen voor 2021 en aangegane of vervallen garantieverplichtingen/rekening-courantkredieten aan onderwijsinstellingen voor hoger onderwijs.

Bekostiging

De bekostiging van het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek bestaat uit de hoofdbekostiging waarbij het experiment vraagfinanciering en de pilots flexibilisering in het kader van flexibel hoger onderwijs voor volwassenen afzonderlijk worden bekostigd. De bekostiging is voor het hbo met € 86,1 miljoen en voor het wo met € 213,7 miljoen verhoogd.

Dit betreft:

- de verdeling van de loon- en prijsbijstelling tranche 2020 (hbo € 100,7 miljoen en wo € 146,9 miljoen);
- de overheveling (wo € 66,8 miljoen) naar universiteiten van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) onderzoeksmiddelen uit enerzijds de Stimulering Europees Onderzoek (SEO)regeling en uit anderzijds de sectorplannen bèta en techniek/natuur- en scheikunde/Social Sciences Humanities, dit in vervolg op het advies van de commissie van Rijn;
- de generaal beschikbaar gestelde intensiveringsmiddelen ten behoeve van de flexibilisering van en maatwerk op de lerarenopleidingen (hbo € 2,1 miljoen en wo € 0,9 miljoen);
- een verlaging (hbo € 9,8 miljoen) op de bekostiging flexibel hoger onderwijs voor volwassenen in verband met het feit dat het experiment vraagfinanciering niet verlengt is en er minder vouchers werden toegekend dan geraamd;
- diverse kleinere mutaties (hbo –€ 6,9 miljoen en wo –€ 0,9 miljoen) voor onder andere lerarenbeleid, uitbesteding van opdrachten en overige beleidsgerichte activiteiten.

Hoofdbekostiging

Universiteiten (wo) en hogescholen (hbo) ontvangen bekostiging voor onderwijs, onderzoek (wo) en ontwerp & ontwikkeling (hbo). De rijksbijdrage wordt jaarlijks aan de universiteiten en hogescholen toegekend als een lumpsum. De rijksbijdrage is gebaseerd op de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW). In het Uitvoeringsbesluit WHW 2008 en de Regeling financiën hoger onderwijs zijn de bepalingen, bedragen en percentages opgenomen op basis waarvan de rijksbijdrage wordt berekend.

Onderwijsdeel (hbo en wo)

Universiteiten en hogescholen ontvangen een rijksbijdrage vanwege onderwijs. De rijksbijdrage is gebaseerd op de nominale studieduur van de opleiding en het volgen en succesvol afronden van één bachelor- en één masteropleiding. Het onderwijsdeel bestaat uit:

- a. een studentgebonden deel: gebaseerd op het aantal ingeschreven bekostigde studenten en graden (diploma's), er zijn drie bekostigingsniveaus (laag, hoog en top);
- b. een onderwijsopslag in bedragen: bedragen op basis van afspraken voor kwaliteit, kwetsbare opleidingen en bijzondere voorzieningen;
- c. een onderwijsopslag in percentages.

Deel ontwerp en ontwikkeling (hbo) en onderzoeksdeel (wo)

Hogescholen ontvangen een rijksbijdrage vanwege ontwerp en ontwikkeling (praktijkgericht onderzoek). Universiteiten ontvangen een rijksbijdrage vanwege het verrichten van wetenschappelijk onderzoek. Het onderzoeksdeel wo is gebaseerd op:

- a. een studentgebonden deel: gebaseerd op het aantal bekostigde graden;
- b. een deel promoties: gebaseerd op het aantal promoties leidend tot een proefschrift en het aantal ontwerperscertificaten;
- c. een voorziening onderzoek in bedragen: bedragen op basis van afspraken over onder andere sectorplannen en zwaartekracht;
- d. een voorziening onderzoek in percentages.

Deel ondersteuning geneeskundig onderwijs en onderzoek (wo)

De bekostiging van het onderwijs en onderzoek bij de acht academische ziekenhuizen loopt via de universiteiten. Hier kunnen studenten geneeskunde onderwijs volgen en praktijkervaring opdoen. De rijksbijdrage bestaat uit een deel dat is gebaseerd op het aantal ingeschreven studenten en graden, een procentueel deel en een bedrag vanwege rente en afschrijving (voor huisvesting).

Bekostiging flexibel hoger onderwijs voor volwassenen (hbo)

Dit deel bestaat uit het experiment vraagfinanciering en de pilots flexibilisering. Het doel is om kennis op te doen over de effecten van meer maatwerk en vraaggerichtheid van het aanbod op de deelname en diplomering van volwassenen in het deeltijd- en duaal onderwijs.

In het experiment vraagfinanciering maken studenten aanspraak op vouchers die zijn in te zetten bij bekostigde of niet bekostigde deelnemende opleidingen en hebben bekostigde instellingen meer mogelijkheden voor flexibiliteit en vraaggerichtheid. Het experiment is in 2016 gestart in de sector Techniek & ICT en vanaf september 2017 ook in een aantal opleidingen in de sector Zorg & Welzijn. Ook in 2018 is er nog een aantal nieuwe opleidingen toegetreden tot het experiment vraagfinanciering. Naar aanleiding van de tussenevaluatie is in april 2019 besloten de instroom in het experiment niet te verlengen. Studenten die tot eind augustus 2019 zijn ingestroomd bij opleidingen die deelnemen aan het experiment vraagfinanciering kunnen tot het eind van het experiment (2024) aanspraak blijven maken op vouchers. De evaluatie van het experiment vraagfinanciering vindt plaats in 2021. De realisatie op het experiment in 2020 is € 9,8 miljoen lager dan oorspronkelijk begroot. Voor een bedrag van € 5,2 miljoen is dit toe te schrijven aan het niet verlengen van het experiment, de hiervoor binnen het onderwijsdeel van de bekostiging gereserveerde middelen vallen hierdoor vrij. De resterende € 4,6 miljoen wordt veroorzaakt doordat het aantal aangevraagde vouchers in 2020 op het experiment lager uitkwam dan de raming.

Doel van de pilots flexibilisering is te onderzoeken of verruiming van bestaande kaders bijdraagt aan de totstandkoming van een onderwijsaanbod dat flexibeler is en beter aansluit op de kenmerken en behoeften van volwassenen, met behoud van de kwaliteit van het onderwijs, en leidt tot meer deelnemers en gediplomeerden. De pilots zijn eveneens in 2016 van start gegaan en in 2017 en 2018 uitgebreid met meer opleidingen. Er nemen nu ruim 400 opleidingen van 21 hogescholen (publiek en privaat) deel aan de pilots flexibilisering. In de strategische agenda hoger onderwijs en onderzoek 'Houdbaar voor de toekomst' (Kamerstukken II 2019/20, [31288](#), nr. 797, bijlage 913905) is, naar aanleiding van de tussenevaluatie van de experimenten, aangekondigd dat de ruimte voor flexibele inrichting van opleidingen op basis van leeruitkomsten, zoals die in de pilots geldt, structureel wordt verankerd in de WHW. Mits het oordeel van de Nederlands- Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) over de kwaliteit en het niveau van de opleidingen in de pilots positief is. Met het oog op die structurele verankering in de WHW is de eindevaluatie van de pilots flexibilisering naar voren gehaald, deze zal nu begin 2021 worden afgerond.

Prestatiebox

Studievoorschotmiddelen (hbo en wo)

In het akkoord over het studievoorschot is afgesproken dat de middelen die beschikbaar komen door de invoering van het studievoorschot gekoppeld worden aan kwaliteitsafspraken. Sinds het voorjaar 2019 zijn alle

instellingen van start gegaan om samen met de medezeggenschap te komen tot een plan voor de kwaliteitsafspraken. Begin november 2019 is een stand van zaken kwaliteitsafspraken (Kamerstukken II 2019/20, [31288, nr. 792](#)) naar de Tweede Kamer gezonden.

De plannen van de instellingen beslaan de periode van 2019 tot en met 2024 en worden beoordeeld door de NVAO. Aan de hand van het advies van de NVAO wordt door de Minister besloten of het plan van een instelling voldoende is en of de instelling haar studievoorschotmiddelen krijgt toegekend voor de periode 2021 tot en met 2024. Als dat niet het geval is, volgt een herkansing. De instelling heeft dan tot een jaar na het besluit de tijd om een nieuw plan in te dienen. De toekenning van de middelen was in eerste instantie voorzien vanaf 2021, omdat de NVAO de plannen zou beoordelen in 2019 en 2020. De beoordeling en besluitvorming levert vanwege de COVID-19- maatregelen echter vertraging op. Om er voor te zorgen dat instellingen niet in financiële onzekerheid zitten en de instellingen kunnen blijven investeren in de kwaliteit van het hoger onderwijs is besloten de kwaliteitsbesteding ook voor 2021 toe te kennen met de reguliere rijksbijdrage, net als is gebeurd voor 2019 en 2020. Instellingen die in de eerste ronde geen positief besluit hebben ontvangen, dienen alsnog een nieuwe aanvraag in en de NVAO zal de Minister adviseren over die aanvraag. Daarbij gelden dezelfde criteria als in de eerste ronde. Om de kwaliteitsbesteding vanaf 2022 in plaats van in 2021 in te laten gaan, is het Besluit kwaliteitsbesteding hoger onderwijs aangepast.

Subsidies

Open en online hoger onderwijs (hbo en wo)

De subsidieregeling open en online is bedoeld om instellingen passend bij hun profiel, te laten experimenteren met verschillende vormen van open en online onderwijs. Dit heeft twee doelen: het versterken van open en online onderwijs, en het stimuleren van delen, hergebruiken en (door)ontwikkelen van open leermateriaal in vakcommunity's. Aan beide doelstellingen wordt veel aandacht besteed.

Onder begeleiding van SURF zijn in 2020 15 projecten gestart; 10 voor de pijler online onderwijs en 5 voor de pijler open leermaterialen. Deze 15 projecten dragen bij aan de onderwijskwaliteit, de toegankelijkheid van onderwijsmateriaal en de toegankelijkheid van Nederlandse onderwijsinstellingen. De projecten kennen een looptijd van maximaal 24 maanden. De resultaten van de projecten van de instellingen dienen ook als belangrijke input voor de Kennisagenda van SURF.

Overig (hbo en wo)

Hieronder vallen, afzonderlijk voor de sectoren hbo en wo, overige subsidietoekenningen die gelijk dan wel kleiner zijn dan € 1 miljoen.

Opdrachten

Voor de beleidsontwikkeling worden opdrachten verstrekt voor het uitvoeren van diensten. Het gaat hierbij met name om opdrachten voor beleidsgericht onderzoek en communicatie rondom het studievoorschot. De realisatie ligt € 1,1 miljoen hoger dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting. Dit komt doordat er meer opdrachten zijn verstrekt dan oorspronkelijk begroot, de belangrijkste in dit verband is het onderzoek naar de toereikendheid en doelmatigheid van het macrobudget en de kosten(toerekening) voor het mbo, ho en onderzoek.

Bijdrage aan agentschappen

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) is de uitvoeringsorganisatie van het Ministerie van OCW en levert producten en diensten op het terrein van bekostiging van instellingen, financiering van studenten en informatievoorziening. Het betreft het aandeel in de uitvoeringskosten van DUO voor de begrotingsartikelen 6 en 7.

Bijdrage aan ZBO's en RWT's

NWO

Het praktijkgericht onderzoek van hogescholen ontstaat vanuit een vraag of probleem uit de praktijk. Resultaten zijn kennis, inzichten, producten en diensten die bijdragen aan innovatie van de beroepspraktijk en het oplossen van maatschappelijke vraagstukken. Ook versterkt het onderzoek de kwaliteit van het hoger beroepsonderwijs. Het Nationaal Regieorgaan Praktijkgericht Onderzoek SIA bevordert de kwaliteit en de impact van het praktijkgericht onderzoek van hogescholen en de verdere uitbouw en vernieuwing ervan. Dit doet het regieorgaan door onderzoek te financieren en de samenwerking tussen hogescholen, het bedrijfsleven en publieke instellingen te stimuleren. In 2020 honoreerde Regieorgaan SIA 414 projecten en trajecten (van 597 ontvankelijke indieningen) in 19 verschillende regelingen. In 2020 zijn 470 projecten gestart. Eind 2020 waren er 771 projecten in uitvoering.

Het budget voor voor het praktijkgericht onderwijs is met € 7,3 miljoen verhoogd in verband met:

- een toevoeging (€ 4,1 miljoen) vanuit het Ministerie van LNV voor het programma Voedsel en Groen aan grote maatschappelijke opgaven op het vlak van voedsel, kringlooplandbouw en klimaatopgaven. Een en ander als thematische samenwerking tussen het Ministerie van LNV, NWO en de groene hogescholen;
- een toevoeging (€ 2,2 miljoen) vanuit het Ministerie van EZK om het programma GoChem breder toegankelijk te maken voor alle MKB-bedrijven in de industrie voor projecten die bijdragen aan de klimaatopgave voor de industrie;
- een toevoeging (€ 0,5 miljoen) vanuit het Ministerie van VWS om samen met het Regieorgaan SIA (onderdeel NWO) een onderzoeksprogramma op te zetten naar interventies in de buitenruimte;
- een toevoeging (€ 0,5 miljoen) vanuit het Ministerie van IenW voor het onderzoek van Afval Naar Grondstof 2020 (PRO-VANG 5), waarin de samenwerking tussen MKB-bedrijven en hogescholen centraal staat om het onderzoek praktijkgericht te maken, om de circulaire economie op hbo-opleidingen te laten aansluiten en om het ondernemerschap te stimuleren.

Promotiebeurs voor Leraren

Leraren in het po, vo, mbo, so en hbo worden in staat gesteld om promotieonderzoek te verrichten dat uitmondt in een proefschrift. In 2020 is via NWO aan 48 leraren een nieuwe beurs voor een periode van vijf jaar verstrekt.

Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO)

De NVAO is als onafhankelijke, binationale accreditatieorganisatie opgericht door de Nederlandse en Vlaamse overheid en geeft een deskundig en objectief oordeel over de kwaliteit van het hoger onderwijs in Nederland en Vlaanderen. Dit betreft de bijdrage die de Nederlandse overheid rechtstreeks aan de NVAO vergoedt voor de uitvoering van haar taken.

Bijdrage aan (inter)nationale organisaties

Het betreft hier de (structurele) bekostiging van organisaties die beleidsmatig prioritaire taken uitvoeren, ofwel activiteiten uitvoeren die betrekking hebben op de belangenbehartiging van studenten, ofwel taken uitvoeren die voortkomen uit verdragsrechtelijke verplichtingen.

Ontvangsten

De verhoging van de ontvangsten van € 1,0 miljoen betreffen met name terugvorderingen bij instellingen en andere subsidieontvangers, bijvoorbeeld als gevolg van een getroffen afbetalingsregeling of door correcties en eindafrekeningen op in eerdere jaren toegekende bekostiging en subsidies.

4.5 Beleidsartikel 8 Internationaal beleid

A. Algemene doelstelling

Bevorderen van internationale samenwerking en uitwisseling ter ondersteuning en versterking van de kwaliteit van onderwijs, cultuur en wetenschap en ter verdere ontwikkeling van internationale competenties van lerenden, docenten, kunstenaars en wetenschappers.

B. Rol en verantwoordelijkheid

Stimuleren

Bij het uitvoeren van de algemene doelstelling ligt de nadruk op het zoveel mogelijk stimuleren en ondersteunen van instellingen en burgers om zich op een internationale omgeving te oriënteren. Daartoe zorgt de Minister vanuit haar stelselverantwoordelijkheid voor de benodigde internationaal-bestuurlijke randvoorwaarden, bijvoorbeeld door afspraken te maken over wederzijdse beroepserkenning, kwaliteitszorg en grensverkeer en door de uitwisseling van best practices. De Minister opereert hierbij binnen multilaterale kaders als de Europese Unie, OESO en de Unesco en andere – vaak daarbij aangesloten – organisaties, alsmede via bilaterale contacten, verdragen, Memorandums of Understanding, etcetera. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van stimuleringsmaatregelen in de vorm van fondsen en beurzen en worden faciliterende en uitvoerende instanties gefinancierd, zoals Stichting Nuffic, Neth-ER en het Duitsland Instituut Amsterdam. De bevordering van internationale samenwerking is ondersteunend aan de beleidsdoelstellingen van het Ministerie van OCW. De voorgenomen activiteiten zijn dan ook voor een belangrijk deel opgenomen in de betreffende beleidsartikelen.

Indicatoren/kengetallen

Internationale, ondersteunende maatregelen laten zich moeilijk vangen in «harde» cijfers en beleidsconclusies. In gevallen waar dit wel mogelijk is, bijvoorbeeld bij de bevordering van in- en uitgaande studiemobiliteit of bij de bevordering van culturele activiteiten in het buitenland, zijn relevante cijfers te volgen op [OCW in Cijfers](#). Deze website biedt ook informatie over de indicatoren over onder andere het programma Erasmus+ en de prestaties van de beroepsbevolking worden internationaal vergeleken in het kader van het «Programme for International Assessment of Adult Competencies» (PIAAC).

C. Beleidsconclusies

De belangrijkste conclusies op het terrein van internationaal beleid worden beschreven in het onderdeel beleidsprioriteiten.

D. Budgettaire gevolgen beleid

Tabel 27 Budgettaire gevolgen van beleid van artikel 8 (bedragen x € 1.000)

	2016	2017	2018	2019	Realisatie 2020	Vastge- stelde begroting 2020	Verschil 2020	HGIS realisatie 2020
Verplichtingen	11.001	13.080	13.236	12.426	21.359	12.810	8.549	691
Uitgaven	12.281	11.625	12.496	12.678	12.810	12.830	- 20	817
Subsidies (regelingen)	1.595	856	820	179	207	241	- 34	126
Duitsland Instituut Amsterdam (DIA)	632							
Netherlands house for Education and Research (Neth-ER)	600	600	600					
Incidentele subsidies voor het uitwisselen van cultuur	211	186	155	114	134	116	18	126
Overige incidentele subsidies	152	70	65	65	74	125	- 51	
Internationalisering Onderwijs					- 1		- 1	
Opdrachten	1.002	56	0	105	123	207	- 84	0
Opdrachten					7		7	
Beleidsonderzoek en benchmarking	61	30		71	45	100	- 55	
Incidentele Internationale activiteiten	3	23		34	71	107	- 36	
EU-Voorzitterschap	938	3						
Bijdrage aan (inter)nationale organisaties	9.234	10.287	11.250	11.883	11.974	11.861	113	185
OCW-vertegenwoordiging in het buitenland	135	135						
Duitsland Instituut Amsterdam (DIA)		628	859	803	803	803	0	
Stichting Nuffic	3.566	3.838	3.875	3.858	3.901	3.826	75	
Nederlandse Taalunie	2.806	2.821	2.727	2.762	2.850	2.861	- 11	
Europa College Brugge	30	30	30	30	30	30	0	
Unesco				130		20	- 20	
OESO CERI	71	74	77	81	83	82	1	
Fulbright Center	368	368	468	368	368	368	0	
DCCIC	90							
Stichting Ons Erfdeel	185	185	185	185	185	185		185
Nationaal Agentschap Erasmus + Onderwijs & Training	1.963	2.208	2.989	3.066	3.154	3.066	88	
EU-programma's en activiteiten	20		40			20	- 20	
Netherlands house for Education and Research (Neth-ER)				600	600	600	0	
Bijdrage aan andere begrotingshoofdstukken	450	426	426	511	506	521	- 15	506
Vlaams-Nederlands huis DeBuren (Hoofdstuk V BuZa)	450	426	426	511	506	521	- 15	506
Ontvangsten	1	24	113	121	10	99	- 89	

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De realisatie van de verplichtingen is € 8,6 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot. De verklaring ligt in een heroverweging van de subsidierelatie met Nuffic en een daaruit voortgekomen driejarige verplichting van in totaal € 10,9 miljoen voor een aanbesteding op het gebied van internationalisering. Daarnaast is er € 2,2 miljoen minder verplicht dan oorspronkelijk begroot voor Nuffic. Dit is te verklaren doordat bij een herziening van de subsidierelatie met Nuffic een deel van de activiteiten zijn aanbesteed (€ 1,9 miljoen) en de uitvoering van de regeling Internationalisering Funderend Onderwijs (IFO) overgedragen is naar de Dienst Uitvoering Subsidies aan Instellingen (DUSI). Deze overdracht betekende een verschuiving van het verplichtingsritme (€ 0,3 miljoen). De realisatie van

de uitgaven 2020 ligt € 0,02 miljoen lager dan oorspronkelijk begroot. De realisatie van de ontvangsten is € 0,09 miljoen lager dan oorspronkelijk begroot.

Opdrachten

Er is een driejarige verplichting vastgelegd van € 10,9 miljoen voor een aanbesteding met als doel internationalisering te bevorderen.

Bijdragen aan (inter)nationale organisaties

Duitsland Instituut Amsterdam

Het Duitsland Instituut Amsterdam (DIA) genereert en verspreidt kennis in Nederland over de ontwikkelingen in Duitsland op het raakvlak van onderwijs, wetenschap en maatschappij. Het instituut doet dat onder meer met behulp van wetenschappelijk onderzoek, onderwijsprojecten en voorlichtingsactiviteiten (cofinanciering met Universiteit van Amsterdam en Deutsche Akademische Austausch Dienst (DAAD)). Daarnaast stimuleert het DIA het onderwijs in de Duitse taal in Nederland.

Nuffic

De Stichting Nuffic is het expertise- en dienstencentrum voor internationalisering in het Nederlandse onderwijs; van primair en voortgezet onderwijs tot beroepsgericht en hoger onderwijs en onderzoek. Er heeft een heroverweging plaatsgevonden van de subsidie aan Nuffic. In 2020 is er een wetstraject gestart om een aantal taken wettelijk te verankeren. Daarnaast zijn er taken Europees aanbesteed en zijn er taken afgebouwd.

Nederlandse Taalunie

De Nederlandse Taalunie ondersteunt de betrokken overheden in hun taalbeleid voor het Nederlands en maakt samenwerking, afstemming en uitwisseling mogelijk. Ook verzamelt, ontwikkelt en ontsluit de Nederlandse Taalunie kennis en informatie over het Nederlands met het oog op advies en dienstverlening aan sectoren, doelgroepen en individuele taalgebruiker.

Fulbright Center

Het Fulbright Center verzorgt mobiliteitsprogramma's voor het hoger onderwijs via beurzen voor uitwisseling met de Verenigde Staten (met bijdragen van de Amerikaanse regering).

Stichting Ons Erfdeel

De Vlaams-Nederlandse vereniging Ons Erfdeel wil context brengen bij kunst, taal, geschiedenis, literatuur en maatschappelijke ontwikkelingen uit de Lage Landen. Dit realiseert Ons Erfdeel door het uitbrengen van artikelen en boeken, het publiceren van het Franstalige tijdschrift Septentrion en het digitaal publiceren van artikelen op hun Nederlandstalige, Franstalige en Engelstalige websites.

Nationaal Agentschap Erasmus+

Het Nationaal Agentschap Erasmus+ Onderwijs en Training is samen met het Nationaal Agentschap Erasmus+ Jeugd belast met het beheer en de uitvoering in Nederland van het EU programma Erasmus+. In 2020 is een wetstraject gestart waarmee de nationale uitvoering van de nieuwe Erasmus+ verordening wettelijk wordt vastgelegd, waaronder het aanwijzen van de Nationale Agentschappen. Nuffic wordt aangewezen als Nationaal Agentschap Erasmus+ Onderwijs en Training voor het nieuwe Erasmus+ programma.

Neth-ER

De vereniging Neth-ER is opgericht in 2006 door acht Nederlandse veldorganisaties werkzaam op de gebieden onderzoek, onderwijs en innovatie. De leden van Neth-ER bestaan op dit moment uit: MBO-raad, Nuffic, KNAW, NFU, TNO, VSNU, Vereniging Hogescholen, NWO, ISO, JOB en LSVB. Het gezamenlijke doel van de vereniging is om de Nederlandse participatie aan de Europese programma's te vergroten door de leden onder andere te voorzien van informatie over het Europees beleidsproces en het versterken van het netwerk van de leden. Neth-ER ontvangt een subsidie van het Ministerie van OCW voor het informeren van het brede Nederlandse kennisveld over Europese beleidsontwikkelingen op het terrein van onderwijs en onderzoek.

Bijdragen aan andere begrotingshoofdstukken

Vlaams-Nederlands Huis De Buren

Het Vlaams-Nederlands Huis De Buren is in 2004 opgericht door de Nederlandse en Vlaamse regering als een culturele organisatie en als ruimte voor debat en reflectie (subsiëring vindt plaats via begrotingshoofdstuk V (Buitenlandse Zaken)).

Tabel 28 Homogene Groep Internationale Samenwerking (bedragen x € 1.000)

	2016	2017	2018	2019	Realisatie 2020	Vastgestelde begroting 2020	Verschil 2020
Hoger beroepsonderwijs (artikel 6)	3.155	2.858	2.873	2.873	2.873	2.873	
Wetenschappelijk onderwijs (artikel 7)	52.588	49.001	51.437	52.770	54.299	52.770	1.529
Internationaal beleid (artikel 8)	886	932	766	825	817	822	- 5
Cultuur (artikel 14)	5.739	4.640	4.617	4.617	4.617	4.617	
Onderzoek en wetenschappen (artikel 16)	454	454	454	454	454	454	
Apparaatskosten (artikel 95)			139	144	148	269	- 121
Totaal	62.822	57.885	60.286	61.683	63.208	61.805	1.403

Toelichting

De Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS) is sinds 1997 een budgettaire constructie binnen de rijksbegroting. In de HGIS worden de uitgaven van de verschillende ministeries op het gebied van het buitenlandbeleid gebundeld, waarmee de onderlinge samenhang geïllustreerd wordt. Dit bevordert de samenwerking en de afstemming tussen de betrokken ministeries. Bovenstaande tabel geeft een onderverdeling weer van de HGIS-middelen van het Ministerie van OCW per artikel.

4.6 Beleidsartikel 9 Arbeidsmarkt- en personeelsbeleid

A. Algemene doelstelling

De kwaliteit van het onderwijs wordt gewaarborgd door de beschikbaarheid van voldoende personeel van voldoende kwaliteit voor alle onderwijsdeelnemers.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is verantwoordelijk voor een onderwijsstelsel dat zodanig functioneert dat het onderwijs aansluit bij de talenten en ambities van individuele leerlingen/studenten en bij de behoefte van de maatschappij. De leraar en de schoolleider zijn daarbij cruciaal.

Financieren

De Minister draagt bij aan het lerarenbeleid op scholen door het (mee)financieren van (mogelijkheden tot) professionalisering. Dit gebeurt via aanvullende bekostiging en subsidies.

Stimuleren

De Minister is verantwoordelijk voor de uitvoering van directe stimuleringsmaatregelen ten behoeve van de ontwikkeling van de kwaliteit en professionaliteit van docenten en het bijdragen aan een aantrekkelijk beroep. Dit door middel van versterking van de leraar (Kamerstukken II 2018/19, [27923, nr. 345](#)), naar een aantrekkelijke onderwijsarbeidsmarkt (Kamerstukken II 2018/19, [27923, nr. 369](#)), de aanpak van het lerarentekort (Kamerstukken II 2019/20, [27923, nr. 381](#) en Kamerstukken II 2019/20, [27923, nr. 382](#)) en het op basis daarvan met belanghebbenden afgesloten [convenant](#).

Regisseren

De Minister draagt verantwoordelijkheid voor het borgen van de onderwijskwaliteit van scholen. Om deze verantwoordelijkheid waar te maken wordt een bijdrage geleverd aan het zorgen voor voldoende docenten van voldoende kwaliteit. Dit gebeurt door wetten en regels uit te vaardigen voor goed bestuur, door een dialoog te voeren met en toezicht te houden op belanghebbenden, en zo nodig actief regie te voeren.

Kengetallen

De indicatoren voor het arbeidsmarkt- en personeelsbeleid worden beschreven in het beleidsverslag en in [OCW in Cijfers](#).

C. Beleidsconclusies

De belangrijkste beleidsconclusies worden beschreven in het onderdeel beleidsprioriteiten. Aanvullend hierop kan het volgende opgemerkt worden rondom het lerarenbeleid.

Nieuw bevoegdhedenstelsel

Als vervolg op het advies Ruim baan voor leraren van de Onderwijsraad is de commissie Onderwijsbevoegdheden gevraagd het kabinet te adviseren over wat leraren moeten kennen en kunnen om bevoegd te zijn en hoe zij deze bevoegdheid kunnen halen. Dit advies moet bijdragen aan het vergroten van het carrièreperspectief voor leraren en waar mogelijk de complexiteit in het huidige stelsel, met honderden routes tot het leraarschap, verkleinen.

Daarbij staat de kwaliteit van onderwijs voorop. Tegelijkertijd moet het aantrekkelijker worden om te (blijven) werken in het onderwijs en moeten leraren goed kunnen inspelen op de behoefte van alle leerlingen. In 2021 wordt het advies van de commissie Onderwijsbevoegdheden verwacht.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 29 Budgettaire gevolgen van beleid van artikel 9 (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	Realisatie 2020	Vastgestelde begroting 2020	Verschil 2020
Verplichtingen	188.280	152.191	138.490	178.784	173.761	158.120	15.641
Uitgaven	208.594	162.367	140.384	172.073	155.273	168.518	- 13.245
Bekostiging	24.612	27.820	26.720	29.242	38.305	37.619	686
Aanvullende bekostiging	24.612	27.820	26.720	29.242	38.305	37.619	686
Tegemoetkoming kosten opleidingsscholen	24.612	27.820	26.720	29.242	38.305	37.619	686
Subsidies (regelingen)	167.251	125.339	109.289	136.960	111.566	124.328	- 12.762
Lerarenbeurs/zij-instroom	115.534	109.945	103.380				
Lerarenbeurs				77.559	50.094	49.560	534
Zij-instroom				42.540	40.901	50.096	- 9.195
Impuls lerarentekorten vo en wetenschap en techniek pabo	16.774	2.625	687				
Versterking samenwerking lerarenopleidingen en scholen	17.418	63					
Wet Beroep leraar en Lerarenregister				738	1.499	2.945	- 1.446
Verankering academische opleidingsschool	1.120						
Onderwijscoöperatie	3.015	2.945	822				
Promotiebeurs voor leraren	6.502	3.251					
Projecten professionalisering	1.092	3.899	1.665				
Projecten regionale arbeidsmarktproblematiek	654						
Regionale aanpak lerarentekort					17.779	19.000	- 1.221
Overige projecten	5.142	2.611	2.735	16.123	1.293	2.727	- 1.434
Opdrachten	10.908	3.654	1.623	2.289	2.901	3.635	- 734
Onderzoek, ramingen en communicatie	3.837	2.685	1.497	2.289	2.901	3.635	- 734
Leraren- en schoolleidersregister	7.071	969	126				
Bijdrage aan agentschappen	5.823	5.554	2.752	3.582	2.501	2.936	- 435
Dienst Uitvoering Onderwijs	5.823	5.554	2.752	3.582	2.501	2.936	- 435
Ontvangsten	12.319	11.319	9.812	8.307	6.409	9.000	- 2.591

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De realisatie van de uitgaven 2020 is € 13,2 miljoen lager dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting. Dit komt voornamelijk door minder verstrekte subsidies. De realisatie van de ontvangsten is € 2,6 miljoen lager dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting. Dit is voornamelijk het gevolg van het verlaagde beschikbare budget voor de lerarenbeurs. Een groot deel van de ontvangsten binnen artikel 9 is afkomstig van leraren die een lerarenbeurs hebben aangevraagd maar toch niet beginnen of stoppen met hun studie. De verplichtingen zijn € 15,6 miljoen hoger dan in de oorspronkelijk vastgestelde begroting. Dit komt voornamelijk door een ophoging van het verplichtingenbudget op de aanpak lerarentekort met € 15 miljoen, zoals

gemeld in de Kamerbrief over beleidsmatige mutaties na Najaarsnota 2020 (Kamerstukken II 2020/21, 35570 VIII, nr.148). In 2020 is er voor twee jaar een verplichting aangegaan.

Subsidies

De realisatie op de subsidies is € 12,8 miljoen lager dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting. Zoals toegelicht bij de tweede suppletoire begroting komt dit onder andere doordat het aantal aanvragen voor de regeling zij-instroom dit jaar lager is dan verwacht. Daarnaast was € 5 miljoen toegevoegd aan het budget voor de zij-instroom vanuit de beschikbaar gestelde middelen voor het lerarentekort bij Voorjaarsnota, wat gezien het aantal aanvragen dit jaar niet nodig was. Beoogd is om dit via de eindejaarsmarge toe te voegen aan de begroting 2021 en in 2021 in te zetten voor het lerarentekort. Verder is er een meevaller op de MBO-instructeursbeurs en op de regeling korte scholingstrajecten ontstaan doordat er minder aanvragen waren dan verwacht. In de tabel budgettaire gevolgen van beleid vallen deze regelingen beide onder de regeling zij-instroom.

Eind november werd duidelijk hoeveel aanvragen er precies toegekend zijn voor de regeling zij-instroom. De meevaller is hiermee toegenomen met € 1,5 miljoen ten opzichte van de tweede suppletoire begroting.

4.7 Beleidsartikel 11 Studiefinanciering

A. Algemene doelstelling

Het stelsel van studiefinanciering biedt studenten in het hoger onderwijs en deelnemers in de beroepsopleidende leerweg de financiële mogelijkheden om in Nederland en daarbuiten onderwijs te kunnen volgen.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is verantwoordelijk voor de doeltreffende en doelmatige werking van het stelsel van studiefinanciering, zoals geregeld in de Wet studiefinanciering 2000.

Financieren

De Minister financiert het stelsel waarbij de financiële toegankelijkheid is gewaarborgd; er zijn geen onoverkomelijke financiële belemmeringen om te gaan studeren. Tegelijkertijd wordt recht gedaan aan het principe dat studeren ook een investering van de student zelf is. Tevens wordt recht gedaan aan de bijdrage die ouders daaraan kunnen leveren.

Indicatoren/kengetallen

Voor indicatoren/kengetallen over studiefinanciering wordt verwezen naar de website www.onderwijscijfers.nl

C. Beleidsconclusies

In 2020 hebben geen grote beleidswijzigingen plaatsgevonden met betrekking tot de studiefinanciering, met uitzondering van de maatregelen die genomen zijn in verband met de coronapandemie. Zo hebben studenten die in de zomermaanden juni, juli, augustus of september 2020 geen recht meer hadden op een basisbeurs (mbo) of aanvullende beurs (mbo en ho), een tegemoetkoming ontvangen van de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). Daarnaast is de maximale termijn van het studentenreisproduct met 3 maanden verlengd voor ho-studenten die hierop recht hadden in maart 2020 en is een aantal coulouce maatregelen opgesteld, om bijvoorbeeld studenten en oud-studenten met studieschulden en acute financiële problemen tegemoet te komen.

Daarnaast is in 2020 de beleidsdoorlichting van artikel 11 Studiefinanciering gepubliceerd, die tevens diende als eerste evaluatie van het sociaal leenstelsel. Hieruit komt naar voren dat het studiefinancieringsstelsel ervoor zorgt dat de beroepsopleidende leerweg van het mbo (mbo bol) en het ho financieel toegankelijk zijn voor studenten. Ook is geconcludeerd dat de doorstroom naar het ho en de keuzes die studenten maken nauwelijks zijn beïnvloed door de invoering van het leenstelsel. Aandachtspunten die naar voren kwamen in de beleidsdoorlichting zijn de doorstroom van mbo naar hbo, de relatief grote ouderbijdrage van studenten uit middeninkomens en het leengedrag van studenten in combinatie met de hoogte van de studieschuld.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 30 Budgettaire gevolgen van beleid van artikel 11 (bedragen x € 1.000)

					Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
	2016	2017	2018	2019	2020	2020	2020
Verplichtingen	5.828.062	4.563.829	6.200.225	5.317.390	5.171.220	5.221.098	- 49.878
Uitgaven	5.828.062	4.563.829	6.200.225	5.317.390	5.171.220	5.221.098	- 49.878
Inkomensoverdracht	3.202.292	1.964.912	3.595.627	2.651.162	2.328.241	2.137.924	190.317
Basisbeurs gift (R)	1.075.460	1.108.885	1.210.960	1.099.286	865.335	840.285	25.050
Aanvullende beurs gift (R)	585.282	608.481	672.109	665.431	692.622	674.557	18.065
Reisvoorziening gift (R)	1.420.507	- 41.301	1.631.598	790.046	666.540	542.961	123.579
Caribisch Nederland gift (R)	3.320	3.491	3.210	3.340	2.852	3.210	- 358
Overige uitgaven (R)	117.723	285.356	77.750	93.059	100.892	76.911	23.981
Leningen	2.500.515	2.466.346	2.488.675	2.543.858	2.717.821	2.965.119	- 247.298
Basisbeurs prestatiebeurs (NR)	- 61.338	- 367.482	- 707.732	- 760.632	- 622.580	- 608.035	- 14.545
Aanvullende beurs prestatiebeurs (NR)	172.479	168.752	136.424	144.946	122.378	115.192	7.186
Reisvoorziening (NR)			114.498	175.475	161.344	98.339	63.005
Rentedragende lening (NR)	2.238.174	2.608.440	2.459.989	2.587.047	2.645.105	2.924.417	- 279.312
Collegegeldkrediet (NR)	262.036	322.007	352.355	332.520	303.414	353.529	- 50.115
Levenlanglerenkrediet (NR)	0	3.881	20.191	27.108	29.551	45.000	- 15.449
Overige uitgaven (NR)	- 110.836	- 269.252	112.950	37.395	78.609	36.677	41.932
Bijdrage aan agentschappen	125.255	132.571	115.923	122.370	125.158	118.055	7.103
Dienst Uitvoering Onderwijs (R)	125.255	132.571	115.923	122.370	125.158	118.055	7.103
Ontvangsten	795.034	826.628	846.307	914.341	1.051.508	936.149	115.359
Ontvangsten (R)	211.071	200.665	152.773	119.190	97.386	139.535	- 42.149
Ontvangen rente (R)	126.288	105.783	93.903	76.887	63.342	89.518	- 26.176
Overige ontvangsten (R)	84.783	94.882	58.870	42.303	33.824	50.017	- 16.193
Ontvangsten Caribisch Nederland (R)					220	0	220
Ontvangsten (NR)	583.963	625.963	693.534	795.151	954.122	796.614	157.508
Terugontvangen hoofdsom (NR)	583.963	625.963	693.534	795.151	954.122	796.614	157.508

Tabel 31 Indeling Budgettaire gevolgen van beleid naar relevant en niet-relevant (bedragen x €1.000)

					Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
	2016	2017	2018	2019	2020	2020	2020
Relevante uitgaven:	3.327.547	2.097.483	3.711.550	2.773.532	2.453.399	2.255.979	197.420
Niet-relevante uitgaven:	2.500.515	2.466.346	2.488.675	2.543.858	2.717.821	2.965.119	- 247.298
Relevante ontvangsten:	211.071	200.665	152.773	119.190	97.386	139.535	- 42.149
Niet-relevante ontvangsten:	583.963	625.963	693.534	795.151	954.122	796.614	157.508

In tabel 30 Budgettaire gevolgen van beleid is vanaf de begroting van 2020 gekozen voor een verhelderende indeling tussen de instrumenten inkomensoverdracht en leningen. In totaal zijn er vier wijzigingen ten opzichte van de eerdere begrotingen. Ten eerste zijn de niet-relevante posten die onder het instrument inkomensoverdracht stonden overgeheveld naar het instrument leningen. Het betreft hier de posten Basisbeurs prestatiebeurs (NR), Aanvullende beurs prestatiebeurs (NR), Reisvoorziening prestatiebeurs (NR) en Overige uitgaven niet-relevant (NR). De prestatiebeurzen worden in eerste instantie als lening toegekend aan de student en worden omgezet in een gift bij het behalen van een diploma binnen tien jaar. Het boeken van de niet-relevante posten onder het instrument leningen sluit beter aan op de wijze waarop de prestatiebeurzen

aan de studenten worden toegekend. De onderliggende tabellen die een verdere uitsplitsing geven op deze posten worden voortaan ook toegelicht onder het kopje Leningen.

Ten tweede worden alle relevante uitgaven aan de reisvoorziening gift nu onder hetzelfde budget geboekt. Voorheen waren deze uitgaven apart uitgesplitst naar Reisvoorziening gift (R), Bijdrage studerenden aan OV-contract (R) en Kosten contract OV-bedrijven. De reisvoorziening wordt nu op vergelijkbare manier weergegeven als de basisbeurs en de aanvullende beurs. De uitsplitsing naar deze drie posten is in de onderliggende tabellen weergegeven.

In de derde plaats is de post Rentedragende lening (NR) verder uitgesplitst naar de posten Rentedragende lening (NR) en Leven lang leren krediet (NR). Voorheen werden de uitgaven aan het Leven lang leren krediet volledig onder de post Rentedragende lening (NR) geboekt, nu wordt dit bedrag ook apart weergegeven.

Tot slot zijn de Relevante ontvangsten hoofdsom (R) nu geheel zichtbaar onder de post overige ontvangsten (R). Deze ontvangsten waren voorheen zichtbaar onder de post Ontvangen rente en relevante hoofdsom (R). De rente-inkomsten hebben nu een aparte post Ontvangen rente (R), waardoor nu beter zichtbaar wordt wat de ontvangen rente is. De post die voorheen Kortlopende vorderingen (R) werd genoemd, valt nu onder de post Overige ontvangsten (R) samen met de Relevante ontvangsten hoofdsom (R) en de post Ontvangsten Caribisch Nederland (R).

Tabel 32 Was-woord-tabel budgettaire gevolgen van beleid

Was	Wordt
Reisvoorziening gift (R), Bijdrage studerenden aan OV-contract (R), Kosten contract OV-Bedrijven	Reisvoorziening gift (R)
Rentedragende lening (NR) <i>inclusief leven lang leren krediet (NR)</i>	Rentedragende lening (NR) <i>exclusief leven lang leren krediet (NR), Leven lang leren krediet (NR)</i>
Ontvangen rente en relevante hoofdsom (R) <i>inclusief relevante ontvangsten hoofdsom (R)</i>	Ontvangen Rente (R) <i>exclusief relevante ontvangsten hoofdsom</i>
Kortlopende vorderingen (R) <i>exclusief relevante ontvangsten hoofdsom (R)</i>	Overige ontvangsten (R) <i>inclusief ontvangsten van kortlopende vorderingen en inclusief relevante ontvangsten hoofdsom (R)</i>

E. Toelichting op de financiële instrumenten

Zowel voor de uitgaven als de ontvangsten wordt een onderscheid gemaakt tussen relevant en niet-relevant. Relevant betekent: relevant voor het EMU-saldo en daarmee relevant voor het uitgavenplafond. De relevante uitgaven worden hoofdzakelijk gevormd door de studiefinanciering die meteen als gift wordt toegekend en een uitgekeerde prestatiebeurs die is omgezet in een gift (na het behalen van diploma binnen tien jaar). Onder de niet-relevante uitgaven vallen vooral de prestatiebeurs (zolang die nog niet is omgezet in een gift) en de rentedragende leningen. Deze uitgaven zijn niet-relevant voor het uitgavenplafond, maar worden wel meegerekend in de EMU-schuld.

De relevante ontvangsten worden vooral gevormd door de ontvangen rente op leningen. De niet-relevante ontvangsten betreffen hoofdzakelijk aflossingen op de hoofdsom van de rentedragende leningen.

De realisatie van de uitgaven lag in 2020 € 49,9 miljoen lager dan oorspronkelijk begroot. De relevante uitgaven vielen € 197,4 miljoen hoger uit dan begroot. De niet-relevante uitgaven waren € 247,3 miljoen lager dan begroot. De realisatie van de ontvangsten is € 115,4 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot. De relevante ontvangsten waren € 42,1 miljoen lager, de niet-relevante ontvangsten € 157,5 miljoen hoger dan begroot.

De verschillen tussen de begrotingsramingen en de realisaties 2020 worden hierna bij de instrumenten toegelicht.

Inkomensoverdrachten

Basisbeurs

De basisbeurs is een algemene voorziening die ertoe bijdraagt dat deelnemers van 18 jaar en ouder in de bol financieel in staat worden gesteld om onderwijs te volgen in Nederland en daarbuiten. Sinds de invoering van het studievoorschot ontvangen studenten die aan een nieuwe opleiding beginnen in het ho geen basisbeurs meer. Er zijn nog wel studenten die basisbeurs ontvangen omdat zij vóór de invoering van het studievoorschot zijn begonnen met studeren.

Tabel 33 Totaal aantal studerenden met studiefinanciering

	2016	2017	2018	2019	Realisatie 2020	Vastgestelde begroting 2020	Vershil 2020
Studerenden met basisbeurs	506.094	395.402	290.298	230.111	222.092	206.800	15.292
bol	236.048	230.764	220.603	213.388	216.315	202.000	14.315
hbo	197.812	132.213	64.064	15.235	5.218	4.000	1.218
wo	72.234	32.425	5.631	1.488	559	800	- 241
Studenten zonder basisbeurs	277.203	393.096	486.511	547.147	585.572	559.200	26.372
bol	7.702	8.432	8.067	16.873	20.030	7.500	12.530
hbo	142.916	214.365	277.321	321.903	345.123	330.600	14.523
wo	126.585	170.299	201.123	208.371	220.419	221.100	- 681
Totaal	783.297	788.498	776.809	777.258	807.665	766.000	41.664

Bron: Realisatiegegevens DUO

Toelichting

Uit de realisatiecijfers blijkt dat het totaal aantal studerenden met studiefinanciering in 2020 hoger lag dan geraamd (41.664 studerenden meer).

In tabel 33 zijn studenten die te maken hebben met het studievoorschot en dus geen basisbeurs meer ontvangen, opgenomen in de categorie Studenten zonder basisbeurs. Deze categorie bevat ook studerenden die hun recht op basisbeurs reeds hebben verbruikt. Het aantal studenten in zowel bol als hbo met een basisbeurs is hoger gerealiseerd dan geraamd, in het wo is dit juist lager gerealiseerd dan geraamd. Het aantal studenten zonder basisbeurs is ook hoger dan geraamd in de bol en hbo, en in het wo is dit aantal lager gerealiseerd dan geraamd.

Tabel 34 Uitgaven basisbeurs gift (bedragen x € 1.000)

	2016	2017	2018	2019	Realisatie 2020	Vastgestelde begroting 2020	Verschil 2020
Uitbetaalde basisbeurs gift	87.663	82.675	88.310	83.145	84.597	78.802	5.795
bol	84.950	79.275	82.292	80.205	82.278	78.802	3.476
hbo	888	1.183	3.907	1.516	1.355	0	1.355
wo	1.825	2.217	2.111	1.424	963	0	963
Naar gift omgezetten basisbeurs prestatiebeurs	987.797	1.026.210	1.122.649	1.016.141	780.739	761.483	19.256
bol	217.016	225.966	250.183	223.108	211.376	219.464	- 8.088
hbo	445.449	468.642	537.064	508.966	315.070	381.490	- 66.420
wo	325.332	331.602	335.402	284.067	254.293	160.529	93.764
Totaal	1.075.460	1.108.885	1.210.959	1.099.286	865.335	840.285	25.051

Bron: Realisatiegegevens DUO

Toelichting

De relevante uitgaven aan de basisbeurs gift zijn in 2020 € 25,1 miljoen hoger dan geraamd. In de bol is er € 3,5 miljoen meer aan basisbeurs als gift uitbetaald dan geraamd. Dit komt door hogere studentenaantallen dan geraamd. In 2020 is in de bol € 8,1 miljoen minder basisbeurs prestatiebeurs in gift omgezet dan geraamd.

De toekenningen als gift van basisbeurzen aan hbo-studenten zijn € 1,4 miljoen hoger dan geraamd en de toekenningen aan wo-studenten zijn € 1,0 miljoen hoger dan geraamd. Door de invoering van het studievoorschot is de basisbeurs in het ho afgeschaft en zijn er geen toekenningen als gift in het hbo en wo geraamd. Er zijn echter nog enkele studenten die een basisbeurs ontvangen waardoor er nog uitgaven aan de basisbeurs als gift in het ho zijn. In het hbo is er minder basisbeurs omgezet in gift dan geraamd en in het wo is er meer basisbeurs omgezet naar gift dan geraamd.

Aanvullende beurs

In de studiefinanciering wordt recht gedaan aan de bijdrage die ouders kunnen leveren aan de studie van hun kinderen. In het geval dat ouders onvoldoende inkomen hebben om die bijdrage te leveren, hebben studerende een extra financiële belemmering te overwinnen. Om deze belemmering weg te nemen wordt aan hen een aanvullende beurs verstrekt waarvan de hoogte afhankelijk is van het ouderlijk inkomen.

Tabel 35 Totaal aantal studenten met een aanvullende beurs (bedragen x € 1.000)

	2016	2017	2018	2019	Realisatie 2020	Vastgestelde begroting 2020	Verschil 2020
bol	115.226	112.894	110.724	108.074	108.264	103.000	5.264
hbo	86.974	88.376	88.466	88.969	89.602	87.500	2.102
wo	28.540	29.288	30.127	31.295	31.493	31.900	- 407
Totaal	230.740	230.558	229.317	228.338	229.359	222.400	6.959

Bron: Realisatiegegevens DUO

Toelichting

In 2020 zijn er 5.264 meer bol-studenten met een aanvullende beurs dan geraamd. In het hbo zijn er ook iets meer beurzen verstrekt, namelijk aan 2.102 studenten meer dan begroot. In het wo aan 407 studenten minder dan begroot.

Tabel 36 Uitgaven aanvullende beurs gift (bedragen x € 1.000)

					Realisatie	Vastgestelde begroting	Vershil
	2016	2017	2018	2019	2020	2020	2020
Uitbetaalde aanvullende beurs gift	275.699	276.011	283.500	282.850	289.739	274.872	14.867
bol	228.570	224.760	228.931	229.322	231.259	219.608	11.651
hbo	37.716	41.110	43.321	41.841	45.783	43.417	2.366
wo	9.414	10.141	11.248	11.687	12.697	11.847	850
Naar gift omgezetten basisbeurs prestatiebeurs	309.583	332.470	388.609	382.581	402.884	399.685	3.199
bol	139.748	147.246	164.215	151.285	141.841	154.722	- 12.881
hbo	123.077	134.655	164.179	167.652	191.368	178.108	13.260
wo	46.757	50.569	60.215	63.644	69.675	66.855	2.820
Totaal	585.282	608.481	672.109	665.431	692.622	674.557	18.065

Bron: Realisatiegegevens DUO

Toelichting

De relevante uitgaven aan de aanvullende beurs gift zijn in 2020 € 18,1 miljoen hoger dan geraamd. De toekenningen van aanvullende beurzen gift in de bol zijn in 2020 € 11,7 miljoen hoger dan geraamd. Dit komt omdat het aantal bol studenten hoger is dan geraamd. De omzettingen van aanvullende beurs prestatiebeurs naar gift van bol-studenten zijn € 12,9 miljoen lager dan geraamd.

De toekenningen van aanvullende beurzen gift in het hbo zijn in 2020 € 2,4 miljoen hoger dan geraamd en in het wo € 0,9 miljoen hoger dan geraamd. De omzettingen van aanvullende beurs prestatiebeurs naar gift van hbo-studenten zijn € 13,3 miljoen hoger dan geraamd. In het wo zijn de omzettingen naar gift € 2,8 miljoen hoger dan geraamd. Dit is het gevolg van hogere omzettingen.

Reisvoorziening

Als onderdeel van het stelsel van studiefinanciering, draagt een reisvoorziening bij aan de toegankelijkheid van het onderwijs. Meer in het bijzonder is het doel van de reisvoorziening om studenten te faciliteren in het reizen van huis naar de onderwijsinstelling en van huis naar de stageplaatsen.

Tabel 37 Aantal studenten met een reisvoorziening

					Realisatie	Vastgestelde begroting	Vershil
	2016	2017	2018	2019	2020	2020	2020
Aantal gebruikers van het reisrecht	663.486	771.330	782.943	792.104	817.573	770.600	46.973
bol minderjarig	0	99.662	109.345	111.281	112.599	107.000	5.599
bol	214.627	216.346	215.032	216.548	218.779	200.000	18.779
ho	448.859	455.322	458.566	464.275	486.195	463.600	22.595
Aantal RBS	20.568	20.480	19.314	17.250	11.497	19.600	- 8.103
bol	3.017	3.240	2.992	2.605	1.378	2.800	- 1.422
ho	17.551	17.240	16.322	14.645	10.119	16.800	- 6.681
Totaal	684.054	791.810	802.257	809.354	829.070	790.200	38.870

Bron: Realisatiegegevens DUO

Toelichting

Het aantal studenten dat gebruik heeft gemaakt van de reisvoorziening is in 2020 per saldo 46.973 hoger dan begroot waarbij de verhoging vooral veroorzaakt wordt door meerderjarige bol-studenten en ho-studenten. Sinds 2017 hebben minderjarige bol-studenten ook recht op een

reisproduct. Het aantal studenten dat in 2020 een financiële vergoeding voor studeren in het buitenland ofwel de reisvoorziening buitenland studerenden (RBS) ontving, is 8.103 studenten lager dan geraamd. Dit komt voornamelijk door lagere aantallen in het ho.

Tabel 38 Uitgaven reisvoorziening (bedragen x € 1.000)

	2016	2017	2018	2019	Realisatie 2020	Vastgestelde begroting 2020	Verschil 2020
Uitbetaalde reisvoorziening gift	0	0	70.219	89.552	92.663	67.223	25.440
bol			58.064	79.372	81.448	60.180	21.268
ho			12.154	10.179	11.215	7.043	4.172
Naar gift omgezette reisvoorziening prestatiebeurs	0	0	695.785	654.992	688.227	699.828	- 11.601
bol			199.917	184.301	210.598	230.543	- 19.945
ho			495.868	470.691	477.629	469.285	8.344
Bijdrage studerenden aan OV-contract	0	0	- 857.909	- 912.228	- 972.683	- 896.097	- 76.587
bol			- 346.466	- 378.130	- 394.983	- 352.388	- 42.595
ho			- 511.442	- 534.098	- 577.701	- 543.709	- 33.992
Kosten contract OV-bedrijven			1.723.502	957.731	858.333	672.007	186.326
Totaal reisvoorziening	0	0	1.631.597	790.046	666.540	542.961	123.578

Toelichting

Tabel 38 is niet gevuld voor de jaren voorafgaand aan 2018. Dit is het directe gevolg van de nieuwe opzet van de tabel budgettaire gevolgen van beleid (tabel 30).

De relevante uitgaven aan de reisvoorziening zijn in 2020 in totaal € 123,6 miljoen hoger dan geraamd. Het bedrag aan reisvoorziening gift dat is uitbetaald, is € 25,4 miljoen hoger dan begroot. Dit betreft studenten die niet onder de prestatiebeurs vallen en daardoor de reisvoorziening als directe gift krijgen. Vooral de uitgaven aan bol-studenten zijn hoger, wat het gevolg is van hogere studenten aantallen. De omzettingen van prestatiebeurs naar gift waren in 2020 lager dan begroot. De omzettingen voor de bol-studenten was € 19,9 miljoen lager dan geraamd, en voor de studenten hoger onderwijs € 8,3 miljoen hoger dan geraamd.

De hogere studentenaantallen dragen ook bij aan de lagere uitgaven voor bijdrage van studerenden aan OV-contract omdat het hier een negatieve post betreft. In 2020 is er € 76,6 miljoen minder uitgegeven dan geraamd.

De kosten contract OV-bedrijven zijn € 186,3 miljoen hoger dan geraamd. Dit komt doordat er na de vaststelling van de begroting 2020 een kasschuif heeft plaatsgevonden waardoor de uitgaven in 2020 met € 200 miljoen zijn verhoogd. Deze kosten zijn naar voren geschoven uit 2021. Doordat de prijzen gemiddeld wat lager waren dan begroot heeft er ook een besparing plaatsgevonden op de uitgaven, waardoor per saldo de totale uitgaven € 186,3 miljoen hoger zijn dan begroot.

Overige uitgaven

De relevante overige uitgaven omvatten voornamelijk kwijtscheldingen, technische correcties tussen relevante en niet-relevante uitgaven en de tegemoetkoming voor studenten in verband met corona. De totale relevante uitgaven zijn in 2020 € 24 miljoen hoger dan geraamd. Deze hogere uitgaven zijn grotendeels te wijten aan de tegemoetkoming voor studenten in verband met corona. De totale uitgaven aan deze tegemoetkoming in 2020 bedroegen € 36,0 miljoen.

Leningen

Onder de niet-relevante uitgaven vallen de uitgaven die niet relevant zijn voor het EMU-saldo, maar wel doorwerken op de EMU-schuld. Het betreft hier de prestatiebeursen, de rentedragende leningen, het collegegeld-krediet en het levenlanglerenkrediet.

Basisbeurs

Studenten in de bol niveau 3 en 4 en in het ho hebben recht op een basisbeurs onder het prestatiebeursregime. Sinds het studiejaar 2015/2016 geldt voor nieuwe studenten in het hoger onderwijs het studievoorschot.

Tabel 39 Uitgaven basisbeurs prestatiebeurs (bedragen x € 1.000)

					Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
	2016	2017	2018	2019	2020	2020	2020
Uitbetaalde basisbeurs	922.276	656.537	413.927	287.270	256.278	242.528	13.750
bol	259.485	249.783	238.488	234.729	234.960	224.737	10.223
hbo	452.766	311.988	158.613	47.396	19.108	14.464	4.644
wo	210.025	94.766	16.826	5.145	2.210	3.327	- 1.117
Naar gift omgezette basisbeurs prestatiebeurs	- 987.797	- 1.026.210	- 1.122.649	- 1.016.143	- 780.739	- 756.483	- 24.256
bol	- 217.016	- 225.966	- 250.183	- 223.110	- 211.376	- 219.464	8.088
hbo	- 445.449	- 468.642	- 537.064	- 508.966	- 315.070	- 381.490	66.420
wo	- 325.332	- 331.602	- 335.402	- 284.067	- 254.293	- 155.529	- 98.764
Naar lening omgezette basisbeurs prestatiebeurs	4.184	2.191	990	- 31.759	- 98.120	- 94.080	- 4.040
bol	- 25	- 10	- 2	- 3.348	- 15.484	- 7.680	- 7.804
hbo	731	430	152	- 15.119	- 60.976	- 60.000	- 976
wo	3.478	1.771	840	- 13.292	- 21.660	- 26.400	4.740
Totaal	- 61.338	- 367.482	- 707.732	- 760.632	- 622.580	- 608.035	- 14.546

Toelichting

In totaal is er in 2020 € 13,8 miljoen meer aan basisbeurs prestatiebeurs uitbetaald dan geraamd. In de bol zijn de uitgaven € 10,2 miljoen hoger dan begroot en in het hbo € 4,6 miljoen hoger dan begroot. Dit komt door hogere studentenaantallen met een basisbeurs dan geraamd. In het wo is € 1,1 miljoen minder uitgegeven aan basisbeurs prestatiebeurs dan begroot, als gevolg van lagere studentenaantallen met basisbeurs.

Het bedrag aan basisbeurs dat naar gift is omgezet in 2020 is € 24,3 miljoen lager dan begroot. Deze post bevat grotendeels de tegenboeking van de relevante omzetting naar gift, die is toegelicht onder tabel 34. Het bedrag aan basisbeurs dat naar een lening is omgezet in 2020 is € 4,0 miljoen lager dan begroot, het betreft hier een negatieve post. Dit is het gevolg van hogere omzettingen naar lening in de bol en in het hbo dan begroot. In het wo is juist minder basisbeurs prestatiebeurs omgezet naar lening dan begroot.

Aanvullende beurs

Studenten in de bol niveau 3 en 4 en het ho met recht op aanvullende beurs vallen onder het prestatiebeursregime.

Tabel 40 Uitgaven aanvullende beurs prestatiebeurs (bedragen x € 1.000)

					Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
	2016	2017	2018	2019	2020	2020	2020
Uitbetaalde aanvullende beurs	481.144	500.697	524.837	538.180	559.371	544.677	14.693
bol	173.992	171.864	164.272	160.014	165.388	155.552	9.836
hbo	223.380	239.810	262.252	276.478	286.532	281.539	4.993
wo	83.773	89.023	98.313	101.688	107.451	107.586	- 135
Naar gift omgezette aanvullende beurs prestatiebeurs	- 309.583	- 332.470	- 388.609	- 382.581	- 402.884	- 399.685	- 3.199
bol	- 139.748	- 147.246	- 164.215	- 151.285	- 141.841	- 154.722	12.881
hbo	- 123.077	- 134.655	- 164.179	- 167.652	- 191.368	- 178.108	- 13.260
wo	- 46.757	- 50.569	- 60.215	- 63.644	- 69.675	- 66.855	- 2.820
Naar lening omgezette aanvullende beurs prestatiebeurs	917	525	196	- 10.653	- 34.110	- 29.800	- 4.310
bol	- 37	- 11	- 4	- 2.058	- 9.192	- 12.168	2.976
hbo	229	145	36	- 4.536	- 19.109	- 12.847	- 6.262
wo	725	391	164	- 4.059	- 5.809	- 4.785	- 1.024
Totaal	172.479	168.752	136.424	144.946	122.378	115.192	7.185

Toelichting

In totaal is er in 2020 € 14,7 miljoen meer aan aanvullende beurs prestatiebeurs uitbetaald dan geraamd. In de bol zijn de uitgaven € 9,8 miljoen hoger dan begroot en in het hbo € 5,0 miljoen hoger dan begroot. Dit komt door hogere studentenaantallen met een aanvullende beurs dan geraamd. In het wo is nagenoeg hetzelfde bedrag uitbetaald aan aanvullende beurs prestatiebeurs als begroot.

Het bedrag aan aanvullende beurs dat naar gift is omgezet in 2020 is € 3,2 miljoen lager dan begroot. Deze post bevat de tegenboeking van de relevante omzetting naar gift, die is toegelicht onder tabel 36. Het bedrag aan aanvullende beurs dat naar lening is omgezet in 2020 is € 4,3 miljoen lager dan begroot, het betreft hier een negatieve post. Dit komt voornamelijk door hogere omzettingen in het hbo en wo dan geraamd. In de bol is juist minder aanvullende beurs omgezet naar lening dan geraamd.

Reisvoorziening

Studenten in de bol niveau 3 en 4 en in het ho hebben recht op een reisvoorziening onder het prestatiebeursregime.

Tabel 41 Uitgaven reisvoorziening prestatiebeurs (bedragen x € 1.000)

					Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
	2016	2017	2018	2019	2020	2020	2020
Uitbetaalde reisvoorziening	0	0	810.274	843.509	894.126	831.167	62.958
bol			292.105	302.056	315.311	294.266	21.045
ho			518.169	541.453	578.814	536.901	41.913
Naar gift omgezette reisvoorziening prestatiebeurs	0	0	- 695.785	- 654.992	- 688.227	- 699.828	11.601
bol			- 199.917	- 184.301	- 210.598	- 230.543	19.945
ho			- 495.868	- 470.691	- 477.629	- 469.285	- 8.344
Naar lening omgezette reisvoorziening prestatiebeurs	0	0	9	- 13.042	- 44.555	- 33.000	- 11.555
bol			0	- 1.514	- 8.082	- 3.000	- 5.082
ho			9	- 11.527	- 36.473	- 30.000	- 6.473
Totaal reisvoorziening	0	0	114.498	175.475	161.344	98.339	63.004

Toelichting

In totaal is in 2020 € 63,0 miljoen meer reisvoorziening prestatiebeurs uitbetaald dan geraamd. Dit is het gevolg van hogere studentenaantallen in zowel de bol als het ho, waardoor de uitgaven aan bol prestatiebeurs € 21,0 miljoen hoger waren en ho prestatiebeurs € 41,9 miljoen hoger waren.

Het bedrag aan reisvoorziening dat naar gift is omgezet in 2020 is € 11,6 miljoen hoger dan begroot. Deze post bevat grotendeels de tegenboeking van de relevante omzetting naar gift, die is toegelicht onder tabel 38. Het bedrag aan reisvoorziening dat naar lening is omgezet in 2020 is € 11,6 miljoen lager dan begroot, het betreft hier een negatieve post. Dit is het gevolg van hogere omzettingen naar lening in de bol en in het ho.

Leenfaciliteit

De leenmogelijkheden in de studiefinanciering stellen studerende in staat om hun eigen bijdrage tegen relatief gunstige voorwaarden via de Rijks-overheid te financieren.

Naast een rentedragende lening voor levensonderhoud kunnen studenten in het hoger onderwijs gebruik maken van het collegegeldkrediet.

Tabel 42 Niet-relevante uitgaven leenfaciliteit (bedragen x € 1.000)

	2016	2017	2018	2019	Realisatie 2020	Vastgestelde begroting 2020	Verschil 2020
Rentedragende lening	2.238.174	2.608.440	2.459.989	2.587.048	2.645.105	2.924.417	- 279.312
Collegegeldkrediet	262.036	322.007	352.355	332.520	303.414	353.529	- 50.115
Levenlanglerenkrediet	0	3.881	20.191	27.109	29.551	45.000	- 15.449
Totaal	2.500.211	2.934.328	2.832.535	2.946.677	2.978.070	3.322.946	- 344.876

Bron: Realisatiegegevens DUO

Toelichting

Per saldo zijn in 2020 de niet-relevante uitgaven aan de leenfaciliteit € 344,9 miljoen lager dan geraamd. De uitgaven aan de rentedragende lening zijn in 2020 per saldo € 279,3 miljoen lager dan geraamd. Voor zowel de bol als het ho (hbo en wo) geldt dat er minder studenten dan geraamd gebruik hebben gemaakt van de rentedragende lening.

De niet-relevante uitgaven aan collegegeldkrediet zijn in 2020 € 50,1 miljoen lager dan geraamd. Dit komt door lagere aantallen studenten die collegegeldkrediet aangevraagd hebben. De uitgaven aan het levenlanglerenkrediet zijn in 2020 € 15,4 miljoen lager dan geraamd. De groei in het gebruik van het levenlanglerenkrediet is lager dan geraamd.

Bijdrage aan agentschappen

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) is de uitvoeringsorganisatie van het Ministerie van OCW en levert producten en diensten op het terrein van bekostiging van instellingen, financiering van studenten en informatievoorziening. Het betreft het aandeel in de uitvoeringskosten van DUO voor dit begrotingsartikel.

De uitgaven in 2020 zijn € 7,1 miljoen hoger dan begroot. Dit verschil betreft deels de uitvoeringskosten voor de tegemoetkoming aan studenten in verband met corona.

Ontvangsten

Onder de relevante ontvangsten vallen de ontvangen rente, de overige ontvangsten en de ontvangsten Caribisch Nederland.

Tabel 43 Relevante ontvangsten (bedragen x € 1.000)

					Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
	2016	2017	2018	2019	2020	2020	2020
Ontvangen rente	126.288	105.783	93.903	76.887	63.342	89.518	- 26.176
Overige ontvangsten	84.783	94.882	58.870	42.303	33.824	50.017	- 16.193
Renteloos voorschot en relevante rentedragende lening	1.729	1.104	1.197	1.212	1.034	1.021	13
Kortlopende vorderingen	83.054	93.778	57.673	41.091	32.790	48.996	- 16.206
Caribisch Nederland					220	0	220
Totaal relevante ontvangsten	211.071	200.665	152.773	119.190	97.386	139.535	- 42.149

Toelichting

In vergelijking met de begroting zijn de ontvangsten in 2020 € 42,1 miljoen lager. Doordat de rente de afgelopen jaren steeds verder is gedaald, is ook het rentebedrag dat studenten terug moeten betalen steeds lager geworden. Hierdoor zijn de rente ontvangsten in 2020 € 26,2 miljoen lager dan begroot. De ontvangsten op de kortlopende vorderingen zijn € 16,2 miljoen lager dan begroot als gevolg van lagere ontvangsten op achterstallig lager recht (ALR). Sinds het inwerking treden van het PVS-systeem zijn er minder uitgaven aan ALR en daardoor ook minder ontvangsten, deze trend heeft zich verder doorgezet in de daarop volgende jaren.

De niet-relevante ontvangsten bestaan uit de ontvangsten op de hoofdsom. Het terugbetalingssysteem van leningen is naar draagkracht. Wie gelet op zijn of haar inkomen niet kan terugbetalen, hoeft niet of niet volledig terug te betalen.

Tabel 44 Niet-relevante ontvangsten (bedragen x € 1.000)

	2016	2017	2018	2019	Realisatie 2020	Vastgestelde begroting 2020	Verschil 2020
Hoofdsom (NR)	583.963	625.963	693.534	795.151	954.122	796.614	157508
Totaal niet-relevante ontvangsten	583.963	625.963	693.534	795.151	954.122	796.614	157508

Toelichting

In vergelijking met de raming zijn de ontvangsten op de hoofdsom in 2020 € 157,5 miljoen hoger dan begroot. Dit komt voornamelijk doordat er meer vervroegd is afgelost dan geraamd. Dit zijn aflossingen bovenop de termijnontvangsten.

Tabel 45 Bedrag aan uitstaande leningen (bedragen x € 1 miljoen)

	2016	2017	2018	2019	2020
Leningen	16.778,1	18.812,9	20.498,8	22.222,5	23.867,0
Collegegeldkrediet	850,0	1.034,2	1.377,6	1.691,9	1.963,4
Leven lang leren krediet	0,0	3,9	23,9	50,5	78,9
Totaal	17.628,1	19.851,0	21.900,3	23.964,9	25.909,3

Bron: Realisatiegegevens DUO

Toelichting

Tabel 45 geeft de vorderingsstanden aan het einde van het jaar weer. Het betreft de uitstaande leningen op oud-studenten en op actieve studenten, exclusief de uitgaven aan prestatiebeursleningen. De bedragen in 2017 komen niet overeen met de bedragen in het jaarverslag 2017. Dit komt doordat in 2017 per abuis is vergeten om de rentebedragen bij de totale schulden op te tellen alsook het Leven lang leren krediet. Het totaal aan uitstaande leningen in 2020 is € 25,9 miljard. Het totaal aan uitstaande leningen is in 2020 gestegen met € 1,9 miljard. Dit wordt voor een belangrijk deel veroorzaakt doordat er steeds meer studenten onder het leenstelsel vallen die gemiddeld een hoger bedrag lenen.

4.8 Beleidsartikel 12 Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten

A. Algemene doelstelling

De tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten zorgt ervoor dat leerlingen vanaf 18 jaar in het voortgezet onderwijs (vo) en studenten aan een lerarenopleiding de financiële mogelijkheden hebben om onderwijs te volgen.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is verantwoordelijk voor de toegankelijkheid van het onderwijs in Nederland.

Financieren

De Minister financiert het stelsel waarbij de financiële toegankelijkheid is gewaarborgd. De leerling (voortgezet onderwijs) of student (lerarenopleiding) kan in aanmerking komen voor een tegemoetkoming bestaande uit een maandelijkse basistoelage, een eventuele bijdrage in de schoolkosten en een eventuele bijdrage in het les- of cursusgeld.

Indicatoren/kengetallen

Voor indicatoren/kengetallen over de Wet tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten (WTOS) wordt verwezen naar de website www.onderwijsincijfers.nl.

C. Beleidsconclusies

Op dit artikel hebben zich qua uitvoering en resultaten in 2020 geen bijzonderheden voorgedaan.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 46 Budgettaire gevolgen van beleid van artikel 12 (Bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	Realisatie 2020	Vastgestelde begroting 2020	Verschil 2020
Verplichtingen	86.708	92.792	80.481	76.013	69.366	77.439	- 8.073
Uitgaven	86.708	92.792	80.481	76.013	69.366	77.439	- 8.073
Inkomensoverdrachten	69.293	75.191	75.006	73.608	66.781	71.987	- 5.206
Minderjarige deelnemers bol (R)	15	4	8	12	10	0	10
Tegemoetkoming lerarenopleiding (tlo) ®	3.327	3.741	3.611	3.847	3.568	3.611	- 43
Deeltijd vo (R)	2.065	2.227	2.238	2.558	1.953	2.238	- 285
Volwassenenonderwijs (vavo) (R)	5.787	6.204	6.423	4.920	5.132	6.181	- 1.049
Meerderjarige scholieren vo (R)	53.369	58.773	58.883	58.759	52.417	56.400	- 3.983
Meerderjarige scholieren vso (R)	4.730	4.242	3.843	3.510	3.701	3.557	144
Leningen	495	1.722	3.025	0	14	3.025	- 3.011
STOEB/ALR (NR)	495	1.722	3.025	0	14	3.025	- 3.011
Bijdrage aan agentschappen	16.921	15.879	2.450	2.405	2.571	2.427	144
Dienst Uitvoering Onderwijs (R)	16.921	15.879	2.450	2.405	2.571	2.427	144
Ontvangsten	2.630	3.813	4.227	3.463	2.353	3.872	- 1.519
Minderjarige deelnemers bol (R)	318	144	84	71	66	0	66

					Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
Tegemoetkoming lerarenopleiding en deeltijd vo (R)	85	158	215	327	285	215	70
Meerderjarige scholieren v(s)o en vavo (R)	2.227	3.511	3.928	3.065	2.002	3.657	- 1.655

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De realisatie van de uitgaven 2020 ligt € 8,1 miljoen lager dan oorspronkelijk begroot. De realisatie van de ontvangsten is € 1,5 miljoen lager dan oorspronkelijk begroot.

Inkomensoverdrachten

De uitgaven aan inkomensoverdrachten bij de diverse WTOS-regelingen zijn in 2020 per saldo € 5,2 miljoen lager dan begroot. Dit betreft met name lagere uitgaven aan volwassenonderwijs en meerderjarige leerlingen in het voortgezet onderwijs. Dit is het gevolg van een lager aantal leerlingen dan geraamd.

Leningen

Vanaf 2020 wordt de post student op eigen benen/achterstallig lager recht (STOEB/ALR) onder het instrument leningen verantwoord. Deze post wordt namelijk als niet-relevant geboekt. De post STOEB/ALR is per saldo € 3,0 miljoen lager dan begroot. Deze post wordt vanaf 2019 verantwoord op Artikel 11 (Studiefinanciering). Het resterende bedrag dat op deze post is geboekt betreft uitgaven aan rentedragende lening op de WTOS.

Tabel 47 Aantal gebruikers per regeling

	2016	2017	2018	2019	Realisatie 2020	Vastgestelde begroting 2020	Verschil 2020
Aantal gebruikers tegemoetkoming lerarenopleiding en deeltijd vo	6.092	6.363	6.891	7.273	6064	6.900	- 836
Aantal meerderjarige gebruikers v(so) en vavo	32.852	35.808	36.338	34.573	32.118	33.400	- 1.282

Bron: Realisatiegegevens DUO

Bijdrage aan agentschappen

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) is de uitvoeringsorganisatie van het Ministerie van OCW en levert producten en diensten op het terrein van de bekostiging van instellingen, financiering van studenten en informatievoorziening. Het betreft hier het aandeel in de uitvoeringskosten van DUO voor dit begrotingsartikel.

De gerealiseerde uitgaven liggen € 0,1 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot.

Ontvangsten

De ontvangsten hebben betrekking op terugbetalingen van te veel of onterecht verstrekte WTOS-uitkeringen. De ontvangsten bij de diverse onderdelen van de WTOS zijn in 2020 in totaal € 1,5 miljoen lager dan begroot. Dit komt grotendeels doordat de ontvangsten voor de meerderjarige scholieren in het vo lager zijn dan geraamd.

4.9 Beleidsartikel 13 Lesgeld

A. Algemene doelstelling

Het genereren van inkomsten voor de financiering van het onderwijs.

B. Rol en verantwoordelijkheid

Financieren

De Minister financiert een groot deel van de kosten voor het volgen van kwalitatief goed onderwijs, omdat de maatschappij baat heeft bij geschoolde burgers. Het individu heeft echter ook profijt van scholing en betaalt daarom lesgeld.

Kengetallen

In de Les- en cursusgeldwet is vastgelegd voor wie, wanneer en op welke wijze het lesgeld wordt vastgesteld. De hoogte van het lesgeld wordt jaarlijks geïndexeerd op basis van de algemene prijsontwikkeling. In onderstaande tabel staan de lesgeldbedragen (vastgesteld tot en met schooljaar 2020-21) aangegeven.

Tabel 48 Lesgeldbedrag (bedragen x € 1) ¹						
	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21
Lesgeld	1.131	1.137	1.137	1.155	1.168	1.202

1 Bron: Regeling tarieven lesgeld en cursusgeld 2020–2021

C. Beleidsconclusies

Op dit artikel hebben zich qua uitvoering en resultaten in 2020 geen bijzonderheden voorgedaan.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 49 Budgettaire gevolgen van beleid van artikel 13 (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	Realisatie 2020	Vastgestelde begroting 2020	Verschil 2020
Verplichtingen	7.198	7.334	12.158	12.831	13.664	13.416	248
Uitgaven	7.198	7.334	12.158	12.831	13.664	13.416	248
Bijdrage aan agentschappen	7.198	7.334	12.158	12.831	13.664	13.416	248
Dienst Uitvoering Onderwijs	7.198	7.334	12.158	12.831	13.664	13.416	248
Ontvangsten	248.477	241.966	237.165	245.727	252.994	226.628	26.366

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De realisatie van de uitgaven 2020 ligt € 0,2 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot. De realisatie van de ontvangsten is € 26,4 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot.

Bijdrage aan agentschappen

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) is de uitvoeringsorganisatie van het Ministerie van OCW en levert producten en diensten op het terrein van de bekostiging van instellingen, financiering van studenten en informatievoorziening. Het betreft hier het aandeel in de uitvoeringskosten van DUO voor dit begrotingsartikel.

De gerealiseerde uitgaven liggen € 0,2 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot.

Ontvangsten

Door het betalen van lesgeld leveren deelnemers en leerlingen van 18 jaar en ouder een bijdrage in de kosten van het onderwijs.

Tabel 50 Aantal lesgeldplichtigen

					Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
	2016	2017	2018	2019	2020	2020	2020
bol/vo	227.533	221.191	217.236	214.336	219.566	202.000	17.566

Bron: realisatiegegevens DUO en ramingsmodel SF

Toelichting

Het aantal lesgeldplichtigen in 2020 is hoger dan begroot. Het aantal lesgeldplichtigen is een afgeleide van demografische ontwikkelingen en van de opleidingskeuze van studerenden/leerlingen. Er zijn geen basis- en streefwaarden vastgesteld.

4.10 Beleidsartikel 14 Cultuur

A. Algemene doelstelling

Het bevorderen van een sterke, pluriforme, toegankelijke en kwalitatief hoogwaardige cultuursector en het zorgen voor het erfgoed.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De verantwoordelijkheid van de Minister is in de Wet op het specifiek cultuurbeleid verankerd. De Minister is verantwoordelijk voor het scheppen van voorwaarden voor het in stand houden, ontwikkelen en sociaal en geografisch spreiden van cultuuruitingen. Overwegingen van kwaliteit en verscheidenheid zijn daarbij leidend. Dit is aanvullend op het cultuuraanbod dat zonder betrokkenheid van de overheid tot stand komt.

Financieren

De Minister heeft een financierende rol door het bekostigen van de basisinfrastructuur, cultuur en subsidiëring van specifieke (wettelijke) programma's en regelingen op de terreinen erfgoed, kunsten, letteren en bibliotheken.

Stimuleren

De Minister heeft een stimulerende rol bij het versterken van de cultuursector door programma's als cultuureducatie, leesbevordering, ondernemerschap, historisch-democratisch bewustzijn en internationaal cultuurbeleid.

Regisseren

De Minister heeft een regisserende rol bij de uitvoering van en toezicht op het behoud en beheer van het erfgoed en (digitale) archieven. Dit betreft onder meer de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen, de Erfgoedwet en de Archiefwet. Toezicht op naleving van de laatste twee wetten ligt bij de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed. De Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) en de rijksgesubsidieerde musea zijn onder andere belast met de uitvoering van de Erfgoedwet. Het Nationaal Archief geeft uitvoering aan de Archiefwet.

Kengetallen

Tabel 51 Kengetallen				
Kengetal	2015	2016	2017	2018
1 Percentage van de bevolking van 6 jaar en ouder dat voorstellingen, musea en bibliotheken heeft bezocht ¹		89%		89%
2 Percentage bevolking 6 jaar en ouder dat erfgoed heeft bezocht ¹		59%		63%
3 Percentage kinderen en jongeren tussen 6 en 19 jaar dat voorstellingen, musea en bibliotheken heeft bezocht ²		99% (6-11 jaar) 99% (12-19 jaar)		98% (6-11 jaar) 100% (12-19 jaar)

1 Bron: SCP/CBS (Vrijetijdsomnibus 2012-2018), maatwerktable, op verzoek door SCP geleverd.

2 Bron: SCP/CBS (Vrijetijdsomnibus 2012-2018), maatwerktable, op verzoek door SCP geleverd. De Vrijetijdsomnibus (VTO) is een tweejaarlijks onderzoek naar cultuur- en sportparticipatie van de Nederlandse bevolking. Het onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) wordt eens in de twee jaar uitgevoerd. De gegevens over 2018 zijn de meest recente. De VTO2018 peiling verschilde van de eerdere peilingen. Voortschrijdend inzicht bij het CBS leidde tot een andere 'waarnemingsstrategie'. Dit is echter niet zonder consequenties voor de vergelijkbaarheid met eerdere jaren. Er is voor gekozen om de data van eerdere VTO's met terugwerkende kracht te herwegen, zodat het net is of destijds ook al de 2018 gehanteerde waarnemingsstrategie was gebruikt. De vergelijkbaarheid van 2018 is hersteld met de eerdere jaren, en heeft als consequentie dat de cijfers over die eerdere jaren wat anders kunnen uitvallen dan eerder is gepubliceerd. In de regel leidde dit overigens niet tot grote verschillen.

Cultuurbereik

Deze kengetallen geven de ontwikkelingen weer van het cultuurbereik. Daarmee zijn deze in lijn met de algemene doelstelling voor artikel 14; het bevorderen van de deelname aan cultuur.

In 2018 bezochten negen op de tien mensen van 6 jaar en ouder jaarlijks ten minste één keer een culturele voorstelling, tentoonstelling, evenement of culturele instelling. Erfgoed (archieven, opgravingen, historische plekken en historische evenementen) werd door ruim 60% van de mensen bezocht. Het is belangrijk dat iedereen al vroeg met cultuur in aanraking komt. Op basis van deze gegevens blijkt dat bijna alle kinderen en jongeren tot en met 19 jaar in 2018 minstens één keer een voorstelling, een museum of bibliotheek bezochten.

Meer kengetallen en indicatoren rondom de doelen en functies van het cultuurstelsel worden in woord, beeld en cijfers gepresenteerd in [OCW in cijfers](#).

C. Beleidsconclusies

Met inachtneming van de effecten van COVID-19 zijn het op dit artikel uitgevoerde beleid en de bijbehorende resultaten conform verwachtingen in de begroting.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 52 Budgettaire gevolgen van beleid van artikel 14 (bedragen x € 1.000)

	2016	2017	2018	2019	Realisatie 2020	Vastgestelde begroting 2020	Verschil 2020
Verplichtingen	2.072.046	506.851	511.415	564.102	2.864.257	2.351.993	512.264
<i>waarvan</i> garantieverplichtingen	55.649	103.359	34.823	8.404	- 114.750	0	- 114.750
<i>waarvan</i> overige verplichtingen	2.016.397	403.492	476.592	555.698	2.979.007	2.351.993	627.014
Uitgaven	795.135	738.415	852.585	960.734	1.356.245	1.004.072	352.173
Bekostiging	600.818	633.284	717.121	829.903	1.110.322	851.217	259.105
Culturele basisinfrastructuur	475.203	398.644	423.247	448.841	672.278	455.571	216.707
Vierjaarlijkse instellingen	318.126	232.252	239.409	246.119	359.633	249.748	109.885
Vierjaarlijkse fondsen	157.077	166.392	183.838	202.722	312.645	205.823	106.822
Erfgoedwet		121.722	138.511	133.986	131.579	128.614	2.965
Huisvesting		81.547	91.860	87.088	88.524	87.208	1.316
Beheer en onderhoud collecties		40.175	46.651	46.898	43.055	41.406	1.649
Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen				0	49.785	49.786	- 1
Stelseltaken openbare bibliotheekvoorzieningen				0	23.100	23.101	- 1
Digitale openbare bibliotheken				0	14.674	14.674	0
Bibliotheekvoorziening leesgehandicapten				0	12.011	12.011	0
Monumentenzorg	78.754	45.953	117.814	205.974	213.403	174.241	39.162
Archieven incl. Regionale Historische Centra	26.607	24.787	25.281	25.860	26.359	25.938	421
Flankerend beleid huisvesting	10.254	31.960	2.050	5.024	6.700	6.573	127
Cultuureducatie met Kwaliteit	10.000	10.218	10.218	10.218	10.218	10.494	- 276
Archeologie						0	0
Subsidies (regelingen)	58.519	45.529	76.789	71.099	179.056	92.823	86.233
Verbreden inzet cultuur	15.043	8.991	13.903	14.233	17.117	15.694	1.423

					Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
Internationaal cultuurbeleid (incl. HGIS)	6.862	6.327	8.873	8.319	8.337	9.005	- 668
Programma leesbevordering	3.476	3.437	3.427	3.427	3.900	3.350	550
Creatieve Industrie		1.823	1.998	2.397	2.161	1.975	186
Monumentenzorg			6.801	5.603	4.443	138	4.305
Erfgoed en ruimte	2.567	2.667	2.125	258		0	0
Erfgoed en fysieke leefomgeving					36	1.000	- 964
Programma ondernemerschap	1.575					0	0
Specifiek cultuurbeleid	28.996	22.284	39.662	36.862	143.062	61.661	81.401
Opdrachten	95.405	16.982	14.421	14.308	17.972	14.843	3.129
Beleidsonderzoek, evaluaties en kennisbasis	95.405	2.233	1.235	1.139	1.342	2.026	- 684
Monumentenzorg		6.941	6.732	6.850	8.275	3.717	4.558
Archeologie		1.976	1.845	3.493	3.031	4.393	- 1.362
Erfgoed en ruimte		1.366	1.580	276	301	0	301
Erfgoed en fysieke leefomgeving						2.500	- 2.500
Overige opdrachten		4.466	3.029	2.550	5.023	2.207	2.816
Bijdrage aan agentschappen	37.180	39.771	41.396	42.496	45.971	42.340	3.631
Nationaal Archief	37.180	39.771	27.440	27.571	31.786	28.862	2.924
Nationaal Archief Programma			13.956	14.925	14.185	13.478	707
Bijdrage aan (inter)nationale organisaties	3.213	2.849	2.858	2.928	2.924	2.849	75
Bijdrage aan (inter)nationale organisaties	3.213	2.849	2.858	2.928	2.924	2.849	75
Ontvangsten	2.421	11.031	7.648	4.376	5.447	494	4.953

E. Toelichting op de financiële instrumenten

Verplichtingen

De realisatie van de verplichtingen in 2020 is per saldo € 512,3 miljoen hoger dan was geraamd bij de vastgestelde begroting. Dit bedrag is samengesteld uit een negatief saldo van verleende en vervallen garanties (€ 114,8 miljoen) en hogere gerealiseerde dan geraamde overige verplichtingen (€ 627,0 miljoen). Het verschil tussen de hogere overige verplichtingen ten opzichte van de hogere uitgaven (€ 352,2 miljoen) bedraagt € 274,8 miljoen. Dit verschil is ontstaan doordat bij het aangaan van de verplichtingen voor de culturele basisinfrastructuur 2021-2024 meer meerjarige verplichtingen zijn aangegaan dan in de begroting was voorzien.

Bekostiging

Culturele basisinfrastructuur

De culturele basisinfrastructuur wordt voor een periode van vier jaar bekostigd. De besluiten over de culturele basisinfrastructuur voor de periode 2017–2020 zijn in de brief van 20 september 2016 (Kamerstukken II 2016/17, [32820](#), nr. 211) opgenomen. Voor het vierde jaar van deze periode kende het Rijk subsidie toe aan 86 culturele instellingen en 6 cultuurfondsen.

Op grond van de [Regeling Aanvullende Ondersteuning Culturele en Creatieve sector COVID-19 \(RAOCCC\)](#) is aan de instellingen en fondsen in de culturele basisinfrastructuur in 2020 respectievelijk € 106,8 miljoen en € 101,2 miljoen extra beschikt en betaald, waarvan een deel voor makers. Zie hiervoor ook de Kamerbrief over de uitwerking van de aanvullende ondersteuning € 300 miljoen culturele en creatieve sector (Kamerstukken II 2019/20, [32820](#), nr. 353).

Erfgoedwet

Op basis van de Erfgoedwet ([Stb. 2015, 511](#)) worden museale instellingen belast met de zorg voor het beheer van de museale cultuurgoederen van de Staat of andere cultuurgoederen of verzamelingen. Hiervoor ontvangen deze instellingen met een wettelijke taak een structurele vergoeding. Voor de subsidiëring van deze taak worden op grond van de regeling Beheer rijkscollectie en subsidiëring museale instellingen ([Stcrt. 2016, 1220](#)) middelen beschikbaar gesteld, waarbij onderscheid wordt gemaakt in enerzijds beheer en onderhoud van collecties en anderzijds huisvesting.

Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen

De [Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen](#) (Wsob) organiseert het openbare bibliotheekwerk als een netwerk van samenwerkende lokale en provinciale openbare bibliotheekvoorzieningen waarbij de Koninklijke Bibliotheek (KB) als nationale bibliotheek van Nederland een coördinerende rol vervult. In 2019 is de Wsob geëvalueerd. Op basis van de evaluatie hebben partijen en overheden betrokken bij het bibliotheekbeleid in een convenant afspraken gemaakt over prioriteiten en acties voor de periode 2020-2023 ([Stcrt. 2020, 57290](#)). Met ingang van 2019 worden in vervolg op de Motie van het lid Asscher c.s (Kamerstukken II 2017/18, [34775 VIII, nr. 27](#)) 12 kleinere gemeenten in de regio ondersteund om de openbare bibliotheek weer terug te brengen of te verbeteren. Op basis van het convenant e-lending ([Stcrt. 2018, 59302](#)) afgesloten met auteurs, uitgevers en bibliotheken, is de collectie e-books voor gebruikers van de openbare bibliotheek uitgebreid en ontvangen de makers een eerlijke vergoeding. In samenhang met de sluiting van de fysieke bibliotheken als gevolg van de coronacrisis is het aanbod en het gebruik van de digitale bibliotheek onder leden en niet-leden sterk gestegen.

Het budget is gerealiseerd met € 49,8 miljoen. Deze realisatie betreft een overboeking van artikel 16 (Onderzoek- en wetenschapsbeleid) voor subsidieverlening aan de KB op basis van de Wsob (€ 23,1 miljoen voor landelijke stelseltaken, € 14,7 miljoen voor digitale infrastructuur en € 12,0 miljoen voor de voorziening leesgehandicapten).

Monumentenzorg

De [Erfgoedwet](#) is sinds 1 juli 2016 het juridisch kader voor de financiering van de monumentenzorg. Wat betreft de financiering van de instandhouding van rijksmonumenten is de brief [Erfgoed Telt](#) het beleidskader. De extra middelen die het kabinet beschikbaar heeft gesteld zijn ook in 2020 ingezet voor onder andere de restauratie van grote monumenten en onderhoud aan monumenten in Groningen.

Daarnaast kregen in 2020 onderwerpen als toegankelijkheid, verbindende waarde en verduurzaming aandacht. Ten slotte wordt vanuit Erfgoed Telt geïnvesteerd in curricula voor bouwspecialismen, kwaliteitsnormen, het ondersteunen van vrijwilligers en het onderzoek naar mogelijke ratificatie van het [Verdrag van Faro](#).

Het kabinet werkt samen met de andere overheden en maatschappelijke partijen via de Erfgoed Deal waarmee het Rijk de bijdrage van erfgoed aan veranderingen in onze leefomgeving wil versterken. De inzet van het Rijk wordt gematcht door de medeoverheden.

Aan het Nationaal Restauratiefonds is € 50,5 miljoen beschikbaar gesteld voor uitvoering van de Opengestelde monumentenlening, een leenfaciliteit voor eigenaren van publiekstoegankelijke monumenten die als gevolg van de coronamaatregelen inkomstenderving hebben.

Het verschil tussen de geraamde en gerealiseerde uitgaven (€ 39,2 miljoen) is kleiner dan de verhoging van het budget voor de Opengestelde monumentenlening. Dit wordt veroorzaakt door begrotingsoverboekingen aan het Provinciefonds en Gemeentefonds voor decentralisatie uitkeringen voor onder meer de Erfgoed Deal.

Archieven inclusief Regionale Historische Centra

Het Ministerie van OCW draagt bij aan de kosten van bewaring en presentatie van de rijksarchieven uit de provincie door de Regionale Historische Centra (RHC's) die in elke provinciehoofdstad, met uitzondering van Zuid-Holland, zijn gevestigd. Voor de archiefsector vervult het Nationaal Archief een ondersteunende functie op het terrein van kennis en innovatie. Eind 2020 is het conceptwetsvoorstel van de nieuwe Archiefwet voor advies aangeboden aan de Raad van State.

Flankerend beleid huisvesting

De middelen voor flankerend beleid huisvesting zijn voor het Garantiefonds rijksmusea, bedoeld als garantstelling voor leningen aangaan door rijksmusea voor huisvesting en voor eventuele knelpunten die samenhangen met de invoering van de Erfgoedwet ([Stb. 2015, 511](#)). Daarnaast zijn de middelen gebruikt voor knelpunten in de huisvestingspilot en voor huisvestingskosten van instellingen die niet onder de Erfgoedwet vallen.

Cultuureducatie met Kwaliteit

Via het programma [Cultuureducatie met Kwaliteit](#) is ook in 2020 weer ingezet op goed cultuuronderwijs voor ieder kind, op verschillende manieren. Door een gezamenlijke inzet van de scholen, de culturele instellingen en de drie overheden wordt de kwaliteit van cultuureducatie bevorderd. De samenwerking tussen de school en de culturele en sociale omgeving wordt gestimuleerd. De inhoudelijke deskundigheid van leraren, vakdocenten en educatief medewerkers op het gebied van cultuureducatie wordt versterkt. In 2020 zijn ook de voorbereidingen afgerond voor een vervolg op het programma vanaf 2021.

Subsidies

Verbreden inzet cultuur

In 2020 is de concessieovereenkomst voor de cultuurkaart verlengd tot en met schooljaar 2023/2024. In aanvulling op het programma Cultuureducatie met Kwaliteit is met private partijen extra ingezet op muziekonderwijs in het primair onderwijs. Met het afsluiten van lokale muziekakkoorden is in 2020 geïnvesteerd in lokale verankering. Daarnaast is de toegankelijkheid van cultuur verbeterd door ondersteuning van het Jeugdfonds Sport & Cultuur, een extra bijdrage aan de Brede Regeling Combinatiefuncties en een regeling voor participatie bij het Fonds voor Cultuurparticipatie (FCP). Samen met het FCP en de Rijksdienst Cultureel Erfgoed (RCE) is een verkenning uitgevoerd over ratificatie van het Faro-verdrag van de Raad voor Europa. Het FCP en de RCE hebben hiervoor pilots ondersteund.

Daarnaast zijn middelen beschikbaar gesteld voor de uitvoering van de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed en vanuit het Regeerakkoord zijn middelen toegevoegd voor de digitale toegankelijkheid en het gebruik van erfgoed, archieven en collecties.

Internationaal cultuurbeleid (incl. HGIS)

Het internationaal cultuurbeleid is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de bewindspersonen van het Ministerie van OCW en het Ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ). In de periode 2017–2020 gelden drie doelstellingen: een sterke cultuursector die in kwaliteit groeit door internationale uitwisseling en duurzame samenwerking die in het buitenland wordt gezien en gewaardeerd, een bijdrage van cultuur aan een veilige, rechtvaardige en toekomstbestendige wereld en culturele diplomatie (Kamerstukken 2015/16, [31482, nr. 97](#) en Kamerstukken II 2016/17, [31482, nr. 103](#)). In december 2020 is de [rapportage](#) van de Ministeries van OCW en BZ over de uitvoering van het internationaal cultuurbeleid 2019 naar de Tweede Kamer gestuurd.

Programma leesbevordering

In 2020 is de vervolgaanpak van het interdepartementale actieprogramma Tel mee met Taal (Kamerstukken II 2014/15, [28760, nr. 39](#)) gestart. Het programma Kunst van Lezen is onderdeel van deze vervolgaanpak, en is in 2020 voortgezet.

Creatieve Industrie

Ten laste van dit budget zijn uitgaven gedaan op het gebied van de architectuur en de creatieve industrie in samenwerking met het Ministerie van BZK en het Ministerie van EZK.

Erfgoed en fysieke leefomgeving

In het erfgoedbeleid is ook de verbinding gelegd tussen erfgoed en fysieke leefomgeving. In de brieven [Erfgoed Telt](#) en [Cultuur in een open samenleving](#) stelt het kabinet het erfgoed van onze leefomgeving te willen beschermen én als inspiratiebron benutten bij de inpassing van maatregelen in het kader van de energietransitie, klimaatadaptatie en stedelijke groei. Het kabinet versterkt deze relatie in trajecten als de Omgevingswet, de Nationale Omgevingsvisie en het Deltaprogramma. Hiervoor is onder meer het instrument van de Gebiedsbiografie ontwikkeld.

Specifiek cultuurbeleid

Bij dit budget worden verschillende incidentele subsidies verantwoord, waarvan de grootste hierna zijn vermeld.

Uit het steunpakket voor de culturele sector in verband met de coronamaatregelen, is € 40,1 miljoen uitgegeven aan subsidies voor de Cultuur Opstart Lening, aan inkomenssteun voor enkele musea buiten de culturele basisinfrastructuur en aan het Steunfonds Rechtensector. Er is € 40,0 miljoen betaald aan het Fonds Podiumkusten voor compensatie van investeringskosten aan de vrije producenten in de podiumkunsten.

Uit de Regeerakkoordmiddelen is € 10,0 miljoen besteed aan aanvulling van het Museaal Aankoopfonds. In de saldibalans is bij de post begrotingsreserve voor het Museaal aankoopfonds een tabel opgenomen met de stand en de toevoegingen en onttrekkingen aan de reserve.

Aan het Mondriaanfonds is onder meer € 10,0 miljoen betaald voor 75 jaar vrijheid, € 1,4 miljoen voor kunstankopen, € 1,0 miljoen voor de Deelregeling Restauratie Mobiel Erfgoed en € 1,0 miljoen voor de Samenwerkingsregeling musea.

Cultuur + Ondernemen heeft naast de reguliere subsidie van € 1,7 miljoen en middelen uit het eerder genoemde steunpakket (Cultuur Opstart Lening) ook subsidie ontvangen voor de Leenfaciliteit Revolverend Productiefonds (€ 5,0 miljoen) en voor de Leenfaciliteit Talentontwikkeling Cultuur (€ 2,3 miljoen).

Er zijn voor € 17,7 miljoen subsidies verstrekt voor het faciliteren en stimuleren van de arbeidsmarktagenda van de culturele en creatieve sector, waarvan € 15,0 miljoen aan het Platform Arbeidsmarkt Culturele en Creatieve Toekomst (PACCT) voor het Programma Permanente Professionele Ontwikkeling (PPO).

Opdrachten

Beleidsonderzoek, evaluaties en kennisbasis

Dit budget is bestemd voor beleidsonderzoek en -statistiek, evaluaties, visitatie/monitoring en versterking van de kennisbasis in de sector.

Monumentenzorg

Deze middelen zijn bestemd voor opdrachten op het gebied van de monumentenzorg voor kennis- en onderzoeksprogramma's, ondersteuning infrastructuur, erfgoed en informatie- en communicatietechniek.

Archeologie

Deze middelen zijn bestemd voor enkele ondersteuningstaken die na uitvoering van de verbetervoorstellen naar aanleiding van de evaluatie op de archeologiewetgeving die met de brief van 7 februari 2012 (Kamerstukken II 2011/12, [33053, nr. 3](#)) aan de Tweede Kamer is gestuurd, structureel noodzakelijk worden geacht.

Erfgoed en fysieke leefomgeving

Deze middelen zijn bestemd voor opdrachten op het terrein van gebiedsgericht erfgoedbeleid voor uitvoeringsprogramma's.

Overige opdrachten

Deze middelen zijn bestemd voor onder meer opdrachten op het gebied van informatievoorziening en de programma's Gedeeld Cultureel Erfgoed en Werelderfgoed. Ook uitgaven aan opdrachten in verband met restitutie van oorlogskunst zijn hier verantwoord. Met ingang van schooljaar 2020/2021 wordt ook de cultuurkaart hier verantwoord (in plaats van, zoals tot en met schooljaar 2019/2020, bij de subsidies Verbreden inzet cultuur).

Bijdrage aan agentschappen

Deze middelen betreffen de rijksbijdrage aan het Nationaal Archief. De baten en lasten van deze dienst zijn apart in het jaarverslag opgenomen.

Bijdrage aan (inter)nationale organisaties

Naast de prioriteiten die onder het financiële instrument Internationaal cultuurbeleid (incl. HGIS) zijn genoemd is Nederland aan een aantal verplichtingen gebonden en draagt Nederland bij aan de uitvoering van internationale verdragen. Dit geldt voor de UNESCO cultuur- en erfgoedverdragen. Ook wordt in dit kader bijgedragen aan het Europees filmprogramma (Eurimages) en de Nederlandse Taal Unie.

4.11 Beleidsartikel 15 Media

A. Algemene doelstelling

Het waarborgen van een onafhankelijk, gevarieerd en kwalitatief hoogwaardig media-aanbod, dat toegankelijk blijft voor alle lagen van de bevolking.

B. Rol en verantwoordelijkheid

Media hebben een prominente rol in onze democratie en cultuur. Wat we zien, horen en lezen, beïnvloedt ons beeld van de wereld en onze opvattingen. Daarom borgt de Minister vier publieke belangen in het mediabeleid waar hij verantwoordelijk voor is: onafhankelijkheid, verscheidenheid, kwaliteit en toegankelijkheid. De Minister heeft specifieke zorg voor het stelsel van landelijke, regionale en lokale publieke omroepen en de daarvoor relevante wet- en regelgeving. De Minister heeft naast een financierende rol vooral ook een regisserende rol.

Financieren

De Minister financiert de landelijke en regionale publieke omroep en enkele andere aan de omroep verbonden instellingen. De taakopdracht is wettelijk bepaald en het budget van de publieke omroep is vastgesteld met behoud van afstand tot de uitvoering en inhoud. Op basis van het concessiebeleidsplan (Kamerstukken II 2014/15, [32827, nr. 74](#)) sluit de Minister elke vijf jaar een prestatieovereenkomst met de publieke omroep.

Stimuleren

Verder is de Minister verantwoordelijk voor instrumenten ter bevordering van culturele producties, documentaires, drama, kunst- en kinderprogramma's, het steunen en stimuleren van een onafhankelijke en kwalitatief goede journalistieke infrastructuur (Stichting Stimuleringsfonds voor de Journalistiek) en voor het bevorderen van mediawijsheid (NICAM en Media-wijzer.net).

Regisseren

De Minister is verantwoordelijk voor de wetgeving ten aanzien van de taak en organisatie van de publieke omroep en voor wetgeving voor commerciële media. De regels voor commerciële omroepen vloeien voornamelijk voort uit Europese richtlijnen voor audiovisuele mediadiensten. Verder is de Minister als regisseur verantwoordelijk voor wetgeving met betrekking tot omroepdistributie. Het doel daarvan is de toegang tot een gevarieerd media-aanbod te bevorderen en te verzekeren.

Kengetallen

Tabel 53 Kengetallen

Kengetal	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1 Integraal bereik NPO (radio, tv, internet; Nederlanders 13+) ¹	87%	86%	85%	84%	84%	86%

¹ Bron: NPO, o.b.v. GfK / CMI

C. Beleidsconclusies

De belangrijkste conclusies op het terrein van media worden beschreven in het onderdeel beleidsprioriteiten.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 54 Budgettaire gevolgen van beleid van artikel 15 (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	Realisatie 2020	Vastgestelde begroting 2020	Verschil 2020
Verplichtingen	990.792	996.678	915.524	1.126.387	1.115.495	1.023.125	92.370
Uitgaven	1.019.469	977.791	973.392	1.038.789	1.084.670	1.023.125	61.545
Bekostiging	1.012.881	971.732	966.516	1.019.890	1.038.133	1.009.493	28.640
Publieke Omroep (omroepinstellingen)	923.624	893.656	940.139	881.620	957.505	893.658	63.847
Landelijke publieke omroep	765.473	752.149	795.844	731.822	807.438	736.205	71.233
Regionale omroep	158.151	141.507	144.295	149.798	150.067	157.453	- 7.386
Beheertaken landelijke publieke omroep	64.844	64.782	39.251	40.312	40.423	39.880	543
Stichting Omroep Muziek	15.952	16.143	16.366	16.766	16.708	16.484	224
Uitzenden en uitzendgereedmaken	25.577	25.730				0	0
Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid (NIBG)	23.315	22.909	22.885	23.546	23.715	23.396	319
Dotaties, bijdragen publieke omroep	32.866	13.267	16.796	13.781	14.029	18.894	- 4.865
Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Mediaproducties	19.613					0	0
Stimuleringsfonds voor de Journalistiek	2.156	2.119	5.434	2.272	2.220	2.190	30
Filmfonds van de omroep en Telefilm (COBO)	8.064	8.106	8.274	8.335	8.596	8.399	197
Mediawijsheid Expertisecentrum (Bewust mediagebruik)	1.498	1.498	1.519	1.561	1.580	1.558	22
Organisatie van Lokale Omroepen in Nederland (OLON)	1.535	1.544	1.569	1.613		0	0
Onderzoeksjournalistiek (RA-middelen)						5.138	- 5.138
Stichting Nederlandse Lokale Publieke Omroepen (NLPO)					1.633	1.609	24
Dotatie/onttrekking Algemene Mediareserve (AMr)	- 8.917	- 463	- 30.040	83.808	25.742	56.281	- 30.539
Overige bekostiging media (uit rente AMr)	134	490	370	369	434	780	- 346
Basisinfrastructuur Cultuur 2013-2016	330	0	0			0	0
Vierjaarlijkse instellingen	330					0	0
Subsidies (regelingen)	358	311	1.820	13.935	41.042	8.411	32.631
Subsidies	358	311	1.820	13.935	12.874	8.411	4.463
Steunfonds Lokale Informatievoorziening					28.168		28.168
Opdrachten	899	650	170	167	651	442	209
Opdrachten	899	650	170	167	651	442	209
Bijdrage aan ZBO's/RWT's	5.271	5.038	4.826	4.736	4.782	4.718	64
Commissariaat voor de Media	5.271	5.038	4.826	4.736	4.782	4.718	64
Bijdrage aan (inter)nationale organisaties	60	60	60	61	62	61	1
Uitvoering internationale verdragen en contributies	60	60	60	61	62	61	1
Ontvangsten	206.979	199.517	164.157	172.003	156.886	147.854	9.032

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De realisatie van de uitgaven 2020 ligt € 61,5 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot, als gevolg van het desalderen van meevallers op de ontvangsten, met name op de reclame-inkomsten (€ 9,0 miljoen), toevoeging van de prijsindexeringen (€ 15,0 miljoen), toevoeging van de

steunmaatregelen Lokale Informatievoorziening per saldo (€ 18,5 miljoen), dekking voor gestegen kosten door COVID-19 (€ 19,0 miljoen) en overige kleine mutaties.

De realisatie van de verplichtingen 2020 ligt € 92,3 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot. Naast de hierboven genoemde hogere uitgaven, gaat het om in december 2020 aangegane verplichtingen voor 2021 op basis van de mediabegrotingsbrief voor 2021. Het budget in 2021 ligt hoger, het verplichtingenbudget 2020 wordt dus aangepast aan het uitgavenbudget 2021.

De raming van de ontvangsten is met € 9,0 miljoen bijgesteld, met name als gevolg van hogere reclame-inkomsten dan verwacht ten opzichte van de oorspronkelijke begroting.

Bekostiging

Landelijke en regionale publieke omroep

De publieke omroep waarborgt een hoogwaardig en pluriform media-aanbod, dat toegankelijk en betaalbaar is voor alle lagen van de bevolking. Daarom bekostigt de Minister van OCW de landelijke publieke omroep. Mede vanwege Europese regels op het gebied van staatssteun, houdt de overheid greep op de aard en omvang van het takenpakket van de landelijke publieke omroep en bepaalt de overheid het budget van de publieke omroep.

De hogere uitgaven van de Landelijke publieke omroepen zijn het gevolg van toevoeging compensatie tegenvallende Ster inkomsten die stond gereserveerd op de post dotatie AMR van € 40,0 miljoen en de prijsindexering 2020 van € 9,5 miljoen. Verder is het budget verhoogd als gevolg gestegen kosten door COVID-19 (€ 19,0 miljoen) en door een rechterlijke uitspraak op een door de NPO ingediend bezwaar tegen de wijze van indexering op basis van de Mediawet (€ 2,7 miljoen).

De lagere uitgaven van de regionale omroepen zijn per saldo het gevolg van de prijsindexering 2020 van € 0,5 miljoen en een overboeking van € 7,9 miljoen voor Regionale Samenwerking naar het budget van subsidies.

Stichting Omroep Muziek (SOM)

De Stichting Omroep Muziek (SOM) is door de Minister aangewezen als instelling voor het in stand houden en exploiteren van omroeporkesten en omroepkoren. Naast de reguliere activiteiten heeft de SOM in 2020 verder ingezet op het waarborgen van de kwaliteit, het versterken van zijn omroeptaak en het creëren van ruimte voor innovatie en talentontwikkeling om zo ook nieuwe doelgroepen te bereiken. De hogere uitgaven van de SOM zijn het gevolg van de prijsindexering 2020 van € 0,2 miljoen.

Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid (NIBG)

Het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid (NIBG) is door de Minister aangewezen als instelling voor het in stand houden en exploiteren van een media-archief. Daarnaast voert het NIBG activiteiten uit op onder andere het terrein van digitaal erfgoed en onderwijs, worden via het museum van het NIBG collecties van onder meer het voormalig Persmuseum tentoongesteld aan het bredere publiek en neemt het NIBG zitting in meerdere samenwerkingsverbanden, zoals het Netwerk Mediawijsheid. De hogere uitgaven van het NIBG zijn het gevolg van de prijsindexering 2020 van € 0,3 miljoen.

Stimuleringsfonds voor de Journalistiek

Het Stimuleringsfonds voor de Journalistiek is binnen het mediabeleid het instrument om de pluriformiteit van het journalistieke media-aanbod te stimuleren, zowel binnen pers en omroep als via het internet. De activiteiten van het fonds dragen bij aan innovatie van de journalistiek en aan stimulering van de journalistieke functie van de media in de samenleving.

Filmfonds van de Omroep en Telefilm (CoBO)

De Stichting Co-productiefonds Binnenlandse Omroep (CoBO) ondersteunt de documentaire-sector en participeert in audiovisuele coproductieprojecten waarin wordt deelgenomen door een of meer van de publieke instellingen die zendtijd hebben verkregen voor landelijke omroep en de Vlaamse publieke omroep (VRT) en/of Duitse publieke omroepen en/of onafhankelijke filmproducenten en/of instellingen werkzaam op het gebied van de podiumkunsten. De hogere uitgaven van het CoBO zijn het gevolg van de prijsindexering 2020 van € 0,2 miljoen.

Mediawijsheid Expertisecentrum (Bewust mediagebruik)

Het Mediawijsheid Expertisecentrum (Mediawijzer.net) bevordert een bewuste, kritische en actieve houding van burgers en instellingen in de samenleving waar media alom zijn. Bij het huidige programma zijn de Koninklijke Bibliotheek, ECP-EPN, de publieke omroep (NTR), Kennisnet en het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid (NIBG) betrokken.

Stichting Nederlandse Lokale Publieke Omroepen (NLPO)

NLPO ondersteunt lokale publieke omroepen op diverse terreinen om de sector verder te professionaliseren en om de kwaliteit van de producties van lokale omroepen te verbeteren.

Onderzoeksjournalistiek (RA-middelen)

Als gevolg van een verplaatsing van het budget van de onderzoeksjournalistiek RA-middelen naar subsidies is het budget van bekostiging met € 5,1 miljoen verlaagd.

Dotatie Algemene Mediareserve

De AMr dient voor het opvangen van schommelingen bij zowel de uitgaven als de ontvangsten op het mediabudget. Hierdoor wordt in het ene jaar geld gedoteerd en in een ander jaar geld onttrokken aan de AMr. De mutatie in de post dotatie AMr van in totaal € 30,5 miljoen is het gevolg van:

- een uitgedeelde prijsindex 2020 van € 11,8 miljoen;
- gecorrigeerde prijsindex 2019 van € 0,9 miljoen;
- ontvangen prijsbijstelling 2020 van € 14,9 miljoen;
- compensatie tegenvallende Ster inkomsten van € 40,0 miljoen naar de Landelijke Publieke Omroepen;
- hogere STER-inkomsten van € 8,1 miljoen ten opzichte van de oorspronkelijke begroting;
- uitspraak rechtbank inzake bezwaar NPO van € 2,7 miljoen; naar de Landelijke Publieke Omroepen;
- samenwerkingsverbanden regionale publieke omroepen per saldo € 1,0 miljoen;
- lagere realisatie op de diverse instrumenten van € 1,1 miljoen.

De liquiditeitsstand van de AMr heeft zich in 2020 als volgt ontwikkeld:

Tabel 55 Liquiditeitsstand AMr (bedragen x € 1.000)

Saldo AMr per 01-01-2020	56.511
Uitgaven en overige mutaties	- 33.637
Via begroting aan AMr toegevoegd, incl. hogere Sterinkomsten	25.742
Saldo AMr per 31-12-2020	48.616

Overige bekostiging Media

Te laste van dit budget wordt onder meer het NICAM betaald voor de uitvoering van de activiteiten welke nodig zijn voor het continueren en verbeteren van de kwaliteit van Kijkwijzer. Hiervan is € 0,2 miljoen bijgedragen door het Ministerie van VWS. Niet bestede middelen € 0,6 miljoen zijn toegevoegd aan de AMr.

Subsidies

Het instrument subsidies is vanwege de inrichting van het tijdelijke Steunfonds Lokale Informatievoorziening als gevolg van COVID-19 gesplitst in het budget voor subsidies en het budget dat beschikbaar is voor het Steunfonds.

Subsidies

Ten laste van dit budget worden de jaarlijkse subsidies aan de Stichting Arbeidsmarkt-, Werkgelegenheids- en Opleidingsfonds voor de Omroep (AWO-fonds) voor diverse projecten op het gebied van arbeidsmarktontwikkeling, werkgelegenheid en opleiding. Daarnaast is nog geld beschikbaar voor incidentele subsidies op het gebied van de media. De hogere uitgaven van € 4,4 miljoen zijn het gevolg van:

- Regeerakkoord voor onderzoeksjournalistiek, € 5,2 miljoen die van het instrument bekostiging zijn geboekt naar subsidies.
- Regionale Samenwerkingsprojecten, € 8,9 miljoen die van het instrument bekostiging zijn geboekt naar subsidies.
- Overboeking van subsidies naar Steunfonds Lokale Informatievoorziening, per saldo € 10,7 miljoen.
- Ontvangst van de afrekening van de pilot Regionale nieuwsvensters van € 0,8 miljoen, deze is toegevoegd aan de Regionale Samenwerkingsprojecten.
- Voor de uitvoering van de motie Sneller pilot samenwerking is € 1,0 miljoen overgeboekt vanuit niet bestede middelen voor het Steunfonds
- Overboeking van het instrument subsidies naar opdrachten van € 0,3 miljoen.
- Niet bestede middelen van € 0,5 miljoen die zijn toegevoegd aan de AMr .

Steunfonds Lokale Informatievoorziening

Voor de uitvoering van de regeling in het kader van het Steunfonds Lokale Informatievoorziening is € 28,1 miljoen gerealiseerd. Het budget hiervoor is deels gevonden door herprioritering binnen het instrument subsidies en deel aanvullend beschikbaar gesteld door het kabinet.

Opdrachten

Ten laste van dit budget zijn onder meer de kosten van de landsadvocaat betaald en zijn er uitgaven gedaan voor incidentele onderzoeksopdrachten. Vanuit het instrument subsidies is € 0,3 miljoen toegevoegd. Uiteindelijk is € 0,1 miljoen niet gerealiseerd

Bijdrage aan ZBO's en RWT's

De kerntaak van het Commissariaat voor de Media (CvdM) bestaat uit het uitoefenen van onafhankelijk toezicht op het handelen van de media-instellingen in Nederland en uit handhavend optreden ingeval de toepasselijke regelgeving niet in acht wordt genomen. De bevoegdheid om toezicht en handhaving uit te oefenen heeft betrekking op alle media-instellingen: publieke media-instellingen op landelijk en niet-landelijk, regionaal en lokaal niveau en commerciële media-instellingen op landelijk en niet-landelijk niveau. Het CvdM is tevens verantwoordelijk voor het metatoezicht op het Nederlands Instituut voor Classificatie van Audiovisuele Media (NICAM). Daarnaast heeft het CvdM de taak erop toe te zien dat kabelexploitanten hun wettelijke verplichtingen nakomen tot doorgifte van de must carry-zenders. De hogere uitgaven zijn het gevolg van de prijsindexering 2020 van € 0,1 miljoen.

Bijdragen aan (inter)nationale organisaties

Dit betreft de jaarlijkse contributie aan het European Audiovisual Observatory.

Ontvangsten

Deze betreffen met name de reclameopbrengsten van de STER. De werkelijke afdracht in 2020 is € 156,0 miljoen. Dit is € 8,1 miljoen hoger dan geraamd. De overige ontvangsten zijn € 0,9 miljoen.

4.12 Beleidsartikel 16 Onderzoek en wetenschapsbeleid

A. Algemene doelstelling

De algemene doelstelling is het scheppen van een internationaal concurrerende onderzoeksomgeving die onderzoekers uitdaagt tot optimale wetenschappelijke prestaties en die goed aansluit op maatschappelijke behoeften.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is verantwoordelijk voor het stelsel van onderzoek en wetenschap.

Financieren

De Minister bekostigt het onderzoeks- en wetenschapsbestel.

Stimuleren

De Minister stimuleert in het wetenschappelijk onderzoek:

- kwaliteit en excellentie;
- zwaartepuntvorming en profilering. De afspraken die hierover gemaakt zijn met de universiteiten staan vermeld in het hoofdlijnenakkoord;
- samenwerking in de gouden driehoek van bedrijven, kennisinstellingen en overheid. In het innovatiebeleid, waarvoor de Minister van Economische Zaken en Klimaat verantwoordelijk is, is hiervoor de topsectorenaanpak nieuwe stijl ontwikkeld.

Regisseren

De Minister schept voorwaarden voor:

- een klimaat voor universiteiten en kennisinstellingen voor het doen van excellent onderzoek;
- de borging van het vernieuwend vermogen en de kwaliteit van het Nederlands onderzoek;
- het doelmatig functioneren van wetenschappelijke instellingen die, zowel zelfstandig als in relatie tot universiteiten en bedrijven een belangrijke plaats innemen;
- de Nederlandse en internationale onderzoeksfaciliteiten;
- de coördinatie en positionering van het wetenschapsbeleid op nationaal en internationaal niveau.

De Minister is verantwoordelijk voor het toezicht op een efficiënte besteding van publieke middelen en op voldoende verspreiding van kennis naar de maatschappij.

Kengetallen

Tabel 56 Kengetallen						
Kengetal	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1 Top 5-positie qua budget kaderprogramma dat naar Nederland gaat ¹	5	6	6	6	6	6
2 Publieke investering in R&D als % bbp ²	0,71	0,70	0,67	0,71	0,70	0,70
3 R&D personeel (FTE) als% van de totale beroepsbevolking ³	16	16,5	17,1	17,7	17,8	

1 Bron: Cijfers o.b.v. Cordis H2020 Database, extractiedatum 3 november 2020, bewerking Rathenau Instituut. Notities: Het cijfer voor 2020 is nog voorlopig.

2 Bron: Rathenau Instituut, TWIN Database en TWIN 2018-2024. Notities: Cijfers van 2019 en 2020 zijn voorlopig en kunnen nog worden bijgesteld. Deze cijfers levert het Rathenau Instituut ook aan voor de Eurostat en OECD databases (GBARD). Er is gekozen voor een bron die een vergelijking over jaren mogelijk maakt en waarin ook de (voorlopige) cijfers voor 2019 en 2020 beschikbaar zijn.

3 Bron: Eurostat database, bewerking Rathenau Instituut. Notities: Vorig jaar werd een andere bron gebruikt omdat een revisie van R&D-statistieken in de Eurostat database nog niet voor alle jaren was doorgevoerd. Dit jaar is weer gebruikgemaakt van de Eurostat database (waar de revisie nu is doorgevoerd). Met deze bron zijn ook de voorlopige cijfers voor 2019 beschikbaar. Cijfers voor 2020 zijn er vanaf november 2021. Omdat vorig jaar met een andere bron is gewerkt kunnen de cijfers ten opzichte van vorig jaar achter de komma verschillen. In 2019 zijn de R&D-statistieken gerevisieerd door het CBS, naar aanleiding van de publicatie van de nieuwe OESO Frascati Manual. Als gevolg hiervan zijn vorig jaar de R&D-statistieken voor alle eerdere jaren in deze tabel naar boven bijgesteld.

C. Beleidsconclusies

In het algemeen onderdeel beleidsprioriteiten zijn de belangrijkste beleidsconclusies opgenomen.

Het Ministerie van OCW heeft waardering voor de weg die de Vereniging van Universiteiten (VSNU), Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra (NFU), Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW), Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) en ZonMW hebben ingeslagen met het position paper 'Ruimte voor ieders talent; naar een nieuwe balans van erkennen en waarderen' en steunt hun gezamenlijke aanpak. In 2020 is door het Ministerie van OCW 'erkennen en waarderen' geagendeerd bij de betrokken Europese directeuren-generaal. Hierop is dit thema door de nieuwe European Research Area (ERA)-voorzitter opgepakt als ambitie voor hun werkprogramma. Ook binnen Nederland zijn er successen behaald, met dank aan het wetenschapveld. NWO werkt nu bijvoorbeeld bij de talentbeurzen met een 'narratief cv' in plaats van puur kwantitatieve indicatoren.

Het programma «erkennen en waarderen» heeft met subsidie van het Ministerie van OCW instellingsbrede commissies bij alle universiteiten en instituten gestimuleerd, conferenties georganiseerd, werkt aan een landelijk raamwerk en droeg bij aan het nieuwe Strategy Evaluation Protocol (SEP). In 2020 is in het SEP 2021-2027 (coproductie VSNU, KNAW en NWO) verankerd dat bij elke evaluatie een aantal *case studies* (voorheen «narratieven») over maatschappelijke impact openbaar moeten worden gemaakt. Het toegankelijk maken van *case studies* draagt bij aan de legitimatie van wetenschappelijk onderzoek en aan de communicatie met het publiek. Het stimuleert daarnaast verder wetenschappelijk onderzoek dat kan leiden tot een beter inzicht van de mechanismen waarmee wetenschappelijk onderzoek tot maatschappelijke impact leidt.

Verder is € 1 miljoen beschikbaar gesteld voor een [pilot](#) die wetenschapscommunicatie van groepen wetenschappers beloont en beter zichtbaar maakt als belangrijk onderdeel van een wetenschappelijke carrière. De pilot geeft ook inzicht in de verscheidenheid aan wetenschapscommunicatie-activiteiten en de toegevoegde waarde daarvan voor de Nederlandse wetenschap. Deze pilot zal uitgevoerd worden in samenwerking met de KNAW.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 57 Budgettaire gevolgen van beleid van artikel 16 (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	Realisatie 2020	Vastgestelde begroting 2020	Verschil 2020
Verplichtingen	964.085	1.064.240	1.122.383	1.154.701	1.211.339	1.213.270	- 1.931
waarvan garantieverplichtingen	- 846	- 889	- 934	- 981	- 1.030	0	- 1.030
waarvan overige verplichtingen	964.931	1.065.129	1.123.317	1.155.682	1.212.369	1.213.270	- 901
Uitgaven	1.040.139	1.034.753	1.216.958	1.250.760	1.149.725	1.172.446	- 22.721
Bekostiging	923.215	913.550	1.101.220	1.131.218	1.024.396	1.049.574	- 25.178
Hoofdbekostiging	669.606	657.342	742.322	719.555	605.335	658.529	- 53.194
<i>NWO-wet en WHW</i>							
NWO	489.560	475.144	556.834	528.488	458.976	521.225	- 62.249
KNAW	89.435	89.573	89.646	92.728	94.764	89.525	5.239
KB	90.611	92.625	95.842	98.339	51.595	47.779	3.816
Aanvullende bekostiging	253.609	256.208	358.898	411.663	419.061	391.045	28.016
NWO Talentenontwikkeling	161.409	161.246	160.885	170.885	165.885	165.885	0
NWO STW	8.000	8.000	8.000	8.000	8.000	8.000	0
NWO Grootchalige researchinfrastructuur	55.295	55.382	85.380	85.380	55.380	55.380	0
NWO Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek	23.258	25.933	28.986	33.751	33.869	26.133	7.736
Poolonderzoek	3.147	3.147	3.147	3.147	3.147	3.147	0
Caribisch Nederland	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500	0
NWO NWA			70.000	108.000	150.280	130.000	20.280
Subsidies (regelingen)	22.123	21.746	22.549	21.918	23.575	25.815	- 2.240
Stichting NLBIF	0	0	550	550	566	550	16
Naturalis Biodiversity Center	6.266	6.265	6.265	6.265	6.513	6.265	248
BPRC	8.359	9.608	9.608	9.608	11.406	9.608	1.798
NCWT/NEMO	3.393	3.366	3.366	3.366	3.460	3.366	94
STT	221	221	221	221	221	221	0
Stichting AAP	1.032	1.032	1.032	1.032	1.032	1.032	0
Nationale coördinatie	1.352	1.254	1.507	876	377	4.773	- 4.396
Bilaterale samenwerking	1.500					0	0
Opdrachten	318	223	163	248	524	340	184
Opdrachten	318	223	163	248	524	340	184
Bijdrage aan agentschappen	291	950	673	918	1.317	842	475
Dienst Uitvoering Onderwijs	291	286	0	0	0	2	- 2
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland		664	673	918	1.317	840	477
Bijdrage aan medeoverheden	813					0	
Nationaal contactpunt Kaderprogramma	813					0	
Bijdrage aan internationale organisaties	93.379	98.284	92.353	96.458	99.913	95.875	4.038
EMBC	832	853	918	941	1.228	941	287
EMBL	5.016	5.198	5.176	5.227	5.241	5.227	14
ESA	31.061	31.065	31.065	32.783	31.146	31.065	81
CERN	44.937	49.891	44.199	46.278	50.531	46.168	4.363
ESO	9.044	8.773	8.425	8.626	9.081	9.902	- 821
NTU/INL	2.489	2.504	2.570	2.603	2.686	2.572	114
Ontvangsten	722	3.793	504	1.375	154	101	53

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De realisatie van de uitgaven in 2020 ligt € 22,7 miljoen lager dan oorspronkelijk begroot. De lagere realisatie van de uitgaven wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door het instrument bekostiging. De realisatie van de verplichtingen zijn per saldo € 1,9 miljoen lager dan verwacht.

Bekostiging

Het Ministerie van OCW bekostigt de nationale onderzoeksinstituten NWO, KNAW en Koninklijke Bibliotheek (KB). Hiermee stelt de Minister deze organisaties in staat om binnen de wettelijke kaders en in lijn met de vierjaarlijkse strategie van de instellingen hun missies en doelstellingen te realiseren. Deze missies en doelstellingen zijn gericht op het bevorderen van de kwaliteit van het wetenschappelijk onderzoek in Nederland en het initiëren en stimuleren van nieuwe ontwikkelingen daarin.

De bekostiging is per saldo met € 25,2 miljoen verlaagd. Oorzaak hiervan is:

- overheveling van NWO-onderzoeksmiddelen naar universiteiten voor enerzijds de SEO-regeling en anderzijds de sectorplannen bèta en techniek/natuur- en scheikunde en Social Sciences Humanities. Dit in opvolging van het advies van de commissie Van Rijn;
- diverse interne overboekingen op het KNAW-budget voor het uitvoeren van hun wettelijke taak (€ 5,2 miljoen);
- diverse interne overboekingen op het KB-budget voor het uitvoeren van hun wettelijke taak (€ 3,8 miljoen);
- diverse interne en interdepartementale overboekingen ten behoeve van het Nationaal Regie-orgaan Onderwijsonderzoek (€ 7,7 miljoen);
- diverse interne en departementale overboekingen ten behoeve van de Nationale Wetenschapsagenda (€ 20,3 miljoen).

Subsidies

Voor het stimuleren en realiseren van de centrale doelstelling van het Onderzoek en Wetenschapsbeleid worden subsidies verstrekt aan stichtingen en centra met een specifieke rol in de kennisinfrastructuur. Het gaat hier onder andere om bijdragen aan:

- Naturalis Biodiversity Center voor onderzoek naar biodiversiteit en instandhouding van de nationale grootschalige infrastructuur voor biodiversiteitsonderzoek;
- Biomedical Primate Research Centre (BPRC) voor het primatenonderzoek en de huisvesting van primaten en subsidie aan de Stichting AAP voor het verzorgen van de opvang van de BPRC chimpansees;
- Stichting Nationaal Centrum voor Wetenschap- en Techniekpromotie (NCWT) voor het beheren en ontwikkelen van NEMO Science Museum en NEMO Kennislink, het organiseren van het festival Weekend van de Wetenschap en het ondersteunen van gerelateerde landelijke activiteiten op het gebied van wetenschaps- en technologiecommunicatie en -educatie.

Opdrachten

Voor de beleidsontwikkeling worden opdrachten verstrekt voor het uitvoeren van diensten. Het gaat hierbij met name om opdrachten voor beleidsgericht onderzoek en evaluaties.

Bijdrage aan agentschappen

De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) voert een opdracht uit voor het ondersteunen en stimuleren van een zo groot mogelijke Nederlandse participatie in het EU-Kaderprogramma voor Onderzoek en

Innovatie «Horizon 2020». Team Internationale Research- en Innovatiesamenwerking (IRIS) bij de RVO is het Nationaal Contactpunt Kaderprogramma in Nederland.

Bijdrage aan (inter)nationale organisaties

Hieronder vallen contributies aan grote internationale onderzoeksorganisaties EMBC, EMBL, ESA, CERN en ESO. Door deelname van Nederland aan deze intergouvernementele organisaties krijgen de Nederlandse wetenschappelijke onderzoekers toegang tot unieke grootschalige onderzoeksfaciliteiten en internationale netwerken van toponderzoekers. Deze deelname is mede van groot belang voor het functioneren van Nederlands nationale onderzoeksbestel.

Ontvangsten

De ontvangsten betreffen terugvorderingen bij instellingen en andere subsidieontvangers als gevolg van eindafrekeningen op, in eerdere jaren, toegekende subsidies. In 2020 is een aantal oudere subsidies verantwoord waar bij een enkele subsidieverantwoording sprake was van een overschot aan ontvangen subsidie. Dit overschot is conform afspraken teruggevorderd.

4.13 Beleidsartikel 25 Emancipatie

A. Algemene doelstelling

Het realiseren van gendergelijkheid en gelijkheid wat betreft seksuele oriëntatie, genderidentiteit en geslacht in de Nederlandse samenleving. Dit dient te geschieden op in ieder geval de terreinen: onderwijs, veiligheid, gezondheid, arbeidsmarkt, media, politiek, recht en leefvormen.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De rol van de Minister is primair het wegnemen van belemmeringen voor gender- en LHBTI-gelijkheid (lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuelen, transgender personen en intersekse personen) en het bevorderen dat relevante wet- en regelgeving waar nodig wordt aangepast. Daarnaast heeft de Minister, vaak samen met de maatschappelijke instellingen, een rol in het agenderen, coördineren, aanjagen en in het ontsluiten van kennis en expertise.

Financiering

De Minister biedt financiële ondersteuning aan maatschappelijke instellingen voor gender- en LHBTI-gelijkheid en het monitoren van ontwikkelingen in de samenleving.

Stimuleren

Het instrument dat de Minister ter beschikking heeft, is wet- en regelgeving, zoals de Subsidieregeling gender- en LHBTI-gelijkheid 2017-2022 die vanaf 1 januari 2017 in werking is getreden. Deze regeling voorziet in het verstrekken van subsidies aan acht strategische partnerschappen voor de realisering van de doelstellingen op gender- en LHBTI-gelijkheid, die lopen van 2018 tot en met 2022. Daarnaast verstrekt de Minister projectsubsidies aan het maatschappelijk middenveld.

Regisseren

Gemeenten ontvangen via decentralisatie-uitkeringen een bijdrage voor de uitvoering van de samenwerkingsafspraken over versterking en uitvoering van het lokale beleid op het gebied van gendergelijkheid en LHBTI-gelijkheid. Samen met gemeenten is in een intentieverklaring vastgelegd wat de aandachtspunten van het LHBTI-beleid zijn. Verder vult de Minister de regisserende rol in door halfjaarlijkse bestuursgesprekken met instellingen over gender- en LHBTI gelijkheid. Daarnaast draagt de Minister bij aan internationale samenwerking met organisaties als Europese Unie, de Raad van Europa en de Verenigde Naties.

Kengetallen

Kengetal	2015	2016	2017	2018	2019
1 Economische zelfstandigheid van vrouwen ¹		59,3%	60,7%	62,5%	63,8% ²
2 Financiële onafhankelijkheid van vrouwen ³		48,5%	50,0%	51,6%	52,9% ²

1 Bron: CBS. Het cijfer van 2018 is gecorrigeerd, omdat de definitieve cijfers afwijken van de eerder gepubliceerde voorlopige cijfers.

2 Bron: CBS. Nieuwste cijfers van de Emancipatiemonitor van december 2020. Dit is een voorlopig cijfer.

3 Bron: CBS. Het cijfer van 2018 is nu gecorrigeerd, omdat de definitieve cijfers afwijken van de eerder gepubliceerde voorlopige cijfers.

C. Beleidsconclusies

De belangrijkste beleidsconclusies zijn genoemd in het onderdeel beleidsprioriteiten. Deze paragraaf bevat aanvullende beleidsconclusies voor het emancipatiebeleid.

Het Ministerie van OCW zet zich in op drie samenhangende thema's waarop zich stevige knelpunten voordoen. Het bestaande beleid daarop is voortgezet.

De samenhang tussen de verschillende maatregelen en hoe deze op elkaar inspelen op de arbeidsmarktpositie van vrouwen is interdepartementaal onderzocht in het [IBO Deeltijdwerk](#). Hierin werd geconcludeerd dat een verandering omtrent de Nederlandse deeltijdcultuur alleen bewerkstelligd kan worden als er sprake is van een brede aanpak op de verschillende beleidsterreinen. Het kabinet heeft er voor gekozen om in de Scenariostudie Vormgeving Kindvoorzieningen (SVK) vervolgens uit te laten werken hoe dergelijke brede, integrale aanpakken eruit kunnen zien en welke effecten deze mogelijk hebben.

De resultaten van het eerste jaar van de Veilige Steden, die zich inzetten om de veiligheid van vrouwen in de openbare ruimte (straat en uitgaansleven) te verbeteren, zijn veelbelovend. Met 12 gemeenten is deze samenhangende aanpak in 2020 en 2021 voortgezet. Sinds 2020 worden de gemeenten inhoudelijk geadviseerd en begeleid door Regioplan.

Het door de Nederlandse overheid opgerichte Europese LHBTI Focal Points Network is op initiatief van het Ministerie van OCW en met steun van gelijkgezinde lidstaten per 2020 ingebed bij de SOGI-Unit van de Raad van Europa.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 59 Budgettaire gevolgen van beleid van artikel 25 (bedragen x € 1.000)

	2016	2017	2018	2019	Realisatie 2020	Vastgestelde begroting 2020	Verschil 2020
Verplichtingen	13.475	45.373	6.003	4.305	3.764	5.626	- 1.862
Uitgaven	11.614	12.363	12.929	12.540	12.014	15.167	- 3.153
Bekostiging	4.198	6.199	8.500	8.447	8.447	8.447	0
Kennisinfrastructuur	4.198	6.199	8.500	8.447	8.447	8.447	0
Vrouwenemancipatie	2.948	2.949				0	0
LHBT	1.250	1.250				0	0
Gender- en LHBTI-gelijkheid		2.000	8.500	8.447	8.447	8.447	0
Subsidies (regelingen)	5.985	4.963	3.613	3.278	2.333	3.287	- 954
Subsidieregeling emancipatie	0	0	0	0	52	78	- 26
Vrouwenemancipatie							0
LHBT					52	78	- 26
Subsidieregeling emancipatie 2011	5.985	4.266	1.844	600	41	0	41
Vrouwenemancipatie	3.846	2.557	1.100	234	41		41
LHBT	2.139	1.709	744	366			0
Subsidieregeling Gender- en LHBTI-gelijkheid 2017-2022		697	1.769	2.678	2.240	3.209	- 969
Opdrachten	1.096	1.024	783	815	1.234	1.205	29

				Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil	
Vrouwenemancipatie	625	913			0	0	
LHBT	471	111			0	0	
Gender- en LHBTI-gelijkheid			783	815	1.234	1.205	29
Bijdrage aan agentschappen	145	137	3	0	0	0	0
DUO	145	137	3			0	0
Bijdrage aan medeoverheden	0	0	0	0	0	2.228	- 2.228
Gemeentefonds BZK	0	0	0	0	0	2.228	- 2.228
Gender- en LHBTI-gelijkheid						2.228	- 2.228
Bijdrage aan (inter)nationale organisaties	190	40	30	0	0	0	0
LHBT	190	40	30			0	0
Ontvangsten	284	54	53	150	35	0	35

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De realisatie van de uitgaven in 2020 ligt € 3,2 miljoen lager dan oorspronkelijk begroot. De verplichtingen zijn met € 1,8 miljoen verlaagd. Bij Voorjaarsnota zijn de uitgaven met € 0,9 miljoen verlaagd en de verplichtingen met € 1,9 miljoen verlaagd. Bij Najaarsnota zijn de uitgaven met € 0,3 miljoen verhoogd en de verplichtingen met € 0,3 miljoen verhoogd. Bij Slotwet zijn de uitgaven met € 2,2 miljoen verlaagd en de verplichtingen met € 0,8 miljoen verlaagd.

Bekostiging

Het Ministerie van OCW bekostigt vanaf 2018 acht strategische allianties van in totaal vijftien organisaties. Het budget is in 2020 niet verhoogd. De strategische allianties zijn in 2018 gestart met de uitvoering van hun activiteitenplannen.

Subsidies

Voor het uitvoeren van de voornemens uit de emancipatienota 2018 – 2021 zijn subsidies verleend voor activiteiten die passen bij het beoogde emancipatiebeleid. Aan instellingen kan het Ministerie van OCW projectsubsidie verstrekken voor de kosten van de uitvoering van een project dat in de Nederlandse samenleving in belangrijke mate bijdraagt aan het realiseren van gendergelijkheid of LHBTI-gelijkheid. De realisatie op dit instrument is € 0,9 miljoen lager dan oorspronkelijk begroot.

De problematiek van Bi+ personen is vaak onzichtbaar. Uit onderzoek blijkt dat dat te maken heeft met een slechtere gezondheid, veiligheid en arbeidspositie dan heteroseksuele, lesbische en homoseksuele personen. Er is meer onderzoek nodig om zicht te krijgen op mogelijke oplossingsrichtingen voor deze problematiek. Vanaf 2020 heeft «Bi+ Nederland» zich ingezet voor een bi-inclusieve samenleving via gemeenschapsvorming, onderzoek en lobby.

Samen met het Ministerie van SZW heeft het Ministerie van OCW er voor gezorgd dat er binnen het programma Vakkundig aan het Werk en het NWA-programma economische veerkracht onderzoek is gedaan naar bewezen effectieve interventies om de economische zelfstandigheid van vrouwen te bevorderen. Hiermee worden gemeenten en het UWV ondersteund in hun begeleiding van vrouwen naar economische zelfstandigheid. Hierbij wordt specifiek aandacht besteed aan de vraag wat werkt voor laagopgeleide vrouwen en vrouwen met een migratie-achtergrond.

Opdrachten

De middelen voor opdrachten zijn o.a. besteed aan onderzoeken, monitoring en communicatie. Uit onderzoek van McKinsey en de Emancipatiemonitor is gebleken dat personeelstekorten in de zorg en het onderwijs voor een deel terug te dringen zijn als de daar werkzame vrouwen een aantal uren per week meer zouden werken. Het afgelopen jaar steunde het Ministerie van OCW daarom de stichting «Het potentieel pakken», die in deze sectoren probeert de deeltijdfactor te verhogen.

De verkenning van de potentie van het verhogen van de deeltijdfactor in het onderwijs is in 2020 uitgevoerd om zo de arbeidstekorten in het onderwijs terug te brengen.

Het Ministerie van OCW heeft onderzoek laten uitvoeren hoe het transitieverlof voor transgender personen gerealiseerd kan worden, omdat bestaande verlofregelingen onvoldoende handvatten bieden hiervoor.

Artificial Intelligence biedt kansen om ongelijkheid te verminderen, mits er bij de ontwikkeling en toepassing oog is voor bestaande stereotypen en vooroordelen. Daarom ondersteunt het Ministerie van OCW een verkennend onderzoek door WOMEN Inc. naar risico's en kansen van kunstmatige intelligentie voor gelijke behandeling van vrouwen op de arbeidsmarkt.

Ook werd in 2020 een nulmeting gedaan naar de sociale acceptatie van intersekse personen.

Het programma Iedereen in Beeld zet interdepartementaal in op bewustwording, dialoog, kennisontwikkeling, kennisdeling en netwerkvorming rondom inclusieve beeldvorming. Zo zijn maatregelen getroffen om de beeldbank waar het Rijk uit put diverser te maken en is onderzocht hoe burgers de beeldcommunicatie van het Rijk ervaren. Ook zijn hierin concrete aanwijzingen geformuleerd voor ambtenaren en communicatieprofessionals van het Rijk hoe zij inclusiever kunnen communiceren.

Bijdrage aan medeoverheden

Voor actieve gemeenten op het gebied van gender- en LHBTI- emancipatiebeleid wordt via een decentralisatie-uitkering budget overgeheveld naar het Gemeentefonds. De verantwoordelijkheid voor deze middelen is belegd bij de gemeenten zelf. Een bedrag van € 0,4 miljoen is overgemaakt naar het Gemeentefonds voor 54 gemeenten in het kader van het programma «Regenboogsteden». Om gemeenten te stimuleren om de sociale veiligheid van vrouwen in de publieke ruimte te vergroten is voor het programma «Veilige steden» een bedrag van € 0,4 miljoen overgemaakt voor 12 gemeenten. Minder gemeenten dan verwacht hebben een beroep gedaan op aanvraag voor een bijdrage uit het Gemeentefonds. Hierdoor is de realisatie € 1,3 miljoen lager dan begroot.

5. Niet-beleidsartikelen

5.1 Niet-beleidsartikel 91 Nog onverdeeld

Doel van dit artikel is het tijdelijk boeken van sector overschrijdende middelen. Zodra een exacte verdeling over de betrokken beleidsartikelen bekend is, worden de middelen naar deze artikelen overgeboekt. Het betreft:

- loonbijstelling;
- prijsbijstelling;
- onvoorzien.

Op deze onderdelen worden dus geen feitelijke uitgaven verantwoord.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

	Realisatie					Vastgestelde begroting ¹	Verschil 2020
	2016	2017	2018	2019	2020		
Verplichtingen	0	0	0	0	0	0	0
Uitgaven	0	0	0	0	0	0	0
Loonbijstelling	0	0	0	0	0	0	0
- programma	0	0	0	0	0	0	0
- apparaat	0	0	0	0	0	0	0
Prijsbijstelling	0	0	0	0	0	0	0
- programma	0	0	0	0	0	0	0
- apparaat	0	0	0	0	0	0	0
Onvoorzien	0	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0

1 Stand inclusief amendementen, moties, NvW en ISB

E. Toelichting op de instrumenten

Het doel van dit artikel is het tijdelijk boeken van sector overstijgende middelen. Zodra een exacte verdeling over de betrokken begrotingsartikelen bekend is, worden de middelen naar de desbetreffende artikelen overgeboekt. Op dit artikel worden dus geen feitelijke uitgaven verantwoord. Dat is ook de reden dat de realisatie in bovenstaande tabel volledig op nul eindigt. Hieronder worden de artikelonderdelen nader toegelicht. Daarmee wordt inzicht gegeven in de mutaties die via dit artikel gelopen zijn.

Loon- en prijsbijstelling

Het budget voor 2020 blijft per saldo ongewijzigd. De toegevoegde loon- en prijsbijstelling tranche 2020 die verplicht is, is direct structureel verdeeld over de artikelen.

5.2 Niet-beleidsartikel 95 Apparaat Kerndepartement

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 61 A. Budgettaire gevolgen artikel 95 Apparaatsuitgaven Kerndepartement (bedragen x € 1.000)

	Realisatie					Vastgestelde begroting ¹	Verschil
	2016	2017	2018	2019	2020	2020	2020
Verplichtingen	243.981	234.043	250.379	266.515	280.987	277.396	3.591
Uitgaven	243.565	234.542	250.379	266.317	280.933	277.396	3.537
Personele uitgaven	184.613	189.432	185.942	197.662	209.866	210.166	- 300
- <i>eigen personeel</i>	174.681	180.150	177.316	188.890	202.862	200.632	2.230
- <i>inhuur externen</i>	5.880	4.884	5.190	5.614	4.185	5.749	- 1.564
- <i>overige personele uitgaven</i>	4.052	4.398	3.436	3.158	2.819	3.785	- 966
Materiële uitgaven	57.844	43.979	63.217	67.336	69.661	67.230	2.431
- <i>ICT</i>	21.721	17.833	23.442	23.719	12.414	26.274	- 13.860
- <i>bijdrage aan SSO's</i>	19.982	14.687	15.121	15.926	22.553	22.973	- 420
- <i>overige materiële uitgaven</i>	16.141	11.459	24.654	27.691	34.694	17.983	16.711
Begrotingsreserve schatkistbankieren	1.108	1.131	1.220	1.319	1.406	0	1.406
Ontvangsten	1.467	3.000	2.428	1.980	3.192	567	2.625

1 Stand inclusief amendementen, moties, NvW en ISB

Het Ministerie van OCW heeft de apparaatskosten technisch verdeeld naar instrumenten (Personeel en Materieel) op basis van de realisatiecijfers van voorgaande jaren. Het Ministerie van OCW stuurt op het totaal toegewezen budget aan de organisatieonderdelen en niet per instrument.

Uitgaven

De uitgaven voor de apparaatskosten van het Ministerie van OCW zijn in 2020 € 3,5 miljoen hoger dan de vastgestelde begroting. Dit is het saldo van een groot aantal mutaties die grotendeels in de suppletore wetten zijn toegelicht:

- de personele uitgaven zijn per saldo € 0,3 miljoen lager dan begroot;
- de materiële uitgaven zijn per saldo € 2,4 miljoen hoger dan begroot. Er is een grote verschuiving zichtbaar van 'ICT' naar 'overige materiële uitgaven'. Dit komt doordat de ICT-werkplek niet langer door een marktpartij wordt beheerd, maar door de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). Hierdoor worden de uitgaven niet meer als ICT-uitgaven gezien, maar als uitgaven voor investering en dat valt onder het instrument 'overige materiële uitgaven';
- de ontvangen risicopremie in 2020 bedraagt € 1,4 miljoen. Het Ministerie van OCW staat garant voor onderwijsinstellingen en rijksmusea die bij de Staat lenen (schatkistbankieren). Voor het risico dat het Ministerie van OCW hierdoor loopt, wordt een vergoeding (risicopremie) ontvangen. Deze premie wordt (via een desaldering) toegevoegd aan de begrotingsreserve schatkistbankieren. In de saldbalans is bij de post begrotingsreserve voor risicopremie garantstelling onderwijsinstellingen een tabel opgenomen met de stand en de toevoegingen en onttrekkingen aan de reserve.

Ontvangsten

De realisatie van de ontvangsten is in 2020 € 2,6 miljoen hoger dan geraamd. Dit wordt voor het grootste deel veroorzaakt doordat het Ministerie van OCW garant staat voor onderwijsinstellingen en rijksmusea die bij de Staat lenen (schatkistbankieren). Voor het risico dat het Ministerie van OCW

hierdoor loopt, ontvangt zij een vergoeding (risicopremie). De ontvangen risicopremie in 2020 bedraagt € 1,4 miljoen. Daarnaast betreft het voor € 0,8 miljoen een teruggave van het CIBG: bij de eindafrekening 2019 bleek dat het CIBG minder kosten had gemaakt voor de ontwikkeling en beheer van het lerarenregister en schoolleidersregister. Dit hebben ze in 2020 teruggestort naar het Ministerie van OCW. Voor de rest betreft het ontvangsten op vorderingen van vorig jaar die pas in dit jaar zijn ontvangen.

Tabel 62 B. Totaaloverzicht apparaatsuitgaven/kosten inclusief agentschappen en Zelfstandige Bestuursorganen/Rechtspersonen met een wettelijke taak (bedragen x € 1 miljoen)

	2016	2017	2018	2019	Realisatie 2020	Vastgestelde begroting 2020	Verschil 2020
Totaal apparaatsuitgaven Ministerie	243,6	234,5	250,4	266,3	280,9	277,4	3,5
Kerndepartement	135,9	131,8	143,1	154,7	160,8	171,3	- 10,5
Rijksdienst Cultureel Erfgoed	34,6	32,9	34,9	36,8	42,0	35,1	6,9
Inspectie van het Onderwijs	64,0	61,5	64,6	66,5	66,7	63,4	3,3
Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed	2,3	2,4	2,3	2,5	3,7	2,4	1,3
Onderwijsraad	2,9	2,3	2,2	2,4	2,4	2,4	0,0
Raad voor Cultuur	2,5	2,5	2,0	2,2	4,0	2,2	1,8
Adviesraad voor Wetenschaps- en Technologiebeleid	1,4	1,1	1,3	1,2	1,3	0,6	0,7
Totaal apparaatskosten agentschappen	356,4	351,4	365,6	360,0	366,0	346,0	20,0
Dienst Uitvoering Onderwijs	313	314	327	319	324	303	21
Nationaal Archief	43	37	39	41	42	43	- 1
Totaal apparaatskosten ZBO's en RWT's	110	134	362	375	3	355	- 352
Stichting Fonds voor de Podiumkunsten	4,4	6,1	7,0	7,9	nbn	6,3	- 6,3
Stichting Fonds voor Cultuurparticipatie	1,9	2,6	2,8	3,5	nbn	3,1	- 3
Stichting Mondriaanfondsen	2,2	2,9	3,2	3,2	nbn	3,6	- 4
Stichting Nederlands Filmfonds	2,6	3,9	4,3	4,5	nbn	3,5	- 4
Stichting Stimuleringsfonds voor de Creatieve Industrie	1,1	1,9	2,0	2,6	nbn	2,0	- 2,0
Stichting Nederlands Letterenfonds	1,1	2,7	2,8	3,1	nbn	2,6	- 3
Bureau Architectenregister	0,0	0,0	0,0	0,0	nbn	0,0	0
Stichting Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Mediaproducties (Mediafonds)	1,7						0
Commissariaat voor de Media (CvdM)	5,3	7,4	6,6	4,9	nbn	4,7	- 4,7
Nederlandse Publieke Omroep (NPO)	2,6	1,5	2,1	2,4	2,6	2,6	0,0
Stichting Regionale Publieke Omroep (RPO)	0,0	1,5	1,0	1,0	nbn	1,0	- 1,0
Nederlands Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO)							0
Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW)	13,5	14,1	54,2	56,7	nbn	53,9	- 53,9
Koninklijke Bibliotheek (KB)	26,5	36,7	63,1	60,7	nbn	62,5	- 62,5
Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO)	41,6	47,4	208,0	219,1	nbn	203,6	- 203,6
Stichting Participatiefonds	2,3	2,1	2,0	2,0	nbn	2,0	0
Stichting Samenwerking Beroepsopleiding Bedrijfsleven (SBB)							0
Stichting Vervangingsfonds	3,0	2,8	2,7	2,7	nbn	2,7	0
Stimuleringsfonds voor de Journalistiek	0,6	0,5	0,6	1	nbn	1	- 1

6. Bedrijfsvoeringsparagraaf

Inleiding

De bedrijfsvoering, inclusief het begrotingsbeheer, financieel beheer en de materiële bedrijfsvoering binnen het Ministerie van OCW, is op orde. De financiële overzichten geven een getrouw beeld van de uitkomsten van de begrotingsuitvoering.

Paragraaf 1 – Uitzonderingsrapportage

Rechtmatigheid

De verantwoording in het departementale jaarverslag is in overeenstemming met de begrotingswetten, de Europese regelgeving, Nederlandse wetten, algemene maatregelen van bestuur en in ministeriële regelingen opgenomen bepalingen. Voor de bepaling van fouten en onzekerheden is de rijksbrede normering toegepast. Rapporteren over onrechtmatigheden is verplicht als deze onrechtmatigheden meer bedragen dan de betreffende tolerantiegrens. Dit geldt voor artikel 9 en voor de afgerekende voorschotten.

Bij artikel 9, arbeidsmarkt- en personeelsbeleid, bedraagt de tolerantiegrens voor fouten en onzekerheden in de aangegane verplichtingen € 17,4 miljoen. Bij dit artikel wordt in 2020 de tolerantiegrens overschreden als gevolg van een onzekerheid ten aanzien van de rechtmatigheid van de aangegane verplichtingen van € 32,8 miljoen voor de Regeling aanpak personeelstekort. Deze onzekerheid heeft betrekking op het controlebeleid ten aanzien van deze regeling. Ondanks deze financiële onzekerheid heeft het ministerie wel op stelselniveau voldoende inzicht in uitvoering van de regeling omdat de instellingen via een tussenrapportage aangeven hoe de uitvoering loopt. Daarnaast wordt een monitor door een onafhankelijk onderzoeksbureau gestart naar de effecten van de regeling. Op deze wijze kan het ministerie zich goed inhoudelijk verantwoorden over effecten van de regeling.

De tolerantiegrens voor fouten en onzekerheden in de afgerekende voorschotten bedraagt € 112,5 miljoen. Het totaal bedrag van de fouten en onzekerheden komt uit op € 155,8 miljoen. Hiervan heeft € 119,2 miljoen betrekking op onzekerheden ten aanzien van vaststellingen van afgerekende voorschotten uit eerdere jaren en € 29,0 miljoen op afgerekende voorschotten uit meer recente jaren. Voor deze vaststellingen ontbreekt informatie waarmee de rechtmatigheid van de bestedingen kan worden vastgesteld.

Tabel 63 Overzicht overschrijdingen rapporteringstoleranties fouten en onzekerheden

1) Rapporteringstolerantie	(2) Verantwoord bedrag in € (omvangsbasis)	(3) Rapporteringstolerantie voor fouten en onzekerheden in €	(4) Bedrag aan fouten in €	(5) Bedrag aan onzekerheden in €	(6) Bedrag aan fouten en onzekerheden in €	(6a) Bedrag aan fouten en onzekerheden gerelateerd aan noodmaatregelen in €	(7) Percentage aan fouten en onzekerheden t.o.v. verantwoord bedrag = (6)/(2)*100%	(7a) Percentage aan fouten en onzekerheden t.o.v. verantwoord bedrag gerelateerd aan noodmaatregelen = (6a)/(2)*100%
Artikel 9 Arbeidsmarkten personeelsbeleid Verplichtingen	€ 173,8 mln.	€ 17,4 mln.	€ 0,5 mln.	€ 32,8 mln.	€ 33,3 mln.	€ 0,0 mln.	19,2%	n.v.t.
Afgerekende voorschotten	€ 2.250,4 mln.	€ 112,5 mln.	€ 2,7 mln.	€ 153,1 mln.	€ 155,8 mln.	€ 0,0 mln.	6,9%	n.v.t.

Totstandkoming niet-financiële verantwoordingsinformatie

Er zijn geen bijzonderheden te melden.

Begrotingsbeheer, financieel beheer en de materiële bedrijfsvoering

De bedrijfsvoering, inclusief het begrotingsbeheer, financieel beheer en de materiële bedrijfsvoering binnen het Ministerie van OCW, is op orde.

De Algemene Rekenkamer (AR) heeft in het verantwoordingsonderzoek over 2019 drie onvolkomenheden geconstateerd, te weten bij de informatiebeveiliging bij het departement, bij het begrotingsbeheer van verplichtingen en bij het autorisatiebeheer Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). Het Ministerie van OCW heeft in 2020 voortgang geboekt in het oplossen van deze onvolkomenheden. Hieronder volgt de status.

Informatiebeveiliging kerndepartement

In haar verantwoordingsonderzoeken over 2018 en 2019 constateerden zowel de AR als de Auditdienst Rijk (ADR) tekortkomingen in de informatiebeveiliging van het Ministerie van OCW. Om deze tekortkomingen op te lossen, hebben de AR en ADR concrete aanbevelingen gedaan. In 2020 is een projectgroep aan de slag gegaan om de aanbevelingen van de ADR en AR voor het Ministerie van OCW op te pakken. De projectgroep heeft in 2020 een aantal producten opgeleverd die de basis vormen voor de verdere belegging van het onderwerp in de organisatie.

Zo is voor de informatievoorziening de Informatiebeveiligingsvisie (IB-visie) vastgesteld door de bestuursraad (MT-OCW). Daarnaast heeft de werkgroep op basis van de IB-visie het informatiebeveiligingsbeleid geactualiseerd, een procedure voor incidentrespons gemaakt, een jaarplan voor 2021 opgesteld, een overzicht van processen en systemen opgeleverd en is de werkgroep met een voorstel voor een governance structuur gekomen. Voor de aanbevelingen van de AR over het gebrek aan sturingsmodel en het beschikken over onvoldoende actuele informatie op informatiebeveiliging zal, vanaf 2021, een informatiebeveiliging expertteam de directies en dienstonderdelen actief gaan ondersteunen bij de uitvraag informatiebeveiliging. Het doel is het ophalen van de sturingsinformatie die nu nog ontbreekt.

Het MT-OCW is in 2020 diverse malen geïnformeerd over de stand van zaken op het gebied van informatiebeveiliging in de organisatie. En de bovengenoemde producten zijn in december 2020 voorgelegd en akkoord bevonden door het MT-OCW en vormen - zoals gezegd - de basis waarop in 2021 zal worden door- en uitgewerkt. In het jaarplan 2021 is een aantal concrete acties neergelegd dat in 2021 wordt uitgevoerd. Het jaar 2021 wordt gezien als een transitiejaar naar structurele belegging van informatiebeveiliging in de organisatie.

Begrotingsbeheer verplichtingen

Het begrotingsbeheer van de verplichtingen is door de AR over 2019 ook als een onvolkomenheid beoordeeld. Het Ministerie van OCW onderkent het belang van een goed begrotingsbeheer en het budgetrecht van de Tweede Kamer. Het Ministerie van OCW heeft om die reden extra aandacht gegeven aan het begrotingsbeheer op de verplichtingen. In 2020 heeft het Ministerie van OCW met name ingezet op voorlichting, kennis delen en verbeterde informatievoorziening ten behoeve van analyse van en het gesprek over de tijdigheid en volledigheid van het verplichtingenbeheer. Deze mix van instrumenten waarop ingezet is, heeft ertoe geleid dat het begrotingsbeheer

op de verplichtingen in 2020 zo veel mogelijk in overeenstemming met de voorschriften heeft plaatsgevonden. Bij de Slotwet is er één beleidsmatige mutatie geweest welke slechts gering het artikelbudget heeft overschreden.

Autorisatiebeheer Dienst Uitvoering Onderwijs

Door de AR is over 2019 vastgesteld dat de onvolkomenheid op autorisatiebeheer bij DUO nog niet was opgelost. In 2020 heeft DUO doorgezet door hoge prioriteit te geven aan verdere verbetering van het in control komen op autorisatiebeheer. Ondanks alle vooruitgang is DUO er nog niet en zal er in ook in 2021 nog veel gedaan moeten worden om te borgen dat medewerkers alleen toegang hebben tot die systemen die ze nodig hebben voor hun taken en waarvoor ze geautoriseerd zijn.

Deze onvolkomenheid heeft geleid tot toegenomen awareness en aandacht vanuit het management. In 2020 zijn hierdoor grote stappen gezet. Conform een ingerichte planning- en controlcyclus (PDCA) zijn diverse activiteiten DUO-breed uitgevoerd. Zo zijn voor alle systemen een risicoclassificatie en een autorisatiematrix opgesteld en zijn er controles op toegang tot applicaties/systemen uitgevoerd en op autorisaties binnen systemen. Hierdoor zijn diverse, veelal verouderde, autorisaties ingetrokken. DUO trekt ook de conclusie dat de kwaliteit van deze acties nog beter moet. Hier zal in 2021 verder aan gewerkt worden. Dit is ook belangrijk om het spoor waar DUO voor de toekomst op inzet succesvol te implementeren. De huidige werkzaamheden om een goed autorisatiebeheer te krijgen, zijn arbeidsintensief. DUO zet daarom in op de implementatie van tooling en processen om het autorisatiebeheer binnen DUO te verbeteren en op orde te houden. In 2020 is hiervoor de tooling ingericht en de eerste directie zal begin 2021 overgaan op de nieuwe werkwijze. Zodra dit aantoonbaar goed gegaan is, zal in het vervolg van 2021 en deels in 2022 de gehele DUO organisatie op deze werkwijze overgaan.

Overige aspecten van de bedrijfsvoering

Er zijn geen bijzonderheden te melden.

Paragraaf 2 - Rijksbrede bedrijfsvoeringsonderwerpen Effecten COVID-19

COVID-19 heeft veel effect gehad op de medewerkers van het Ministerie van OCW. Het heeft veel gevraagd aan flexibiliteit en doorzettingsvermogen. Binnen korte tijd werkten nagenoeg alle medewerkers van het ministerie vanuit huis. De dienstverlening door DUO, het Nationaal Archief en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed is in belangrijke mate vanuit huis 'gewoon' doorgedaan. Tegelijkertijd heeft het Ministerie van OCW hierbij onder grote politieke en maatschappelijke druk maatregelen op al haar beleidsterreinen ontwikkeld. Het toezicht door de Inspectie van het Onderwijs is tijdelijk aangepast: meer op basis van signalen en risico-inschatting. Binnen DUO heeft het langdurig thuiswerken een negatieve invloed gekregen op de snelheid waarmee de teams hun werk hebben kunnen uitvoeren. Bij de ICT-teams speelt dit in het bijzonder. Verder is de werving en selectie moeizamer gebleken waardoor DUO minder heeft kunnen opschalen dan beoogd en minder externen heeft kunnen vervangen door internen. Er is hierdoor een risico dat vervangingen en onderhoud van applicaties niet tijdig kunnen worden uitgevoerd en duurder worden dan gepland. De lange duur van het thuiswerken en alle aanvullende werkzaamheden voor COVID-19 brengen ook risico's met zich mee voor het welzijn van alle medewerkers van het ministerie. Er wordt daarom op verschillende manieren geïnvesteerd in het welzijn en de motivatie van de medewerkers.

Misbruik en oneigenlijk gebruik (M&O)

M&O-risico's en ontwikkelingen betreffende het M&O-beleid

Op grond van de Comptabiliteitswet 2016 dienen ministeries in het kader van het M&O-beleid toe te zien op het financieel beheer van de subsidiestroom. De AR heeft in haar verantwoordingsonderzoek over 2019 een aandachtspunt geformuleerd over de aanbestedingsregels zoals deze in de controleprotocollen zijn opgenomen. Daarnaast zijn in een paar controleprotocollen de aanbestedingsregels niet opgenomen. In overleg met de AR is afgesproken dat voor 2021 de aanbestedingsregels in alle controleprotocollen worden opgenomen. Daarnaast onderzoekt het Ministerie van OCW in 2021 de mogelijkheden om de verschillende controleprotocollen te harmoniseren.

Externe risico's op M&O-gebruik

Het Ministerie van OCW heeft als uitgangspunt regelgeving tot stand te brengen die zo min mogelijk gevoelig is voor fraude, misbruik of oneigenlijk gebruik. Jaarlijks worden de risico's op M&O-gebruik geïnventariseerd. Waar nodig wordt het voorlichtings-, controle-, sanctie- en/of evaluatiebeleid aangescherpt, daarbij de wenselijkheid en doelmatigheid van deze middelen in ogenschouw nemend. Hierbij zijn ook de regelingen meegenomen die specifiek zijn ingevoerd voor het mitigeren van de gevolgen van het coronavirus.

Inhaal- en ondersteuningsprogramma's onderwijs

De subsidieregeling inhaal- en ondersteuningsprogramma's onderwijs is een belangrijke steunmaatregel die het Ministerie van OCW in 2020 getroffen heeft naar aanleiding van de coronacrisis. Met de regeling bieden we leerlingen en studenten extra ondersteuning vanwege leer- en ontwikkelachterstanden of studievertraging veroorzaakt door de coronacrisis. Op verzoek van de Tweede Kamer heeft het ministerie deze regeling in maart 2021 met terugwerkende kracht aangepast door de verantwoordingsvereisten voor alle subsidieontvangers te versoepelen naar het lichte verantwoordingsregime. Dit om de administratieve lasten bij de instellingen te beperken. Ook bij deze regeling, is net als bij de Regeling aanpak personeelstekort in paragraaf 1, sprake van een onzekerheid ten aanzien van de rechtmatigheid van de aangegane verplichtingen (€ 234,2 miljoen). Deze onzekerheid heeft betrekking op het controlebeleid bij deze regeling. Ondanks deze financiële onzekerheid heeft het ministerie wel op stelselniveau voldoende inzicht in uitvoering van de regeling omdat er een evaluatieonderzoek wordt gestart naar de effecten (output en outcome) van de inhaal- en ondersteuningsprogramma's. Op deze wijze kan het ministerie zich goed inhoudelijk verantwoorden over effecten van de regeling.

Restrisico's op M&O-gebruik

In sommige gevallen zijn de getroffen beheersmaatregelen niet voldoende om M&O-gebruik geheel uit te sluiten, bijvoorbeeld wanneer de kosten van controles hoger zijn dan de baten of de wettelijke mogelijkheden begrensd zijn. Er is dan sprake van restrisico oftewel restant M&O. Dit is de gevoeligheid voor M&O-gebruik die (bewust) overblijft nadat alle adequate maatregelen ten aanzien van voorlichting, controle, sanctie en evaluatie zijn getroffen.

Onderstaande tabel beschrijft per begrotingsartikel de geldstromen met restant M&O dat overblijft na inzet van beheersmaatregelen als aan het betreffende begrotingsartikel een restant M&O kleeft groter dan € 1 miljoen.

Tevens is het totaal aan restrisico van de geldstromen met een restant M&O groter dan € 1 miljoen als percentage weergegeven van de totale uitgaven op artikelniveau.

Tabel 64 Restant Misbruik en Oneigenlijk gebruik

Omschrijving	Bedrag (x € 1 miljoen)	Percentage restant M&O > € 1 miljoen (van de totale uitgaven per artikel)
Artikel 11: Studiefinanciering		
Aanvullende beurs	35,7	0,69%
Uitwonende beurzen	5,0 ¹	0,10%
Artikel 12: Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten		
Uitwonende beurzen	4,2	6,05%

¹ Het betreft een geïmporteerd restrisico voor het Ministerie van OCW.

Hieronder volgt een toelichting op de geldstromen met een restant M&O groter dan € 1 miljoen.

Aanvullende beurs

Studenten kunnen in aanmerking komen voor de aanvullende beurs. De hoogte van de beurs hangt mede af van het ouderlijk inkomen. Wanneer ouders in Nederland wonen, is het risico op misbruik beperkt. De Belastingdienst beheert het inkomensgegevens uit het basisregister inkomen. DUO is bevoegd deze inkomensgegevens van de Belastingdienst te gebruiken en is ook afhankelijk van deze gegevens. In 2020 is in totaal € 849,1 miljoen aan aanvullende beurs verstrekt. Daarvan heeft € 45,3 miljoen betrekking op studenten met ouders in het buitenland (circa 16 duizend). DUO vraagt de bewijsstukken bij de ouders zelf of bij de student op, maar de juistheid en volledigheid van het opgegeven buitenlands inkomen is niet volledig met zekerheid vast te stellen door DUO. Uitzondering hierop zijn de voormalige Nederlandse Antillen (€ 9,6 miljoen), waar dit wel mogelijk is. Hierdoor is sprake van restrisico bij studenten met een aanvullende beurs met ouders in het buitenland van € 35,7 miljoen.

Studiefinanciering en Wet tegemoetkoming onderwijsbijdrage, uitwonenden

Op grond van de Wet studiefinanciering 2000 (WSF 2000) en de Wet tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten (WTOS) komt een deel van de studerenden in aanmerking voor een hogere beurs wanneer ze uitwonend zijn. Dit geldt alleen voor mbo-studenten en voor studenten hoger onderwijs die niet onder het studievoorschot vallen. In 2020 is de basisbeurs voor een uitwonende mbo-student € 277,84 per maand (en voor een thuiswonende mbo-student € 85,13 per maand). De totale uitgaven aan uitwonende beurzen bedroegen in 2020 € 148,5 miljoen (WSF 2000).

Bij de vaststelling van de studiefinanciering wordt nu uitgegaan van het adres in de Basis Registratie Personen (BRP), maar niet alle studerenden wonen daadwerkelijk op het geregistreerde adres. Daarom worden fysieke controles op het opgegeven woonadres uitgevoerd, zodat het risico op misbruik van de uitwonendenbeurs wordt beperkt. Er stonden in 2020 1.100 controles gepland op basis van een risicoprofiel. In verband met COVID-19 zijn deze controles tijdelijk stopgezet en later weer opgepakt. Hierdoor is het nog onduidelijk of dit aantal is gerealiseerd. Er worden nog steeds controles uitgevoerd waardoor er mogelijk een verschuivingseffect optreedt. In ruim 300 (30%) gevallen is vastgesteld (voor bezwaar en

beroep) dat de studerende niet op het in de BRP geregistreerde adres woonachtig was. Studenten moeten de onterecht ontvangen studiefinanciering terugbetalen en krijgen een boete opgelegd.

Het bovenstaande betreft studerenden die in Nederland wonen. Studenten met een woonadres in België of Duitsland, de grensbewoners, zijn uitgesloten van controle indien hun ouders op meer dan 120 km van de studieplaats van de student woonachtig zijn. Hiermee is een restant M&O gemoeid van € 668.580. Bij studenten met een buitenlands woonadres buiten de grensgebieden wordt anders gecontroleerd. Er wordt gecontroleerd of de student aan de instelling in het buitenland is ingeschreven. Indien dat zo is, wordt er aangenomen dat hij in het buitenland woonachtig is. Omdat er geen adrescontrole plaatsvindt, is er voor studerenden in het buitenland een (aanvaardbaar) restrisico.

Als gevolg van de maatregelen van de afgelopen jaren om misbruik met de uitwonendenbeurs aan te pakken en als gevolg van het vervallen van het onderscheid tussen uit- en thuiswonenden in het studievoorschotstelsel, is dit misbruik substantieel afgenomen. Het restrisico wordt veroorzaakt door onjuiste inschrijvingen in de BRP en wordt niet aan het Ministerie van OCW toegerekend. Er is dus sprake van een geïmporteerd risico. In 2017 is een a-selecte steekproef uitgevoerd onder mbo-studenten met een uitwonendenbeurs. Op basis van dit onderzoek wordt het restrisico in het mbo ingeschat op ongeveer € 4 miljoen. In totaal (mbo en ho) resteert in 2020 nog een restrisico van ongeveer € 5 miljoen (ter vergelijking: dit was in 2014 € 17 miljoen).

De uitwonende basistoelage die op grond van de WTOS (regeling VO18+) aan een uitwonende scholier wordt verstrekt, bedroeg in 2020 € 273,26 per maand (en voor een thuiswonende scholier € 117,20). Bij de vaststelling van de tegemoetkoming scholieren (WTOS) wordt ook het adres van de leerling geverifieerd bij de BRP. De ouders verklaren dat de leerling uitwonend is. Het adres van de ouders wordt niet standaard gecontroleerd bij de BRP. Dit adres wordt alleen vastgelegd als het inkomensafhankelijke deel van de tegemoetkoming is aangevraagd. Bij verhuizing van de leerling wordt ook gecontroleerd. In totaal bestaat in het studiejaar 2019/2020 nog een restrisico van € 4,2 miljoen. Aangezien de totale uitgaven op grond van de WTOS lager zijn dan bij artikel 11 (Studiefinanciering), vormen de uitwonende beurzen hier ook een groter deel.

Grote lopende ICT-projecten

Het Ministerie van OCW kende in 2020 twee ICT-projecten groter dan € 5 miljoen: Doorontwikkelen Basisregistratie Onderwijs (BRON) en ICT werkplekdienstverlening OCW. Ook zijn in 2020 zeven beheer- en onderhoudsprojecten vanuit DUO aangemeld bij het Bureau ICT-toetsing (BIT). Dit ter voorbereiding op de verruiming van de scope van het BIT van advisering over ICT-projecten naar advisering over het onderhoud en beheer van informatiesystemen per 2021. Jaarlijks rapporteert het Ministerie van OCW over deze projecten conform het daarvoor afgesproken rapportagemodel aan het Ministerie van BZK. Van alle projecten wordt de stand van zaken openbaar gemaakt via het Rijks ICT-dashboard. Voor alle projecten geldt dat Chief Information Officer (CIO)- en privacyfunctionarissen van de betreffende organisatie (onderdelen) adviseren over de risico's voor de privacy en uitvoering. Door de advisering door CIO- en privacyfunctionarissen, maar ook door de inzet van instrumenten als «Gateway», BIT-toetsen en de OCW-risicorapportage worden dergelijke risico's tijdig in kaart gebracht en zijn deze continu onder de aandacht. Daartoe worden in de

projecten zelf ook waarborgen ingebracht om risico's voor de uitvoering te onderkennen. De functionarissen gegevensbescherming van het Ministerie van OCW zien toe op naleving van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). Bij nieuwe wetgeving en grote ICT-projecten heeft het opstellen van Privacy Impact Assessments (PIA) een plaats gekregen.

Gebruik open standaarden en open source software

De Instructie Rijksdienst schrijft voor dat bij de aanschaf en ontwikkeling van ICT-diensten of ICT-producten in beginsel gebruik moet worden gemaakt van open standaarden van de lijst van het Forum Standaardisatie (www.forumstandaardisatie.nl). Valide afwijkingsgronden zijn opgenomen in de Instructie Rijksdienst. Als er sprake is van afwijking van de Instructie Rijksdienst dan wordt dit gemotiveerd aangegeven. Bij het Ministerie van OCW is bij meting eind 2020 geen sprake geweest van afwijking van de Instructie Rijksdienst.

Betaalgedrag

Het streefpercentage voor tijdig betalen is 95% van alle facturen binnen 30 dagen na datum van ontvangst van de factuur. Het Ministerie van OCW voldoet al jarenlang aan de gestelde norm. Over 2020 is het percentage tijdig betalen bij het Ministerie van OCW uitgekomen op 97,7%.

Audit Committee

Het afgelopen jaar is het Audit Committee (AC) drie keer digitaal bij elkaar geweest. Eén overleg van het AC is vorig jaar schriftelijk afgedaan omdat dit samenviel met de start van de verplichting tot thuiswerken. De samenstelling van het AC van het Ministerie van OCW is in 2020 gelijk gebleven. Dat betekent dat het AC gevormd wordt door de Secretaris-Generaal, als voorzitter, de leden van het MT-OCW, een afgevaardigde van de ADR, de directeur Financieel-Economische Zaken, één extern lid en een afgevaardigde van de AR (met een open stoel). In 2021 zal het AC opnieuw worden geëvalueerd en dan wordt ook bekeken of er een tweede extern lid aan het AC kan worden toegevoegd.

De onderwerpen die in het afgelopen jaar aan de orde zijn gekomen, hebben vooral betrekking op het departementaal jaarverslag, het samenvattend auditrapport hierbij van de ADR en het verantwoordingsonderzoek van de AR. Hierbij zijn onder andere het autorisatiebeheer en de informatiebeveiliging aan de orde gekomen. Daarnaast zijn ook het jaarwerkplan en het reviewbeleid van de Inspectie van het Onderwijs besproken en de aanpak van het Ministerie van OCW bij Inzicht in kwaliteit.

Normenkader financieel beheer zbo's en rwt's

Het normenkader is sinds enige tijd staande praktijk en maakt daardoor onderdeel uit van het reguliere toezicht en het sturingsmodel (eigenaar, opdrachtgever en opdrachtnemer).

Paragraaf 3 - Belangrijke ontwikkelingen en verbeteringen in de bedrijfsvoering

Doorontwikkeling subsidiebeheer en sturingsrelaties

Het Ministerie van OCW heeft in 2020 verdere verbeteringen in het subsidieproces doorgevoerd. Zo is het aantal ex-ante analyses op het mogelijk verlenen van staatssteun bij een subsidieverstrekking uitgebreid. Hierdoor is het risico op ongeoorloofde vormen van staatssteun sterk afgenomen. Verder is in 2020 gestart met een traject waarbij het subsidiebeheer van de Kaderregeling in het document-management-en-workflowsysteem «Proza» wordt geoptimaliseerd. Zo is er onder andere een functionaliteit

ontwikkeld die het mogelijk maakt de voortgang, de knelpunten en de stand van zaken van subsidies real-time te monitoren. Tot slot is in 2020 gevolg gegeven aan het verder verbeteren van de sturingsrelaties met sommige partijen in het veld. Dit heeft er toe geleid dat in sommige gevallen de bijhorende wijze van financiering is bijgesteld of dat het voornemen tot bijstelling is genomen.

Datalekken bij het Ministerie van OCW en DUO

Ook in 2020 hebben het Ministerie van OCW en DUO veel aandacht besteed aan het veilig omgaan met persoonsgegevens en het melden van datalekken. Het aantal meldingen van datalekken bij het Ministerie van OCW (exclusief DUO) is 18 geweest. Hiervan zijn er 7 bij de Autoriteit Persoonsgegevens (AP) gemeld.

DUO heeft in 2020 in het proces datalekken verschuivingen gezien ten opzichte van 2019. Het totaal aantal meldingen nam toe tot 91 (80 in 2019). Hiervan werden er 16 (20 in 2019) meldingen bij de AP gedaan en 7 (17 in 2019) meldingen bij andere departementen. De overige 68 meldingen betroffen na onderzoek geen noodzaak tot melden. De acties in 2020 om de bewustwording te vergroten om een lek te melden en om bij voorkeur preventief te werken (ook bij twijfel melden) hebben bijgedragen aan het lagere aantal meldingen bij de AP en andere departementen. De goede koers van DUO blijkt ook uit het [ADR-rapport](#) dat eind 2020 verscheen. Het thuiswerken heeft voor zover DUO na kan gaan, geen invloed gehad op de kwantiteit van de meldingen of op het soort datalekken.

Organisatieontwikkeling bij DUO

DIGID-audit

DUO geeft jaarlijks opdracht tot het uitvoeren van een DigiD-audit door een geregistreerde EDP-auditor, waarmee DUO kan aantonen dat het aan de door Logius gestelde normen voor de inzet van DigiD heeft voldaan. Naar aanleiding van de daaruit voortkomende bevindingen over 2019 heeft DUO in 2020 verbeteringen doorgevoerd. De laatste verbetermaatregel wordt begin 2021 geïmplementeerd om een en ander in lijn te krijgen met het geldende normenkader.

Afronding Doorlichting DUO

In 2019 heeft in samenwerking met het Ministerie van Financiën een doorlichting van DUO plaatsgevonden. Mede op basis van toezeggingen aan het Ministerie van Financiën heeft DUO de stappen uit het implementatieplan in 2020 doorgevoerd. DUO gaat ook na 2020 door met de implementatie en doorontwikkeling van de aanbevelingen. De richting waarbinnen de doorontwikkeling plaatsvindt, is Management Of Portfolio's en SAFe 5.0. Dit zijn wereldwijd erkende en gebruikte principes en richtlijnen die als doel hebben organisaties wendbaar te maken, zodat zij in staat zijn om tijdig te kunnen inspelen op digitale ontwikkelingen. Deze principes en richtlijnen zijn geheel passend bij DUO als publieke uitvoerder. Hierbij gaat het om de sturing op de voortbrenging van producten en diensten van DUO en de interne en externe informatievoorziening daarover door DUO. Daarnaast zal nadrukkelijk aandacht zijn voor de evaluatie van het functioneren van de afstemmingsgremia tussen de directie van het Ministerie van OCW en DUO voor de gehele portfolio om te komen tot goede uitvoerbaarheid van beleid door DUO.

C. JAARREKENING

7. Departementale verantwoordingsstaat

Tabel 65 Departementale verantwoordingsstaat 2020 van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) (bedragen x € 1.000)

Art.	Omschrijving	(1)		(2)		(3) = (2) - (1)		Verschil realisatie en vastgestelde begroting			
		Vastgestelde begroting	Vastgestelde begroting	Realisatie	Realisatie	Ontvangsten	Verplichtingen	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
	TOTAAL	44.009.449	42.705.112	42.705.112	1.364.345	47.291.756	44.461.515	1.519.484	3.282.307	1.756.403	155.139
	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	22.360.854	21.093.444	21.093.444	1.173.139	24.133.382	21.859.596	1.323.001	1.772.528	766.152	149.862
	Beleidsartikelen										
4	Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	4.412.944	4.679.783	4.679.783	4.000	4.993.746	4.864.049	5.082	580.802	184.266	1.082
6	Hoger beroepsonderwijs	3.476.868	3.416.799	3.416.799	1.213	3.773.125	3.511.341	2.211	296.257	94.542	998
7	Wetenschappelijk onderwijs	5.297.994	5.202.998	5.202.998	16	5.730.555	5.418.229	15	432.561	215.231	- 1
8	Internationaal beleid	12.810	12.830	12.830	99	21.359	12.810	10	8.549	- 20	- 89
11	Studiefinanciering	5.221.098	5.221.098	5.221.098	996.149	5.171.220	5.171.220	1.051.508	- 49.878	- 49.878	115.359
12	Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten	77.439	77.439	77,439	3,872	69,366	69,366	2,353	- 8,073	- 8,073	- 1,519
13	Lesgeld	13.416	13.416	13,416	226,628	13,664	13,664	252,994	248	248	26,366
14	Cultuur	2.351.993	1.004.072	1,004,072	494	2,864,257	1,356,245	5,447	512,264	352,173	4,953
16	Onderzoek en wetenschapsbeleid	1.213.270	1.172.446	1,172,446	101	1,211,339	1,149,725	154	- 1,931	- 22,721	53
25	Emancipatie	5.626	15.167	15,167	0	3,764	12,014	35	- 1,862	- 3,153	35
	Niet-beleidsartikelen										
91	Nog onverdeeld	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
95	Apparaat Kerndepartement	277.396	277.396	277,396	567	280,987	280,933	3,192	3,591	3,537	2,625
	Basis- en Voorgezet onderwijs en Media	21.648.595	21.611.668	21,611,668	191,206	23,158,374	22,601,919	196,483	1,509,779	990,251	5,277
	Beleidsartikelen										
1	Primair onderwijs	11.703.253	11.673.612	11,673,612	26,961	12,603,439	12,226,291	26,681	900,186	552,679	- 280
3	Voortgezet onderwijs	8.764.097	8.746.413	8,746,413	7,391	9,265,679	9,135,685	6,507	501,582	389,272	- 884
9	Arbeidsmarkt- en personeelsbeleid	158.120	168.518	168,518	9,000	173,761	155,273	6,409	15,641	- 13,245	- 2,591
15	Media	1.023.125	1.023.125	1,023,125	147,854	1,115,495	1,084,670	156,886	92,370	61,545	9,032

8. Samenvattende verantwoordingsstaat agentschappen

Tabel 66 Samenvattende verantwoordingsstaat 2020 inzake baten-lastenagentschappen van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) (bedragen x € 1.000)

	(1) Vastgestelde begroting	(2) Realisatie	(3) Verschil realisatie en vastgestelde begroting	(4) Realisatie t-1
Baten-lastenagentschap DUO				
Totale baten	322.076	349.559	27.483	337.010
Totale lasten	322.076	346.854	24.778	336.125
Saldo van baten en lasten	0	2.705	2.705	885
Totale kapitaaluitgaven	45.600	41.173	- 4.427	34.219
Totale kapitaalontvangsten	27.500	28.241	741	22.125
Baten-lastenagentschap NA				
Totale baten	45.153	46.315	1.162	43.325
Totale lasten	45.153	44.179	- 974	43.124
Saldo van baten en lasten	0	2.136	2.136	201
Totale kapitaaluitgaven	160	683	523	769
Totale kapitaalontvangsten	0	0	0	600

9. Jaarverantwoording agentschap per 31 december 2020

9.1 Dienst Uitvoering Onderwijs

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) is de uitvoeringsorganisatie van de Rijksoverheid voor het onderwijs. DUO levert producten en diensten op het terrein van bekostiging van onderwijsinstellingen, financiering van studenten, examens, informatievoorziening alsmede diensten gericht op de verbetering van de verbinding tussen beleid en uitvoering. Daarnaast verricht DUO werkzaamheden voor overige departementen en derden. Onderdeel van DUO is de Shared Service Organisatie Noord waarbinnen het inkoopcentrum en het Overheidsdatacenter zijn ondergebracht, welke dienstverlening verricht onder meer voor het concern van het Ministerie van OCW en haar buitendiensten en andere overheidsorganen.

Tabel 67 Staat van baten en lasten van het agentschap DUO (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	Vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil realisatie en vastgestelde begroting	Realisatie t-1
Baten				
Omzet	322.076	349.524	27.448	334.633
<i>waarvan omzet moederdepartement</i>	243.030	280.853	37.823	269.790
<i>waarvan omzet overige departementen</i>	72.623	63.695	- 8.928	58.663
<i>waarvan omzet derden</i>	6.423	4.976	- 1.447	6.180
Rentebaten	0	0	0	0
Vrijval voorzieningen	0	0	0	669
Bijzondere baten	0	35	35	1.708
Totaal baten	322.076	349.559	27.483	337.010
Lasten				
Apparaatskosten	302.776	323.959	21.183	318.561
- Personele kosten	213.776	223.258	9.482	224.694
<i>waarvan eigen personeel</i>	173.017	178.031	5.014	167.336
<i>waarvan inhuur externen</i>	34.759	37.953	3.194	46.813
<i>waarvan overige personele kosten</i>	6.000	7.274	1.274	10.545
- Materiële kosten	89.000	100.701	11.701	93.867
<i>waarvan apparaat ICT</i>	22.000	27.461	5.461	22.975
<i>waarvan bijdrage aan SSO's</i>	23.000	25.629	2.629	24.236
<i>waarvan overige materiële kosten</i>	44.000	47.611	3.611	46.656
Rentelasten	500	84	- 416	91
Afschrijvingskosten	17.200	21.263	4.063	15.423
- Materieel	12.000	11.887	- 113	10.656
<i>waarvan apparaat ICT</i>	11.500	11.450	- 50	10.353
<i>waarvan overige materiële afschrijvingskosten</i>	500	437	- 63	303
- Immaterieel	5.200	9.376	4.176	4.767
Overige lasten	1.500	1.464	- 36	2.000
<i>waarvan dotaties voorzieningen</i>	1.500	1.464	- 36	2.000
<i>waarvan bijzondere lasten</i>	0	0	0	0
Totaal lasten	321.976	346.770	24.794	336.075
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitoefening	100	2.789	2.689	935
Agentschapsdeel Vpb-lasten	100	84	- 16	50
Saldo van baten en lasten	0	2.705	2.705	885

Toelichting

DUO heeft een positief resultaat van € 2,7 miljoen gerealiseerd. Het positieve resultaat wordt toegevoegd aan het eigen vermogen. Onderstaand wordt dit resultaat nader toegelicht.

Baten

Omzet moederdepartement

Tabel 68 Omzet verantwoording agentschap	
Omzet moederdepartement (x € 1 miljoen)	280,9
<i>waarvan</i> direct gerelateerd aan geleverde producten/diensten	280,9
<i>waarvan</i> productgroep/dienstengroep Bekostiging	36,1
<i>waarvan</i> productgroep/dienstengroep Studiefinanciering	96,5
<i>waarvan</i> productgroep/dienstengroep Examediensten	16,2
<i>waarvan</i> productgroep/dienstengroep Basisregister	31,2
<i>waarvan</i> productgroep/dienstengroep Informatiediensten	10,3
<i>waarvan</i> productgroep/dienstengroep Overige taken	22,9
<i>waarvan</i> productgroep/dienstengroep Opdrachten	50,3
<i>waarvan</i> productgroep/dienstengroep Examens Nederlands als tweede taal en staatsexamen voortgezet onderwijs	11,8
<i>waarvan</i> productgroep/dienstengroep Shared Service Organisatie Noord	5,6

De omzet moederdepartement is € 37,8 miljoen hoger dan de oorspronkelijke begroting. Hieronder valt de dienstverlening vanuit de Shared Service Organisatie Noord (SSO-Noord) voor € 5,6 miljoen, verricht voor het moederdepartement en onder haar vallende diensten welke geen onderdeel waren van de omzet in de rijksbegroting. Daarnaast betreft het looncompensatie 2020 van € 5,5 miljoen en bijstellingen in de (basis)dienstverlening welke per saldo € 6,0 miljoen belopen, zoals de uitvoering van diverse zogenoemde overige taken (zoals digitalisering examens FACET, uitvoering eindtoets primair onderwijs, uitvoering tijdelijke regeling tegemoetkoming studenten in verband met de uitbraak COVID-19, uitvoering coulanceregeling studenten, uitvoering examens Nederlands als tweede taal en staats-examen voortgezet onderwijs). Tevens is extra capaciteit ingezet om de telefonische bereikbaarheid voor studenten te verbeteren ten hoogte van € 3,5 miljoen. Verder is € 1,6 miljoen ingezet ter dekking van de kosten voor Categorie Management en € 2,6 miljoen voor compensatie niet gerealiseerde deregulering. Daarnaast is incidenteel nog eens € 13,0 miljoen beschikbaar gesteld voor de implementatie en uitvoering van de werkplekdienstverlening ten behoeve van het departement. Van de beschikbare middelen voor projecten is € 30,8 miljoen doorgeschoven naar 2021, mede als gevolg van het inbedden van de activiteiten doorontwikkelen BRON in de Life Cycle Management methodiek, waarbij een substantieel gedeelte van het project is geactiveerd. Daarnaast zal, als gevolg van de coronacrisis, een groot gedeelte van de voor 2020 geplande activiteiten pas in 2021 tot afronding komen. De genoemde extra omzet van € 37,8 miljoen wordt voor € 5,6 miljoen gedekt vanuit middelen die het Ministerie van OCW en de onder haar vallende diensten in haar eigen apparaatsbegroting hebben opgevoerd, € 5,5 miljoen gedekt vanuit de Voorjaarsnota 2020 en de overige € 26,7 miljoen vanuit middelen die reeds beschikbaar waren op de begroting van het Ministerie van OCW.

Omzet overige departementen

Onder de omzet overige departementen (€ 63,7 miljoen) vallen onder meer de werkzaamheden in het kader van de Inburgeringstaak (€ 33,1 miljoen), het Landelijk Register Kinderopvang (€ 6,9 miljoen), allen voor het

Ministerie van SZW. En activiteiten voor de examens in het kader van de Wet Financieel Toezicht (Wft) (€ 1,9 miljoen) ten behoeve van het Ministerie van Financiën, de print en couverteerwerkzaamheden die DUO uitvoert voor het Centraal Justitieel Incasso Bureau (€ 1,4 miljoen) ten behoeve van het Ministerie van J&V. Daarnaast genereert DUO omzet vanuit de activiteiten op het gebied van inkoopdiensten en datacenter-gerelateerde activiteiten van de Shared Service Organisatie Noord voor diverse ministeries (€ 19,4 miljoen). De afnemers zijn het Ministerie van J&V (€ 6,5 miljoen), het Ministerie van EZK (€ 2,9 miljoen), het Ministerie van I&W (€ 1,3 miljoen), het Ministerie van BZK (€ 6,1 miljoen), het Ministerie van VWS (€ 2,3 miljoen) en het Ministerie van Financiën (€ 0,3 miljoen).

Tenslotte valt hieronder omzet voor detacheringen binnen de Rijksoverheid (€ 0,7 miljoen) en overige werkzaamheden voor overige ministeries (€ 0,3 miljoen).

De omzet overige ministeries daalt met € 8,9 miljoen ten opzichte van de oorspronkelijke begroting. Het betreft met name de werkzaamheden ten behoeve van het Ministerie van SZW in het kader van de Inburgeringstaak (€ 4,0 miljoen) en het Landelijk Register Kinderopvang en Peuterspeelzalen (€ 1,6 miljoen) welke een daling laten zien ten opzichte van de oorspronkelijke begroting. Dit onder meer als gevolg van vertraging binnen de veranderoordracht Inburgering. Daarnaast is de dienstverlening vanuit de Shared Service Organisatie Noord met € 3,7 miljoen gedaald ten opzichte van de oorspronkelijke begroting. Hier staat een stijging van € 0,2 miljoen tegenover voor de uitgevoerde print- en couverteerwerkzaamheden die DUO uitvoert voor het Centraal Justitieel Incasso Bureau en eveneens een stijging van € 0,2 miljoen aan overige werkzaamheden voor overige ministeries.

Omzet derden

De omzet derden (€ 5,0 miljoen) betreft de ontvangen examengelden kandidaten examens Nederlands als tweede taal (NT2) en staatsexamen voortgezet onderwijs (€ 1,9 miljoen), werkzaamheden ten behoeve van het Participatiefonds (€ 0,8 miljoen), leges voor Verklaring Afgelegd Examen (€ 0,3 miljoen), vergoedingen voor detacheringen (€ 0,3 miljoen) inkoop- en housingsactiviteiten binnen de Shared Service Organisatie Noord (€ 0,9 miljoen) en overige werkzaamheden voor derden binnen het domein onderwijs voortkomend uit beleidsmaatregelen van het Ministerie van OCW en bedrijfsvoering DUO (€ 0,8 miljoen). De lagere realisatie ten opzichte van de oorspronkelijke begroting bedraagt € 1,4 miljoen. De lagere realisatie heeft grotendeels betrekking op de afbouw van de werkzaamheden voor het Participatiefonds en de afname van de examenbijdrage van kandidaten voor de staatsexamens als gevolg van de coronacrisis.

Vrijval voorziening

Er heeft in 2020 geen vrijval voorziening plaatsgevonden.

Bijzondere baten

Bijzondere baten 2020 zijn nagenoeg nihil.

Lasten

De apparaatskosten laten een stijging zien ten opzichte van de oorspronkelijke begroting van € 21,2 miljoen. De personele kosten laten een stijging zien van € 9,5 miljoen. De toename is het gevolg van de eerder genoemde additionele werkzaamheden in de basisdienstverlening, telefonische dienstverlening, uitvoering van persoonsgericht innemen en de loonontwikkeling in

2020. Een deel personele inzet 2020 is geactiveerd en opgenomen onder immateriële activa in ontwikkeling. Het gaat hier om kosten gemaakt voor de ontwikkeling van het systeemlandschap die geactiveerd zijn en als afschrijvingslast in de toekomst verantwoord zullen worden. De materiële kosten laten een stijging zien van € 11,7 miljoen samenhangend met de eerder genoemde additionele werkzaamheden. Ook zijn de afschrijvingskosten toegenomen met € 4,1 miljoen als gevolg van uitbreidingsinvesteringen met name in het ICT-landschap.

Rentelasten

De rentelasten van € 0,1 miljoen hebben betrekking op de leningen afgesloten ter financiering van de immateriële vaste activa, met name «zelfontwikkelde software».

Dotaties voorzieningen

De dotatie van € 1,5 miljoen (2019: € 2,0 miljoen) zorgt dat de voorziening overeenkomt met de actuele waarde van de onderliggende lopende verplichtingen en de in 2020 aangegane verplichtingen. Het betreft hier met name verplichtingen voortvloeiend uit regelingen vallend onder Sociaal Beleid Rijk en maatwerkafspraken binnen DUO. Deze voorziening hangt samen met de gewenste mobiliteit voor de komende jaren.

Tabel 69 Balans per 31 december 2020 (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	2020	2019
Activa		
Vaste activa	108.463	79.589
Materiële vaste activa	26.073	25.355
<i>waarvan grond en gebouwen</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>waarvan installaties en inventarissen</i>	<i>26.073</i>	<i>25.355</i>
<i>waarvan overige materiële vaste activa</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Immateriële vaste activa	82.390	54.234
Vlottende Activa	52.680	37.092
Voorraden en onderhanden projecten	659	380
Debiteuren	3.176	5.895
Overige vorderingen en overlopende activa	16.900	16.190
Liquide middelen	31.945	14.627
Totaal activa	161.143	116.681
Passiva		
Eigen Vermogen	4.403	1.698
Exploitatiereserve	1.698	813
Onverdeeld resultaat	2.705	885
Voorzieningen	2.376	3.124
Langlopende schulden	52.019	34.706
Leningen bij het Ministerie van Financiën	52.019	34.706
Kortlopende schulden	102.345	77.153
Crediteuren	15.662	11.633
Belastingen en premies sociale lasten	0	0
Kortlopend deel leningen bij het Ministerie van Financiën	10.688	6.480
Overige schulden en overlopende passiva	75.995	59.040
Totaal passiva	161.143	116.681

Toelichting

Activa

Materiële vaste activa

De boekwaarde van het materieel vast actief is in 2020 met € 0,7 miljoen toegenomen. Het investeringsniveau was in 2020 nagenoeg gelijk aan de afschrijvingslast. De afschrijvingstermijn van de materiële vaste activa bedraagt drie tot tien jaar.

Immateriële vaste activa

Onder de immateriële vaste activa zijn aangekochte softwarelicenties, activa in ontwikkeling en zelfontwikkelde software opgenomen. De boekwaarde is toegenomen met € 28,2 miljoen als gevolg van investeringen in het systeemlandschap (€ 29,4 miljoen), activa in ontwikkeling (€ 1,1 miljoen) en Software en Licenties (€ 5,6 miljoen). Daarnaast is op de totale immateriële vaste activa € 7,9 miljoen afgeschreven. De voor activering in aanmerking komende projecten zijn als activa in ontwikkeling opgenomen. Het betreft achtenvijftig projecten met een totale waarde van € 18,4 miljoen. Waardering van de materiele kosten heeft plaatsgevonden tegen werkelijke kosten. Uren externe inzet is eveneens tegen werkelijke kosten en voor de interne inzet is de handleiding overheidsstarieven als basis gehanteerd. Voor de afschrijvingstermijn omtrent vervangingen wordt er uitgegaan van een gedifferentieerde levensduur (tussen de drie en tien jaar), welke in lijn ligt met de economische levensduur van de ontwikkelde applicaties.

Vorraden

Onder deze post zijn de voorraden papier en kantoorartikelen en dergelijke opgenomen.

Debiteuren

De stand debiteuren is met € 2,7 miljoen afgenomen. Onder de debiteuren zijn voor € 1,3 miljoen aan vorderingen op andere ministeries opgenomen, te weten; Ministerie van OCW (€ 0,1 miljoen), Ministerie van BZK (€ 0,7 miljoen), Ministerie van J&V (€ 0,3 miljoen), Ministerie van EZK (€ 0,2 miljoen).

Overige vorderingen en overlopende activa

Bij de post Overige vorderingen en overlopende activa zijn bedragen opgenomen, ten behoeve van softwarelicenties en onderhoudscontracten, die in 2020 vooruit zijn betaald (€ 16,4 miljoen). Daarnaast is onder deze post voor € 0,1 miljoen vooruit ontvangen middelen van het Ministerie van Financiën en van het Ministerie van SZW € 0,4 miljoen.

Liquide middelen

De stand liquide middelen is in 2020 met € 17,3 miljoen toegenomen. Dit als gevolg van de positieve operationele kasstroom van € 30,2 miljoen, de gepleegde investeringen van € 34,5 miljoen waar een lening van € 28,0 miljoen tegenover staat. Daarnaast is er € 6,4 miljoen afgelost op de lopende leningen. Zie ook de verklaring bij het kasstroomoverzicht.

Passiva

Eigen vermogen

Het eigen vermogen bedraagt 1,3% van de gemiddelde omzet in de laatste drie jaar. Het eigen vermogen DUO bedraagt na dotatie van het exploitatie-resultaat 2020 € 4,4 miljoen. Het eigen vermogen bedraagt 1,3% van de gemiddelde omzet in de laatste drie jaar. Dit is onder het plafond van 5%

van de gemiddelde omzet in de afgelopen drie jaar (€ 17,1 miljoen). Van het eigen vermogen is € 1,0 miljoen geormerkt voor eventuele verliezen of innovaties binnen het SSO-Noord.

Voorzieningen

De voorzieningen bestaan uit voorziening voor wachtgeld € 0,6 miljoen en overige € 1,8 miljoen. Onder de overige voorzieningen zijn opgenomen de verplichtingen voortvloeiend uit afspraken in het kader van Sociaal Beleid Rijk en maatwerkafspraken binnen DUO. Uit de voorzieningen is € 2,2 miljoen onttrokken ten behoeve van de uitkeringen in 2020. Aan de voorziening is € 1,5 miljoen gedoteerd aan nieuwe regelingen en herijking van bestaande regelingen.

Voorzieningen

Tabel 70 Voorzieningen (bedragen x € 1.000)

	31-12-2019	Onttrek- kingen	Dotaties	Vrijval	31-12-2020
Wachtgeld	887	- 390	95	-	592
Overige	2.237	- 1.818	1.365	-	1.784
Totaal voorzieningen	3.124	- 2.208	1.460	-	2.376

Leningen bij het Ministerie van Financiën

DUO heeft in 2020 wederom gebruik gemaakt van de leenfaciliteit bij het Ministerie van Financiën. Het betreft leningen ten behoeve van vervangingen in het systeemlandschap. Van deze leningen is € 10,7 miljoen opgenomen onder het kortlopend deel leningen bij het Ministerie van Financiën, zijnde het aflossingsgedeelte 2021.

Tabel 71 Overzicht leningen

Nummer	Hoofdsom	Looptijd (in hele jaren)	Rente %	Datum ingang	Datum afloop	Aantal aflostermijnen	Openstaande leensom
3540	2.000.000	6	0,00%	18-12-2020	18-12-2026	24	2.000.000
3539	5.000.000	4	0,00%	18-12-2020	18-12-2024	16	5.000.000
3538	21.000.000	8	0,00%	18-12-2020	18-12-2028	32	21.000.000
3361	8.310.000	4	0,00%	30-12-2019	2-1-2024	16	6.232.500
3360	13.700.000	10	0,01%	30-12-2019	31-12-2029	40	12.330.000
3167	16.800.000	10	0,57%	5-11-2018	6-11-2028	40	13.440.000
2951	6.760.000	5	0,00%	15-12-2017	15-12-2022	20	2.704.000
Totaal	73.570.000						62.706.500

Crediteuren

De crediteuren ultimo 2020 bestaan uit openstaande facturen bij leveranciers en nog te ontvangen facturen. Onder de crediteuren is € 0,3 miljoen aan schulden opgenomen aan het Ministerie van BZK.

Overige schulden en overlopende passiva

De balanspost Overige verplichtingen en overlopende passiva van € 76,0 miljoen bevat voor € 54,0 miljoen aan vooruit ontvangen middelen van OCW. Het betreft middelen die DUO in het boekjaar 2020 en voorgaande jaren al heeft ontvangen, maar waarvoor in het boekjaar, mede als gevolg van de coronacrisis, nog geen prestatie is verricht. Op het moment dat de prestatie is geleverd, worden de ontvangsten geboekt als baten. Het betreft hier doorlopende werkzaamheden die in 2021 zullen worden uitgevoerd. Hiervan heeft € 30,8 miljoen betrekking op diverse (doorlopende) werkzaamheden waaronder het project «Doorontwikkelen BRON»,

€ 14,7 miljoen op werkzaamheden basisdienstverlening en € 8,5 miljoen op overige opdrachten. Daarnaast gaat het om de opgebouwde rechten aan reservering individueel keuzebudget en verlofrechten ultimo 2020 van het personeel in loondienst (€ 14,2 miljoen) en schulden met afdracht verplichtingen (€ 0,1 miljoen), overige te betalen bedragen (€ 6,8 miljoen). Tenslotte zijn onder deze post de in het verleden ontvangen investering specifieke financiële bijdragen van de ministeries verantwoord. Het betreft bijdragen die in het verleden de financiering van uitbreidingsinvesteringen mogelijk maken. De onttrekking volgt het afschrijvingspatroon van de betrokken vaste activa en komt ten gunste van de afschrijvingskosten. De ultimo stand bedraagt € 1,0 miljoen waarvan € 0,7 miljoen een looptijd heeft van langer dan één jaar.

Niet uit de balans blijvende verplichtingen

De niet uit de balans blijvende verplichtingen bedragen eind 2020 circa € 160,4 miljoen (2019: € 168,0 miljoen). Het betreft vooral contracten voor automatisering (€ 19,0 miljoen), huisvesting (€ 130,6 miljoen) en € 10,8 miljoen in het kader van het Overheidsdatacenter (ODC), waarvan een deel is afgedekt middels langlopende verplichtingen richting de afnemers. De looptijden van de verplichtingen variëren van 1 tot 20 jaar. DUO heeft geen langlopende leasecontracten uitstaan per balansdatum.

Tabel 72 Kasstroomoverzicht over 2019 (bedragen x € 1.000)

	Vastge- stelde begroting	Realisatie	Verschil realisatie en vastge- stelde begroting
1. Rekening courant RHB 1 januari 2020 + stand depositorekeningen	14.194	14.626	432
Totaal ontvangsten operationele kasstroom (+)	322.076	382.993	60.917
Totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	- 303.376	- 352.743	- 49.367
2. Totaal operationele kasstroom	18.700	30.250	11.550
Totaal investeringen (-/-)	- 39.500	- 34.693	4.807
Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	-	241	241
3. Totaal investeringskasstroom	- 39.500	- 34.452	5.048
Enmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	-	-	0
Enmalig storting door het moederdepartement (+)	-	-	0
Aflossingen op leningen (-/-)	- 6.100	- 6.480	- 380
Beroep op leenfaciliteit (+)	27.500	28.000	500
4. Totaal financieringskasstroom	21.400	21.520	120
5. Rekening courant RHB 31 december 2020 + stand depositorekeningen (=1+2+3+4), de maximale roodstand is € 0,5 miljoen.	14.794	31.944	17.150

Toelichting

De positieve operationele kasstroom (€ 30,3 miljoen) is het saldo ontvangsten moederdepartement (€ 294,9 miljoen), overige departementen (€ 42,5 miljoen) en Derden (€ 45,6 miljoen). Hier staan uitgaven tegenover aan crediteuren en personeel (€ 352,7 miljoen). De investeringen betreffen investeringen in het rekencentrum en software ten behoeve van de basisdienstverlening als ook investering in zelfontwikkelde software. Het betreft hier software voor de uitvoering van de reguliere dienstverlening binnen DUO. Voor deze investeringen is gebruik gemaakt van de leenfaciliteit. Bovenstaande ontwikkelingen verklaart de afwijking ten opzichte van de begroting.

Doelmatigheid

Basisindicatoren zijn de kostprijs en kwaliteit per product of dienst. DUO streeft er naar haar dienstverlening continu te verbeteren. De klanttevredenheid van het digitale kanaal is één van de al bestaande indicatoren die dit zichtbaar maken. DUO bevindt zich in een transitie van een organisatie met een complex systeemlandschap gebaseerd op ad hoc financiering, naar een wendbare ICT-gedreven organisatie waarin onderhoud, modernisering en vervanging structureel gefinancierd worden via Life Cycle Management (LCM). Met de invoering van deze LCM-systematiek gaat DUO van grote eenmalige projectinvesteringen naar structurele investeringen die over langere tijd afgeschreven worden. Dit is zichtbaar gemaakt door de post «vervangingskosten», zijnde de niet activeerbare ontwikkelkosten van de vervangingen en de post «immateriële vaste activa» welke de omvang van het ICT-landschap weerspiegelt.

DUO wil doelmatig zijn in het gebruik van ICT-systemen, door te sturen op een stabilisering en uiteindelijke daling van de omvang van haar ICT-landschap. Dit wil DUO bereiken door «slim» te moderniseren/ vervangen en daarmee te komen tot een onder architectuur ontwikkeld modern, simpel en kleiner ICT-landschap. Ook wil DUO sturen op de stabilisering van de kosten van onderhoud. Onder onderhoud wordt verstaan datgene wat nodig is voor instandhouding van de geautomatiseerde uitvoeringsprocessen. DUO wil dit gaan bereiken door (verouderde) systemen tijdig te moderniseren dan wel vervangen. Daarnaast heeft DUO een indicator opgenomen voor het aantonen van doelmatigheid bij overhead.

Tabel 73 Overzicht doelmatigheidsindicatoren per 31 december 2020

Omschrijving Generiek Deel				Realisatie	Vastgestelde begroting
	2017	2018	2019	2020	2020
Generiek Deel					
<i>Omzet per productgroep (pxq)</i>					
Omzet Bekostiging Instellingen	36,0	39,0	35,0	36,1	34,7
Omzet Studiefinanciering	91,0	108,0	92,0	96,5	95,5
Omzet Examen diensten ¹	23,0	25,0	24,0	16,2	13,2
Omzet Basisregister	28,0	30,0	35,0	31,2	24,1
Omzet Informatie diensten	6,0	6,0	7,0	10,3	6,0
Totaal basiscontract excl. LCM	184,0	207,0	193,0	190,3	173,5
Vervangingskosten	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	14,9	14,0
Kosten met betrekking tot onderhoud en beheer	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	30,9	29,4
Immateriële vaste activa (x1 mln.)	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	46,1	64,5
Overheadkosten t.o.v. de totale kosten (%)	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	23%	20%
FTE					
FTE-ARAR	2.014,0	2.217,0	2.331,0	2.459,1	2.614,0
FTE-Extern	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	397,4	252,0
Tarieven/uur					
ICT gerelateerd	104,0	112,0	114,0	115,0	114,0
Overige uren	74,0	76,5	77,5	78,5	77,5
Saldo van baten en lasten (%)	98,0	100,0	100,0	100,8	100,0
Kwaliteitsindicatoren²					

Omschrijving Generiek Deel				Realisatie	Vastgestelde begroting
Klantcontact digitaal	6	6	7	7,3	6,5
Klantcontact traditioneel	7	7	8	7,4	7,0

1 met ingang van 2020 is abstraherd voor het onderdeel kostprijsmodel examens.

2 met ingang van 2020 wordt gerapporteerd met één decimaal

Toelichting

Omzet/kostprijs per product: DUO aggregeert haar werkzaamheden in de going concern (basiscontract) naar vijf producten, te weten Bekostiging, Studiefinanciering, Examens, Registers en Informatiediensten. Streven voor de komende jaren is een verbeterde dienstverlening zichtbaar in de klanttevredenheid bij optimale inzet van middelen. De realisatie 2020 ligt € 16,8 miljoen hoger dan begroot. Dit met name als gevolg van loon- en prijsontwikkeling, extra inzet op telefonische bereikbaarheid en meerkosten als gevolg van de coronacrisis waardoor het werkplekconcept moest worden aangepast.

Vervangingskosten: De effecten van Life Cycle Management zijn inzichtelijk gemaakt door de niet activeerbare ontwikkelkosten van de vervangingen (vervangingskosten) van de immateriële vaste activa (IMVA) op te nemen.

Immateriële vaste activa en kosten met betrekking tot onderhoud en beheer:

De omvang van het ICT-landschap wordt weerspiegeld in de balanspost immateriële vaste activa. Hierin is alle zelf ontwikkelde software opgenomen. Deze post zal de eerste jaren een stijging laten zien en vanaf 2027, los van nieuwe taken, een vlakke lijn waarbij de autonome groei van het systeemlandschap is ondervangen en deze post zal stabiliseren rond de € 161,0 miljoen exclusief uitbreidingsinvesteringen als gevolg van nieuw beleid of afwaardering van bestaande systemen. Ook moet deze post worden gezien in relatie tot de indicator kosten met betrekking tot onderhoud en beheer. Door het tijdig en slim vervangen van het systeemlandschap streeft DUO (daar waar, volgens onderzoek Gartner 2018, normaliter sprake is van een autonome groei van circa zes procent) naar een gelijkblijvend onderhoud en beheer.

Overheadkosten t.o.v. de totale kosten (%): De indicator drukt de overhead uit als percentage van de totale kosten.

FTE totaal: De bezetting van ARAR is gestegen ten opzichte van 2019. Er is vormgegeven aan de invulling taakstelling waarbij vrijgekomen personeel zoveel mogelijk is ingezet op nieuwe taken. Er heeft in 2020 een forse instroom van personeel plaatsgevonden als gevolg van het verambtelijken van extern automatiseringspersoneel.

Projecttarief per uur: Het projecttarief (ICT gerelateerd) is € 115,00 per uur en met € 1,00 gestegen ten opzichte van 2019.

Meerwerkterief per uur: Het meerwerkterief is € 78,50 per uur en met € 1,00 gestegen ten opzichte van 2019.

Saldo baten en lasten: DUO begroot met een exploitatiesaldo van nul. Het positieve saldo van baten en lasten 2020 van € 2,7 miljoen bedraagt 0,8% van de baten.

Met het Ministerie van OCW is een set met indicatoren afgesproken, te weten: *Klanttevredenheid klantcontact digitaal* en *Klanttevredenheid klantcontact traditioneel*.

Klanttevredenheid klantcontact digitaal: Over 2020 heeft deze indicator een score van 7,3 op een schaal van 0 tot 10. Over 2019 bedroeg de score 7 op een schaal van 0 tot 10.

Klanttevredenheid klantcontact traditioneel: Over 2020 heeft deze indicator, ondanks de coronacrisis, een score van 7,4 op een schaal van 0 tot 10. Over 2019 bedroeg de score 8 op een schaal van 0 tot 10.

9.2 Nationaal Archief

Het Nationaal Archief (NA) beheert de archieven van de Rijksoverheid en archieven van maatschappelijke organisaties en individuele personen die van nationaal belang zijn (geweest). In de depots ligt bijna duizend jaar geschiedenis van Nederland opgeslagen in archieven en in duizenden kaarten, tekeningen en foto's.

De missie van het Nationaal Archief is het dienen van ieders recht op informatie en het geven van inzicht in het verleden van ons land door inzet voor een sterk archiefbestel, een afgewogen beleid voor archiefwaardering en selectie en optimale zorg voor alle rijksarchieven en de nationale archiefcollectie in Den Haag te beheren en onsite en online te presenteren.

Nationaal Archief en Regionale Historische Centra

Op basis van de Archiefwet 1995 heeft de Minister van OCW een specifieke verantwoordelijkheid voor alle rijksarchiefbewaarplaatsen, zijnde het Nationaal Archief in Den Haag en elf rijksarchiefbewaarplaatsen in de provinciehoofdsteden. De archiefbewaarplaatsen in de provinciehoofdsteden maken deel uit van de Regionale Historische Centra (RHC). De RHC zijn zelfstandige openbare lichamen, die vanuit het Rijk en andere partners een financiële bijdrage ontvangen. Dit jaarverslag handelt alleen om de baten en lasten van het Nationaal Archief. De rijksbijdragen aan de afzonderlijke RHC zijn onderdeel van artikel 14 (Cultuur) van de begroting van het Ministerie van OCW.

Impact coronavirus

Door de uitbraak van het coronavirus en de ontstane coronacrisis is het financieel resultaat van het Nationaal Archief 2020 sterk positief beïnvloed. Veel werkzaamheden zijn uitgesteld, vertraagd of anders ingevuld. Het Nationaal Archief doet er alles aan om binnen de omstandigheden de inzage van archieven en het bezoek aan tentoonstellingen en evenementen zo goed mogelijk te organiseren. Daarbij worden de richtlijnen van het RIVM gevolgd voor onze medewerkers en bezoekers. De coronacrisis heeft verder tot gevolg dat er minder archieven zijn geworven, gedigitaliseerd en gerestaureerd. Daarnaast zijn er vertragingen in de doorontwikkeling op toegangsketens en projecten zoals Handschrijftherkenning en Internationale Erfgoedssamenwerking. Naar verwachting zal de uitbraak van het coronavirus ook in 2021 aanzienlijke gevolgen hebben voor de uitvoering van de werkzaamheden.

Tabel 74 Staat van baten en lasten van het agentschap NA (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	(1) Vastgestelde begroting	(2) Realisatie	(3)=(2)-(1) Verschil realisatie en vastgestelde begroting	(4) Realisatie t-1
Baten				
Omzet	41.959	46.243	4.284	41.235
<i>waarvan omzet moederdepartement</i>	40.819	45.016	4.197	40.017
<i>waarvan omzet overige departementen</i>	400	505	105	400
<i>waarvan omzet derden</i>	740	722	- 18	818
Rentebaten			-	
Vrijval voorzieningen	27	72	45	20
Mutatie projectgelden	3.167	-	- 3.167	2.070
Bijzondere baten				
Totaal baten	45.153	46.315	1.162	43.325

Omschrijving	(1) Vastgestelde begroting	(2) Realisatie	(3)=(2)-(1) Verschil realisatie en vastgestelde begroting	(4) Realisatie t-1
Lasten				
Apparaatskosten	43.027	42.395	- 632	41.391
- Personele kosten	19.347	19.845	498	19.158
<i>waarvan eigen personeel</i>	16.873	17.209	336	15.721
<i>waarvan inhuur externen</i>	1.421	2.102	681	2.461
<i>waarvan overige personele kosten</i>	1.053	534	- 519	976
- Materiële kosten	23.680	22.550	- 1.130	22.233
<i>waarvan apparaat ICT</i>	1.100	1.255	155	676
<i>waarvan bijdrage aan SSO's</i>	6.361	6.126	- 235	4.819
<i>waarvan overige materiële kosten</i>	16.219	15.169	- 1.050	16.738
Afschrijvingskosten	2.119	1.775	- 344	1.672
- Materieel	2.119	1.775	- 344	1.672
<i>waarvan apparaat ICT</i>	77	105	28	97
<i>waarvan overige materiële afschrijvingskosten</i>	0	0	-	0
- Immaterieel	0	0	-	0
Overige lasten	-	-	-	-
<i>waarvan dotaties voorzieningen</i>	-	4	4	54
<i>waarvan bijzondere lasten</i>				
Rentelasten	7	5	- 2	7
Totaal lasten	45.153	44.179	- 974	43.124
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitoefening	0	2.136	2.136	201
Agentschapsdeel Vpb-lasten	0	0	0	
Saldo van baten en lasten	0	2.136	2.136	201

Toelichting

Baten

Omzet moederdepartement

Tabel 75 Omzetverantwoording agentschap

Omzet moederdepartement (x € 1 miljoen)	45,0
<i>waarvan direct gerelateerd aan geleverde producten/diensten</i>	42,8
<i> waarvan productgroep/dienstengroep Fysiek archief</i>	8,5
<i> waarvan productgroep/dienstengroep Digitaal archief</i>	9,6
<i> waarvan productgroep/dienstengroep Publiek</i>	9,5
<i> waarvan productgroep/dienstengroep Digitalisering</i>	8,9
<i> waarvan productgroep/dienstengroep Kennis en advies</i>	6,3

De omzet van het moederdepartement over 2020 bedraagt € 45,0 miljoen. Hiervan is € 42,8 miljoen gerelateerd aan producten/diensten van het NA. Door de coronacrisis zijn minder producten/diensten geleverd, waardoor er € 2,2 miljoen verschil is ontstaan. In de omzet is € 1,6 miljoen voor projectwerkzaamheden opgenomen.

De stijging ten opzichte van de begroting komt onder andere door de loon- en prijsbijstellingen van 2020 van totaal € 1,1 miljoen en additionele bijdragen van het Ministerie van OCW voor digitale taken (€ 1,9 miljoen), voor hogere kosten van de ICT-werkplek (€ 0,3 miljoen), voor arbeidsparticipanten (€ 0,5 miljoen) en voor de tentoonstelling opstand en vrijheid (€ 0,2 miljoen).

De ontvangen budgetten voor tweede geldstroom projecten in 2020 betreft vooral de programma's Handschriftherkenning, Internationale Erfgoed samenwerking, Kennis & Innovatie en het Rijksprogramma voor Duurzaam Digitale Informatiehuishouding (RDDI). Het Nationaal Archief presenteert de doorbetalingen van gelden van het Ministerie van OCW aan het Centraal Bureau voor Genealogie (CBG) en de RHC niet in de eigen omzet omdat het Nationaal Archief hierbij alleen een kassiersfunctie vervult.

Omzet overige departementen

De bijdrage van de provincie Zuid-Holland (€ 0,4 miljoen) is voor het beheer van de archieven Zuid-Holland. De omzet bestaat verder uit € 0,1 miljoen aan de projectmiddelen van de balans voor het project RDDI.

Omzet derden

De omzet derden is lager dan voorgaand jaar door een lagere opbrengst voor de dienstverlening en verkoop van producten als gevolg van de coronacrisis. Ook bestaat de omzet voor € 0,1 miljoen uit middelen naar de balans voor extern gefinancierde projecten.

Rentebaten

In de vastgestelde begroting is geen rekening gehouden met rentebaten omdat over direct opneembare tegoeden bij het schatkistbankieren geen rente wordt vergoed.

Vrijval voorzieningen

De vrijval van de voorziening betreft het resterende van de reorganisatievoorziening voor aansluiting bij FM Haaglanden nadat die aansluiting halverwege het traject is gestaakt vanwege de specifieke aard van het pand. Er is een voorziening gevormd voor de afvloeiing van een medewerker.

Mutatie projectgelden

In de staat van baten en lasten worden de mutatie van projectgelden vanaf 2020 niet meer apart gepresenteerd, maar gerubriceerd onder de omzet.

Lasten

Apparaatskosten

De apparaatskosten bedragen € 42,4 miljoen en liggen circa € 0,6 miljoen onder de begroting. Enerzijds zijn de kosten voor eigen personeel hoger door cao-loonstijgingen. Anderzijds zijn de materiële kosten fors lager dan begroot door de coronacrisis. De bijdrage aan SSO's is lager dan begroot vanwege lagere kosten voor schoonmaak en beveiliging.

Afschrijvingskosten

Er zijn geen afschrijvingen van immateriële vaste activa, omdat in 2013 de immateriële vaste activa volledig zijn afgeboekt en er in 2020 geen software aanwezig is die voldoet aan alle criteria voor activering.

De afschrijving van de materiële vaste activa bedraagt € 1,8 miljoen en is € 0,3 miljoen lager dan begroot vanwege lagere ICT-investeringen.

Tabel 76 Balans per 31 december 2020 (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	Balans 2020	Balans 2019
Activa		
Vaste activa	9.680	11.028
Materiële vaste activa	9.680	11.028
<i>waarvan grond en gebouwen</i>	718	820
<i>waarvan installaties en inventarissen</i>	8.937	10.176
<i>waarvan projecten in uitvoering</i>	0	0
<i>waarvan overige materiële vaste activa</i>	25	32
Immateriële vaste activa	0	0
Vlottende activa	31.626	30.772
Voorraden en onderhanden projecten	58	36
Debiteuren	182	185
Overige vorderingen en overlopende activa	904	1.757
Liquide middelen	30.482	28.794
Totaal activa	41.306	41.800
Passiva		
Eigen Vermogen	4.176	2.135
Exploitatiereserve	2.040	1.934
Onverdeeld resultaat	2.136	201
Vorzieningen	64	161
Langlopende schulden	7.077	15.027
Leningen bij het Ministerie van Financiën	565	725
Investeringsbijdrage	6.512	7.545
Projectgelden	0	6.757
Kortlopende schulden	29.989	24.477
Investeringsbijdrage	0	969
Projectgelden	0	4.274
Crediteuren	950	1.944
Belastingen en premies sociale lasten	29	58
Kortlopend deel leningen bij het Ministerie van Financiën	160	160
Overige schulden en overlopende passiva	28.850	17.072
Totaal passiva	41.306	41.800

Toelichting**Activa***Vaste Activa*

De post Installaties en Inventarissen daalt met € 1,2 miljoen door de afschrijvingen.

Vlottende Activa

De vlottende activa stijgen doordat de liquide middelen zijn gestegen vanwege het positieve bedrijfsresultaat. Daarentegen zijn de overige vorderingen en overlopende activa gedaald, zoals hieronder wordt toegelicht:

Tabel 77 Debiteuren (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	2020	2019
Vorderingen op het moederdepartement	76	–
Vorderingen op overige departementen	15	145
Vorderingen op overige debiteuren	91	40
Stand per 31 december	182	185

Tabel 78 Overige vorderingen en overlopende activa (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	2020	2019
Nog te ontvangen van moederdepartement	–	–
Nog te ontvangen op overige departementen	–	89
Nog te ontvangen van overige organisaties	904	1.668
Stand per 31 december	904	1.757

De daling van de vorderingen op overige organisaties met ruim € 0,8 miljoen komt doordat het eerste kwartaal van de subsidie aan het CBG niet is vooruit betaald en er is ook geen vooruitbetaling geweest aan ICTU voor applicatieontwikkeling en beheer.

Liquide middelen

De liquide middelen bestaan uit de Rekening-Courant met de Rijkshoofd-boekhouding (RHB) van het Ministerie van Financiën en een klein saldo kasmiddelen. De liquide middelen zijn gestegen vanwege het positieve resultaat. De liquide middelen blijven hoog mede omdat namens het Ministerie van OCW het bestemmingsfonds voor huisvesting van de RHC (€ 15,8 miljoen) volledig in liquide middelen wordt aangehouden.

Passiva

Eigen Vermogen

Het eigen vermogen bedraagt ultimo 2020 € 4,2 miljoen. Hiermee komt het eigen vermogen boven de maximumomvang van 5 procent van de gemiddelde jaaromzet, berekend over de laatste drie jaar. Het verloop van het vermogen ziet er als volgt uit:

Tabel 79 Overzicht vermogensontwikkeling over de jaren 2018 – 2020 (bedragen x € 1.000)

	2020	2019	2018
Eigen Vermogen			
Saldo per 1 januari	2.135	1.934	2.504
Onverdeeld resultaat	2.136	201	– 70
Overige directe mutaties	–	–	–
Directe vermogensmutatie			
Bijdrage door moederdepartement	0	0	0
Overige directe mutaties	– 95	0	– 500
Saldo per 31 december	4.176	2.135	1.934

De verdeling van het onverdeeld resultaat over 2020 komt tot uitdrukking in de jaarrekening 2021. Het plafond aan eigen vermogen dat het NA mag aanhouden van 5 procent van de gemiddelde jaaromzet over de afgelopen 3 jaar is € 2,2 miljoen. Omdat er € 4,2 miljoen aan eigen vermogen is heeft het NA een surplus van € 2,0 miljoen.

Voorzieningen

De voorzieningen zijn gedaald. Dit is het saldo van dotaties, onttrekkingen en vrijval van wachtgeldverplichtingen en de reorganisatievoorziening.

Tabel 80 Voorzieningen (bedragen x € 1.000)

	Wachtgeld	Reorgani- satie	Totaal
Stand 1 januari 2020	89	72	161
Dotatie	4	0	4
Onttrekking	29	0	29
Vrijval	0	72	72
Stand 31 december 2020	64	0	64

Langlopende schulden

De langlopende schulden nemen af door de reguliere aflossing van twee leningen die zijn afgesloten bij het Ministerie van Financiën. Op de leningen bij het Ministerie van Financiën van oorspronkelijk € 1,6 miljoen wordt binnen een jaar € 0,16 miljoen afgelost. Dit bedrag is opgenomen onder de kortlopende schulden.

Onder de langlopende schulden is verder € 6,5 miljoen aan investeringsbijdrage opgenomen. Deze post is niet in lijn met de Regeling agentschappen en de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften 2021. In 2020 heeft het Nationaal Archief gesproken met de eigenaar en opdrachtgever over de te hanteren systematiek. De uitkomst hiervan is dat het Nationaal Archief een lening zal aanvragen bij het Ministerie van Financiën.

Kortlopende schulden

De crediteuren en nog te betalen bedragen zijn als volgt te specificeren:

Tabel 81 Crediteuren (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	2020	2019
Schulden op het moederdepartement	14	0
Schulden op overige departementen	258	523
Schulden op overige crediteuren	678	1.421
Stand per 31 december	950	1.944

Tabel 82 Overige verplichtingen en overlopende passiva (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	2020	2019
Nog te betalen aan moederdepartement	26.804	14.668
Nog te betalen aan overige departementen	231	242
Nog te betalen aan overige organisaties	1.815	2.162
Stand per 31 december	28.850	17.072

De nog te betalen bedragen aan het moederdepartement zijn de terugontvangen gelden van de RHC uit de gevormde bestemmingsfondsen voor huisvesting (€ 15,8 miljoen). Dit geld is van het moederdepartement en direct opvraagbaar. Daarnaast staan in 2020 onder de nog te betalen bedragen aan het moederdepartement, overige departementen en overige organisaties de investeringsbijdrage (€ 1,1 miljoen) en projectgelden (€ 10,2 miljoen) die een kortlopend karakter hebben. Van deze vooruit ontvangen gelden is een deel niet in lijn met de Regeling agentschappen en de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften 2021. In 2020 heeft het Nationaal Archief gesproken met de eigenaar en opdrachtgever over de te hanteren systematiek. De uitkomst hiervan is dat het Nationaal Archief in 2021 € 4,3 miljoen aan het moederdepartement zal terug betalen. Het overige deel van de projectgelden (€ 5,9 miljoen) worden ingezet in 2021, waarvan

€ 1,8 miljoen ter dekking van het tekort op middelen voor digitale taken. De investeringsbijdrage van € 1,1 miljoen wordt ingezet ter dekking van de afschrijvingskosten in 2021.

Tabel 83 Kasstroomoverzicht per 31 december 2020 (bedragen x € 1.000)

	(1) Vastgestelde begroting	(2) Realisatie	(3)=(2)-(1) Verschil realisatie en vastgestelde begroting
1. Rekening courant RHB 1 januari 2020 + stand depositorekeningen	20.708	28.794	8.086
Totaal ontvangsten operationele kasstroom (+)	42.664	45.057	2.393
Totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	- 43.034	- 42.686	348
2. Totaal operationele kasstroom	- 370	2.371	2.741
Totaal investeringen (-/-)	0	- 428	- 428
Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	0	0	0
3. Totaal investeringskasstroom	0	- 428	- 428
Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	0	- 95	- 95
Eenmalig storting door het moederdepartement (+)	0	0	0
Aflossingen op leningen (-/-)	- 160	- 160	0
Beroep op leenfaciliteit (+)	0	0	0
4. Totaal financieringskasstroom	- 160	- 255	- 95
5. Rekening courant RHB 31 december 2020 + stand depositorekeningen (=1+2+3+4), de maximale roodstand is € 0,5 miljoen.	20.178	30.482	10.304

Toelichting

In het kasstroomoverzicht wordt voor de operationele kasstroom een uitsplitsing gemaakt naar ontvangsten en uitgaven. De ontvangsten hebben betrekking op bijdragen van het moederdepartement, andere departementen, omzet derden en projectgelden. De uitgaven betreffen betalingen aan personeel en leveranciers voor de reguliere werkzaamheden, maar ook voor projecten. De vastgestelde begroting is niet aangepast, omdat de aanpassing geen consequenties heeft voor de totale operationele kasstroom.

De liquide middelen van het NA zijn in 2020 met circa € 1,7 miljoen toegenomen. De toename is voor een belangrijk deel veroorzaakt door lagere uitgaven vanwege de coronacrisis. Daardoor is de operationele kasstroom € 2,4 miljoen hoger dan begroot. De investeringskasstroom is lager ten opzichte van de begroting als gevolg van minder ICT investeringen op projecten. De gedane investeringen betreffen met name investeringen in het kader van het project Masterplan Archiefdepots in stellingen en scanners voor de digitalisering van archieven.

De financieringskasstroom is negatief vanwege de jaarlijkse € 0,2 miljoen aflossing van leningen bij het Ministerie van Financiën voor investeringen in de publieksruimte en verbouwingen in het pand van het NA.

Tabel 84 Overzicht doelmatigheidsindicatoren per 31 december 2020

Omschrijving generiek deel				Realisatie	Vastgestelde begroting
	2017	2018	2019	2020	2020
Gemiddeld gewogen kostprijs per productgroep					
de (gem) prijs per meter fysiek archief (capaciteit)	zie toelichting	15	15	18	14
de (gem) prijs per Terabyte digitaal archief	zie toelichting	1163	1.231	1.514	1.290
Gemiddeld gewogen uurtarief intern personeel					
primaire taken - activiteiten	55	53	53	61	55
programma's en projecten 2e en 3e geldstromen	54	–	–	–	–
Aantal fte					
formatie op lumpsum en projecten	194,83	198,29	207,71	197,82	200-210
formatie Programma Digitale Taken rijksarchieven	0	0	0	0	0
Saldo baten en lasten	235.434	– 70.332	201.162	2.135.837	0
Ontwikkeling aantallen bezoekers					
bezoekers - tentoonstelling	17.482	19.078	18.398	5.486	20.000
onderwijs	12.655	7.539	8.922	2.427	13.000
studiezaal - bezoekers	14.940	15.433	17.121	6.690	12.000
studiezaal - raadplegingen archiefstukken	114.349	104.570	134.071	83.480	100.000
Website Nationaal Archief	1.350.798	1.721.451	1.601.889	1.921.441	1.500.000
Cijfer bezoeker tevredenheid	7,5	7,5	7,5	7,5	8
Voldoen aan webrichtlijnen Rijk	***	***	***	***	
Beschikbaarheid - bereikbaarheid organisatie					
fysieke dienstverlening; geopend:					
informatiecentrum en studiezaal	di t/m vr	di t/m vr	di t/m vr	di t/m vr	di t/m vr
tentoonstelling	di t/m zo	di t/m zo	di t/m zo	di t/m zo	di t/m zo
ontvangst schoolgroepen			ma t/m vr	ma t/m vr	ma t/m vr
Digitale dienstverlening eDepot (basisdienstverlening)					
beschikbaarheid (%)	nvt	nvt	nvt	nvt	
helpdesk openingstijden op werkdagen	8:30–17:00	8:30–17:00	8:30–17:00	8:30–17:00	8:30–17:00

Toelichting

Met de opzet en implementatie van het integrale kostprijsmodel per 2018 werd het mogelijk om per product en dienst de kosten inzichtelijk te maken en de benodigde lumpsum te onderbouwen voor uitvoering van de opgedragen taken. De kostprijzen per productgroep in de begroting 2020 zijn gebaseerd op het kostprijsmodel 2018. Daarin werd nog geen rekening gehouden met de investeringen in het nieuwe depot Emmen. Deze investeringen in het gebouw en archiefinrichting hebben inmiddels geleid tot een hogere meterprijs. De destijds verwachte verdubbeling van de digitale archiefcapaciteit heeft niet plaatsgevonden door achterblijvende instroom van digitale archieven. Hierdoor zijn geen schaalvoordelen behaald en is de prijs per terabyte daarom hoger dan begroot. Het effect van de coronacrisis is terug te zien in het gedaalde aantal fysieke bezoekers; daarentegen is te zien dat het aantal website bezoekers is gestegen.

10. Saldibalans

Tabel 85 Saldibalans per 31 december 2020 van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII)
(bedragen x € 1.000)

Activa		31-12-2020	31-12-2019	Passiva		31-12-2020	31-12-2019
Intra-comptabele posten							
1	Uitgaven ten laste van de begroting	44.461.507	43.075.426	2	Ontvangsten ten gunste van de begroting	1.519.486	1.397.628
3	Liquide middelen	270	270				
4	Rekening-courant RHB ¹			4a	Rekening-courant RHB	42.941.161	41.673.736
5	Rekening-courant RHB Begrotingsreserve	65.383	55.093	5a	Begrotingsreserves	65.383	55.093
6	Vorderingen buiten begrotingsverband	43	281	7	Schulden buiten begrotingsverband	1.173	4.613
8	Kas-transverschillen						
Subtotaal intra-comptabel		44.527.203	43.131.070	Subtotaal intra-comptabel		44.527.203	43.131.070
Extra-comptabele posten							
9	Openstaande rechten	221.567	216.424	9a	Tegenrekening openstaande rechten	221.567	216.424
10	Vorderingen	33.254.509	31.597.175	10a	Tegenrekening vorderingen	33.254.509	31.597.175
11a	Tegenrekening schulden	0	0	11	Schulden	0	0
12	Voorschotten	6.866.126	6.017.262	12a	Tegenrekening voorschotten	6.866.126	6.017.262
13a	Tegenrekening garantieverplichtingen	3.242.437	3.226.766	13	Garantieverplichtingen	3.242.437	3.226.766
14a	Tegenrekening andere verplichtingen	33.365.488	30.550.918	14	Andere verplichtingen	33.365.488	30.550.918
15	Deelnemingen			15a	Tegenrekening deelnemingen		
Subtotaal extra-comptabel		76.950.127	71.608.545	Subtotaal extra-comptabel		76.950.127	71.608.545
Totaal		121.477.330	114.739.615	Totaal		121.477.330	114.739.615

1 Rijkshoofdboekhouding

Toelichting

1. en 2. Uitgaven/ontvangsten 2020

De uitgaven over 2020 zijn uitgekomen op € 44.461.507.118,95 en de ontvangsten op € 1.519.485.866,10. In de departementale jaarrekening komen de uitgaven uit op € 44.461.515.000,00 en de ontvangsten op € 1.519.484.000,00. Het verschil tussen de werkelijke uitgaven en de realisatie volgens de departementale jaarrekening 2020 wordt veroorzaakt door de in deze rekening gehanteerde afrondingsregels.

3. Liquide middelen

De post Liquide middelen is opgebouwd uit het saldo bij de banken (gebaseerd op het laatste dagafschrift).

Tabel 86 Liquide middelen (bedragen x € 1.000)

	Openstaand per 31-12-2020	Openstaand per 31-12-2019
Totaal liquide middelen	270	270

Dit betreft twee bankrekeningen bij de ABN AMRO bank.

4. Rekening-courant RHB

Op de rekening-courant wordt de financiële verhouding met het Ministerie van Financiën geadmistreerd. Tevens worden door middel van deze administratie de begrotingsuitgaven en ontvangsten met het Ministerie van Financiën afgewikkeld.

5. Rekening-Courant RHB Begrotingsreserve

Een begrotingsreserve is een geormerkte meerjarige budgettaire voorziening die door een ministerie op een afzonderlijke rekening-courant bij het Ministerie van Financiën wordt aangehouden. Het gaat om een budgettaire voorziening of reserve binnen de Rijksbegroting. De reserve blijft meerjarig beschikbaar voor het doen van uitgaven in latere jaren. Voor de begrotingsreserve museaal aankoopfonds en de begrotingsreserve risicopremie garantstelling onderwijsinstellingen en rekening-courantlimieten die instellingen aanhouden bij het Ministerie van Financiën, wordt een rekening-courant aangehouden bij het Ministerie van Financiën.

Tabel 87 Rekening-Courant RHB Begrotingsreserve (bedragen x € 1.000)

Naam begrotingsreserve	Saldo 1-1-2020	Toevoe- gingen 2020	Onttrek- kingen 2020	Saldo 31-12-2020	Verwijzing naar begro- tingsartikel
Museaal aankoopfonds	43.221	10.315	1.430	52.106	14
Risicopremie garantstelling onderwijsinstellingen	11.872	1.405		13.277	95
Totaal	55.093	11.720	1.430	65.383	

Begrotingsreserve museaal aankoopfonds

In 1998 is het museaal aankoopfonds opgericht. Dit is een intracomptabel fonds met het karakter van een interne reserverekening. Op deze rekening wordt bijgehouden hoeveel geld er voor kunst aankopen voor latere jaren beschikbaar is.

In 2020 is er voor 2 aankopen een bijdrage geleverd. Een bijdrage in de aankoop van Bloemstillevens met een keizerskroon in een stenen nis van Jacob Woutersz en een bijdrage voor de aankoop van de wandtapijten ter nagedachtenis aan de Slag bij Solebay 1672 door het Scheepvaartmuseum Amsterdam.

Reserve risicopremie garantstelling onderwijsinstellingen

In 2004 is de regeling Schatkistbankieren van kracht geworden. Instellingen kunnen bij het Ministerie van Financiën een schatkistlening aanvragen op basis van een strikte hypothecaire zekerheid of garantiestelling van de gemeenten. Het Ministerie van OCW staat garant voor deze leningen. Hiervoor ontvangt het Ministerie van OCW een risicopremie van 0,1 procentpunt per jaar gedurende de gehele looptijd van de schatkistlening. In verband met een herziening van de afspraken tussen de Ministeries van Financiën en OCW staat OCW vanaf 2012 tevens garant voor de rekening-courantlimieten die instellingen aanhouden bij het Ministerie van Financiën. Hiervoor ontvangt het Ministerie van OCW een risicopremie van 0,25 procentpunt van het uitstaande saldo. Beide risicopremies worden gestort op een begrotingsreserve.

Op deze rekening wordt bijgehouden hoeveel geld er voor eventuele tegenvallers voor latere jaren beschikbaar is. Dit is een intracomptabele rekening met het karakter van een interne reserverekening.

6. Vorderingen buiten begrotingsverband

Tabel 88 Vorderingen buiten begrotingsverband (bedragen x € 1.000)

	Openstaand per 31-12-2020
Te verrekenen personeel en voormalig personeel	22
Dienst Uitvoering Onderwijs	21
Totaal	43

7. Schulden buiten begrotingsverband

Tabel 89 Schulden buiten begrotingsverband (bedragen x € 1.000)

	Openstaand per 31-12-2020
Overig	1.173
Totaal	1.173

Bij de post overig gaat het om diverse posten als EU-projecten (€ 0,5 miljoen), legaten (€ 0,05 miljoen), fondsen (€ 0,3 miljoen) en nog af te dragen BTW (€ 0,1 miljoen).

9. Openstaande rechten

Het betreft hier de lesgeldvorderingen DUO.

Tabel 90 Openstaande rechten (bedragen x € 1.000)

	Openstaand per 31-12-2020
Lesgelden	221.567
Totaal	221.567

Het betreft hier de lesgeldvorderingen DUO Groningen.

10. Vorderingen

De stand van de debiteuren per 31-12-2020 wordt als volgt gespecificeerd naar beleidsartikel en overige onderdelen:

Tabel 91 Stand debiteuren (bedragen x € 1.000)

	Openstaand per 31-12-2020	Openstaand per 31-12-2019
1 Primair onderwijs	5.297	8.927
3 Voortgezet onderwijs	2.952	962
4 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	4.205	2.140
6 Hoger beroepsonderwijs	8.569	9.795
7 Wetenschappelijk onderwijs	17	17
8 Internationaal beleid	0	0
9 Arbeidsmarkt- en personeelsbeleid	3.263	5.051
11 Studiefinanciering	33.164.423	31.502.184
12 Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten	7.850	8.338
13 Lesgelden	0	0
14 Cultuur	57.067	58.831
15 Media	0	0
16 Onderzoek en wetenschapsbeleid	0	0
25 Emancipatie	52	52
95 Apparaat Kerndepartement	814	878
Lening Bonaire		0
Totaal	33.254.509	31.597.175

De overige openstaande vorderingen (€ 90,0 miljoen) hebben onder meer betrekking op de afrekeningen van voorschotten. Deze vorderingen worden beschouwd als direct opeisbaar.

De openstaande vorderingen van artikel 11 (Studiefinanciering) kunnen als volgt worden gespecificeerd:

Tabel 92 Specificatie debiteuren Studiefinanciering (bedragen x € 1.000)

	Openstaand per 31-12-2020	Openstaand per 31-12-2019
Niet-relevante langlopende vorderingen	32.606.152	30.843.438
Leningen - hoofdsom	25.482.349	23.467.964
Prestatiebeursleningen - hoofdsom	7.123.803	7.375.474
Relevante langlopende vorderingen	461.351	534.956
Leningen - rente	409.321	478.519
Prestatiebeursleningen - rente	7.802	14.063
Overig	44.228	42.374
Relevante kortlopende vorderingen	96.920	123.790
Totaal	33.164.423	31.502.184

Prestatiebeursleningen zijn leningen die in een gift worden omgezet als de debiteur heeft voldaan aan de eerstejaars prestatienorm of een diploma heeft behaald.

Bij de leningen en de prestatiebeursleningen is alleen de hoofdsom niet-relevant. De rente wordt als relevant beschouwd.

De relevante kortlopende vorderingen bestaan voornamelijk uit ten onrechte betaalde studiefinanciering en vorderingen wegens het onterecht bezit van reisrecht.

Tabel 93 Verloop van de vorderingen Studiefinanciering (bedragen x € 1.000)

	Openstaand per 31-12-2020	Openstaand per 31-12-2019
Openstaande bedragen per 01-01-2020	31.502.184	29.853.450
Mutatie bruto vorderingen	4.665.896	4.720.025
Omgezet in gift	- 1.856.294	- 2.052.408
Afgelost (ontvangen en verrekend)	- 1.045.312	- 914.731
Overige mutaties, w.o. buiten invordering en kwijtschelding	- 102.051	- 104.152
Totaal	33.164.423	31.502.184

De vorderingstand neemt toe doordat vorderingen worden uitbetaald of woren ingesteld.

De vorderingstand neemt af doordat er wordt afgelost, doordat prestatie-leningen worden omgezet in gift en doordat vorderingen onder voorwaarden mogen of moeten worden afgeboekt.

12. Voorschotten

De stand van de voorschotten per 31-12-2020 wordt als volgt naar artikel gespecificeerd:

Tabel 94 Voorschotten naar beleidsartikel (bedragen x € 1.000)

	Openstaand per 31-12-2020	Openstaand per 31-12-2019
1 Primair onderwijs	1.349.073	1.315.503
3 Voortgezet onderwijs	223.418	140.071
4 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	722.899	670.528
6 Hoger beroepsonderwijs	33.082	31.890
7 Wetenschappelijk onderwijs	42.598	42.543
8 Internationaal beleid	15.171	19.304
9 Arbeidsmarkt- en personeelsbeleid	108.805	144.696
11 Studiefinanciering	1.761.727	1.821.473
12 Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten	0	0
13 Lesgelden	0	0
14 Cultuur	2.404.112	1.577.540
15 Media	105.792	24.899
16 Onderzoek en wetenschapsbeleid	63.804	205.302
25 Emancipatie	32.196	23.486
95 Apparaat Kerndepartement	3.449	27
Totaal	6.866.126	6.017.262

Het bedrag aan openstaande voorschotten bij artikel 11 (Studiefinanciering) betreft de voorlopige vergoeding van contractkosten aan de OV-bedrijven. De toename van het openstaande voorschot komt voor het grootste van artikel 14 Cultuur. De corona-steunpakketen in 2020 zijn voornamelijk als voorschot verstrekt.

De stand van de voorschotten per 31-12-2020 wordt als volgt gespecificeerd naar vergoedingsjaar:

Tabel 95 Voorschotten naar vergoedingsjaar (bedragen x € 1.000)

	Stand per 1-1-2020	Verstrekt 2020	Afgerekend 2020	Stand per 31-12-2020
2003	1.340			1.340
2004	21			21
2005	3.473			3.473
2006	32.222		29.472	2.750
2007	34.953		33.892	1.061
2008	31.833		26.072	5.761
2009	21.353		18.112	3.241
2010	24.279		19.252	5.027
2011	24.218		14.586	9.632
2012	20.692		8.878	11.814
2013	20.417		2.051	18.366
2014	44.282		22.242	22.040
2015	51.025		28.648	22.377
2016	115.724		31.789	83.935
2017	930.358		415.785	514.573
2018	2.090.878		1.212.517	878.361
2019	2.570.194		380.066	2.190.128
2020		3.099.292	7.066	3.092.226
Totaal	6.017.262	3.099.292	2.250.428	6.866.126

13. Garantieverplichtingen

In het verleden zijn instellingen zelfstandig op de kapitaalmarkt leningen aangegaan ter financiering van bouwinvesteringen. Het Rijk staat garant voor de rente en aflossingsverplichtingen richting de geldverschaffers. De

destijds vigerende garantieregelingen zijn inmiddels niet meer van kracht. Vanaf 2014 kunnen onderwijsinstellingen leningen afsluiten bij het Ministerie van Financiën in het kader van schatkistbankieren voor her- en nieuwbouw. Het bedrag van de garantieverplichtingen (nog openstaande rente en aflossingsverplichtingen op lopende leningen) is het theoretisch maximale risico dat het Ministerie van OCW ultimo 2020 loopt in verband met garantiestellingen op bouwleningen en overige garantieleningen. In onderstaand overzicht zijn de ultimo 2020 openstaande garanties gespecificeerd opgenomen:

Tabel 96 Garantieverplichtingen (bedragen x € 1.000)

	Openstaand per 31-12-2020	Openstaand per 31-12-2019
Bouwleningen aan academische ziekenhuizen	138.503	151.212
Bouwleningen aan scholen en instellingen vo	0	0
Garanties Cultuur	646.751	761.502
Garantie Vervangingsfonds	23.000	23.000
Garantie Participatiefonds	7.000	7.000
Garanties Onderzoek en wetenschapsbeleid	21.319	22.350
Garanties Wetenschappelijk Onderwijs	238.936	244.209
Garanties Hoger beroepsonderwijs	774.345	777.048
Garanties Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	743.765	636.328
Garanties Voortgezet onderwijs	519.576	479.263
Garanties Primair onderwijs	129.242	124.854
Totaal	3.242.437	3.226.766

Voor de academische ziekenhuizen is sinds 1991 de garantieregeling niet meer van kracht, met uitzondering van enkele op dat moment in gang gezette bouwprojecten. Sinds 1996 zijn geen garanties meer verstrekt. Deze leningen hebben gemiddeld een looptijd van 40 jaar. Expiratie van deze leningen zal omstreeks het jaar 2035 volledig hebben plaatsgevonden.

De uitstaande garanties bij Cultuur bedragen € 646,8 miljoen. Hiervan is € 572,4 miljoen verstrekt door het Nationaal Restauratiefonds. Hiervan heeft € 350,9 miljoen betrekking op de achterborgovereenkomst en € 70,9 miljoen betreft een garantie onder de indemniteitsregeling. Voorts is er garantie verleend ad € 3,5 miljoen betrekking hebbende op de door het Ministerie van Financiën verstrekte geldleningen aan cultuurinstellingen.

De uitstaande garanties participatie- en vervangingsfonds zijn het gevolg van het bestuurlijk akkoord dat in 2003 met de fondsen is gesloten en houden verband met garantstelling in verband met het schatkistbankieren.

De uitstaande garantie bij Onderzoek en Wetenschapsbeleid bedraagt € 21,3 miljoen. Dit betreft de garantie voor een lening van Stichting Biomedical Primate Research Center (BPRC) bij de Bank Nederlandse Gemeenten.

De uitstaande garanties bij wetenschappelijk onderwijs (€ 239,0 miljoen), het hoger beroepsonderwijs (€ 774,3 miljoen), het beroepsonderwijs en (€ 743,8 miljoen), het voortgezet onderwijs (€ 519,6 miljoen) en het primair onderwijs (€ 129,2 miljoen) hebben betrekking op de door het Ministerie van Financiën verstrekte geldleningen en rekeningcourantkredieten aan onderwijsinstellingen. De geldleningen in het wo, hbo en mbo worden verstrekt onder hypothecaire zekerheid; de geldleningen in het po en vo onder gemeentegarantie. Het risico voor het Ministerie van OCW is hierdoor

beperkt. Voor de rekeningcourantkredieten wordt geen zekerheid gevraagd. De garantstelling betreft de maximale roodstandfaciliteit. In de praktijk wordt dit zelden volledig benut. In onderstaande tabel is een overzicht opgenomen per onderwijssector.

Tabel 97 Opbouw garantstellingen onderwijsinstellingen (bedragen x € 1 miljoen)

	Maximale krediet	Leningen
Wetenschappelijk onderwijs	136,4	102,5
Hoger onderwijs	203,0	571,3
Beroepsonderwijs en volwasseneducatie	182,6	561,1
Voortgezet onderwijs	156,3	363,3
Primair onderwijs	34,3	95

De opbouw van de stand van de garantieverplichtingen is als volgt:

Tabel 98 Openstaande Garantieverplichtingen (bedragen x € 1.000)

Stand 1 januari 2020	3.226.766
Bij: Aangegane verplichtingen 2020	721.599
Af: Afgelopen garantie 2020	705.928
Af: Verrichte betalingen 2020	–
Af: Negatieve bijstellingen van aangegane garantieverplichtingen voor 2020	–
Stand 31 december 2020	3.242.437

14. Andere verplichtingen

De opbouw van de stand van de aangegane verplichtingen is als volgt:

Tabel 99 Andere verplichtingen (bedragen x € 1.000)

Stand 1 januari 2020	30.550.918
Bij: aangegaan 2020	47.276.077
Af: Tot betaling gekomen in 2020	44.461.507
Stand 31 december 2020	33.365.488

De specificatie van de openstaande verplichtingen per beleidsartikel ultimo 2020 is hieronder opgenomen.

Tabel 100 Andere verplichtingen naar beleidsartikel (bedragen x 1.000)

1 Primair onderwijs	7.037.918
3 Voortgezet onderwijs	8.028.587
4 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	4.409.811
6 Hoger beroepsonderwijs	3.642.405
7 Wetenschappelijk onderwijs	5.536.400
8 Internationaal beleid	16.914
9 Arbeidsmarkt- en personeelsbeleid	44.733
11 Studiefinanciering	0
12 Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten	0
13 Lesgelden	0
14 Cultuur	2.513.411
15 Media	1.023.647
16 Onderzoek en wetenschapsbeleid	1.092.479
25 Emancipatie	18.928
95 Apparaat Kerndepartement	255
Totaal	33.365.488

Niet uit de saldibalans blijkende bestuurlijke verplichtingen

Op 1 november 2019 is het 'convenant extra geld voor werkdrukverlichting en tekorten onderwijspersoneel in het funderend onderwijs 2020-2021' afgesloten met de onderwijsbonden en de sectorraden. In dit convenant stelt het kabinet in totaal € 459,5 miljoen beschikbaar voor het primair en voortgezet onderwijs. Hiervan is inmiddels € 391,8 miljoen betaald dan wel verplicht. Het restant, zijnde € 67,7 miljoen, is nog niet als juridische verplichting vastgelegd en betreft derhalve een niet in de saldibalans opgenomen bestuurlijke verplichting. Dit gaat om € 10,6 miljoen voor individuele scholingsrechten leraren po welke in 2021 verplicht en betaald zal worden. Daarnaast is er afgesproken dat er in 2021 € 4,0 miljoen en in 2022 € 4,6 miljoen beschikbaar komt voor Samen Opleiden. Het laatste deel gaat over € 48,5 miljoen welke eerder beschikbaar komt voor de aanpak van werkdruk in het po. Bij Voorjaarsnota 2020 is deze kasschuif reeds verwerkt, maar voor schooljaar 2021/2022 moet € 48,5 miljoen nog verplicht en betaald gaan worden.

Op 26 november 2014 is het bestuursakkoord Primair Onderwijs 2014-2020 met de PO-Raad afgesloten. Met dit akkoord is voor 2020 en verder een additioneel bedrag van € 444,0 miljoen beschikbaar. Ultimo 2020 zijn de daarin afgesproken toevoegingen aan prestatiebox (€ 263,0 miljoen) en aan lumpsum (€ 142,0 miljoen) volledig als juridische verplichting vastgelegd. Van de voor 2021 afgesproken € 39,0 miljoen aan overige bestemmingen is ultimo 2020 € 15,0 miljoen vastgelegd als juridische verplichting. De overige € 24,0 miljoen voor 2021 betreft derhalve een niet uit de saldibalans blijkende bestuurlijke verplichting.

Vanuit de drie convenanten onderwijshuisvesting Saba, Bonaire en Sint Eustasius (Caribisch Nederland) is er in totaal \$ 64,7 miljoen (US dollars) beschikbaar. Hiervan is inmiddels \$ 11,5 miljoen (US Dollars) betaald dan wel verplicht. Voor het restant, voor de jaren 2021 en verder, geldt dat er hiervoor bestuurlijke verplichtingen zijn aangegaan. Het gaat in totaal om een bedrag van \$ 53,2 miljoen (US Dollars). Dat bedrag is nog niet juridisch verplicht en betreft derhalve een niet uit de saldibalans blijkende bestuurlijke verplichting.

Op 7 februari 2018 is het «Bestuursakkoord MBO 2018–2022: Trots, vertrouwen en lef» met de MBO Raad afgesloten. Onderdeel van het Bestuursakkoord MBO is de tweede tranche van de regeling kwaliteitsafspraken mbo. Hiermee is een bedrag van in totaal € 1.670,8 miljoen bestuurlijk verplicht over de periode 2018 tot en met 2023. Van dit bedrag is ultimo 2020 een bedrag van € 1.068,5 miljoen juridisch verplicht. Het resterende bedrag van € 602,3 miljoen is ultimo 2020 als bestuurlijk verplicht aan te merken.

Op 9 april 2018 zijn de sectorakkoorden hoger beroepsonderwijs 2018 en wetenschappelijk onderwijs 2018 afgesloten met de Vereniging Hogescholen en de VSNU. Onderdeel van deze akkoorden zijn de kwaliteitsafspraken 2019-2024 'Investeren in Onderwijskwaliteit'. Hiermee is naar prijspeil 2020 een bedrag van in totaal € 2.430,2 miljoen (€ 1.510,9 miljoen voor het hbo en € 919,3 miljoen voor het wo) bestuurlijk verplicht voor de periode 2019-2024. Van dit bedrag is ultimo 2020 voor de jaren tot en met 2021 al een bedrag van € 821,9 miljoen (€ 511,0 miljoen hbo en € 310,9 miljoen wo) juridisch verplicht. Het resterende bedrag voor 2022 tot en met 2024 van € 1.608,3 miljoen (€ 999,9 miljoen voor het hbo en € 608,4 miljoen voor het wo) is ultimo 2020 als bestuurlijk verplicht aan te merken.

Op 21 februari 2019 is de [Erfgoed Deal](#) ondertekend. In de Erfgoed Deal maken verschillende overheden en maatschappelijke organisaties afspraken over het behoud en het gebruik van erfgoed bij de grote ruimtelijke opgaven van dit moment, zoals energietransitie en verduurzaming, klimaatadaptatie en stedelijke groei en krimp. Het Ministerie van OCW heeft zich met ondertekening bestuurlijk verplicht tot een bijdrage van € 20,0 miljoen. Daarvan was ultimo 2020 € 11,6 miljoen nog niet juridisch verplicht.

Op 30 november 2020 is het kabinet akkoord gegaan met het uitwerken van een tegemoetkomingsregeling in het kader van de erkenning van het leed dat transgenderpersonen hebben ondervonden als gevolg van de destijds geldende wettelijke voorschriften.

De specifieke invulling hiervan wordt gezien in het voorjaar 2021. Het gaat voor het ministerie van OCW in totaal om een bedrag van maximaal € 8,5 miljoen. Ultimo 2020 was dit bedrag niet juridisch verplicht en is derhalve niet in de saldibalans opgenomen.

11. WNT-verantwoording 2020 Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII)

De Wet normering topinkomens (WNT) bepaalt dat de bezoldiging en eventuele ontslaguitkeringen van topfunctionarissen in de publieke en semi-publieke sector op naamsniveau vermeld moeten worden in het financieel jaarverslag. Deze publicatieplicht geldt tevens voor topfunctionarissen die bij een WNT-instelling geen - al dan niet fictieve - dienstbetrekking hebben of hadden. Daarnaast moeten van niet-topfunctionarissen de bezoldiging (zonder naamsvermelding) gepubliceerd worden indien deze het wettelijk bezoldigingsmaximum te boven gaan. Niet-topfunctionarissen zonder dienstverband vallen echter buiten de reikwijdte van de wet.

Voor dit departement heeft de publicatieplicht betrekking op onderstaande functionarissen. De bezoldigingsgegevens van de leden van de Top Management Groep zijn opgenomen in het jaarverslag van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het algemeen bezoldigingsmaximum bedraagt in 2020 € 201.000.

Naast de hier vermelde functionarissen zijn er geen andere functionarissen die in 2020 een bezoldiging boven het toepasselijke WNT-maximum hebben ontvangen, of waarvoor in eerdere jaren een vermelding op grond van de WOPT of de WNT heeft plaatsgevonden of had moeten plaatsvinden.

Er zijn in 2020 geen ontslaguitkeringen betaald die op grond van de WNT dienen te worden gerapporteerd.

Er zijn in 2020 geen leidinggevende topfunctionarissen die op grond van de WNT in verband met de cumulatie van dienstbetrekkingen dienen te worden gerapporteerd.

Tabel 101 Bezoldiging van topfunctionarissen

Naam instelling	Naam topfunctionaris	Functie	Datum aanvang dienstverband (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband (indien van toepassing)	Dienstverband in fte (+ tussen haakjes omvang in 2019)	Op externe inhuur-basis (nee; <= 12 kalender-mnd; > 12 kalender-mnd)	Beloning plus onkostenvergoedingen (belast) (+ tussen haakjes bedrag in 2019)	Voorzieningen t.b.v. beloningen betaalbaar op termijn (+ tussen haakjes bedrag in 2019)	Totale bezoldiging in 2020 (+ tussen haakjes bedrag in 2019)	Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	Motivering en bedrag (indien overschrijding)
CvTE ¹	P.J.J. Hendrikse	Voorzitter			0,2 (0,2)	n.v.t.	€ 24.111 (€ 24.020)	€ 24.111 (€ 24.020)	€ 24.111 (€ 24.020)	€ 40.200	
CvTE	T.G.M. Bekker ²	Lid				n.v.t.					
CvTE	A.M.L. Jansen ²	Lid				n.v.t.					
CvTE	Y. van Zijl ²	Lid				n.v.t.					
CvTE	A. Kaim-Lamers ²	Lid				n.v.t.					
CvTE	D.J.M. Majoor ²	Plv lid naar lid				n.v.t.					
CvTE	L.S.J.M. Henkens	Lid			0,025 (0,025)	n.v.t.	€ 2.789 (€ 2.024)	€ 2.789 (€ 2.024)	€ 2.789 (€ 2.024)	€ 5.025	
CvTE	M.A. Jansen ²	Plv lid									
CvTE	H. Deugd ²	Plv lid naar Lid									
CvTE	G.J. Zomer	Plv lid									
CvTE	Y.B. Walvisch-Stokvis ²	Plv lid		30-9-2020	0,025 (0,025)	n.v.t.	€ 1.753 (€ 729)	€ 1.753 (€ 729)	€ 1.753 (€ 729)	€ 5.025	
CvTE	W.L.M. de Koning ²	Plv lid		14-4-2020							
CvTE	B. Renne ²	Plv lid	1-3-2020								
CvTE	M. Scheepers ²	Plv lid	14-4-2020								

1 College voor Toetsen en Examen

2 Voor topfunctionarissen met een bezoldiging van € 1.700 of minder wordt volstaan met de naam en functie van de topfunctionaris.

D. BIJLAGEN

Bijlage 1 Toezichtrelaties rwt's en zbo's

Tabel 102 Overzichtstabel rwt's en zbo's van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (bedragen x € 1.000)					
Naam ZBO/RWT[hyperlink invoegen bij naam]	Begrote bijdrage moederdepartement aan ZBO/RWT	Gerealiseerde bijdrage moederdepartement aan ZBO/RWT	Begrote bijdrage overige departementen	Gerealiseerde bijdrage overige departementen	Bijzonderheden
ZBO's	Bedrag	Bedrag	Bedrag	Bedrag	Ja/Nee
Stichting Nederlans Fonds voor Podiumkunsten+	66.100	162.927			Nee
Stichting Fonds voor Cultuurparticipatie	31.400	41.057			Nee
Stichting Nederlands Fonds voor de Film	57.700	79.623			Nee
Stichting Stimuleringsfonds Creatieve Industrie	19.400	26.942			Nee
Stichting Mondriaan Fonds	32.400	67.235			Nee
Stichting Nederlands Letterenfonds	13.000	17.698			Nee
Bureau Architectenregister	90	90			Nee
Commissariaat voor de Media	4.728	4.782			Nee
Nederlands Vlaamse Accreditatie Organisatie	4.496	4.637			Realisatiecijfers 2020 zijn juli 2021 beschikbaar. Cijfers hebben betrekking op de bijdrage van NL-zijde.
Koninklijke Bibliotheek	97.564	103.849		2	Nee
Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek	975.679	948.696	24.007	42.522	Nee
Stichting Participatiefonds (PF)	1.972	1.972	0	0	Ja
Bijzonderheden	De behandeling van het wetsvoorstel modernisering loopt vertraging op door COVID-19.				
Stichting Vervangingsfonds (VF)	2.730	2.730	0	0	Ja
Bijzonderheden	De behandeling van het wetsvoorstel beëindiging wettelijke taak loopt vertraging op door COVID-19.				
Stimuleringsfonds voor de Journalistiek	2.190	2.220			Nee
College voor Toetsen en Examens	12.790	10.541	0	0	Nee
Nederlandse Publieke Omroep	736.205	804.708			Nee
Regionale Publieke Omroep	148.702	149.229			Nee
Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen	89.525	94.764			Nee
Stichting Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB)	61.156	61.156	0	0	Nee
RWT's					
Collectiebeherende instellingen die onder de Erfgoedwet vallen	218.400	291.442			Nee
Certificerende instellingen die onder de Erfgoedwet vallen					
Bevoegde gezagsorganen primair onderwijs	Onbekend	11.432.864			Ja
Bijzonderheden	Betreft een cluster van instellingen, zie paragraaf 2.2 uit de Financiële Staat van het Onderwijs 2019.				
Bevoegde gezagsorganen voortgezet onderwijs	Onbekend	8.837.249			Ja
Bijzonderheden	Betreft een cluster van instellingen, zie paragraaf 2.2 uit de Financiële Staat van het Onderwijs 2019.				
Regionale opleidingscentra (roc's), agrarische opleidingscentra (aoc's) en vakinstellingen	3.704.378	3.704.027	0	0	Nee
Instellingsbesturen hogescholen	3.334.151	3.420.261			Nee
Instellingsbesturen universiteiten	4.484.294	4.679.879			Nee
Academische Ziekenhuizen	688.228	706.319			Nee
Stichting Cito	30.295	31.860	0	0	Nee

Naam ZBO/RWT[hyperlink invoegen bij naam]	Begrote bijdrage moederdepartement aan ZBO/RWT	Gerealiseerde bijdrage moederdepartement aan ZBO/RWT	Begrote bijdrage overige departementen	Gerealiseerde bijdrage overige departementen	Bijzonderheden
Stichting SLO	11087	11087	0	0	Nee

Toelichting

Op basis van artikel 4.2, lid 2 van de Comptabiliteitswet (CW), is het Ministerie van OCW, als moederdepartement verantwoordelijk voor de bijdrage aan het zbo en het afleggen van verantwoording over een bepaald onderwerp waarbij verschillende Ministeries zijn betrokken. Omdat van de meeste zbo's het jaarverslag over 2020 nog niet zodanig beschikbaar is, dat ze voor het jaarverslag van het Ministerie van OCW gebruikt kunnen worden, worden alleen de bijzonderheden in de tabel opgenomen die vóór 15 maart bekend zijn. In het geval er een bijzonderheid bekend wordt, ná het verschijnen van het jaarverslag, wordt de Kamer hier zo snel mogelijk over geïnformeerd.

Mede doordat het jaarverslag van het zbo nog niet gereed is ten tijde van het opstellen van het jaarverslag van het Ministerie van OCW is het opnemen van met name kwalitatieve informatie over de activiteiten van het betreffende zbo lastig. Een optie is gebruik te maken van het jaarverslag van het zbo van het jaar ervoor (t-1). Het geeft echter een scheve vergelijking om deze gegevens op te nemen in het jaarverslag jaar t van het departement.

Gezien de goede kwaliteit van de jaarverslagen van de zbo's, met als voorbeeld het jaarverslag van het NWO, de verschillende Kamerbrieven die over de werkzaamheden van het NWO in het afgelopen jaar zijn verstuurd, de omvang van het jaarverslag van het Ministerie van OCW en het uitgangspunt van de CW, artikel 4.2, lid 2, in de Memorie van Toelichting (praktische regels ten aanzien van de verantwoording over een bepaald onderwerp), wordt met het oog op het beperken van de administratieve lasten of ondoelmatigheden vooralsnog verwezen naar het jaarverslag NWO 2019 ([Jaarverslag NWO 2019](#)).

Bijlage 2 Afgerond evaluatie- en overig onderzoek

Tabel 103 Artikel 1 (Primair onderwijs)		
Soort onderzoek	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
1. Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
1a.	Beleidsdoorlichtingen	
	N.v.t.	
1b.	Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	Effectonderzoek OAB en excellentie (Onderwijsbewijs)	2016
	Effectief taalonderwijs (NRO)	2016
	Effectief rekenonderwijs (NRO)	2016
	Evaluatie Actieplan Kiezen voor Techniek	2016
	Toptalenten in het onderwijs	2017
	Monitor actieprogramma Tel mee met Taal 2016-2018: Tussenrapportage 2017 Kamerstukken II 2017/18, 28760 nr. 69	2017
	Interdepartementaal beleidsonderzoek onderwijsachterstandenbeleid Kamerstukken II 2017/18, 27 020 nr. 73	2017
	Tussenrapportage Evaluatie Wet Eindtoetsing PO	2017
	Evaluatie van de materiële instandhouding in het primair onderwijs 2010-2014 Kamerstukken II 2017/18, 31293 nr. 373	2017
	Evaluatie landelijke geschillen commissie Kamerstukken II 2017/18, 31497 nr. 258	2017
	Evaluatie pilot tweetalig primair onderwijs	2018
	Evaluatie wet versterking medezeggenschap Kamerstukken II 2018/19, 33223 nr. 7	2018
	Evaluatie NOB	2018
	Evaluatie wet eindtoetsing po	2019
	Diverse studies i.h.k.v. evaluatie passend onderwijs	2019
	Diverse studies i.h.k.v. evaluatie passend onderwijs	2020
	Eindrapport evaluatie passend onderwijs	2020
	Eindevaluatie bestuursakkoord PO en sectorakkoord VO	2020
	Evaluatie onderwijs-zorg Caribisch Nederland	2020
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
2a.	MKBA's	
	N.v.t.	
2b.	Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	N.v.t.	
3. Overig onderzoek		
	IBO Schatkistbankieren¹	2016
	Quick scan leerlingendaling	2016
	Bestuurlijke constructen in het funderend onderwijs	2016
	Onderzoek Regeldruk	2016
	Onderzoek leermiddelenmarkt PO	2016
	Onderzoek voor de schoolkeuzebrief onder ouders van groep 7 en 8 leerlingen	2016
	OESO stelselreview	2016
	Differentiëren en differentiatievaardigheden in het primair onderwijs	2017
	Rapport over stimuleren van creatief vermogen en kritisch denken	2017
	Monitor bestuursakkoord PO - tabellenrapport 2017	2017
	Elfde voortgangsrapportage Passend Onderwijs Kamerstukken II 2017/18, 31497 nr. 242	2017
	Licht op schaduwonderwijs Kamerstukken II 2017/18, 31 289 nr. 358	2017
	Eindrapport Monitor onderwijshuisvesting po/vo Kamerstukken II 2017/18, 34 775 nr. 115	2017
	Peil.onderwijs: Taal en rekenen aan het einde van de basisschool 2015 – 2016	2017
	Formatief evalueren: vraag en aanbod samengebracht	2017
	Peil. Kunstzinnige oriëntatie 2015 – 2016	2017
	Quickscan leerlingendaling PO en VO - Schoolbesturen, gemeenten, provincies	2017
	Eindrapport Bewegingsonderwijs en vakleerkrachten	2017
	Rapportage Referentieniveau 2016 – 2017	2017
	Eindrapport Advies over Instemming	2017

Soort onderzoek	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
	Quick scan Tijdelijke onderwijsvoorzieningen voor asielzoekerskinderen	2017
	Regeldruk en de regeldrukagenda in po, vo en mbo (NRO)	2017
	Tweede vervolgmeting ervaren bureaucratie in de school Kamerstukken II 2017/18 31497 nr. 242	2017
	Enquête beurs voor bewegingsonderwijs	2017
	Twaalfde voortgangsrapportage passend onderwijs Kamerstukken II 2017/18, 31497 nr. 262	2018
	Monitor leerlingenvervoer Kamerstukken II 2017/18, 31497 nr. 262	2018
	Toepassing en werking van de protocollen ernstige reken- en wiskunde problemen in het onderwijs (po, vo, mbo) Kamerstukken II 2019/20, 31293 en 31289 nr. 498	2019
	Het verhaal achter de financiële cijfers (po, vo, mbo, ho)	2019
	De inzet van hbo-geschoolde beroepskrachten in de vve	2019
	Kunstmatige intelligentie (AI) in het onderwijs	2019
	Kwaliteit en professionalisering intern toezicht	2020
	Leerling leraar ratio SBO	2020
	Organisatiekosten onderwijsondersteuning	2020
	Monitor Implementatie en besteding gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid	2020
	Gebruik externe ondersteuning door medezeggenschap in het primair en voortgezet onderwijs	2020
	In- door- en uitstroom van schoolleiders in het primair onderwijs	2020
	Peilingsonderzoek taal en rekenen in het basisonderwijs 2018-2019	2020
	Derde tussenmeting pilot tweetalig primair onderwijs	2020
	Monitor Noodopvang en Kinderen, leerlingen en studenten in een kwetsbare positie gedurende COVID-19 maatregelen (week 16-24)	2020
	Peiling invoering 960 uur voorschoolse educatie	2020
	Thuisonderwijs tijdens de Corona-crisis	2020
	Toegang tot voorschoolse educatie voor peuters in de asielopvang	2020
	Ventilatie op scholen in het funderend onderwijs	2020
	Periodieke peiling COVID-19 in het funderend onderwijs	2020
	Resultaten TIMMS 2019 exacte vakken in groep 6	2020
	Toelatingsbeleid en toegankelijkheid in het funderend onderwijs	2020
	Monitor subsidieregeling (hoog)begaafden in het primair en voortgezet onderwijs	2020
	Internationaal vergelijkend onderzoek naar de urennorm en onderwijstijd in primair onderwijs	2020
	Kwaliteit onderwijshuisvesting in het primair en voortgezet onderwijs	2020

4. Toetsbare beleidsplannen

N.v.t.

1 Dit IBO heeft ook betrekking op artikel 3, 4, 6, 7 en 14.

Tabel 104 Artikel 3 (Voortgezet onderwijs)

Soort onderzoek	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
1. Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
1a.	Beleidsdoorlichtingen	
	N.v.t.	
1b.	Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	Monitor leerwerktrajecten en assistentopleidingen	2016
	Evaluatie wet gratis schoolboeken Kamerstuk II 2016/17, 33088, nr. 5	2016
	De praktijk van de eerste en tweede correctie CSE Kamerstukken II 2016/17, 31289, nr. 341	2016
	Voortgangsrapportage regelluwe scholen Kamerstukken II 2016/17, 29546, nr. 26	2016
	Monitor Techniepact Kamerstukken II 2015/16, 32637, nr. 249	2016
	Evaluatie kiezen voor techniek Kamerstukken II 2015/16, 32637, nr. 249	2016
	Monitor diagnostische tussentijdse toets Kamerstukken II 2016/17, 27923, nr. 231	2016
	Onderzoek groeps-grooite in het VO Kamerstukken II 2016/17, 31293, nr. 351	2016
	Voortgang sectorakkoord	2016
	Monitor leerwerktrajecten en assistentopleidingen in het VMBO	2017
	Evaluatie vaststelling DAMU licentie VO (toptalenten) Kamerstukken II 2019/20, 31289, nr. 407	2018
	Evaluatie project flexibele en digitale examens vmbo Kamerstukken II 2018/19, 31289, nr. 395	2019
	Evaluatie Klachtenregeling po/vo	2019

Soort onderzoek	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
	Opting out lwoo/pro	2019
	Evaluatie CvTE	2019
	een versterkt fundament voor iedereen	2020
	Evaluatie leren verbeteren	2020
	Evaluatie subsidie Gedragswerk	2020
	Eindevaluatie bestuursakkoord PO en sectorakkoord VO	2020
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
2a.	MKBA's	
	N.v.t.	
2b.	Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	Doorstroom Havo-VWO Kamerstukken II 2018/19, 31289, nr. 392	
	Eindrapport Toekomstbestendig bevoegdhedenstelsel voortgezet onderwijs	2020
	Alternatief verdeelmodel voor leerwegondersteunend onderwijs en praktijkonderwijs	2020
	Jongerenperspectief op nieuwe leerweg vmbo gtl	2020
3. Overig onderzoek		
	PISA 2015	2016
	OESO stelsel review	2016
	Digitale doorstroom atlas	Reguliere update
	Effecten van masteropleiding op leraren en hun omgeving Kamertukken II 2017/18, 27923, nr. 282	2017
	IPTO (integrale personeelstellingen onderwijs)	2017
	Monitor onderwijshuisvesting Kamerstukken II 2017/18, 34775, nr. 115	2017
	Quick scan leerlingending	2017
	Dyslexie nader verklaard	2017
	De inrichting van de onderbouw Kamerstukken II 2016/17, 31289, nr. 344	2017
	Toptalenten in het onderwijs	2017
	Bekend maakt bemind: onderzoek banenafpraak in het VO	2017
	Differentiatie en differentiatievaardigheden in het voortgezet onderwijs	2017
	Eindrapport advies over instemmingsrecht	2017
	Groepsgrootte in het VO Kamerstukken II 2017/18, 31293, nr. 385	2018
	Monitor 10-14 onderwijs	2018
	Examenmonitor Kamerstukken II 2018/19, 30079, nr. 93	2018
	Monitor techniek pact	2018
	Quick scan toelatingsbeleid funderend onderwijs	2019
	Monitor sterk techniekonderwijs, nulmeting Kamerstukken II 2018/19, 30079, nr. 108	2019
	Schoolkostenmonitor 2018-2019 Kamerstukken II 2018/19, 31293, nr. 450	2019
	Toelatingscriteria vwo-scholen voor doorstromers vanaf het havo Kamerstukken II 2018/19, 31289, nr. 392	2019
	Bestuurlijke constructen in het funderend onderwijs Kamerstukken II 2019/20, 31293, nr. 515	2020
	Begeleiding startende leraren in het voortgezet onderwijs 2014-2019	2020
	maatwerkdiploma VO Kamerstukken I 2019/20, 31289, nr. 426	2020
	monitoronderzoek regelluwe scholen Kamerstukken II 2020/21, 29546, nr. 33	2020
	voor- en nadelen groepsgrootte Kamerstukken II 2020/21, 31293, nr. 565	2020
	Monitor Noodopvang en Kinderen, leerlingen en studenten in een kwetsbare positie gedurende COVID-19 maatregelen (week 16-24) Kamerstukken II 2019/20, 35300-VIII nr. 212	2020
	Thuisonderwijs tijdens de Corona-crisis	2020
	Monitor pilot onderbouwklas pro-vmbo Kamerstukken II 2019/20, 31497, nr. 367	2020
	Eigenaarschap in het passend onderwijs Kamerstukken II 2019/20, 31497, nr. 367	2020
	Ventilatie op scholen in het funderend onderwijs Kamerstukken II 2020/21, 31293, nr. 555	2020
	Periodieke peiling COVID-19 in het funderend onderwijs Kamerstukken II 2020/21, 31293, nr.566	2020
	Toelatingsbeleid en toegankelijkheid in het funderend onderwijs	2020
	Monitor subsidieregeling (hoog)begeafden in het primair en voortgezet onderwijs Kamerstukken II 2020/21, 31497, nr. 392	2020
	Kwaliteit onderwijshuisvesting in het primair en voortgezet onderwijs Kamerstukken II 2019/20, 35300-VIII, nr. 210	2020
	Monitor doorlopende leerlijnen vmbo-mbo 2019 Kamerstukken II 2019/20, 31332, nr. 103	2020
4. Toetsbare beleidsplannen		
	N.v.t.	

Tabel 105 Artikel 4 (Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie)

Soort onderzoek	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
1. Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
1a.	Beleidsdoorlichtingen	
	Beleidsdoorlichting artikel 4	2019
1b.	Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	Analyse Effectrapportage RMC	2016
	Job-monitor 2016	2016
	De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2022 (POA)	2017
	Tussentijdse evaluatie kwaliteitsafspraken MBO	2017
	Rapportage monitor keuzedelen februari 2017	2017
	Rapportage monitor keuzedelen september 2017	2017
	Evaluatie Wet Doelmatige Leerwegen Mbo (tussenrapportage 2017)	2017
	Evaluatie Herziening Kwalificatiestructuur (tussenrapportage 2017)	2017
	Studentlabs; doorstroom Mbo-Hbo	2017
	Toekomst van Volwasseneneducatie Evaluatie wijziging Wet Educatie & Beroepsonderwijs	2017
	Monitor RIF	2017
	Monitor actieprogramma Tel mee met Taal 2016-2018: Tussenrapportage	2017
	Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2016	2017
	Rapportage monitor keuzedelen september 2018	2018
	Job-monitor 2018	2018
	Evaluatie Herziening Kwalificatiestructuur (tussenrapportage 2018)	2018
	Evaluatie experiment beroepsopleiding gecombineerde leerwegen BOL-BBL (tussenrapportage 2018)	2018
	Evaluatie Wet Doelmatige Leerwegen Mbo (tussenrapportage 2018)	2018
	Evaluatie regeling praktijkleren	2018
	Evaluatie Wet Macrodoelmatigheid	2019
	Monitor Actieprogramma Tel mee met Taal 2016-2018	2019
	Evaluatie taaltrajecten	2019
	Evaluatie en monitoring wet vroegtijdige aanmelddatum en toelatingsrecht mbo (deel 1)	2019
	Evaluatie herziening kwalificatiestructuur mbo	2019
	Evaluatie wet «Doelmatige Leerwegen» mbo	2019
	Rapportage monitor keuzedelen 2019	2019
	Evaluatie van SBB in het kader van de wet ZBO	2020
	Evaluatie en monitoring wet vroegtijdige aanmelddatum en toelatingsrecht mbo (deel 2)	2020
	Evaluatie RIF	2020
	Evaluatie experiment «cross-over kwalificaties» voortgangsrapportage 2020	2020
	Evaluatie herziening kwalificatiestructuur meting 2020	2020
	Evaluatie wet Doelmatige leerwegen meting 2020	2020
	Evaluatie experiment «beroepsopleiding gecombineerde leerwegen bol-bbl» meting 2020	2020
	Evaluatie MBO Card	2020
	Evaluatie Salarismixregeling mbo	2020
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
2a.	MKBA's	
	N.v.t.	
2b.	Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	Ex-ante beleidsevaluatie certificaten MBO	2016
	Arbeidsmarktrelevantie MBO niveau 2	2017
	Literatuurverkenning arbeidsmarktperspectief van niveau 2-opleidingen	2017
	MBO-instellingen en de arbeidsmarktrelevantie van het opleidingsaanbod op niveau 2	2017
	Monitor en evaluatie Ruimte voor de regio nulmeting	2020
3. Overig onderzoek		
	OESO stelsel review	2016
	Lonen van BBL-leerlingen en het wettelijk minimum jeugdloon	2017
	Goal; Guidance & Orientation Adult Learners; Cross Country Reports Wave 1	2017
	De waarde van de startkwalificatie op de arbeidsmarkt	2018

Soort onderzoek	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
	Evaluatie nieuwe bekostiging VAVO	2018
	Onderzoek tevredenheid bedrijven BBL/BPV (motie Straus)	2018
	Achtergronden van ontwikkelingen in de instroom in de bbl	2018
	Monitor Sociale Veiligheid	2018
	Kwalitatieve evaluatie schoolmaatschappelijk werk	2018
	Evaluatie instrumentkeuze middelen schoolmaatschappelijk werk in het MBO	2018
	De kosten en baten van BBL	2018
	Onderzoek gezamenlijke huisvesting	2018
	Evaluatie wettelijke taken SBB zoals vastgelegd in de WEB	2018
	Onderzoeksrapport NCOR over nut onderwijsovereenkomst en rechtspositie mbo-student	2018
	Bedrijfsscholen voor mbo-opleidingen: een eerste verkenning	2019
	Het verhaal achter de financiële cijfers	2019
	Het loslaten van de verplichte koppeling van keuzedelen aan kwalificaties in het mbo	2019

Tabel 106 Artikel 6 en 7 (Hoger onderwijs)

Soort onderzoek	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
1. Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
1a.	Beleidsdoorlichtingen	
	Beleidsdoorlichting artikel 6 en 7	2019
1b.	Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	N.v.t.	
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
2a.	MKBA's	
	N.v.t.	
2b.	Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	N.v.t.	
3. Overig onderzoek		
	Governancestructuur van stichting Studiekeuze123 (AEF)	2016
	Rechtsbescherming van studenten in het hoger onderwijs	2016
	Onderzoek naar de dataverwerking van Studiekeuze123 (ResearchNed)	2016
	Motieven tijdig stoppen studentenreisproduct	2016
	Studentplannen doorstroom mbo-hbo	2016
	Monitor Beleidsmaatregelen 2015	2016
	Rapport project wetenschap en technologie op de pabo's	2016
	Dyslexieverklaringen	2017
	Monitor Beleidsmaatregelen 2016 – 2017	2017
	Studentenmonitor gegevens tot en met 2016	2017
	De Studiekeuzecheck	2017
	Onderzoek schakeltrajecten	2017
	Kwaliteitscultuur en prestatieafspraken in het hoger onderwijs	2017
	Sectoranalyse van het Croho onderdeel onderwijs	2017
	Evaluatie nadere vooropleidingseisen mbo-hbo	2018
	Evaluatie van het accreditatiestelsel	2018
	Stelselreview Benchmarking higher education system performance (OESO)	2018
	Onderzoek gezamenlijke huisvesting i.k.v. publiek/ privaat	2018
	Onderzoek bekostigingssystematiek	2018
	Monitor Beleidsmaatregelen 2017 – 2018	2018
	Tussenevaluatie experimenten vraagfinanciering en flexibilisering deeltijd en duaal hoger onderwijs	2019
	OECD Education at a glance	2019
	Specialisatiemogelijkheden in lerarenopleidingen	2019
	Monitor Beleidsmaatregelen 2018 – 2019	2019
	Werking van het bindend studieadvies	2019
	Instellingsaccreditatie in het buitenland	2019

Soort onderzoek	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
	Ervaren regedruk rond kwaliteitszorg in het onderwijs	2019
	Het experiment promotieonderwijs: een tussenevaluatie	2019
	IBO Internationalisering van het (hoger) onderwijs	2019
	Derde cyclus hbo in het buitenland en samenwerking hbo en wo in onderzoek in Nederland	2019
	Signaleringswaarden voor mogelijk bovenmatig publiek eigen vermogen (lvhO)	2020
	Analyse macrodoelmatigheid bestaand onderwijsaanbod	2020
	Onderzoek Levenlang leren krediet	2020
	Monitor beleidsmaatregelen 2019-2020	2020
	Evaluatie hbo-titulatuur, positionering hogescholen en lectoren	2020
	Startmonitor (periodiek)	2020
	Studentenmonitor (periodiek)	2020

4. Toetsbare beleidsplannen

N.v.t.

Tabel 107 Artikel 8 (Internationaal beleid)

Soort onderzoek	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
1. Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
1a.	Beleidsdoorlichtingen	
	N.v.t.	
1b.	Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	Evaluatie subsidieregeling Internationalisering po en vo	2019
	Evaluatie Erasmus+	2020
	DIAkritisch – Evaluatie Duitsland Instituut Amsterdam 2016-2020	2020
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
2a.	MKBA's	
	N.v.t.	
2b.	Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	N.v.t.	
3. Overig onderzoek		
	Inventariseren en bezien acties door Nederland naar aanleiding van geconstateerde onregelmatigheden binnen EU Programma Erasmus+ bij mobiliteit vanuit Turkije naar Nederland.	2016
	Evaluatie en nationaal rapport Erasmus+	2017
4. Toetsbare beleidsplannen		
	N.v.t.	

Tabel 108 Artikel 9 (Arbeidsmarkt- en personeelsbeleid)

Soort onderzoek	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
1. Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
1a.	Beleidsdoorlichtingen	
	N.v.t.	
1b.	Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	N.v.t.	
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
2a.	MKBA's	
	N.v.t.	
2b.	Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	Effect- en procesevaluatie masteropgeleide leraren (po, vo en mbo), 2e tussenmeting	2016
	Monitor Versterking samenwerking lerarenopleidingen en scholen (beginmeting)	2017
	Effect- en procesevaluatie masteropgeleide leraren (po, vo en mbo), eindmeting	2017
3. Overig onderzoek		
	Uitkomsten scenario's po met mirror	2016
	IPTO bevoegdheden en vakken in het vo	2016

Soort onderzoek	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
	Loopbaanmonitor 2016, begeleiding van beginnende leraren	2016
	De toekomstige arbeidsmarkt voor onderwijspersoneel po, vo en mbo 2015-2025	2016
	Loopbaanmonitor onderwijs 2016	2016
	Aansluiting vraag-aanbod masteropleidingen vo	2016
	Arbeidsmarktbarometer po, vo en mbo 2015/2016	2016
	Procesevaluatie wetenschap en techniek op de pabo	2016
	Carrièreperspectieven van leraren in het kader van de functiemix primair en voortgezet onderwijs	2016
	Eindrapport Monitor maatregelen opleiding leraren beroepsonderwijs	2017
	IPTO bevoegdheden en vakken in het vo	2017
	Arbeidsmarktbarometer 2017 po, vo en mbo	2017
	Mirror: ramingen onderwijsarbeidsmarkt po, vo en mbo Kamerstukken II 2017/2018, 27923 nr. 281	2017
	Loopbaanmonitor 2017, begeleiding van beginnende leraren Kamerstukken II 2017/2018, 27923 nr. 281	2017
	Eindevaluatie Wetenschap & Technologie op de pabo	2017
	TALIS: Initial Teacher Preparation (ITP): Country Background Report	2017
	Kwalitatief onderzoek naar meer tijd voor onderwijsverbetering Kamerstukken II 2016/2017, 31293, nr. 358	2017
	Personeel niet in loondienst Kamerstukken II 2017/18, 27923 nr. 281	2017
	Metastudie Effectiviteit Lerarenbeurs Kamerstukken II 2016/17, 27923, nr. 265	2017
	Differentiëren en differentiatievaardigheden in het po	2017
	Differentiëren en differentiatievaardigheden in het vo	2017
	Quickscan effecten WWZ Kamerstukken 2016/17, 27923, nr. 249	2017
	Effecten op de overwegingsintentie van scholieren en mbo-4 studenten om leraar te worden Kamerstukken II 2016/17, 27923, nr. 265	2017
	Onderzoek naar kosten zij-instroom Kamerstukken II 2017/18, 27923, nr. 281	2017
	Anders organiseren van het onderwijs Kamerstukken II 2017/18, 27923, nr. 281	2017
	Invloed van opleidingsniveau ouders en sociaal-economische status en doorstroomintentie naar het naar het hoger onderwijs op de intentie van scholieren en mbo-4 studenten om leraar te worden Kamerstukken II 2017/18, 27923, nr. 281	2017
	IPTO bevoegdheden en vakken in het vo Kamerstukken II 2018/19, 27923, nr. 344	2017
	Mirror: ramingen onderwijsarbeidsmarkt po, vo en mbo Kamerstukken II 2018/19, 27923, nr. 344	2018
	Loopbaanmonitor Onderwijs 2018 Kamerstukken II 2018/19, 27923, nr. 344	2018
	Onderzoek naar Financiering Opleiden in de School	2018
	Arbeidsmarktbarometer 2017 – 2018 Kamerstukken 2018/19, 27923, nr. 344	2018
	Onderzoek leer- en ontwikkelbehoeften van teamleiders VO	2018
	Onderzoeksrapport onderwijsassistenten Kamerstukken II 2017/18, 27923, nr. 318	2018
	Arbeidsmarkt Barometer po, vo en mbo 2018-2019 Kamerstukken 2019/20, 27923, nr. 388	2018
	IPTO bevoegdheden en vakken in het vo Kamerstukken II 2019/20, 27923, nr. 388	2019
	Mirror: ramingen onderwijsarbeidsmarkt po, vo en mbo Kamerstukken II 2019/20, 27923, nr. 388	2019
	Loopbaanmonitor Onderwijs 2019 Kamerstukken II 2019/20, 27923, nr. 388	2019
	Professionalisering: Lerarenregister: nulmeting en monitoring wet op beroep leraar Kamerstukken II 2019/2020, 27923, nr. 387	2019
	Professionalisering: Strategisch personeelsbeleid in het VO	2019
	Evaluatieonderzoek toelatingseisen pabo Kamerstukken II 2019/20, 27923, nr. 387	2019
	Nulmeting Wet beroep leraar Eindrapport Kamerstukken II 2019/20, 29723, nr. 387	2019
	Nulmeting Wet beroep leraar Eindrapport Kamerstukken II 2019/20, 29723, nr. 387	2019
	Teaching and Learning International Survey (TALIS) 2018 nationaal rapport basisonderwijs (2020D29550)	2020
	TALIS 2018, nationaal rapport voortgezet onderwijs	2020
	TALIS 2018 Results. Teachers and School leaders as valued Professionals (2020D29448)	2020
	IPTO: vakken en bevoegdheden in het vo, peildatum 1 oktober 2019	2020
	De toekomstige arbeidsmarkt voor personeel in po, vo en mbo 2020-2030	2020
	Arbeidsmarktbarometer 2020	2020
	Naar een stelsel met toekomst – bouwstenen voor een toekomstbestendig bevoegdhedenstelsel voortgezet onderwijs' Kamerstukken 2020/21, 27923, nr. 406	2020
	Loopbaanmonitor 2020	2020
	Monitor regionale aanpak lerarentekort; eindrapport 2020. Kamerstukken II 2020/21, 27923 nr. 413	2020

4. Toetsbare beleidsplannen

Soort onderzoek	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
	N.v.t.	

Tabel 109 Artikel 11 (Studiefinanciering)

Soort onderzoek	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
1. Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
1a.	Beleidsdoorlichtingen	
	Beleidsdoorlichting artikel 11 Studiefinanciering	2020
1b.	Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	N.v.t.	
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
2a.	MKBA's	
	N.v.t.	
2b.	Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	N.v.t.	
3. Overig onderzoek		
	Motieven mbo-studenten om al dan niet door te stromen naar hbo	2016
	Keuzemotieven van minderjarige mbo'ers en het studentenreisproduct	2017
	Mogelijkheden stopzetten studentenreisproduct	2017
	Monitor beleidsmaatregelen ho 2018-2019	2019
	Studentenmonitor (periodiek)	2020
	Startmonitor (periodiek)	2020
	Monitor beleidsmaatregelen ho 2019-2020	2020
	Onderzoek levenlanglerenkrediet	2020
	(Audit)onderzoek effectiviteit ov-boetemaatregelen	2020
4. Toetsbare beleidsplannen		
	N.v.t.	

Tabel 110 Artikel 12 (Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten)

Soort onderzoek	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
1. Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
1a.	Beleidsdoorlichtingen	
	Beleidsdoorlichting 2009 – 2016	2017
1b.	Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	N.v.t.	
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
2a.	MKBA's	
	N.v.t.	
2b.	Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	N.v.t.	
3. Overig onderzoek		
	Schoolkostenmonitor 2018–2019	2019
	Schoolkosten voor 16- en 17-jarige mbo'ers	2016

Tabel 111 Artikel 13 (Lesgeld)

Soort onderzoek	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
1. Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
1a.	Beleidsdoorlichtingen	
	N.v.t.	
1b.	Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	N.v.t.	
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		

Soort onderzoek	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
2a.	MKBA's N.v.t.	
2b.	Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid N.v.t.	
3. Overig onderzoek		
	N.v.t.	
4. Toetsbare beleidsplannen		
	N.v.t.	

Tabel 112 Artikel 14 (Cultuur)

Soort onderzoek	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
1. Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
1a.	Beleidsdoorlichtingen N.v.t.	
1b.	Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	Gemeentelijke bestedingen aan Beeldende Kunst & Vormgeving - Evaluatie van de Decentralisatie-Uitkering Beeldende Kunst & Vormgeving Kamerstukken II 2018-2019, 32820 , nr. 274	2018
	Evaluatie Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen	2019
	Derde evaluatie wet op de vaste boekenprijs. Periode 2013-2018	2019
	ZBO-evaluatie bureau Architectenregister	2019
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
2a.	MKBA's N.v.t.	
2b.	Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid Ex-ante onderzoek e-depot (aanpassing stelsel RHC's)	2020
3. Overig onderzoek		
	Economische ontwikkelingen in de cultuursector, 2009-2015	2016
	Kruissubsidiëring door boekhandels en uitgevers	2016
	Culturele instellingen in Nederland. Veranderingen in geefgedrag, giften, fondsenwerving en inkomsten tussen 2011 en 2014	2016
	Inventarisatie digitalisering cultuurproducerende instellingen	2016
	Nulmeting nieuw huisvestingsstelsel - Rijksmusea	2016
	Monitor Cultuuronderwijs in het primair onderwijs en programma Cultuureducatie met Kwaliteit (Peiling 2015/16)	2016
	Een analyse van meerjarige strategische plannen internationaal cultuurbeleid en een onderzoek naar de ontwikkeling van een monitoring- en evaluatiekader voor de toetsing van de uitvoering van het internationaal cultuurbeleid 2017-2020	2016
	Kapitalisering van vrijwilligersinzet in de erfgoedsector	2016
	Gemeentelijke bestedingen aan beeldende kunst en vormgeving	2016
	Van binnen naar buiten - Een onderzoek naar de rol van de wettelijke titelbescherming voor interieurarchitecten	2016
	Monitor Cultuureducatie voortgezet onderwijs 2017	2017
	Evaluatie van het Programma Ondernemerschap Cultuur 2013-2016	2017
	Meta-analyse ondernemerschap BIS aanvragen 2017-2020	2017
	Economische ontwikkelingen in de cultuursector 2009-2016	2017
	Onderzoek Sectorbeschrijvingen Cultuur	2017
	Midterm Review Wet stelsel openbare bibliotheekvoorziening	2017
	Onderzoek naar de ontwikkeling van de afdracht van leenrechtvergoedingen (2006-2015)	2017
	Impactanalyse vervroegen overbrengingstermijn archiefwet	2017
	Sturen met betekenis	2017
	Ondersteuningsstructuur cultuursector	2018
	Samenhangende evaluatie van het financiële stelsel voor monumentenzorg	2018
	Van de canon en de mug: een inventarisatie van inzichten rondom de culturele niet-bezoeker	2018
	Stelsel of lappendeken: Quick scan gemeentelijke taakvervulling boven- en ondergrondse monumentenzorg	2018
	Onderzoek diversiteit cultuursector - Onderzoek naar de diversiteit van besturen en personeel van meerjarige gesubsidieerde kunst- en cultuurinstellingen en subsidieadviseurs	2018

Soort onderzoek	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
	Monitor Cultuureducatie primair onderwijs 2017-2018	2018
	Monitor Creatieve Industrie 2019	2019
	Onderzoek richtlijn functie- en loongebouw presentatie-instellingen voor beeldende kunst	2019
	Satellietrekening Cultuur en Media 2015	2019
	(Meer) muziekonderwijs als doel en middel. Tussentijds onderzoek naar het stimuleringsprogramma muziekonderwijs Kamerstukken II 2018-2019, 32820 , nr. 291	2019
	Impactanalyse openbaarheid en toegankelijkheid jonger archief	2019
	Onderzoek stand van zaken digitale toegankelijkheid en gebruik Nederlands erfgoed	2019
	De Canon van Nederland. Vervolgonderzoek 2018/19	2019
	Monitor Cultuureducatie primair onderwijs 2018-2019 Kamerstukken II 2019-2020, 32820, nr. 323	2019
	Evaluatie pilot impuls filmeducatie - leren van de pilot en het meten van impact	2020
	Verkenning implic aanwijz werelderfgoed Nwe Holl Waterlinie	2020
	IPO/UVW uitvoeringstoets Archiefwet	2020
	Gevolgen van de toepassing van de Fair Practice Code	2020
	Mapping toegankelijkheid (irt tot VN verdrag en motie Asscher/Ellemeest)	2020
	Stand van zaken in de Nederlandse popsector	2020
	Landelijk samenwerkingsverband publieksdata in de culturele sector	2020

4. Toetsbare beleidsplannen

N.v.t.

Tabel 113 Artikel 15 (Media)

Soort onderzoek	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
1. Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
1a.	Beleidsdoorlichtingen	
	N.v.t.	
1b.	Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	Evaluatie Stimuleringsfonds voor de Journalistiek 2011-2016	2017
	Evaluatie expertisecentrum Mediawijzer.net 2015-2018 Kamerstukken II 2017-2018, 31434, nr. 8	2018
	Evaluatie NIBG	2020
	Evaluatie NICAM	2020
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
2a.	MKBA's	
	N.v.t.	
2b.	Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	Must carry on - Onderzoek naar aanpassing van de mediawettelijke doorgifteverplichting	2017
	Verheffing of verstoring-effecten stimuleringsmaatregelen audiovisuele productie in Nederland Kamerstukken II 2019-2020, 32820, nr. 330	2019
	Validatie begroting landelijke uitrol regionale vensters	2020
	Onderzoek regulering distributievergoeding	2020
3. Overig onderzoek		
	Commissariaat van de Media - Mediamonitor	Jaarlijks
	Diversiteit van televisiepakketten 2016 (Mediamonitor)	2016
	Televisie à la carte (Mediamonitor)	2016
	Tevredenheid met het aanbod in televisiepakketten 2016 (Mediamonitor)	2016
	Financieel onderzoek EYE	2016
	Financieel onderzoek Beeld en Geluid	2016
	Governance STER	2016
	Juridisch onderzoek transparantie ex artikel 2.15 Mediawet 2008 en artikel 68 Grondwet	2017
	Advies Verkenning Benoemingen bij publieke media instellingen	2017
	Diversiteit van televisiepakketten 2017 (Mediamonitor)	2017
	Tevredenheid met het aanbod in televisiepakketten 2017 (Mediamonitor)	2017
	Veranderend kijkgedrag (Mediamonitor)	2017
	Onderzoek reclame-inkomsten mediabegroting OCW	2017
	Onderzoek inkomstenopties 2017-2022 Landelijke Publieke Omroep (LPO)	2017

Soort onderzoek	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
	Onderzoeksjournalistiek in Nederland Kamerstukken II 2017-2018, 32827, nr. 127	2018
	Op het tweede gezicht.. Regionale en lokale media en journalistiek, 2000 – 2017 Kamerstukken II 2017-2018, 32827, nr. 127	2018
	Beyond the filter bubble: concepts, myths, evidence and issues for future debates Kamerstukken II 2017-2018, 32827, nr. 127	2018
	Ontwikkelingen journalistieke infrastructuur 2000-2018 Kamerstukken II 2017-2018, 32827, nr. 127	2018
	Inventarisatie methodes om «nepnieuws» tegen te gaan Kamerstukken II 2017-2018, 32827, nr. 127	2018
	Onderzoek financiering toezichtskosten Commissariaat voor de Media	2018
	Actualisatie budgetbehoefte Commissariaat voor de Media	2018
	Mediamonitor 2018	2018
	Mediamonitor 2019	2019
	Evaluatie van de gemeentelijke bekostiging lokale publieke media-instellingen 2016-2018 Kamerstukken II 2019-2020, 35300-VIII, nr. 147	2019
	SCP Trends in Media: Tijd	2019
	Bezoldigingssystematiek bestuurders publieke mediadomein	2020
	Samenvattende studie mediawijsheid in Nederland	2020
	Mediamonitor 2020	2020

4. Toetsbare beleidsplannen

N.v.t.

Tabel 114 Artikel 16 (Onderzoek en wetenschapsbeleid)

Soort onderzoek	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
1. Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
1a.	Beleidsdoorlichtingen	
	Portfolio-analyse KNAW	2019
	Portfolio-analyse NWO	2019
	Evaluatie KB	2019
	Evaluatie KNAW	2020
	Evaluatie NWO	2020
1b.	Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	N.v.t.	
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
2a.	MKBA's	
	N.v.t.	
2b.	Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	N.v.t.	
3. Overig onderzoek		
	Astronomische welvaart? Effecten van Nederlandse deelname aan de Square kilometre Array radiotelescoop	2016
4. Toetsbare beleidsplannen		
	N.v.t.	

Tabel 115 Artikel 25 (Emancipatie)

Soort onderzoek	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
1. Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
1a.	Beleidsdoorlichtingen	
	Beleidsdoorlichting 2014-2018	2018
1b.	Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	Evaluatieonderzoek GSA Natuurlijk Samen Rapport	2016
	Evaluatie regenboogsteden 2015-2017	2017
	Procesevaluatie allianties	2020
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
2a.	MKBA's	
	N.v.t.	

Soort onderzoek	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
2b.	Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	N.v.t.	
3. Overig onderzoek		
	Black box	2016
	Emancipatiemonitor 2016	2016
	Bedrijvenmonitor 2016	2016
	LHBT monitor 2016	2016
	Lekker vrij	2016
	Vrije plekke rvc's en rvb's	2016
	Opvattingen jongeren taakverdeling mannen en vrouwen	2016
	Verdient een man meer?	2016
	Preventie intergeneratieel geweld in Nederland en EU	2016
	Wetenschappelijke weging LHBT-beleid in Europese landen	2016
	Genderscan aanpak huiselijk geweld	2016
	Werkloos toezien; gevolgen van de crisis van emancipatie	2016
	Doorstroming vrouwen naar de subtop	2017
	Leren van verschillen	2017
	Eerste treden op de arbeidsmarkt	2017
	Gelijk verdeeld?	2017
	Bedrijvenmonitor 2017	2017
	Voorstudie sectorale benchmark	2018
	Emancipatiemonitor 2018	2018
	LHBT monitor 2018	2018
	Toelichting op female board index 2018	2018
	Sociale veiligheid en economische zelfstandigheid van vrouwen	2018
	Werken aan de start	2018
	Genderdatabase m/v	2018
	Bedrijvenmonitor 2019	2019
	Mediapresentator	2019
	Kennissynthese «Wat werkt»	2019
	IBO Deeltijd	2019
	Opvattingen over intersekse	2020
	Bedrijvenmonitor 2020	2020
	Emancipatiemonitor 2020	2020
	Monitor M/V Stat 2020	2020
	Onderzoek huiselijk geweld irt financiële afhankelijkheid	2020
	Transgenders op de arbeidsmarkt	2020
	Iedereen in Beeld	2020
4. Toetsbare beleidsplannen		
	N.v.t.	

Bijlage 3 Inhuur externen

Tabel 116 Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap verslagjaar 2020 (bedragen x € 1.000)

Programma- en apparaatskosten	
1. Interim-management	463
2. Organisatie- en Formatieadvies	81
3. Beleidsadvies	460
4. Communicatieadvisering	647
Beleidsgevoelig (som 1 t/m 4)	1.651
5. Juridisch Advies	27
6. Advisering opdrachtgevers automatisering	41.985
7. Accountancy, financiën en administratieve organisatie	48
(Beleids)ondersteunend (som 5 t/m 7)	42.060
8. Uitzendkrachten (formatie & piek)	13.762
Ondersteuning bedrijfsvoering (som 8)	13.762
Totaal uitgaven inhuur externen	57.473

Tabel 117 Inhuur externen buiten raamovereenkomsten

	2020
Aantal overschrijdingen maximumuurtarief	0

Toelichting

Het gerealiseerde percentage externe inhuur van het Ministerie van OCW in 2020 bedraagt in totaal 12,02% en de beleidsgevoelige inhuur bedraagt 0,39%. Het agentschap DUO met zijn rijksbrede dienstverlening naar instellingen, studenten, leerlingen, leraren en andere overheidsorganen komt uit op een percentage van 20,30%. In opdracht van het Ministerie van OCW zelf, maar ook van andere overheidsorganen, bijvoorbeeld het Ministerie van SZW en het Ministerie van Financiën, voert DUO opdrachten uit gericht op de dienstverlening en de daarbij behorende werkprocessen. Informatisering en digitalisering zijn daarvan belangrijke bouwstenen. Bij deze, veelal ICT-gerelateerde opdrachten, maakt DUO vanwege externe expertise en uit doelmatigheidsoverwegingen gebruik van externe expertise. Daarbij streeft DUO naar een evenwichtige balans tussen extern personeel en intern personeel om daarmee de continuïteit van het primaire proces in een veranderende omgeving te borgen. Een balans die vooral gericht is op het verder afbouwen van extern personeel ten gunste van het verder investeren in de kwaliteiten van intern personeel. De ICT-gerelateerde inhuur laat door verambtelijking al enkele jaren een daling zien. Als deze trend zich in de komende jaren doorzet, kunnen de totale uitgaven voor externe inhuur van het Ministerie van OCW naar verwachting over enkele jaren binnen de 10%-norm komen te liggen.

Tabel 118 Sturingspercentage 2020

	Heel OCW	OCW excl. DUO	DUO
Uitgaven ambtelijk personeel	420.511	219.226	201.285
Uitgaven externe inhuur	57.473	6.209	51.264
Waarvan beleidsgevoelige inhuur	1.651	1.629	22
Totale personele uitgaven	477.984	225.435	252.549
Percentage Externe inhuur 2020	12,02%	2,75%	20,30%

Het gerealiseerde percentage externe inhuur 2020 is gedaald ten opzichte van 2019 van 15,64% naar 12,02%. Dit wordt enerzijds veroorzaakt door verambtelijking van ingehuurd personeel van DUO, anderzijds door terughoudendheid in gebruikmaking van inhuur bij de overige organisatieonderdelen van het Ministerie van OCW.

Bijlage 4 Financiële gegevens uit de jaarrekeningen per onderwijssector

Deze bijlage geeft een overzicht van de financiële gegevens uit de jaarrekeningen per onderwijssector over de periode 2015 t/m 2019. De bron van deze gegevens is de Financiële Staat van het Onderwijs 2019 van de Inspectie van het Onderwijs. Deze is eind januari 2021 aan de Tweede Kamer gestuurd. Voor nadere duiding van de cijfers wordt verwezen naar deze [rapportage](#). Opgemerkt wordt dat in de gegevens in de Financiële Staat van het Onderwijs al sprake is van afrondingsverschillen waardoor de totalen in de verschillende tabellen niet sluitend zijn.

De onderwijsinstellingen stellen hun jaarverslagen op nadat het desbetreffende kalenderjaar is afgerond en dienen deze conform de Regeling Jaarverslaggeving Onderwijs voor 1 juli van het opvolgende jaar in bij het Ministerie van OCW/DUO. Dat betekent dat in 2020 de gegevens over 2019 zijn ontvangen. Deze zijn in de overzichten opgenomen. De jaarverslagen over 2020 worden vóór 1 juli 2021 ingediend.

Gehanteerde definities voor de kengetallen conform de Financiële Staat van het Onderwijs 2019:

Rentabiliteit: de rentabiliteit geeft aan of er sprake is van een positief of negatief financieel resultaat, ook wel exploitatieresultaat genoemd. Dit is de verhouding tussen het financiële resultaat en de inkomsten (resultaat/(totaal baten + financiële baten)*100). Onderwijsinstellingen kunnen een positief financieel resultaat realiseren, maar streven geen winst na omdat dit niet past bij hun publieke taak. Het streven is te sturen op een nulpositie voor de rentabiliteit. Als indicatie voor mogelijke financiële risico's hanteert de Inspectie van het Onderwijs een driejarig resultaat onder nul procent, een tweejarig resultaat onder de 5 procent of eenmalig onder de 10 procent.

Solvabiliteit II: de solvabiliteit geeft aan in hoeverre een organisatie in staat is om op korte en lange termijn haar schulden te kunnen voldoen. Als specifieke indicatie voor continuïteitsrisico's kijken wij naar de solvabiliteit2 ((eigen vermogen + voorzieningen)/totale passiva). Daarbij hanteren we een signaleringswaarde van 0,3.

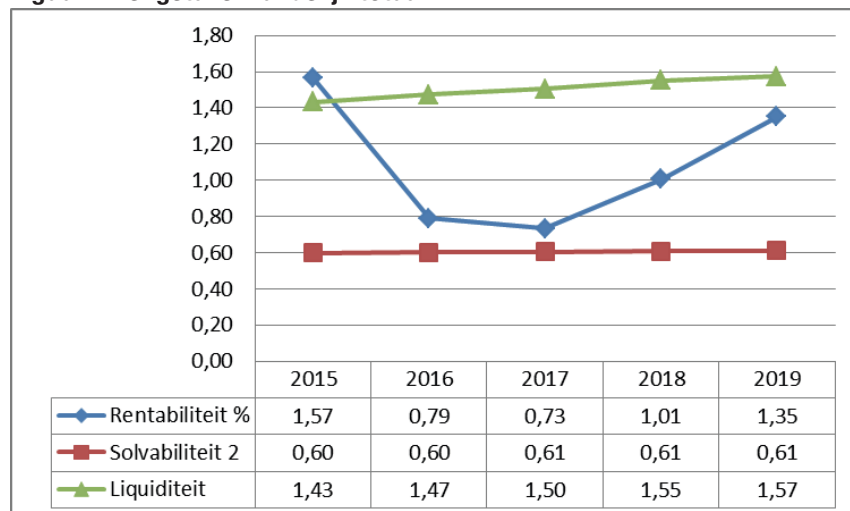
Liquiditeit: de liquiditeit geeft aan hoeveel geld er beschikbaar is om geplande en onvoorziene uitgaven te kunnen voldoen. Dit wordt berekend door de vlottende activa die over het algemeen bestaan uit liquide middelen en vorderingen, te delen door de kortlopende schulden. Voor kleinere instellingen in met name het funderend onderwijs hanteren we daarvoor als signaleringswaarde 0,75. Voor grote instellingen is dat 0,5.

Huisvestingsratio: de huisvestingsratio maakt inzichtelijk in hoeverre de lasten voor huisvesting mogelijk te hoog zijn en zouden kunnen leiden tot continuïteitsrisico's. Daartoe worden alle lasten die samenhangen met huisvesting gedeeld door de totale lasten ((huisvestingslasten + afschrijvingen gebouwen en terreinen + afschrijvingen op desinvesteringen gebouwen en terreinen)/(totaal lasten)). Voor het funderend onderwijs bedraagt de signaleringswaarde 0,10 en voor mbo en ho 0,15 .

Tabel 119 Balans, staat van baten en lasten en kengetallen landelijk totaal (bedragen x € 1.000.000)

Balans	2015	2016	2017	2018	2019
1 Activa					
1.1 Immateriële vaste activa	78	82	75	69	65
1.2 Materiële vaste activa	14081	14300	14565	14721	15023
1.3 Financiële vaste activa	759	702	736	752	739
Totaal vaste activa	14917	15085	15376	15542	15827
1.4 Voorraden	21	19	17	16	15
1.5 Vorderingen	2319	2445	2340	2327	2413
1.6 Effecten	108	96	96	94	92
1.7 Liquide middelen	7592	7865	8234	8962	9539
Totaal vlottende activa	10040	10425	10687	11399	12059
Totaal Activa	24957	25510	26063	26941	27886
2 Passiva					
2.1 Eigen vermogen	12887	13126	13417	13806	14295
2.2 Voorzieningen	2048	2202	2360	2584	2736
2.3 Langlopende schulden	3010	3097	3182	3210	3187
2.4 Kortlopende schulden	7012	7084	7104	7341	7667
Totaal Passiva	24957	25510	26063	26941	27886
Staat van baten en lasten	2015	2016	2017	2018	2019
Baten					
3.1 Rijksbijdragen	27822	28508	30959	32448	33859
3.2 Overige overheidsbijdragen	584	576	589	638	614
3.3 College, cursus etc. gelden	1474	1535	1611	1641	1640
3.4 Baten werk in opdracht	2184	2195	2266	2326	2425
3.5 Overige Baten	1704	1729	1698	1768	1830
Totaal baten	33768	34543	37123	38820	40368
Lasten					
4.1 Personeelslasten	25067	25893	26729	27869	29013
4.2 Afschrijvingen	1448	1504	1521	1563	1602
4.3 Huisvestingslasten	2309	2317	2296	2394	2437
4.4 Overige lasten	4366	4479	6226	6500	6683
Totaal lasten	33190	34193	36771	38327	39735
Saldo baten en lasten	578	350	352	494	633
Gerealiseerde herwaardering	1	1	1	1	1
Financiële baten	73	53	33	16	29
Financiële lasten	121	130	115	120	116
5 Financiële baten en lasten	- 48	- 78	- 82	- 104	- 87
Resultaat	530	273	272	391	546
6 Belastingen	2	3	3	2	2
7 Resultaat deelnemingen	3	3	5	7	4
Resultaat na belastingen	531	274	274	396	548
8 Aandeel derden in resultaat	16	15	15	16	18
Netto resultaat	515	258	259	380	530
Buitengewone baten	0	1	0	0	0
Buitengewone lasten	0	0	0	0	0
9 Buitengewoon resultaat	0	1	0	0	0
Totaal resultaat	515	259	259	380	530
Kerngetallen	2015	2016	2017	2018	2019
Rentabiliteit %	1,57	0,79	0,73	1,01	1,35
Solvabiliteit 2	0,60	0,60	0,61	0,61	0,61
Liquiditeit	1,43	1,47	1,50	1,55	1,57

Figuur 4 Kengetallen landelijk totaal

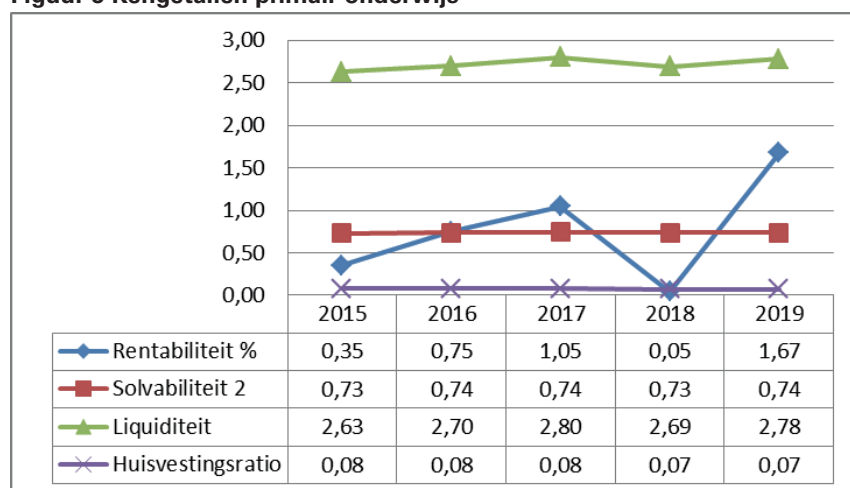

Tabel 120 Balans, staat van baten en lasten en kengetallen primair onderwijs, zonder samenwerkingsverbanden (bedragen x € 1.000.000)

Balans	2015	2016	2017	2018	2019
1 Activa					
1.1 Immateriële vaste activa	0	0	0	0	0
1.2 Materiële vaste activa	1417	1464	1514	1583	1684
Gebouwen, terreinen	376	381	409	420	460
Inventaris en overige	1041	1084	1105	1162	1224
1.3 Financiële vaste activa	269	252	242	235	210
Totaal vaste activa	1686	1716	1756	1819	1895
1.4 Voorraden	0	0	0	0	0
1.5 Vorderingen	765	760	761	812	850
1.6 Effecten	30	26	29	31	34
1.7 Liquide middelen	2316	2449	2566	2583	2751
Totaal vlottende activa	3111	3235	3356	3426	3636
Totaal Activa	4797	4951	5113	5245	5530
2 Passiva					
2.1 Eigen vermogen	2950	3017	3122	3124	3312
2.2 Voorzieningen	562	632	678	727	780
2.3 Langlopende schulden	102	103	113	121	128
2.4 Kortlopende schulden	1183	1200	1199	1273	1309
Totaal Passiva	4797	4951	5113	5245	5530
Staat van baten en lasten	2015	2016	2017	2018	2019
Baten					
3.1 Rijksbijdragen	9041	9222	9483	10034	10587
3.2 Overige overheidsbijdragen	297	294	294	325	312
3.3 College, cursus etc. gelden	0	0	0	0	0
3.4 Baten werk in opdracht	7	11	9	9	11
3.5 Overige Baten	379	372	379	391	414
Totaal baten	9725	9899	10166	10759	11324
Lasten					
4.1 Personeelslasten	7892	7982	8176	8798	9093
4.2 Afschrijvingen	236	241	254	261	279
4.3 Huisvestingslasten	723	727	735	751	777
4.4 Overige lasten	861	886	895	940	986

Balans	2015	2016	2017	2018	2019
4.5 Doorbet. Schoolbesturen	0	0	7	4	5
Totaal lasten	9712	9836	10067	10754	11140
Saldo baten en lasten	13	63	99	5	184
Gerealiseerde herwaardering	0	0	0	0	0
Financiële baten	27	17	13	6	11
Financiële lasten	6	6	6	7	6
5 Financiële baten en lasten	21	12	8	0	5
Resultaat	34	74	106	5	190
6 Belastingen	0	0	0	0	0
7 Resultaat deelnemingen	0	0	0	1	0
Resultaat na belastingen	34	74	106	6	189
8 Aandeel derden in resultaat	0	0	0	0	0
Netto resultaat	34	74	106	6	189
Buitengewone baten	0	0	0	0	0
Buitengewone lasten	0	0	0	0	0
9 Buitengewoon resultaat	0	0	0	0	0
Totaal resultaat	34	75	106	6	189
Kengetallen	2015	2016	2017	2018	2019
Rentabiliteit %	0,35	0,75	1,05	0,05	1,67
Solvabiliteit 2	0,73	0,74	0,74	0,73	0,74
Liquiditeit	2,63	2,70	2,80	2,69	2,78
Huisvestingsratio	0,08	0,08	0,08	0,07	0,07

Figuur 5 Kengetallen primair onderwijs

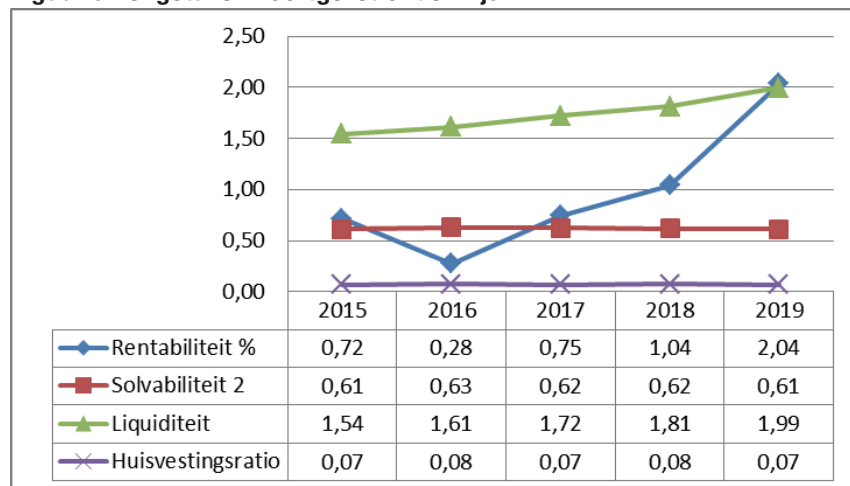

Tabel 121 Balans, staat van baten en lasten en kengetallen voortgezet onderwijs zonder samenwerkingsverbanden (bedragen x € 1.000.000)

Balans	2015	2016	2017	2018	2019
1 Activa					
1.1 Immateriële vaste activa	1	1	1	1	1
1.2 Materiële vaste activa	2103	2126	2172	2207	2305
Gebouwen, terreinen	1260	1302	1384	1433	1467
Inventaris en overige	843	824	788	774	838
1.3 Financiële vaste activa	215	231	263	269	269
Totaal vaste activa	2319	2358	2436	2477	2575
1.4 Voorraden	4	4	2	2	2
1.5 Vorderingen	295	292	318	322	358

Balans	2015	2016	2017	2018	2019
1.6 Effecten	20	14	14	18	17
1.7 Liquide middelen	1578	1580	1732	1962	2292
Totaal vlottende activa	1898	1890	2066	2304	2669
Totaal Activa	4216	4248	4502	4781	5245
2 Passiva					
2.1 Eigen vermogen	2002	2038	2116	2204	2408
2.2 Voorzieningen	580	636	688	751	807
2.3 Langlopende schulden	406	402	498	555	692
2.4 Kortlopende schulden	1228	1171	1200	1271	1339
Totaal Passiva	4216	4248	4502	4781	5245
Staat van baten en lasten	2015	2016	2017	2018	2019
Baten					
3.1 Rijksbijdragen	7492	7748	7965	8182	8505
3.2 Overige overheidsbijdragen	135	131	134	150	138
3.3 College, cursus etc. gelden	8	8	9	9	10
3.4 Baten werk in opdracht	4	4	5	4	3
3.5 Overige Baten	398	401	392	425	436
Totaal baten	8037	8293	8505	8770	9092
Lasten					
4.1 Personeelslasten	6313	6540	6720	6857	7040
4.2 Afschrijvingen	275	281	277	298	291
4.3 Huisvestingslasten	503	521	507	546	552
4.4 Overige lasten	891	924	924	961	1014
4.5 Doorbet. Schoolbesturen	0	0	7	6	0
Totaal lasten	7981	8265	8435	8669	8898
Saldo baten en lasten	56	28	70	101	194
Gerealiseerde herwaardering	0	0	0	0	0
Financiële baten	17	11	7	6	7
Financiële lasten	15	16	14	16	15
5 Financiële baten en lasten	2	-5	-7	-10	-8
Resultaat	58	23	64	91	185
6 Belastingen	0	0	0	0	0
7 Resultaat deelnemingen	0	0	0	0	0
Resultaat na belastingen	58	23	64	91	185
8 Aandeel derden in resultaat	0	0	0	0	0
Netto resultaat	58	23	64	91	185
Buitengewone baten	0	0	0	0	0
Buitengewone lasten	0	0	0	0	0
9 Buitengewoon resultaat	0	0	0	0	0
Totaal resultaat	57	23	64	91	185
Kengetallen	2015	2016	2017	2018	2019
Rentabiliteit %	0,72	0,28	0,75	1,04	2,04
Solvabiliteit 2	0,61	0,63	0,62	0,62	0,61
Liquiditeit	1,54	1,61	1,72	1,81	1,99
Huisvestingsratio	0,07	0,08	0,07	0,08	0,07

Figuur 6 Kengetallen voortgezet onderwijs

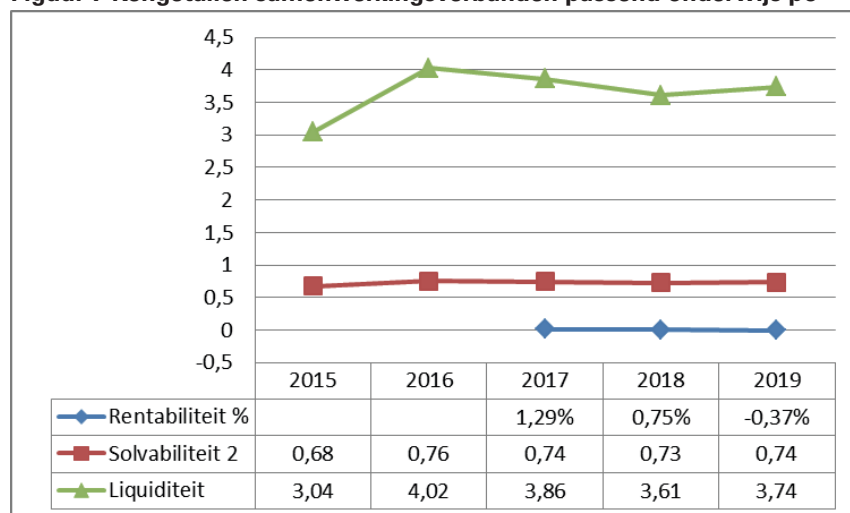
Tabel 122 Balans, staat van baten en lasten en kengetallen samenwerkingsverbanden passend onderwijs in het primair onderwijs (bedragen x € 1.000.000)

Balans	2015	2016	2017	2018	2019
1 Activa					
1.1 Immateriële vaste activa	0	0	0	0	0
1.2 Materiële vaste activa	1	2	2	2	3
1.3 Financiële vaste activa	0	0	0	0	0
Totaal vaste activa	2	2	2	3	3
1.4 Voorraden	0	0	0	0	0
1.5 Vorderingen	7	6	9	12	12
1.6 Effecten	0	0	0	0	0
1.7 Liquide middelen	105	127	139	149	142
Totaal vlottende activa	111	133	148	161	154
Totaal Activa	113	135	151	164	157
2 Passiva					
2.1 Eigen vermogen	76	101	112	118	115
2.2 Voorzieningen	1	1	1	1	1
2.3 Langlopende schulden	0	0	0	0	0
2.4 Kortlopende schulden	37	33	38	45	41
Totaal Passiva	113	135	151	164	157
Staat van baten en lasten	2015	2016	2017	2018	2019
Baten					
3.1 Rijksbijdragen	154	152	793	839	857
3.2 Overige overheidsbijdragen	6	7	7	7	7
3.3 College, cursus etc. gelden	0	0	0	0	0
3.4 Baten werk in opdracht	0	0	0	0	0
3.5 Overige Baten	12	6	10	11	12
Totaal baten	172	165	810	857	876
Lasten					
4.1 Personeelslasten	76	81	87	93	93
4.2 Afschrijvingen	0	0	1	1	1
4.3 Huisvestingslasten	2	2	2	2	3
4.4 Overige lasten	47	57	33	34	43
4.5 Doorbet. Schoolbesturen	0	0	677	721	740
Totaal lasten	125	140	800	851	880
Saldo baten en lasten	48	25	10	6	- 3

Balans	2015	2016	2017	2018	2019
Gerealiseerde herwaardering	0	0	0	0	0
Financiële baten	0	0	0	0	0
Financiële lasten	0	0	0	0	0
5 Financiële baten en lasten	0	0	0	0	0
Resultaat	48	26	10	6	-3
6 Belastingen	0	0	0	0	0
7 Resultaat deelnemingen	0	0	0	0	0
Resultaat na belastingen	48	26	10	6	-3
8 Aandeel derden in resultaat	0	0	0	0	0
Netto resultaat	48	26	10	6	-3
Buitengewone baten	0	0	0	0	0
Buitengewone lasten	0	0	0	0	0
9 Buitengewoon resultaat	0	0	0	0	0
Totaal resultaat	48	26	10	6	-3

Kengetallen	2015	2016	2017	2018	2019
Rentabiliteit %			1,29%	0,75%	-0,37%
Solvabiliteit 2	0,68	0,76	0,74	0,73	0,74
Liquiditeit	3,04	4,02	3,86	3,61	3,74

Figuur 7 Kengetallen samenwerkingsverbanden passend onderwijs po

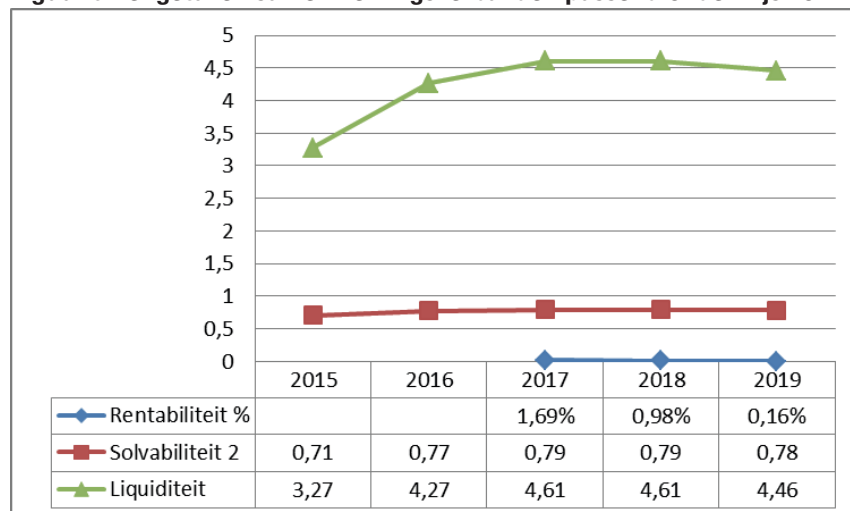

Tabel 123 Balans, staat van baten en lasten en kengetallen samenwerkingsverbanden passend onderwijs in het voortgezet onderwijs (bedragen x € 1.000.000)

Balans	2015	2016	2017	2018	2019
1 Activa					
1.1 Immateriële vaste activa	0	0	0	0	0
1.2 Materiële vaste activa	3	3	4	6	7
1.3 Financiële vaste activa	1	1	1	1	1
Totaal vaste activa	4	4	5	8	8
1.4 Voorraden	0	0	0	0	0
1.5 Vorderingen	13	12	16	13	16
1.6 Effecten	0	0	0	0	0
1.7 Liquide middelen	101	124	142	162	164
Totaal vlottende activa	114	135	158	175	180

Balans	2015	2016	2017	2018	2019
Totaal Activa	118	140	164	182	187
2 Passiva					
2.1 Eigen vermogen	82	105	127	142	144
2.2 Voorzieningen	1	3	2	3	3
2.3 Langlopende schulden	0	0	0	0	0
2.4 Kortlopende schulden	35	32	34	38	40
Totaal Passiva	118	140	164	182	187
Staat van baten en lasten	2015	2016	2017	2018	2019
Baten					
3.1 Rijksbijdragen	129	141	1237	1298	1312
3.2 Overige overheidsbijdragen	12	11	10	9	10
3.3 College, cursus etc. gelden	0	0	0	0	0
3.4 Baten werk in opdracht	3	3	2	2	1
3.5 Overige Baten	28	19	18	21	21
Totaal baten	172	174	1267	1330	1344
Lasten					
4.1 Personeelslasten	70	80	82	87	90
4.2 Afschrijvingen	1	1	1	1	1
4.3 Huisvestingslasten	4	4	4	5	5
4.4 Overige lasten	63	66	47	47	46
4.5 Doorbet. Schoolbesturen	0	0	1112	1177	1200
Totaal lasten	137	151	1246	1317	1342
Saldo baten en lasten	35	23	21	13	2
Gerealiseerde herwaardering	0	0	0	0	0
Financiële baten	0	0	0	0	0
Financiële lasten	0	0	0	0	0
5 Financiële baten en lasten	0	0	0	0	0
Resultaat	35	23	21	13	2
6 Belastingen	0	0	0	0	0
7 Resultaat deelnemingen	0	0	0	0	0
Resultaat na belastingen	35	23	21	13	2
8 Aandeel derden in resultaat	0	0	0	0	0
Netto resultaat	35	23	21	13	2
Buitengewone baten	0	0	0	0	0
Buitengewone lasten	0	0	0	0	0
9 Buitengewoon resultaat	0	0	0	0	0
Totaal resultaat	35	23	21	13	2
Kengetallen	2015	2016	2017	2018	2019
Rentabiliteit %			1,69%	0,98%	0,16%
Solvabiliteit 2	0,71	0,77	0,79	0,79	0,78
Liquiditeit	3,27	4,27	4,61	4,61	4,46

Figuur 8 Kengetallen samenwerkingsverbanden passend onderwijs vo

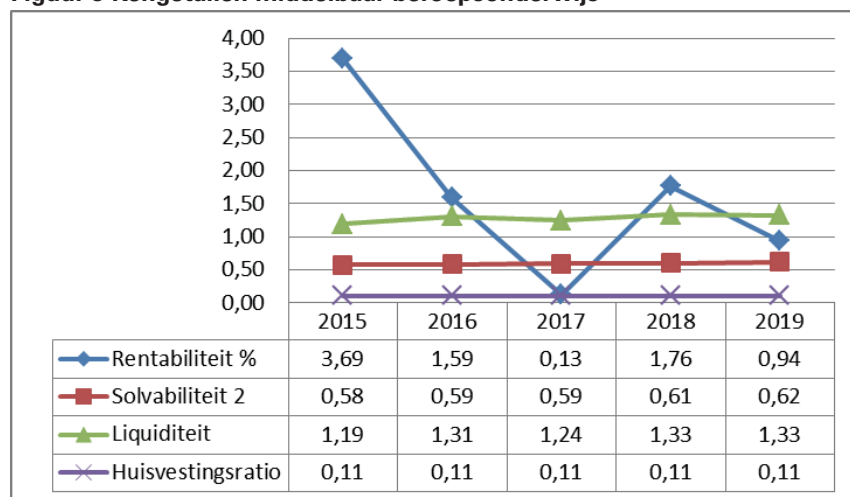
Tabel 124 Balans, staat van baten en lasten en kengetallen middelbaar beroepsonderwijs (bedragen x € 1.000.000)

Balans	2015	2016	2017	2018	2019
1 Activa					
1.1 Immateriële vaste activa	6	13	12	11	10
1.2 Materiële vaste activa	3608	3619	3675	3655	3641
Gebouwen, terreinen	3040	3022	3064	3076	3056
Inventaris en overige	568	597	611	579	585
1.3 Financiële vaste activa	59	61	62	66	79
Totaal vaste activa	3618	3636	3685	3667	3730
1.4 Voorraden	4	4	4	4	4
1.5 Vorderingen	177	189	182	180	196
1.6 Effecten	13	13	13	10	12
1.7 Liquide middelen	948	1016	1005	1120	1095
Totaal vlottende activa	1141	1223	1203	1314	1306
Totaal Activa	4814	4916	4953	5046	5037
2 Passiva					
2.1 Eigen vermogen	2539	2616	2615	2712	2773
2.2 Voorzieningen	256	282	314	345	361
2.3 Langlopende schulden	1060	1082	1057	1004	919
2.4 Kortlopende schulden	960	935	966	985	984
Totaal Passiva	4814	4916	4953	5046	5037
Staat van baten en lasten	2015	2016	2017	2018	2019
Baten					
3.1 Rijksbijdragen	4471	4591	4638	4813	4944
3.2 Overige overheidsbijdragen	100	97	97	93	96
3.3 College, cursus etc. gelden	45	53	59	63	61
3.4 Baten werk in opdracht	158	175	192	187	169
3.5 Overige Baten	203	199	195	205	205
Totaal baten	4977	5115	5180	5361	5474
Lasten					
4.1 Personeelslasten	3464	3688	3824	3900	4036
4.2 Afschrijvingen	307	298	310	312	320
4.3 Huisvestingslasten	339	351	353	348	361
4.4 Overige lasten	638	652	650	667	669
Totaal lasten	4748	4988	5136	5228	5386

Balans	2015	2016	2017	2018	2019
Saldo baten en lasten	229	127	44	132	89
Gerealiseerde herwaardering	1	1	1	1	1
Financiële baten	5	3	2	2	2
Financiële lasten	51	50	41	41	40
5 Financiële baten en lasten	-46	-47	-39	-39	-38
Resultaat	184	81	7	95	52
6 Belastingen	1	1	0	0	0
7 Resultaat deelnemingen	1	1	0	1	0
Resultaat na belastingen	184	81	7	96	51
8 Aandeel derden in resultaat	0	0	0	0	0
Netto resultaat	184	81	7	96	51
Buitengewone baten		0			
Buitengewone lasten		0			
9 Buitengewoon resultaat	1	0	0	0	
Totaal resultaat	184	81	7	96	51

Kengetallen	2015	2016	2017	2018	2019
Rentabiliteit %	3,69	1,59	0,13	1,76	0,94
Solvabiliteit 2	0,58	0,59	0,59	0,61	0,62
Liquiditeit	1,19	1,31	1,24	1,33	1,33
Huisvestingsratio	0,11	0,11	0,11	0,11	0,11

Figuur 9 Kengetallen middelbaar beroepsonderwijs

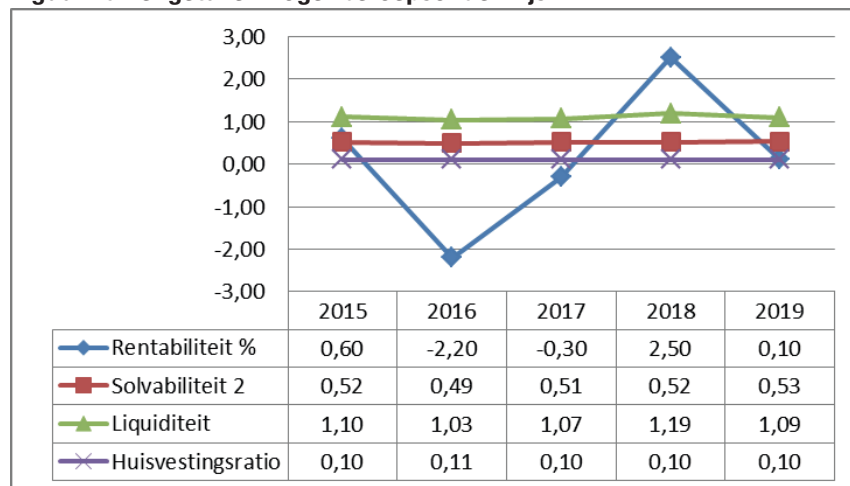

Tabel 125 Balans, staat van baten en lasten en kengetallen hoger beroepsonderwijs (bedragen x € 1.000.000)

Balans	2015	2016	2017	2018	2019
1 Activa					
1.1 Immateriële vaste activa	6	11	10	8	7
1.2 Materiële vaste activa	2447	2501	2501	2537	2612
Gebouwen, terreinen	2163	2166	2212	2234	2163
Inventaris en overige	284	335	289	303	449
1.3 Financiële vaste activa	26	21	24	38	31
Totaal vaste activa	2480	2533	2535	2583	2650
1.4 Voorraden	2	1	2	2	1
1.5 Vorderingen	316	315	152	153	177
1.6 Effecten	3	2	1	0	0
1.7 Liquide middelen	941	886	965	1128	1045

Balans	2015	2016	2017	2018	2019
Totaal vlottende activa	1262	1205	1119	1283	1222
Totaal Activa	3741	3737	3654	3866	3873
2 Passiva					
2.1 Eigen vermogen	1729	1639	1623	1745	1754
2.2 Voorzieningen	198	202	244	272	303
2.3 Langlopende schulden	668	732	741	769	698
2.4 Kortlopende schulden	1147	1164	1047	1081	1119
Totaal Passiva	3741	3737	3654	3866	3873
Staat van baten en lasten	2015	2016	2017	2018	2019
Baten					
3.1 Rijksbijdragen	2837	2852	2942	3160	3280
3.2 Overige overheidsbijdragen	32	36	46	53	50
3.3 College, cursus etc. gelden	841	861	887	878	848
3.4 Baten werk in opdracht	174	182	194	199	215
3.5 Overige Baten	161	164	170	166	166
Totaal baten	4046	4095	4239	4456	4559
Lasten					
4.1 Personeelslasten	3002	3143	3229	3309	3498
4.2 Afschrijvingen	226	240	240	246	238
4.3 Huisvestingslasten	238	233	232	231	243
4.4 Overige lasten	531	544	523	533	554
Totaal lasten	3997	4160	4224	4318	4532
Saldo baten en lasten	49	- 65	15	138	27
Gerealiseerde herwaardering	0	0	0	0	0
Financiële baten	5	3	1	1	1
Financiële lasten	29	29	27	26	24
5 Financiële baten en lasten	- 24	- 26	- 26	- 25	- 24
Resultaat	25	- 91	- 11	113	2
6 Belastingen	1	1	2	1	1
7 Resultaat deelnemingen	0	0	0	0	3
Resultaat na belastingen	24	- 92	- 12	112	4
8 Aandeel derden in resultaat	0	0	0	0	0
Netto resultaat	24	- 92	- 13	112	4
Buitengewone baten		0			
Buitengewone lasten		0			
9 Buitengewoon resultaat	0	0	0	0	
Totaal resultaat	24	- 92	- 13	112	4
Kengetallen	2015	2016	2017	2018	2019
Rentabiliteit %	0,60	- 2,20	- 0,30	2,50	0,10
Solvabiliteit 2	0,52	0,49	0,51	0,52	0,53
Liquiditeit	1,10	1,03	1,07	1,19	1,09
Huisvestingsratio	0,10	0,11	0,10	0,10	0,10

Figuur 10 Kengetallen hoger beroepsonderwijs

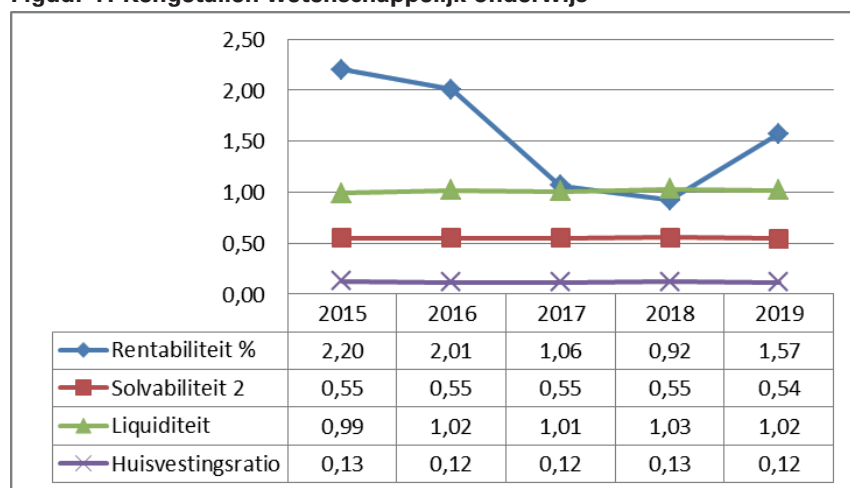
Tabel 126 Balans, staat van baten en lasten en kengetallen wetenschappelijk onderwijs (bedragen x € 1.000.000)

Balans	2015	2016	2017	2018	2019
1 Activa					
1.1 Immateriële vaste activa	64	58	51	49	46
1.2 Materiële vaste activa	4502	4584	4696	4730	4770
Gebouwen, terreinen	3614	3894	3915	3994	3972
Inventaris en overige	888	690	782	735	798
1.3 Financiële vaste activa	188	136	144	143	149
Totaal vaste activa	4755	4778	4891	4921	4966
1.4 Voorraden	11	11	9	8	7
1.5 Vorderingen	746	872	902	835	805
1.6 Effecten	42	39	40	34	29
1.7 Liquide middelen	1603	1683	1685	1860	2049
Totaal vlottende activa	2403	2605	2636	2737	2890
Totaal Activa	7157	7383	7528	7658	7856
2 Passiva					
2.1 Eigen vermogen	3510	3609	3702	3761	3790
2.2 Voorzieningen	449	447	433	485	481
2.3 Langlopende schulden	775	778	774	762	749
2.4 Kortlopende schulden	2423	2549	2619	2650	2835
Totaal Passiva	7157	7383	7528	7658	7856
Staat van baten en lasten	2015	2016	2017	2018	2019
Baten					
3.1 Rijksbijdragen	3697	3802	3901	4121	4375
3.2 Overige overheidsbijdragen	1	1	1	1	2
3.3 College, cursus etc. gelden	580	614	657	691	721
3.4 Baten werk in opdracht	1838	1820	1865	1925	2026
3.5 Overige Baten	523	566	534	550	578
Totaal baten	6639	6803	6957	7288	7701
Lasten					
4.1 Personeelslasten	4251	4381	4610	4825	5164
4.2 Afschrijvingen	404	443	440	445	472
4.3 Huisvestingslasten	501	479	463	511	495
4.4 Overige lasten	1335	1351	1325	1373	1398
Verstr.					
4.5 Subsidies			27	36	27

Balans	2015	2016	2017	2018	2019
Totaal lasten	6491	6654	6864	7190	7556
Saldo baten en lasten	148	149	93	98	144
Gerealiseerde herwaardering	0	0	0	0	0
Financiële baten	18	17	9	0	7
Financiële lasten	19	30	27	30	30
5 Financiële baten en lasten	-2	-12	-19	-30	-23
Resultaat	147	137	74	67	121
6 Belastingen	0	1	1	1	1
7 Resultaat deelnemingen	2	2	5	5	1
Resultaat na belastingen	149	138	78	71	122
8 Aandeel derden in resultaat	16	15	14	15	18
Netto resultaat	133	123	64	56	104
Buitengewone baten					
Buitengewone lasten					
9 Buitengewoon resultaat	0	0	0	0	0
Totaal resultaat	133	123	64	56	104

Kengetallen	2015	2016	2017	2018	2019
Rentabiliteit %	2,20	2,01	1,06	0,92	1,57
Solvabiliteit 2	0,55	0,55	0,55	0,55	0,54
Liquiditeit	0,99	1,02	1,01	1,03	1,02
Huisvestingsratio	0,13	0,12	0,12	0,13	0,12

Figuur 11 Kengetallen wetenschappelijk onderwijs

Op de website «Onderwijs in Cijfers» van het Ministerie van OCW treft u onder meer het «dashboard Jaarrekeninggegevens» aan. Met dit dashboard wordt op bestuursniveau meerjarig inzicht gegeven in de financiële gegevens uit de jaarrekeningen van alle Nederlandse onderwijsinstellingen die door het Ministerie van OCW worden bekostigd. Deze informatie is ook per sector beschikbaar. Deze gegevens kunnen dienen als basis voor het gesprek over de financiële positie tussen onder meer besturen, leraren, studenten, ouders en leden van de medezeggenschapsraad.

Toegeving aan Tweede Kamer

Op aangeven van de Algemene Rekenkamer is toegezegd om de informatievoorziening over de rechtmatigheid bij onderwijsclusters in het Departementaal jaarverslag op te nemen.

Tabel 127 Overzicht¹ bevindingen² ontleend aan de controlebevindingen van de accountant bij de jaarverslagen 2018 van het bestuur van de bekostigde onderwijsinstellingen³

	Sector			
	po	vo	mbo	ho
Aantal onrechtmatigheden	15	7	1	2
Bedrag per sector € (x 1000)	12.128	642	3.011	28.083
Totaal lasten per sector € (x 1000)	12.019.545	10.239.866	5.385.795	11.758.639
Percentage bedrag per sector t.o.v. totaal van de lasten per sector (x 1%)	0,10	0,01	0,06	0,24
Totaal aantal besturen	1.012	357	61	52

1 Bron: DUO

2 Er is sprake van een bevinding als een accountant een opmerking, beperking of afkeuring opneemt bij zijn oordeel rechtmatigheid in de controleverklaring. Accountants kwantificeren niet altijd de bevinding. Dit kan ook bij de andere sectoren spelen.

3 Het totaal van de lasten betreft de lasten zoals opgenomen in de XBRL aanlevering van de bekostigde onderwijsinstellingen.

Toegeving aan Tweede Kamer

Tijdens het Wetgevingsoverleg op 10 oktober 2018 heeft de Minister toegezegd om de derde geldstroom en de verdeling daarvan over instellingen inzichtelijk te maken in het jaarverslag van het Ministerie van OCW. Dit is voor het eerst opgenomen in het jaarverslag 2018. In onderstaande tabel worden de verschillende geldstromen per instelling weergegeven. Daarnaast is de ontwikkeling van de verschillende geldstromen over de jaren 2015-2019 in figuur 11 opgenomen.

In het wetenschappelijk onderwijs worden drie verschillende geldstromen onderscheiden:

1. de eerste geldstroom bestaat uit de rijksbijdrage, de ontvangen collegegelden en ontvangen lesmiddelen;
2. de tweede geldstroom omvat de ontvangen subsidies van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) en de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW);
3. de derde geldstroom omvat de ontvangen overige inkomsten. Dit zijn onder andere subsidies van Nederlandse ministeries en de Europese Unie, ontvangen middelen voor contractonderwijs en contractonderzoek en overige baten uit opdracht van derden. Ook inkomsten uit catering en verhuur vallen onder de derde geldstroom.

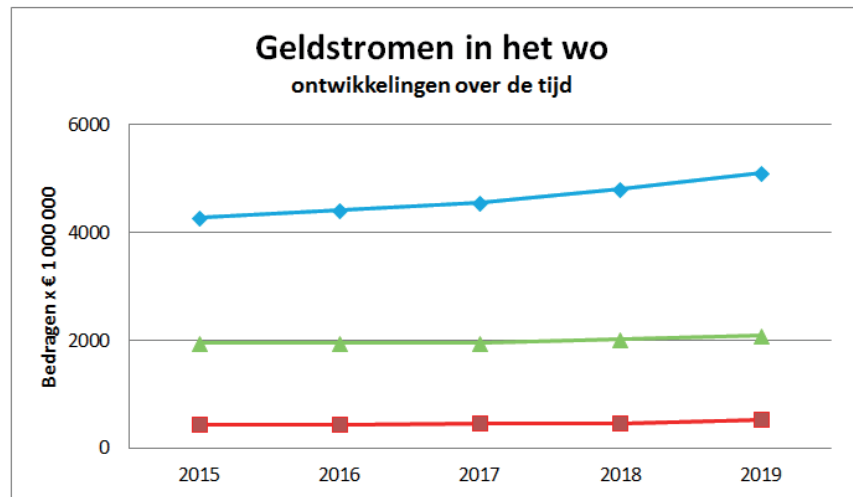
Tabel 128 Geldstromen

Instelling	Geldstromen	2018		2019	
		Bedrag x % van totaal baten € 1.000.000	% van totaal baten	Bedrag x % van totaal baten € 1.000.000	% van totaal baten
Erasmus Universiteit Rotterdam	1e geldstroom	362	55,7%	374	55,0%
	2e geldstroom	24	3,7%	30	4,3%
	3e geldstroom	264	40,6%	277	40,7%
Maastricht University	1e geldstroom	295	66,3%	311	65,7%
	2e geldstroom	17	3,8%	20	4,2%
	3e geldstroom	133	29,9%	143	30,1%
Open Universiteit Nederland	1e geldstroom	62	92,1%	67	93,0%
	2e geldstroom	0	0,4%	0	0,3%
	3e geldstroom	5	7,5%	5	6,6%

		2018		2019	
Protest. Theolog. Universiteit	1e geldstroom	10	91,3%	10	88,3%
	2e geldstroom	0	0,1%	0	0,4%
	3e geldstroom	1	8,6%	1	11,2%
Radboud Univ Nijmegen	1e geldstroom	346	60,1%	362	59,9%
	2e geldstroom	51	8,8%	58	9,5%
	3e geldstroom	179	31,1%	185	30,6%
Rijksuniversiteit Groningen	1e geldstroom	467	69,6%	492	70,6%
	2e geldstroom	36	5,4%	38	5,5%
	3e geldstroom	167	24,9%	167	24,0%
Stg. Kath. Univ. Brabant	1e geldstroom	161	71,2%	171	72,1%
	2e geldstroom	9	3,9%	9	3,7%
	3e geldstroom	56	24,9%	58	24,2%
Stg. Universit. v. Humanistiek	1e geldstroom	6	82,1%	7	78,2%
	2e geldstroom	–	0,0%	–	0,0%
	3e geldstroom	1	17,9%	2	21,8%
T.U.K.	1e geldstroom	2	37,8%	2	34,6%
	2e geldstroom	–	0,0%	–	0,0%
	3e geldstroom	3	62,2%	3	65,4%
Techn. Universiteit Eindhoven	1e geldstroom	247	65,4%	270	65,9%
	2e geldstroom	19	5,1%	23	5,5%
	3e geldstroom	112	29,5%	118	28,7%
Technische Universiteit Delft	1e geldstroom	473	66,2%	512	67,2%
	2e geldstroom	58	8,2%	73	9,5%
	3e geldstroom	183	25,7%	178	23,3%
Theol Universiteit Apeldoorn	1e geldstroom	1	58,9%	1	45,7%
	2e geldstroom	–	0,0%	0	0,4%
	3e geldstroom	1	41,1%	2	53,9%
Universiteit Leiden	1e geldstroom	427	65,4%	447	65,1%
	2e geldstroom	52	7,9%	58	8,4%
	3e geldstroom	174	26,7%	182	26,5%
Universiteit Twente	1e geldstroom	238	71,5%	256	71,2%
	2e geldstroom	28	8,5%	29	8,0%
	3e geldstroom	67	20,1%	75	20,8%
Universiteit Utrecht	1e geldstroom	562	65,6%	587	64,6%
	2e geldstroom	66	7,7%	72	7,9%
	3e geldstroom	228	26,7%	250	27,5%
Universiteit van Amsterdam	1e geldstroom	527	66,3%	554	66,4%
	2e geldstroom	40	5,1%	45	5,4%
	3e geldstroom	228	28,6%	235	28,2%
V U A	1e geldstroom	385	71,7%	407	72,5%
	2e geldstroom	28	5,2%	31	5,5%
	3e geldstroom	124	23,1%	124	22,0%

		2018		2019	
W U	1e geldstroom	242	66,8%	265	69,0%
	2e geldstroom	30	8,4%	33	8,7%
	3e geldstroom	90	24,8%	86	22,3%
TOTAAL	1e geldstroom	4.812	66,0%	5.095	66,2%
	2e geldstroom	460	6,3%	517	6,7%
	3e geldstroom	2.016	27,7%	2.088	27,1%

Figuur 12 Geldstromen in het wetenschappelijk onderwijs

Bijlage 5 Focusonderwerp 2020, naleving CW3.1

De Operatie Inzicht in Kwaliteit kent als één van de focuspunten om de resultaatgerichtheid te verbeteren en daarmee ook een impuls te geven aan de kwaliteit van beleid en uitvoering. Artikel 3.1 van de Comptabiliteitswet (CW) biedt bij dit streven houvast.

In de CW 3.1 is opgenomen dat voorstellen, voornemens en toezeggingen een toelichting moeten bevatten waarin wordt ingegaan op drie elementen:

1. de doelstellingen, de doeltreffendheid en de doelmatigheid die worden nagestreefd;
2. beleidsinstrumenten die worden ingezet;
3. financiële gevolgen voor maatschappelijke sectoren.

Vakministers zijn verantwoordelijk voor de naleving.

In de periode 1 juni tot eind december 2020 heeft in het kader van de Operatie Inzicht in Kwaliteit een pilot plaatsgevonden waarbij Kamerbrieven met significante (> € 20 mln) financiële gevolgen dienden te worden voorzien van een afzonderlijke bijlage waarin wordt ingegaan op de verplichte aspecten van CW3.1. Deze pilot is gestart naar aanleiding van een onderzoek van de rapporteurs voor de Operatie Inzicht in Kwaliteit. De rapporteurs hebben aanbevolen om de vindbaarheid van toelichtingen te vergroten, zodat de dialoog hierover met de Tweede Kamer kan worden verbeterd.

Tabel 129 Overzicht voorstellen pilot CW3.1

Naam voorstel	Focusonderwerp
Intensivering aanpak tekorten in het onderwijs en de lerarenopleidingen	Comptabiliteitswet 3.1 bijlage
Uitwerking maatregelen tweede specifieke pakket voor de culturele en creatieve sector	Comptabiliteitswet 3.1 bijlage
Primair Onderwijs; Brief regering; Eindevaluatie sectorakkoorden (po en vo) en bijgestelde aanwending prestatieboxmiddelen	Comptabiliteitswet 3.1 bijlage

Toelichting

Bij het voorbereiden van beleid geldt regulier al de toepassing van het Integraal Afwegingskader (IAK) waarin de elementen van artikel 3.1 CW aan bod komen. De pilot artikel 3.1 CW heeft daar de expliciete vermelding van deze elementen in een bijlage aan toegevoegd. Daardoor is de toelichting beter vindbaar geworden. Het aantal cases bij het Ministerie van OCW was te weinig om te kunnen zeggen of de kwaliteit van de voorbereiding zelf is verbeterd door het gebruik van de bijlage. Bovendien heeft de hoge tijdsdruk waaronder brieven met betrekking tot de coronamaatregelen tot stand moesten komen een verstoring effect gehad op de vergelijking van de naleving van CW3.1 vóór en sinds de pilot.